AKIK A JOBBIK RÉSZT VÁLASZTOTTÁK

Puskely Mária

AKIK A JOBBIK RÉSZT VÁLASZTOTTÁK

PUSKELY MÁRIA

AKIK A JOBBIK RÉSZT VÁLASZTOTTÁK

RÓMA - 1978

IMPRIMATUR

† Giovanni Canestri, Vicegerente
Arciv. tit. di Monterano
Roma, 28. X. 1978.

A fedőlapot tervezte és a képanyagot
összeállította Szokoly György

Készült Dario Detti nyomdájában
Via Girolamo Savonarola, 1
I - 00195 ROMA

« Útjukon betértek egy faluba. Egy Márta nevű asszony befogadta házába. Ennek nővére, Mária, leült az Úr lábához, és hallgatta szavait. Márta meg sürgött-forgott, végezte a háziasszonyi teendőket. Egyszercsak megállt: « Uram — méltatlankodott —, nem törődöl azzal, hogy húgom elnézi, hogy egyedül szolgálok? Szólj neki, hogy segítsen. » Az Úr azonban így válaszolt: « Márta, Márta, sok mindenre gondod van, sok minden nyugtalanít, pedig csak egy a szükséges. Mária a jobbik részt választotta, nem is veszti el soha. »

Lk 10,38-42

ELŐSZÓ

Nehezen tudnám megmondani, hogyan került egymás mellé ez az öt női arckép. Edith Stein alakjára figyeltem fel a legrégebben, vagy másfél évtizede a Vigilia *egy apróbetűs megemlékezését olvasva. 1972 elején, keresztsége 50. évfordulóján két részes megemlékezést tartottam róla a Vatikáni Rádióban. Ennek az első próbálkozásnak hangjai — szerencsére — elszálltak. Később láttam csak, mennyivel többet és lényegesebbet kellett volna róla mondanom.*

A 60-as évek elején kerültek kezembe Birnbauer Mária, Erzsébet nővér személyes feljegyzései. Meglehetősen elvontaknak találtam, de hatásuk alól nem tudtam magam kivonni. Lassan-lassan minden hozzáférhető írását elolvastam. Most sem állítom, hogy jól ismerem, de meggyőződésem, hogy van mondanivalója a mi nemzedékünk számára.

Salkaházi Sárára Vadász Ferenc hívta fel a figyelmemet a Legenda nélkül, Száz partizán és ellenálló története *című könyvében. Elolvastam a* Karolina, negyvennyolc szeptember *című regényét is, aztán megkíséreltem, hogy összeszedjem Sára testvér hányódó írásait.*

Madeleine Delbrêl alakjára elszórt jelzések követése során találtam. Amikor jobban belemélyedtem gondolatvilágába, megértettem a francia haladó szellemű katolikusok egyöntetű lelkesedését. Madeleine valóban korunk egyik legkiemelkedőbb « hétköznapi misztikusa ».

Elisabeth Setonnal csak az 1975-ös szentévben találkoztam. Elsősorban egyszerűségével bűvölt el, csak jóval később tudatosult bennem, hogy az északamerikai katolikus egyház egyik legkiválóbb egyéniségével hozott össze a jószerencsém.

A lehetőségek szerint helyszíni szemlét is tartottam. Legkönnyebb volt a pesti színtér felidézése, hiszen az Üllői úton és környékén koptattam legtöbbet az aszfaltot. A mecsektövi Pécset egy iskolai nagykiránduláson fedeztem fel, másfél évtized múlva pedig debreceni diáklányaimmal töltöttem néhány napot ebben a tündér-városban. A Párizs melletti Ivry nevét mindenkinek meg kell tanulnia, aki a metróval akar közlekedni a francia fővárosban. Többször megfordultam ezen az állomáson, de akkor még nem tudtam, hogy valami köze van a modern misztikához. 1977 nyarán eljutottam az északamerikai Baltimoreba is. Elisabeth Seton első családi iskoláját eredeti állapotában őrzik, és a helybéliek készségesen adnak meg minden szükséges felvilágosítást. Az amerikaiak elképesztő hűséggel tisztelik hagyományaikat. A Seton-ház közelében épült kis templom homlokfalán pl. most is üresen ásítanak a szobroknak készült mélyedések: maradjon minden úgy, mint Seton anya életében!

Legutóbbi utam Edith Stein életének két utolsó állomását: Kölnt és Echtet kötötte össze. A kölni kármel a háborúban bombatámadás áldozata lett, így a jelenlegi épület már csak szellemében és rendkívüli szeretettel gondozott archívumában őrzi a filozófus vértanú emlékét. Az echti kármelt is modernizálták, Edith cellájában is lakik valaki, — mégis, ott legalább a helyszín változatlanul megmaradt: az utca házai közé sorakozó épület, a hatalmas kert és benne a temető. Egy magyar nővér pedig, aki még

a negyvenes évek elején lépett az echti kármelbe és így közelebbről ismerte Edithet, felbecsülhetetlenül értékes adatokkal és magyarázatokkal szolgált.

Köszönetet mondok mindazoknak, akik segítettek a forrásmunkák felkutatásában, akik készséggel válaszoltak kérdéseimre, vagy maguk is anyagot gyűjtöttek szemtanúk kikérdezésével. Köszönöm a közvetlen munkatársak, nagylelkű barátok szellemi, lelki és anyagi segítségét. Ők ennek az összeállításnak társszerzői.

Róma, 1978. Kisboldogasszony napján.

AKIK A JOBBIK RÉSZT VÁLASZTOTTÁK

Puskely Mária, Kordia nővér új könyvének címe felidézi Mária és Márta evangéliumi jelenetét (Lk 10, 38-42). A keresztény lelki teológia a két nőben a szemlélődés és a tevékenység két típusát látta. Mária az Úr lábánál ülve hallgatja a Mestert; Márta sürög-forog, hogy a vendéget illőképp kiszolgálja. Mindkettő szeret, de szeretetét másképpen fejezi ki. A két típus nem zárja ki egymást. Az Egyházban különböző « helyek », hivatások vannak. Egyesek az Úr különleges hívására válaszolva közelről követik Jézust: az « egyetlen szükségesre » összpontosítják figyelmüket, « meg nem osztott szívvel » szolgálják az Isten országát. Másokat a « világba », a családba, a társadalmi, politikai, kulturális életbe szólít a hivatás. Ezek sem feledhetik, hogy « egy a szükséges », hogy elmúlik ez a világ, és semmit sem használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, ha lelkének kárát vallja.

A hivő keresztény nem feledheti örök rendeltetését; a sürgölődő Mártáknak is időnkint le kell ülniök Jézus lábához, az imádságból kell erőt meríteniök a cselekvéshez. Viszont Mária, miután Jézusnál időzött, szolgálatával, a másokkal vállalt sorsközösséggel tanúsítja szeretete hitelességét. Ez a szolgálat lehet Lisieux-i Kis Terézé, aki a Kármel magányában világméretekre tágította szeretetét, a « bűnösök asztalához ült », és a hitetlenekért ajánlotta fel élete végén megtapasztalt lelki « sötétségét ». Éjszakáról és ködről beszélt naplójában. De hinni *akart* — Jé-

zus kegyelmével. Nem bánta meg, hogy kiszolgáltatta magát a Szeretetnek.

A keresztény, bármilyen életállapotban teljesíti is küldetését e világban, imádkozó ember. Az ima elsősorban a hit « gyakorlása », tanúskodás egy Jelenlétről. Ez a tanúságtétel ma annál jelentősebb, mivel ateista korban élünk. « Mindenkor készen kell állnunk — Szent Péter felszólítása szerint — arra, hogy számot adjunk reménységünkről ». Reménységünk pedig a hitből fakad: Isten szeret bennünket és örök életre hív. Jézus Krisztus élete, halála és feltámadása a bizonyság erre: Benne nyilatkozott meg Isten emberszeretete.

E könyv nőalakjai a keresztény hit életerejéről és az emberek szolgálatában gyümölcsöző istenszeretetről tanúskodnak egy olyan korban, amely « Isten halálát » hirdeti. Ma már tudjuk, hogy az « Isten halálával » az ember is halott, hiszen « ha a Fényforrás eltűnik, a visszfény is elenyészik » (H. de Lubac). Isten a szellem napvilága, a teremtmény élete. Ha az ember nemet mond Neki, ha elszakad Tőle, akinek képmása, semmibe zuhan; nem lesz többé támpont, mérték; az élet értelmét veszti és a társadalomban is az erkölcsi zűrzavar uralkodik. Az emberméltóság, a humanizmus alapja végső elemzésben az istenhit. Az Isten nélküli vagy Isten ellenes humanizmus — ember ellenes humanizmus.

« Éjszaka és köd » volt annak a filmnek a címe, amely felidézte a náci haláltáborok és krematóriumok rettenetét. E könyv egyik írása Edith Stein életútját és lelkiségét mutatja be, aki az « Éjszaka és köd » egyik névtelen mártírja volt. A nácik hurcolták el a haláltáborba és valamelyik krematóriumba. Salkaházi Sára szintén a nyilasok áldozata lett.

I. János Pál pápa, aki mint a remény üstököse jelent meg ebben a korban, ahol « éjszaka és köd » uralkodik, a három utolsó szerdai kihallgatáson — XXIII. János pápa feljegyzéseire hivatkozva — a hit, remény és szeretet « lámpásairól » elmélkedett. Utolsó vasárnap déli beszédében is a gyűlölettel és a terrorizmussal szemben a szeretet győzelmét hirdette. Felidézte Bernanos művét, a *Kármeliták párbeszédét,* amely a francia forradalom alatt kivégzett 16 compiègne-i kármelita-vértanúnak állít emléket. A Pápa megismételte az utolsó kármelita, a perjelnő szavait, aki — mielőtt a nyaktiló alá hajtotta volna fejét — ezeket mondotta: « Nem a gyűlölet, hanem a szeretet képes mindenre ».

Edith Stein és Salkaházi Sára is e vértanúk hosszú sorához tartozik. Érdekes epizód: Gertrud von Le Fort, akitől Bernanos a *Kármeliták párbeszéde* témáját kölcsönözte, Edith Steinről — Keresztről elnevezett Teresia Benedicta nővérről mintázta az *Örök nő* c. könyvét (a kármelita apáca fényképe volt asztalán).

A Szerző másik három nőalakja is « tanú » volt, ha nem is *vér*tanú. A hit, a remény és a szeretet tanúi. « Öt okos szűz », akik a « Vőlegény » éjféli fogadására olajat is vittek lámpásaikban (Lk 23,1-13). Valamennyien arra tanítanak bennünket, hogy az ember bármilyen állapotban, helyzetben találkozhat Istennel és követheti Jézust. És ez a legfontosabb.

Egyik közülük, Madeleine Delbrêl, Párizs külvárosának apostola, a hitetlenség éjszakájából érkezett el Krisztus világosságára. M. Delbrêl, már jóval a zsinat előtt, tapasztalatai alapján felvázolta az ateista világ evangélizálásának körvonalait (*Manifeste au monde athée*). Ő volt — Suhard bíborossal — a francia munkásmisszió egyik ihletője. Madeleine ta-

lálkozott Istennel, aki egyszerre « Valaki lett » számára. Valahol ezt jegyezte fel: « Isten azt akarta, hogy tudjuk: Ő Valaki, aki él, cselekszik, szeret. Tudjuk, hogy ez az Isten velünk van ». Az élő Isten Jézus Krisztusban Emmanuel, Velünk-lakó-Isten lett. Halála előtt ezeket vetette papírra: « Isten elvakított fényével, és most is e vakító fényben vagyok. Lehetetlen volt és lehetetlen ma is ugyanarra a mérlegre tennem Istent az egyik oldalra, és a másikra a világ javait, akár önmagamat, akár az emberiséget tekintem ». A hit homálya, amit átélt, ennek a « vakító élménynek » a logikus következménye. Az éjszaka sötétebb a villámlás után. « A szó szoros értelmében életünk vallásos élet lesz, vagyis Istenhez vonatkoztatott, Istenhez kapcsolt élet (...) Isten uralkodó, bennünket elözönlő jelenléte ez; hívás, hogy találkozzunk Istennel, és Istennel csak a magányban találkozunk ». Ez a modern « szemlélődő a cselekvésben », az utcák misztikusa — a munkásvilággal vállalt szolidaritásban is felfedezi a szemlélődés titkát. Mindent elhagy az Isten országáért, de úgy, hogy a világ kellős közepén is megtalálja a Jelenlétet, és Istenben szereti legkisebb testvéreit. « Az igazi magány nem az emberek távolléte, hanem Isten jelenléte ».

Isten mai tanúi a legfőbb reményt keltő jelek vaksi és embertelen világunkban.

« A legsötétebb zárka vastag falain át egy keskeny rés felvillantja a napot. Hasonlóképpen ebben a fénytelen és nehéz világban egy szenttel való futó találkozás elég ahhoz, hogy tanúsítsa Istent » (H. de Lubac).

A keresztény ember a reménységet választja a reménytelenségben is, mert « hitt a Szeretetben ». Ha maga még nem tapasztalta volna meg a Jelenlétet, hisz a tanúknak, akiknek arcán felvillant valami az

odaáti fényből. És mindenképpen hisz a meghalt és feltámadt Krisztusban, akinek arcán felragyogott Isten dicsősége, Krisztusban, aki legyőzte a bűn világát, és aki a Szeretet-Isten « hűséges tanúja ».

Róma, 1978. október 4.

Szabó Ferenc SJ

I.

ELISABETH ANN SETON

Modern családanya és nevelő

Az 1700-as évek második felében a szigetekre támaszkodó New York már igen régi városnak számít. Vállalkozó szellemű holland hajósok és üzletemberek vetik meg itt először a lábukat 1614-ben. 160 vérrel, gonddal, küzdelemmel telt esztendő ennek a beláthatatlan, titokzatos világrésznek kapujában! Az ügyesebbek megtollasodnak, a vállalkozó szelleműek — hogy ne mondjunk kalandorokat! — nekivágnak az ismeretlennek, a kevésbé élelmesek gyorsan a tüdőbaj, himlő vagy sárgaláz gödreibe hullanak, hogy átadják helyüket az utánuk érkezőknek.

Manhattan Island-en csinos házak épülnek, lassanként utcasorok is keletkeznek. A barátságos holland építészeti stílust hamarosan felváltja a puritán angol. Az egy emeletes házak körül beszűkűlnek a kertek; fogy a zöld szín városszerte.

1774-ben New York már valóságos világváros; lakóinak száma eléri a 30.000-et. Hogy hányféle nyelvet, nyelvjárást tör, hadar, kiabál és suttog ez a tarka-barka bábeli gyülekezet, azt nehéz lenne megállapítani. A bennfentesek, a helyi arisztokrácia tagjai természetesen angolul beszélnek; magától értetődőnek találják, hogy a holland végképp elhalkul, és az angol lassanként bekerül az egész közösség vérkeringésébe.

A távoli afrikai gyarmatokról idehurcolt négerek száma is már több ezerre tehető. A rabszolgaság egyelőre elfogadott társadalmi kategória. A szűzföldek feltörése és az életadó ültetvények létrehozása számolatlan munkáskezet kíván. A fizetség nem lehet több, mint a napi, szűkösen elégséges élelemadag. A verejtékkel művelt föld nehezen adja első gyümölcseit, ezért nyitva a kapu mindenki előtt, aki önként vagy kényszerből áldoz Amerika ismeretlen isteneinek.

Ebben a kozmopolita környezetben súrlódik, csiszolódik, alakul ki az a jellegzetes náció, amely egyké két év múlva fegyvert fog, hogy kivívja ennek, a még számára is ismeretlen világrésznek függetlenségét, és aztán büszkén « amerikainak » vallja magát ország-világ színe előtt.

Politikusok, katonák, üzletemberek most egyengetik az önállóság útját. A függetlenségi harcok éveiben vagyunk.

1. *Fiatalkor, házasság*

New York első egészségügyi tisztje, Dr. Richard Bayley, az angol kolónia köztiszteletben álló sebészorvosa. Tanulmányainak egy részét a szigetországban végezte; meggyőződéses legitimista, királypárti. Apja 1726-ban hajózott át az óceánon. Bayley doktor örökli apja anglikán hitét, hivatalosan tehát az episzkopális egyház tagja (ez az anglikán egyház amerikai változata), de életében egyetlen egyszer mondja ki Isten nevét: a halálos ágyán. Egészen gyógyító hivatásának él. A szegények orvosa. Hivatásával jár, hogy gyakran van távol családjától. Felesége, Catherine Charleton, így többet van egyedül, mint férjével. Első gyermekük, Mary Magdelen is távollé-

tében látja meg a napvilágot. 1774. augusztus 28-án születik második kislányuk, akit az episzkopális egyház szertartása szerint az Elisabeth Ann névre keresztelnek. Harmadik gyermeke szülésébe az anya belehal 1777. május 8-án. Mary hét, Elisabeth Ann — vagy ahogy mindenki nevezi, Betty — alig három éves. Dr. Bayley hátat fordít a hadseregnek, mivel három gyermekével kell törődnie. Dajkát fogad, segítenek a rokonok is, de látja: az apróságoknak anya kell! 1778. június 6-án újra megnősül, elveszi a 19 éves Charlotte Amelia Barclay-t, aki sajnos soha nem lesz édesanyja a három árvának. Mary már nagyobbacska, elboldogul valahogy az új helyzetben, de Betty sokat szenved. Két éves korában meghal a kis Kitty is. « Egyedül ültem az ajtó előtti lépcsőn, és néztem a koporsót. Valaki megkérdezte: sirtam-e, amikor a kis Kitty meghalt? Nem, válaszoltam, mert Kitty az égbe ment. Szeretném, ha én is oda mehetnék, a Mamához ».

Bettyt mély szeretet fűzi apjához. Ez a szeretet végigkíséri a hányatott életű doktort, aki később lányában találja meg legbensőbb lelki barátját. Egyek maradnak mindig a szegények szeretetében, jóllehet mindketten a maguk útját járják.

Charlotte egymás után hét gyermeknek ad életet, közben gondoskodik, ahogy tud, a két mostohagyerekről is. Ő tanítja őket a vallás elemeire, ő adja kezükbe először a Bibliát. Dr. Bayley is igyekszik a legjobb nevelést biztosítani a gyerekeknek. Elisabeth később főleg a zenei kiképzésért lesz hálás. A növekvő új testvérek egyre nagyobb teret követelnek a családban és egyre több időt, szeretetet az anyától. A két legnagyobb magányosnak, elhagyatottnak érzi magát, hiszen apjukat is csak ritkán látják. Betty már segít kis testvérei körül, de szíve-

sen vonul félre olvasni, szórakozni, gondolkodni, imádkozni. « Mostohaanyám nagy szeretettel tanította meg nekem a 22. zsoltárt: 'Az Úr az én pásztorom, az Úr vezet engem... Ha a halál árnyékában járok is, nem félek a gonosztól, mert Ő velem van' — egész életemben ez volt kedves zsoltárom ». Szeret elbarangolni, magányosan sétálni. Leül egy fatönkre, kezében a Bibliával vagy Milton és Thompson költeményeivel. « Minden kis virágszirom, állat vagy rovar, a felhők árnyéka vagy az integető fák: Istenre emlékeztettek és az égre... Csodáltam a felhőket. Boldog voltam, amikor egyedül sétálhattam a folyóparton, kagylókat gyűjtöttem és hallgattam zúgásukat... és megint Istenre és az égre gondoltam ». Legszívesebben azonban a Bibliát forgatja; a szentírási szövegeken bontakozik ki és érik be lelki élete. A kamaszkorba forduló gyermek az ima atmoszférájában él; ebben oldódik fel magánya (apja ismét Angliában): « Isten atyám volt és mindenem. Imádkoztam, himnuszokat énekeltem, nevettem, sirtam, és magamban ezt mondogattam: mennyire túlemelt Ő minden szomorúságon! Aztán letelepedtem, hogy élvezzem a lelkemet beborító égi békét; biztos vagyok abban, hogy ilyenkor két óra alatt tíz évet nőttem a lelki életben ».

1788-ban már nagylányosan fésülködik, szívesen elfogad meghívásokat, kiválóan táncol. Az élénk természetű, ragyogó fekete szemű fiatal lányt szívesen fogadják a New York-i jobb körökben. 1790-ben nővére férjhez megy, Elisabeth is a párját keresi. A nagy szerelem nem sokat várat magára. Megismerkedik a helyi társadalom egyik legtehetősebb családjának fiával, William Megee Setonnal. Bayley doktor nem szívesen látja a fellobbanó szerelmet, ugyanis a Seton-családban már több tüdőbeteget ismert. De

a fiatalok szerelme legyőzi aggodalmait: New York első episzkopális püspöke előtt kötnek házasságot 1794. január 25-én. Betty alig 20, William 25 éves. A fiatal férj apja vendégszerető házába viszi feleségét, csak ősszel költöznek saját otthonukba a Wall Streetre. Elisabeth első gyermekét várja: « Saját otthonom húsz éves koromban — a világ — és az ég is — egészen lehetetlen! Minden pillanatomat ez a félelem árnyékolta be: 'Istenem, ha ennek örülök, elvesztelek téged' ». Még nem látja világosan, hogy ha jól éli azt az életet, amelyre Isten hívta, Ő mindig mellette van.

1795. május 3-án megszületik első gyermeke; nagyapja, az episzkopális egyház lelkésze a Szentháromság-templomban az Anne Mary névre keresztelti. Dr. Bayley gyakran meglátogatja őket. Az ő éles szeme veszi észre először William betegségét. Elisabeth a rá jellemző valóságérzékkel néz szembe a ténnyel; az aggodalom arra készteti, hogy állandóan Isten felé tekintsen. Kislánya is megbetegszik, a fiatal anya rettenetes heteket él át. 1796 november 24-én megszületik második gyermeke. Őt is nagyapja keresztelti karácsonyeste: a kisfiú a William nevet kapja. Augusztusban attól fél, elveszti a kicsit. Figyelme még inkább az örökkévalósag felé fordul. « Életem legnagyobb keresztje azok betegsége és halála volt, akiket szerettem ». A gyermek felgyógyulása után lehetőséget talál arra, hogy tágabb körben is szétárassza szeretetét. Belép a város özvegyeket és árvákat támogató társaságába, ott találja legtöbb barátnőjét is. Látogatják a szegényeket, maguk látják el, szolgálják őket. Elisabeth afféle gazdasági felelős lesz; olyan jól gazdálkodik, hogy ezt a tisztét egészen 1804-ig betölti. Nem szégyelli, hogy ő maga is pénzt gyűjtsön — akkoriban ez volt a szeretet-

szolgálatok egyetlen anyagi alapja —, sőt szerencsejátékot is szervez pártfogoltjai javára.

1798 nyarán meghal William apja. A halállal megrendül a Seton család anyagi helyzete. Williamnek, a még otthon lévő legidősebb fiúnak kell átvennie a családfő szerepét. Még hét gyerek vár nevelésre. A fiatalok elhagyják frissen rakott fészküket, és visszaköltöznek a szülői házba, a Stone Streetre. « Hirtelen nagyon népes család anyja lettem; bizony nagy változás! » A legszükségesebbet összeadják ugyan a család jóbarátai, de William Seton nevét egyszer s mindenkorra törlik a New York-i jobb családok listájáról.

Elisabeth betegeskedve várja harmadik gyermekét. Amikor július 20-án megérkezik az újabb kisfiú, anya is, fia is majdnem életét veszti. Bayley doktor menti meg mindkettőjüket, a gyermeket a saját száján át lélegezteti, hogy megtartsa az életnek. A másodszülött fiút szintén a Trinity Church-ben keresztelik; a Richard nevet kapja. Elisabeth nehezen kap lábra, de várja a nagy család, s ő tudja, mi a kötelessége. New Yorkban kiüt a sárgaláz, megkapja az egész család. Dr. Bayley egész napját a betegekkel tölti, Elisabeth pedig ápolja, eteti, mosdatja a beteg gyerekeket. « Elfogadom a jelent és a jövőt attól, aki mindkettőnek szerzője és irányítója ». Alighogy elmúlik a sárgaláz és a téli kemény hónapok, a ház ismét kórházzá alakul: az összes gyerek kanyarós. Elisabethnek nincs segítsége, egyedül végez mindent.

Súlyosodnak a családi problémák: Dr. Bayley szinte teljesen otthagyja családját, William ingatag üzleti ügyei az összeomlás felé tartanak. 1800. június 28-án Elisabeth világra hozza negyedik gyermekét, Catherine-t. Karácsonyi « meglepetésük » a teljes a-

nyagi csőd. Még arra sem futja, hogy a gyerekeket iskolába járassák. Elisabeth tehát otthon tart nekik iskolát: a betűvetéstől kezdve a számtanig mindent ő tanít. Sajátjai még túl aprók, de hallgatagon ők is csipegetik a tudományt. A tárgyak között szerepel természetesen a hittan is. Esténként a zongora körül találkoznak. Elisabeth játszik, a rögtönzött vegyeskar meg énekel: divatos dalokat, gyerekdallamokat s főképp zsoltárokat. A nagyobbak még táncoktatásban is részesülnek, így aztán vidáman zárul a napi iskola.

Elisabeth úgy vallásos, ahogyan tud. Nagy gyötrelme, hogy senkivel sem tudja megosztani lelki életét, istenszeretetét. William mintha süket volna ezen a téren. Rebecca Seton, fiatalabb sógornője lesz benső barátja, neki mondja egyszer mélyet sóhajtva. « William ezt nem érti! »

Az 1800-as év ajándékozza meg egy másik barátsággal: John Henry Hobart tiszteletes hatására lesz buzgó protestáns. Rebeccával jár el vasárnaponként az istentiszteletre, s áhítattal hallgatja a fiatal episzkopális lelkész prédikációit. Igyekszik még több időt találni az imára és a szeretetszolgálatra. Ismét eljár a szegényekhez, közben lelkiismeretesen ellátja a népes család gondját is. Hobart valóságos házi szent lesz a családban, orákulum Elisabeth számára. De William nem hallgat rá, teljesen beletemetkezik az anyagi problémákba; egészsége is roszszabbodik. El kell hagyniok a tágas családi házat, így régi kényelmes életük utolsó kapuja is becsapódik mögöttük. A Seton-gyerekek (William testvérei) közül már több a saját lábára állt, Elisabethnek Rebeccától is el kell válna. A State Street kis családi házában hirtelen egyedül marad. Férje utazik, hogy valami létalapot teremtsen családjának. Elisabeth

aggódó leveleivel és szerető gondoskodásával kíséri mindenfele.

> Drágám, itt küldöm a fogkefédet és egy fésűt, amiket reggel elfelejtettem, és egyben arra is emlékeztetlek, hogy az ezüstdoboz és a kenyereskosár nem zár jól. Lehetséges, hogy most hosszú ideig nem látlak? Védelmezzen az ég, térj vissza épségben! A gyerekek nagyon élvezték ezt a hűvös napot és olyan boldogok, mint a madarak. De azt végképp nem képesek felfogni, hogy Papa nem jön sem holnap, sem azután, — ezt csak anyjuknak kell éreznie... Drága, drága William, jó utat!

Dr. Bayley felajánlja, hogy a nyári hónapokat töltse a gyerekekkel Staten Island-i házában. A doktor ugyanis most itt dolgozik, a bevándorlók elkülönítőjében. Elisabeth előtt feltárul ezeknek a nyomorultaknak embertelen sorsa: a hosszú hajóút után legyöngülve érkeznek, betegségek tizedelik őket. Az elkülönítőben aztán meghal, aki nem bírja tovább. Keveset láttak meg az új világból! Bayley ezeket ápolja, esténként meg lányával és unokáival tölt egy órát. Apa és leánya most valami mély közösségben élnek, már szavak nélkül is értik egymás gondolatait. Elisabeth közben tanítgatja gyerekeit, varrja ruhájukat, s minden nap legalább egy órát tölt a Bibliája mellett. Hiányzik neki Hobart barátsága, de bizonyos mértékben függetlenedik is tőle.

A New Yorkban elülő sárgaláz most itt üti fel a fejét. A legyengült szervezetú ír munkáscsaládok sorsa kétségbeejtővé válik. A doktor éjjel-nappal köztük van, Elisabeth pedig gyötrődve látja a halál iszonyú aratását. « Rebecca, nem tudok aludni! A haldoklók és a megholtak töltik be a lelkemet. Csecsemők szívják halott anyjuk mellét... Ez

nem kiagyalt rémkép, hanem a minket körülvevő valóság. Apám azt mondja, hogy legalább tizenkét gyermek hal meg a napokban, mert nincs elég táplálékuk. »

Bayley 57 éve ellenére jól bírja a munkát, s ez nagy vigasz mindkettőjüknek. De hamarosan bekövetkezik a tragédia: ő is megkapja a sárgalázat. Hátralevő napjai iszonyú agóniában telnek el. Elisabeth ott van mellette. A doktor tudja, hogy menthetetlen. Lázrohamaiban ezt ismételgeti: « Uram Jézus, könyörülj rajtam! » Aztán így könyörög: « Takarj be melegen. Én is sokat betakartam... Szegény kis gyerekek, továbbra is betakarnálak benneteket, de az ember nem teheti mindig azt, amit akar ». Augusztus 17-én hal meg. Elisabeth a gyerekekkel visszaköltözik New Yorkba. Ismét lezárult életének egy korszaka.

2. *Megpróbáltatások*

« Isten adta, Isten elvette » — ismétli gyakran Jób imáját. Elvesztette anyját, kis húgát, apósát és most apját. Szegények, nincs biztos megélhetésük. William beteg, ő maga sokat szenved fogaival, gyenge, sokszor csak az akarat tartja lábon. New Yorkban ismét járvány pusztít, így még barátaitól is meg van fosztva. A Biblia tartja benne a lelket és az erőt.

Szeretetszolgálatait ilyen körülmények között is folytatja. Most már nem nehéz sorsközösséget vállalnia azokkal, akiknek bizonytalan a holnapjuk. Szégyenkezve ismeri el, hogy semmi oka panaszra. Ez a felismerés újabb áldozatokra sarkallja. Házról házra jár és gyűjt a szegényeinek; aztán elindul nagy kosarával, megkeresi a rászorulókat. « Korán kelek, későn fekszem — írja egy barátnőjének. — Szétvág-

tam két rossz ruhámat, és egy újat varrtam belőle. Meglátogattam Veley özvegyét — nincs munkája, nincs tűzelője, beteg a gyereke — hát panaszkodhatom én? Ragyogó tűz melegít, drágáim mind jól vannak, itt hallóznak és táncolnak körülöttem ».

1802. augusztus 20-án ismét egy kislánynak ad életet. Utána naplója szerint megújítja ígéretét: « legyőzöm magam, minden erőmmel drága Megváltómat szolgálom, és magamat egészen Neki adom. Bizom abban, hogy igéretem pecsétje töretlen marad életemben, halálomban, az időben és az örökkévalóságban ».

1802 telén William állapota válságosra fordul. Mivel anyagi helyzetük továbbra is megoldatlan, elhatározzák: fölkeresik a Livornóban élő régi barátokat, a Filicchi-családot. A fiatal férj titokban azt is reméli, hogy Itália enyhe éghajlata még segíthet rajta. Az utazás nagy kockázatot jelent, több száz amerikait ejtettek már fogságba az angolok. Elisabeth sógornőjére és « lelke nővérére », Rebeccára bízza négy gyermekét; csak Anne-t viszik magukkal. Végrendeletszerű leveleket ír barátainak, számol a soha vissza nem térés lehetőségével.

Elzarándokol Staten Islandre, hosszan imádkozik abban a szobában, ahol apja meghalt. Két fiának rövid levélben foglalja össze teendőiket. Reméli, hogy majd gyakran újraolvassák anyjuk szavait, s így jobban teljesítik kívánságait.

> Drága Williamom, Te jól tudod, milyen gyöngéden szeret Téged édesanyád és hogy mennyire szeretnélek Téged jónak látni. Nagyon remélem, hogy jó is vagy, különösen drága keresztanyáddal szemben. Nagyon örülök, hogy iskolába jársz, s hogy olyan gyorsan tanulsz; ezzel drága Papának is nagyon örömet okozol. Papa nagy szeretettel küld neked sok-sok puszit, Anne is és Édesanyád.

Drága Richárdom, édesanyád jobban szeret Téged, mint ahogy el tudja mondani, szívből reméli, hogy jó fiú leszel és mindent megteszel, amit drága keresztanyád mond Neked. Ő mindent meg fog tenni azért, hogy Téged boldoggá tegyen. Ha szeretsz, ne verd a kis Kate-et, mert ezzel nagyon megszomorítanád édesanyádat. Ne felejtsd el, Dick, hogy minden este és reggel imádkozz értünk; édesanyád és édesapád is imádkozni fog, hogy Isten áldjon meg és tegyen Téged jó kisfiúvá. Papa és Anne is sok puszit küldenek.

1803. október 2-án szállnak hajóra. Hét hétig tart az út. Elisabeth folytatja naplóját: ünnepélyesen megfogadja, hogy a Szentlélek erejében szolgálja a két beteget (Anne is állandóan rosszul van), teljesíti minden kívánságukat, csak a mennyei Atya még egyszer egyesítse a családot. Szomorú látni, milyen félelemmel, szongással vállal újabb és újabb ígéreteket! Egészen a szeretetben él, de még nem szabad lélekkel.

Korzika mellett iszonyú viharba kerülnek. De az igazi borzalom a várva várt megérkezés pillanatában tör rájuk. Mivel New Yorkban sárgaláz pusztított, a hajó utasait fegyveres őrök várják, és távolról, bajonettel mutatják az utat az elkülönítő felé. Williamnek már jártányi ereje sincs, a lazarettóban egy földre dobott matracon fekszik. Vért hány, lázrohamai vannak. Hideg falak zárják körül, a szél és a nedvesség csontjukig hat. « Minden kényelmem és erőm az ima ». A lázrohamokban vergődő férfit Elisabeth átöleli, mást nem tehet. Felkészíti a halálra: a Megváltóval való boldog találkozásra. Zsoltárokat énekel neki, felolvas Izaiás 35. fejezetéből, a Jelenések könyvéből. Ő maga is csodálkozva látja, hogyan alakul át William: egyedüli reménye a Megváltó lett.

Feljegyzéseket készít e rettenetes napok eseményeiről. Otthoni szeretteire gondol, akiknek — egy-

szer — talán — beszámolhat édesapjuk utolsó napjairól. Neki is könnyebbség, hogy, legalább így, papíron kiöntheti lelkét « Lelke nővére », Rebecca előtt. Gyertyafénynél, hidegtől dermedt kézzel jegyez le egy-egy mondatot. Közben figyeli William lélegzését, betakargatja a kis Anne-t.

1803. nov. 19. este 10 óra. A kedves F(ilicchi) család küldött vacsorát és egyéb szükséges dolgokat; kimentünk a rácshoz, hogy legalább lássuk őket.

És most a hideg kőre kiterített hajómatracon William és Anne már mélyen alszanak. Bízom Istenben, hiszen Ő adott erőt ennek az iszonyú napnak elviseléséhez; Ő fog minket továbbra is segíteni. Ő valóban a mindenünk. A szemem úgy elfáradt a sok sírástól, széltől és fáradtságtól, hogy most lecsukom és szívemet Hozzá emelem.

Az álom nem jön könnyen. Ha láttad volna a kis Anne-t, amint az imánál sírva átfogta a nyakamat, hogy szeretnéd őt! Az Istenben való bizalomról mondtam neki rövid kis történeteket, hogy elaludjon. Egyszercsak ezt mondta: — Mama, ha papa itt halna meg —! — Isten velünk lesz!

Isten velünk van, és ha elborít szenvedéssel, vigasztalásával is elárasztott... Willliamnak egy órával ezelőtt erős köhögési rohama volt, vért hányt; ez annyira felizgatja és leveri, hogy legnagyobb erőfeszítése ellenére sem tudja titkolni. Mit is mondjak? Ez a megpróbáltatás órája. Az Úr támogat és erősít minket...

20. Vasárnap reggel. — Az ajtó nem volt belakatolva, a szoba bejáratánál egy üveg tej állt; Philippo (a szolga) nem mert közelebb jönni. A kis Anne és William azt ették egy darab kenyérrel, én pedig a kövön sétálva egy sarka kenyeret ettem egy pohár borral.

William nem tudott felülni. Ismét rohama kezdődött, és vele folytatódott az én agóniám. Férjem a hideg kövön fekszik, tűz nélkül, remeg és sóhajtózik, elhomályosodott, szomorú szemét állandóan arcomra emeli, miközben könnyei a párnára hullnak egyetlen szó nélkül. Anne dörzsölte

az egyik kezét, én a másikat, míg csak láza ismét föl nem szökött.

Kedd. — William egy kicsit jobban volt, nagyon felbátorította Tutili doktor. — Beszéltem Filicchiékkel a rácsnál, nagy nehezen Williamot is elsegítettem a lépcsőig, aztán megint ápoltam, olvastam neki és hallgattam Anne olvasását. — Ma este nem volt naplemente, viharos szél fúj, ami — ha valami egyáltalán el tudná mozdítani ezeket a falakat — biztosan rombadöntené őket. A tenger ordító zúgása valóságos mennydörgésként hat...

Szerda. — Nemcsak arra vagyok kész, hogy fölvegyem a keresztemet, hanem arra is, hogy megcsókoljam. Szegény Williamomnak olyan rohama volt, hogy szinte már alig bírta ki. Azt mondta, mint már többször is, hogy már túl késő, óráról órára fogy az ereje. És hogy fokozatosan indul, de már nem sokára. Ezt mondta nekem; barátaihoz igen kedves volt. Nem tudott kimenni hozzájuk, ezért megengedték, hogy a ajtónkhoz jöjjenek, de semmit nem volt szabad megérinteniök... Este egy adventi himnuszt énekeltünk halkan Anne-nal, aztán mindnyájan elaludtak. Mennyei vigaszban volt részem: elfelejtettem a fogságot, a reteszeket és örvendezve énekeltem Szt. Pállal és Szilásszal.

Csütörtök. — A Capitano jóhírt hozott: öt újabb napot engedtek el, s így december 19-én kiszabadulunk. Szegény Williamom fájdalmas sóhajjal mondta: — Azt hiszem, előbb.

Együtt imádkozunk és sírunk, míg csak a fáradtság erőt nem vesz rajta, akkor azt mondja, hogy kész a távozásra. Ilyenkor hasztalan a kedveskedés; megkönnyebbedik, ha így szabad folyást enged a szomorúságának. Küzdelme után mindig mély álomba merül. Vad szélvihar csapdossa ablakunkhoz a tenger vizét; ez a vihar társul az ő szomorúságához. Ha ebben az időben csak egy pillanatra is elfeledkeznék Istenről, megtébolyodnék; de Ő lecsendesít. « Légy csendben és tudd, hogy én, Isten, vagyok a ti Atyátok. »

Péntek. — A testi fájdalmak napja, de béke Istennel. Szélvihar tombol.

Véletlenül emlékeztettem Williamet a mi drága Williamünk születésnapjára; mi könnyeket okozott ez neki! Olyan gyönge, hogy az otthon említésére már könnyekbe tör ki.

Milyen jó is Urunk, aki megerősíti lelkemet! Még csak egy kis szirup vagy köhögéscsillapító sincs. Amikor természetem gyöngül és nem tudok rá tovább kedvesen nézni, elrejtem fejemet az ágya végénél álló székben; azt hiszi, imádkozom; és úgy is van, imádkozom, hiszen az ima egyetlen vigaszom, — nélküle ugyancsak kis szolgálatot tennék neki. Éjjel, nappal így hívogat: « Életem, lelkem, drágám, mindenem! »

Himnuszt énekeltem, aztán olvastam a takaró alatt remegő Williamnek. Éreztem, hogy Isten velünk van, hogy Ő a mi Mindenünk. Magas láza van, az ágy együtt remeg lélegzetével. Istenem, Atyám!

1803. nov. 30. Szt. András napja. — William ágya mellet imádkoztunk. Azt gondolta, hogy ez elállítja hidegrázását.

Dec. 2. — A 104. zsoltár magyarázatát olvastam és himnuszokat énekeltem az ágyban tízig. Kemény fagy köszöntött be az éjjel. Szerettem volna begyújtani, de füstölt... Türelem! Anne beteg, William ki van fáradva...

Dec. 4. — Aggodalommal telt nap az apa és Anne között. Anne néhány órán keresztül nagyon rosszul volt...

Dec. 12. — Egész éjjel hallgatóztam: néha a tűz mellett, néha ledőltem, néha azt hittem, hogy már nem lélegzik, néha nehéz lélegzete riasztott fel, odamentem, megcsókoltam arcát, hogy érezzem, hideg-e. Egyedül voltam? Drága, irgalmas Atyám! Hát lehetek egyedül, amikor állandó hálaadó imával csüngök rajtad?

Régi szokásomhoz híven írással tartottam ébren magam: az én Dickemnek írtam. William megvan, de állandóan foglalkoztat. Anne valóságos kincs. Tegnap azt olvasta, hogy Jánost bebörtönözték.

— Igen, Papa, Heródes bebörtönözte, Miss Herodiás pedig megadta neki a szabadságot.

— Nem, drágám, lefejeztette.

— Helyes, Papa, szóval elengedte a fogságból és Istenhez küldte őt. — Drága, szívem szerint való gyermekem!

Kedd. — Még öt nap, és vége az elkülönítésnek, William gyakran mondogatja, hogy életének ezt a szakaszát, akár él, akár meghal, áldottnak tartja, az egyedüli időnek, amit nem vesztegetett el.

Dec. 14. — Kedves imáimat mondtam, míg William aludt. Nem mertem ezekkel erőltetni, mivel a gyöngeség és fájdalom eléggé hatalmába kerítette. Esik és viharos szél fúj, mint majdnem mindennap az itt töltött huszonhat nap alatt.

Szombat és vasárnap. — Szomorú napjai a természet gyöngeségével való harcnak. De a remény bátorsága tölt el, ha arra gondolok, hogy az elkülönítőből Pisába indulunk.

December 19-én szabadulnak ki. A Filicchi-család házában ünneplik a karácsonyt. William boldog és azt kéri feleségétől: vegyék magukhoz a szentséget. Elisabeth az episzkopális egyház szertartása szerint egy kis bort tölt pohárba, zsoltárokat, imákat mond, aztán együtt ürítik ki a Hálaadás kelyhét. Az idő szomorúságában az örökkévalóság boldog távlataira gondolnak. William már türelmetlen, indulni akar az égbe. « Ugye érzed, drágám, hogy a Megváltóhoz indulsz? — Igen ».

December 27-én hal meg 35 éves korában. Másnap reggel temetik el Livorno angol temetőjében.

3. *Özvegy-sor*

Elisabethnek ismét új életet kell kezdenie. Ismeretlenben, egyedül, teljes bizonytalanságban. « Istenem, Te vagy az én Istenem! Tehát egyedül maradtam a világon Veled és a kicsikkel. Tudom, hogy Atyám vagy! »

Az előkelő és gazdag család mindent megtesz, hogy feledtesse vele az elmúlt hetek borzalmait. Filippo Filicchi, az idősebb W. Seton barátja most kötelességének érzi, hogy segítségére legyen az özvegynek. Öccse, Antonio és ennek felesége, Amabilia elragadtatva csodálja Elisabeth lelkének szépségét. Antonio finoman térítgeti is. Elisabeth Firenzében lát először katolikus templomot belülről. Milyen jó ezeknek — gondolja —, minden nap bemehetnek a templomba (az otthoni episzkopális templom csak vasárnap volt nyitva), minden nap magukhoz vehetik a szentséget. A térítési kísérletek elől udvariasan, de határozottan kitér. Az asztalára tett könyvekbe néha beleolvas, hogy kedvére legyen vendéglátóinak. Ablaka előtt gyakran viszik beteghez a szentséget. A valóságos jelenlét gondolata megragadja: « Milyen boldog volnék, ha tudnám hinni azt, amit ezek a drága emberek itt körülöttem hisznek! Hogy Istent birtokolják a szentségben! Hogy Ő mindig ott van templomaikban, és hogy Őt viszik a betegekhez... Istenem, milyen boldog volnék — még enyéimtől távol is —, ha úgy megtalálhatnálak Téged a templomban, ahogy ők. Mennyi mindent mondanék neked szívem szomorúságáról és életem bűneiről! — Egy másik nap, a legmélyebb letörtség pillanatában, anélkül, hogy gondoltam volna rá, letérdeltem, amikor a Szentséggel haladtak el ablakom alatt, és mintegy agóniában kiáltottam Istenhez: áldjon meg, ha valóban jelen van, mivel lelkem egyedül csak őutána vágyódik... F.-né egy kis könyve volt az asztalon. Szent Bernátnak a Szent Szűzhöz intézett imájánál nyitottam ki, amelyben azt kéri, hogy legyen anyánk. Teljes szívemből én is hozzá kiáltottam! » Később a következő imát ismételgeti: « Uram, ha helyes úton vagyok, erősíts

meg, hogy kitartsak. Ha tévedésben élek, öntsd belém kegyelmedet, hogy megtaláljam a helyes utat ». Lassan kialakul értelmi meggyőződése, de akárcsak Newman, ő is jóval később mondja ki: hiszek!

Visszaútján Antonio lesz a társa. Amabilia nem fél attól, hogy férjét Elisabeth támaszaként az újvilágba küldje. Az 56 napos utazás közel hozza egymáshoz a 29 éves özvegyet és az alig néhány évvel idősebb férfit. Elisabeth nagy viharba kerül, Filicchi is hasonló helyzetben van. Sokat imádkoznak egymásért és együtt is: « Istenem, ments meg, segíts! » Mindketten kemény küzdelmet vívnak: Antonióra felesége és gyermekei várnak, Elisabethre gyermekei és még Valaki Más... A hajóút utolsó hete már békésebb. Elül a vihar, Antonio folytatja a vallásoktatást. Együtt imádkoznak, böjtölnek. Elisabeth a szentek életét olvassa.

1804. június 4-én fut be a hajó New York kikötőjébe. A négy gyerek jól van, ellenben Rebecca súlyos beteg. Az özvegy megalázó helyzetbe kerül, nincs semmi jövedelme, kénytelen rokonai segítségére támaszkodni. Antonio üzleti körútra indul az Egyesült Államokban. Várják egymás leveleit, megértik egymás magányát. De most már óvatosak, mert ismerik az emberi természet gyengeségét. « Most az szeretném kiáltani: Antonio, Antonio, Antonio! — de egy kicsit gondolkodva ezt kiáltom: Jézus, Jézus, Jézus! Jonatás is úgy szerette Dávidot, mint saját lelkét, és ha én testvére volnék, Antonio, egy órára sem hagynám el soha. De inkább megpróbálok szívem egész szeretetével Isten felé fordulni, mert tudom, hogy égő reményem teljesedni fog ». « Mennyit kérem a Szentlelket, hogy ne hagyja el, hogy inkább drága angyala csípje meg (a szót aláhúzza), amikor elérkezik az ima órája, mintsem hogy

elhanyagolja azt ». Amabiliának pedig arról ír, mennyire vágyódik a valóságos jelenlét hitére!

Meghal Rebecca Seton, « lelke nővére », a livornói napló címzettje. Henry Hobart megsejti, milyen átalakuláson megy át Elisabeth; könyveket küld neki, lelkére beszél. Ugyanis már az a hír járja, hogy Mrs. Seton át akar térni a római hitre. Nagy a felháborodás, nemcsak régi barátai fordulnak el tőle, hanem a család több tagja is. Elisabethnek talán élete legkeservesebb viharát kell átélnie. Lelke egészen bénult, vaksötétbe kerül, egy lépést sem tud tenni előre. Lefogy, állandóan sír, először érez fájdalmat a mellkasában. Nemcsak ő beteg, hanem a gyerekek is. Éjjel-nappal mellettük van, de néha már alig van jártányi ereje.

1805. február 27-én, hamvazószerdán bemegy egy katolikus templomba, a tabernákulum elé térdel, és ezt mondja: « Itt vagyok, Istenem, add, hogy itt megpihenjek ». Március 14-én teszi le a hitvallást —, «szívemmel ránevettem Üdvözítőmre!» —, elvégzi első gyónását, és március 25-én, az angyali üdvözlet ünnepén járul először a szentáldozáshoz. Ujjongó levelet ír itáliai barátainak: « Amabilia, Isten az enyém, és én Istené vagyok! Magamhoz vettem Őt! Előző este féltem, hogy nem készültem fel jól, de aztán isteni jóságára biztam magam. Életem végéig nem fogom elfeledni, hogy vártam egész éjjel a hajnalra. Félő szívem siettetett az indulásra. Milyen hosszú volt az út a városban; de minden lépéssel közelebb kerültem a tabernákulumhoz és ahhoz a pillanathoz, amikor Ő belép szegény kis házamba. S amikor belépett, ez volt első gondolatom: Az Úr fölkel, szóródjanak szét ellenségei! Megszabadítóm jött és Védelmezőm, aki erőm és Üdvözítőm most és az örök életben ».

Boldogságát, mély lelki örömét és békéjét nem csökkenti, hogy ferde szemmel néznek rá, majdnemhogy kiközösítik. 1806. január 20-án Julia barátnőjének írt levelében céloz az őt körülvevő értetlenségre:

> Már többször kérdezősködtél vallási alapelveim iránt. Észrevétlenül, nyugodtan és csendben jó katolikus vagyok. Úgy tűnik, hogy senki sem vesz erről tudomást, ha csak nem megkettőzött kedvességgel; csak néhány bonyolult szív mondogat valamit körülöttem; a legrosszabb valami ilyesféle: « A sok szenvedés az agyára ment ». Nos, ilyenkor megcsókolom a feszületemet, amelyet oly sok éven át szerettem, és megállapítom, hogy tévednek.

Nagyböjt van, s Elisabethet elbűvölik a szertartások. Antonio visszatér üzleti útjáról, és mivel érzi a hideg légkört, azt javasolja, jöjjön át a gyerekekkel Itáliába. Elisabeth nemet mond, de azt elfogadja, hogy két fiát Antonio taníttassa. Azután elválnak, hogy soha többé ne találkozzanak ebben az életben.

4. *A Szeretet nővére*

Leveleiben egy-egy szó valami olyan titokra utal, amelyre csak évek múltán fog fény derülni. A körülötte kavargó vihar még jobban erősödik, amikor Cecilia Seton, fiatalabb sógornője is katolikus lesz. Látja, hogy távoznia kell New Yorkból. Eddig afféle magániskolából tartotta fenn családját: tanította, ellátta, gondozta a maga és mások gyerekeit. Voltak vagy tizenketten. Ezt akarja folytatni egy más városban. John Caroll püspök javaslatára Baltimore mellett dönt. Egy gondviselésszerű jótevő 10 000 dollárt ajándékoz neki, hogy iskolát alapíthasson. Kibérel egy házat, berendez egy osztálytermet, s az első padokba

beülteti saját gyerekeit. A padok lassan megtelnek, sőt négy gyermeket bentlakónak is elvállal. Előszeretettel fogadja az árvákat, hiszen azok nemcsak anyagiakban és szellemiekben szegények, hanem nélkülözik a legfontosabbat: a családi otthon szeretetét. Elisabeth így a tanításban is mindig anya marad. Talán ezzel a művészi szintézissel magyarázható a gyermekekre és fiatalokra gyakorolt varázsa. Olvást, írást, számtant, angolt, franciát, kézimunkát és természetesen hittant tanít. Sokat tanul, hogy oktatni tudjon. A gyerekek szaporodtával érkeznek a segéderők is, két fiatal lány áll munkába. Lassan világossá válik Elisabeth « titka »: Livorno óta vágyódik a szerzetesi életre. Most elérkezettnek látja az időt, amikor hozzákezdhet a megvalósításhoz. Az erővonalak világosan kivehetők: életét egészen Isten és a szegények szolgálatára akarja szentelni, és már éli is ezt. A közben érsekké lett Caroll iskolák alapítását sürgeti; nem hiányzik egészen az anyagi fedezet sem. 1809. március 25-én, elsőáldozásának negyedik évfordulóján az érsek előtt leteszi a hármas fogadalmat. Vele együtt négy fiatal lány kezdi meg újoncévét. Ujjongó örömmel írja egyik hűséges New York-i barátnőjének: « Hogy mondjam el lelkem örömét? Hiszen megvan a kilátásom arra, hogy szolgálhatom a szegényeket, látogathatom a betegeket, erősíthetem a szomorkodókat, öltöztethetem az ártatlan kicsiket és Isten szeretetére taníthatom őket — itt meg kell állnom! »

A baltimore-i iskola hamarosan szűknek bizonyul, nemcsak a gyerekek hanem a jelöltek száma miatt is. Cecilia Seton is köztük van. Egészsége sok aggodalomra ad okot. Elisabeth ismét gondosan mérlegeli a választást. A hegyek között fekvő Emmitsburgben fogják felépíteni az új házat. A városkának alig

néhány száz lakosa van: ír és német bevándorlók, néger rabszolgák. Nekik való szegény terep! Maguk is hihetetlen szegénységben élnek: nincs víz, a folyóra járnak mosni, sokat szenvednek a hidegtől. A kilenc nővér a földön alszik, a kertben termesztett sárgarépát szárítják és főzik ki « kávénak ». De meleg családias kapcsolat tartja őket össze. Elisabeth olykor csak a becenevükön szólítja a nővéreket. Megtartják az első lelkigyakorlatot (az « alapító Seton anyának » is ez élete első lelkigyakorlata!), s közösen körvonalazzák azokat az életszabályokat, amelyeket követve a legjobban szolgálhatnak Istennek és a szegényeknek. A környék lakosai keresztelik el őket a « Szeretet nővéreinek ». A szabályokat első ízben 1811-ben hagyja jóvá Caroll érsek.

Mindezek után ismerkedik meg Páli Szent Vince és Marillac Szent Lujza irgalmas nővéreinek szellemével. Egészen magáénak érzi. Mindkettő életrajzát lefordítja angolra, így a nővérek szinte kezdettől a vincés örökség folytatói.

Legidősebb leánya, Anne is belép, s anyja leghűségesebb munkatársa lesz, — sajnos igen rövid ideig. A családi betegség nemcsak tüdejét, hanem csontjait is megtámadja. Hosszas és rettenetes agónia után hal meg 1812. március 12-én 16 éves korában. Elisabeth olyan, mint egy alvajáró. Elsőszülöttjét, livornói útitársát, első nővérét veszítette el! « Anina halála után három hónapig néha attól féltem, hogy elvesztem az eszemet. A fejemben olyan zavarodottság uralkodott, hogy az éppen soron levő feladaton túl nem nagyon tudtam, mit csinálok, vagy mit mulasztok el... Az örökkévalóság volt Anne kedves szava. Nézegetem dolgait: kottáiban, könyveiben, sőt még kis szobájának falán is mindenütt ezt a szót találom ».

De erőt kell vennie magán: már 18 nővér, 30 bennlakó és 20 bejáró növendék vár rá. Nagyok anyagi gondjai. Szívesen elmenne koldulni a tehetős családokhoz, de az érsek nem engedi. Eredetileg csak a szegényeknek akarta fenntartani az iskolát. Most kénytelen jobbmódúakat is fölvenni, hogy meg tudjanak élni. Ő az iskolaigazgató, szakfelügyelő, vezeti az adminisztrációt. Történelmet és hittant tanít. Mindennap végigmegy minden osztályon, havonta ellenőrzi minden gyermek tanulmányi eredményét. Sokszor beül egy-egy órára, s a legutolsó padban lehunyt szemmel figyel. A gyerekek tudják, hogy Seton anya szereti őket, hogy minden érdekli, ami velük kapcsolatos. Külön foglalkozik a nagyobbacska lányokkal. Hetenként kétszer rövid lelki tanítást ad nekik. Módszerei egyéniek, legjobban sugárzó egyéniségével hat. Az Isteni Tanítót akarja utánozni, ezért szavai mindig egyszerűek, személyesek, a szívhez szólnak. Csak olyat tanít, amit maga is él.

Mindig járatlan utakon halad, hiszen ebben a gigantikus méretű országban még szó sincs szervezett oktatásról. Úgy kell mindent kikísérleteznie, megpróbálnia. Az eredmény az az egyházközségi iskolatípus lesz, amely majd elterjed az Egyesült Államok egész területén, és mind a mai napig virágzik.

1813-ban már 17 nővér tesz fogalmat; a vincés szellemnek megfelelően ezt minden évben, március 25-én újítják. 1814 szeptemberében néhány nővér Philadelphiába indul, hogy árvaházat létesítsen.

Anyai szeretete kiterjed minden nővérre, de szinte tékozló bőséggel árad a legfiatalabbakra. Saját gyermekeit látja bennük, és minél többen vannak, annál magasabb hatványra emelkedik benne ez a méretlenül adó, bölcsen irányító anyai szeretet.

A szerzetesi élet alapgyakorlata, tanítja nekik mindjárt az első lépéseknél, az Isten állandó jelenlétében való élet. Elisabeth igényes; olyanokat mondogat, hogy tíz percnyi szétszórtsággal többet veszít az ember, mint amit egy egész napi vezekléssel megnyert. Amikor a szentekre tekint, türelmetlenül felkiált:

« Miért nem vagyunk szentek? Miért haladunk oly kevéssé a tökéletességben, vagy inkább: miért van annyi langyos, nehézkes, elbátortalanodott ember, olyanok, mint a munkába induló rabszolgák, ahelyett, hogy gyermekek lennének, akik Atyjuk házába, a saját házukba sietnek?! Miért?

Azért, mert nem tekintünk lelkünk mélyére, tetteinkben nem különböztetjük meg a természet és a kegyelem indításait, nem kerüljük a szokásos hibák alkalmait. Elnézők vagyunk a haszontalan gondolatok, a könnyelműen kiejtett szavak, természetes érzelmeink és temperamentumunk változásainak kifejezései iránt, ellentétben állunk édes benső életünkkel, megállítjuk az isteni kegyelem működését, túl gyakran okozunk fájdalmat az isteni Léleknek és elküldjük Őt tőlünk. »

Különösen elszomorította, ha azt látta, hogy a fiatalok nem haladnak oly gyors léptekkel a tökéletesség útján, mint tehetnék.

« A fiataloknak különös örömmel kell harcolniok; Urunk már napjaitok reggelén meghívott Titeket, nem tett ki Titeket azoknak az aggodalmaknak és bánkódásnak, amelyet mi érzünk annyi bűnös év után. Úgy megindít, amikor azt látom, hogyan kényezteti Urunk a fiatalokat, és Ti mégis gyakran hálátlanok vagytok... Azt várjátok, hogy semmiért juthattok az égbe? Vajon drága Üdvözítőnk nem vérével és könnyeivel jelölte meg útját? »

De a buzgóság lendülete végül is az anyai szeretet bíztatásába torkollik:

« Mihelyt valami hibát követettek el, azonnal bánjátok meg, mivel a félelem csak újabb hibába sodor. Szerető és megtört szívvel forduljatok drága Üdvözítőnkhöz, és aztán, ahelyett, hogy hibáitokra gondolnátok, fordítsátok el róla figyelmeteket, vagy elégtételként mondjatok el egy-egy Patert vagy Avét. Minden napnak meg kell hoznia a maga megpróbáltatásait; miért zavarna ez minket vagy miért lepődnénk meg miatta? »

Elisabeth, amint ezt majd nemsokára be is vallja, Isten állandó jelenlétében él. Innen kifogyhatatlan szeretete, anyai áldozatkészsége, és — sürgető türelmetlensége: « Miért nem vagyunk szentek?! »

Élete legnagyobb keresztjét két fia rakja a vállára. A Filicchi-család mindent megtesz, hogy Williamből embert faragjon. Évekig tartó sikertelen kísérletek után Antonio visszaküldi anyjához. Elisabeth is hasztalan próbálkozik vele. Richard pályafutása talán még sötétebb. Ő is szerencsét próbál a Filicchi-céggel, s amikor kiteszik a szűrét, hazafelé tartó útján kétes eszközökkel szerez magának pénzt. Elisabeth hosszú ideig azt sem tudja, él-e, hal-e.

1816-ban veszti el második gyermekét, a legkisebbet. Rebecca titkolja anyja elől, hogy őt is megtámadta a családi kór, s amikor észreveszik, már késő. Három hónapos haldoklása idején szinte állandóan Elisabeth van vele. Karjában tartja, mesél, énekel neki, felújítja a régi gyerekjátékokat is. S közben aggódik Kittyért, aki a Seton-család vendégeként bálozik New Yorkban. Rebecca november 3-án hal meg kezei között. Mindössze 14 évet élt.

Elisabeth tudja, hogy már ő is közeledik a célhoz. Amilyen mértékben fogy testi ereje, úgy növekszik vállalkozó szelleme, optimizmusa, gyakorlati érzéke. Felépítenek egy kézműipari műhelyt, hogy a környék szegényeit és öregjeit megélhetéshez juttassák. Marylandre is hívják az irgalmas nővéreket « szere-

tetszolgálatra, betegek ápolására, leányok nevelésére ». A New York-i püspök is kéri: Létesítsenek a nővérek egy árvaházat. New York tehát kész visszafogadni « eltévedt leányát », sőt a Seton-család is újrafűzi a rokoni kapcsolatok szálait.

A fizikai gyengüléssel azonban egyenes arányban sötétedik el lelki horizontja. Fiairól hónapokig nem érkezik semmi hír, s Elisabeth jól tudja, hogy aggodalmait nem csak a bizonytalanság számlájára kell írnia. Szívhezszóló levélben könyörög Williamnak, gondoljon anyjára és tudósítsa, merre fordult az élete. Bevallja őszintén, hogy sírva könyörög érte az Úrhoz, de sehol nem lel vigasztalást. William hetvenkedő hitetlensége egészen összetöri anyja szívét:

William, William, William, hát lehetséges, hogy szívem kiáltása nem jut el hozzád? A tabernákulum elé viszem drága nevedet, és imaként azt ismételgetem, közben patakzanak a könnyeim, amelyeket csak Isten érthet meg.

Gyerekes gyöngeség, gyöngéd részrehajlás, mondanád talán egy kicsit bánkódva, ha most látnád Anyád halállal tusakodó szívét. De ez az agónia, Drágám, nem jelenlegi elválásunk miatt van, hanem az örökkévalóság évei miatt. Hogy itt elveszítlek néhány évre, ez nagyon megkeseríti életemet, de hát ez közös sors; de úgy szeretni, ahogy szeretlek, és elveszíteni Téged örökre, — ó, ez iszonyú aggodalom!

Hogy az egész Örökkévalóságban nyomorult légy, Isten ellensége, — és olyan Istené, aki ennyire jó hozzánk — !

Sokat olvasol, hitedet már majdnem teljesen elvesztetted, mivel mindennel rendelkezel, ami kioltja, de semmivel sem, ami táplálja azt.

William, Williamem, mi menti meg szívemet attól, hogy összetörjön?

Egy kedves barátjának bevallja, hogy lelkiélete egészen megváltozott, gépiessé, lélektelenné vált. Sőt,

kétségek gyötrik, és már nem tudja, honnan merítsen erőt.

> Az elmélkedésben, imában, szentáldozásban nem találok lelket. Az engem körülvevő drága lényekben, akiket pedig annyira szeretek, nem találok lelket. Tudom, hogy ő itt van a tabernákulumban, de nem látom, nem érzem; ha ezer halál kényszerítene, hogy megtagadjam Jelenlétét, inkább ezeket vállalnám, mintsem csak egy pillanatra is megtagadjam. De, úgy tűnik nekem, nem én értem van itt — és tegnap, amikor egy pillanatra átéltem Jelenlétét, csak arra volt jó, hogy megértesse velem: a pokol tátong alattam, rettenetes ítélet vár rám.

Kevesen ismerik belső megpróbáltatásait. Csak azt látják, hogy gyönge, sokat sír, néha látszólag minden ok nélkül. Egy-két barátja sejti ugyan embertelen kínjait, próbálják vigasztalni, bátorítani. De a szép szavak most csak üres szólamoknak hatnak, csak arra jók, hogy növeljék kínját és keserűségét. Összeroppanni készülő teste nem segíti a harcban. « Mindent, mindent Legdrágább Urunkra hagyok, de kérem, nagyon kérem, imádkozzék értem! » — könyörög egy barátjának.

1820 augusztusában végzi utolsó lelkigyakorlatát. Növekvő gyengesége ellenére kétszeres erővel dolgozik. « Hogy van? » — kérdezik tőle aggódva. Mosolyogva válaszol: « Nyugodtan. Nagyon nyugodtan ».

Még utoljára levelet ír Antoniónak, fiainak. Régi barátjának ezekkel a szavakkal jellemzi életművét: « Tudja, mi lett abból a kicsi mustármagból, amelyet Isten az ön keze által ültetett el Amerikában? Nagyszámú árva gyermeket táplálunk és ruházunk! »

Utolsó heteit éli. A közben hazatért és posztulánssorba lépő Kitty ápolja. Csont és bőr csupán, de

még megpróbál írni a távol élő nővéreknek. Egy napi erőfeszítésébe kerül annak a sokezer levélnek utolsó darabja, amelyet élete utolsó 14 évében megírt. Sokszor viszik hozzá a szentségi Jézust. Egyszer könnyekbe tör ki; a pap csillapítja, nyugodjék meg, nem akar esetleg gyónni? — « Nem, nem, kérem, adja már Őt nekem! » Ajánlgatják neki, hogy egy feszületet tesznek az ágyával szembeeső falra, hogy jobban láthassa a szenvedő Krisztust. « Köszönöm, de van feszületem, a szívemen viselem. Különben is leggyakrabban csukva tartom a szemem. Ne aggódj, drágám, amennyire csak lehet, igyekszem Jelenlétében maradni... Ha ez a halál útja, semmi más nem lehet békésebb és boldogabb. Soha nem tapasztaltam még annyira Drágánk jelenlétét, mint amióta beteg vagyok. Úgy tűnik, mintha az Úr testileg állandóan mellettem állna, hogy erősítsen, szeressen, bátorítson a fájdalom rettenetes óráiban. Néha még a drága Mária is kedvesen csalogat... » Mikor már mozdulni sem tud, kéri, mondják el, hogyan látogatják a környék szegényeit, hogyan tanulnak a gyerekek, — hiszen személy szerint ismeri és anyai szivvel szereti valamennyit!

Az utolsó napokban befut Richard. Szemrehányásnak nincs helye, hiszen itt a közeli elválás. Elisabeth utoljára december 30-án veszi magához az Oltáriszentséget. Január 2-án bocsánatot kér a körülálló nővérektől « élete minden botrányáért és rossz példájáért ». Utolsó szavait már csak a legközelebb állók értik meg: « Köszönöm a jóságtokat, hogy velem vagytok ebben a megpróbáltatásban. Legyetek az Egyház gyermekei, legyetek az Egyház gyermekei!... Köszönet! »

1821. január 4-én hajnalban lép be az örök hazába. 46 évet élt.

« ELISABETH ANN SETON: SZENT! »

VI. Pál pápa 1975. szeptember 14-én, vasárnap, a Szent Péter-téren ünnepélyes szentmise keretében az egyetemes egyház szentje sorába iktatta Elisabethet. Homiliájában a következőképp méltatta az első ízig-vérig amerikai szentet:

« Igen, Tisztelendő Testvéreink, szeretett Fiaink és Leányaink, Elisabeth Ann Seton szent!

Örvendezünk és mélyen meg vagyunk indulva azért, hogy apostoli hatalmunkkal kijelenthetjük az itt jelenlévők, a szent katolikus egyház, más keresztény testvéreink, az egész amerikai nép és az egész emberiség előtt: Elisabeth Ann Bayley Seton szent!

Az Amerikai Egyesült Államok leányai közül ő az első, aki ezzel az összehasonlíthatatlan jelzővel megdicsőíttetett!

De mit jelent ez a szó « szent »?

Mindnyájunknak van valami elképzelésünk erről a legmagasabb címről, mégis nehéz azt pontosan elemeznünk. Szentnek lenni annyi, mint tökéletesnek lenni, mégpedig azzal a tökéletességgel, amely az emberi lény által elérhető legmagasabb szint elérését jelenti. A Szent olyan emberi teremtmény, aki teljesen Isten akaratához alakult. A Szent az az ember, akiben a bűnt — a halál forrását — az isteni kegyelem élő ragyogása váltotta fel. Az életszentség fogalmának elemzése során felismerjük: a lélekben két teljesen különböző elem, keveredik, együttesük pedig egyedülálló hatást eredményez: a szentséget. Az egyik a hősiesség fokára emelt emberi és erkölcsi elem: egy ember életszentségének elismerésénél az egyház mindig megköveteli a hősies erényeket. A

második elem misztikus: kifejezi az isteni tevékenység mértékét és megnyilvánulását abban az emberben, akit Isten arra választott ki, hogy benne — mindig egészen egyedi módon — kialakítsa Krisztus képmását (vö. Róm 8,29).

A szentség tudománya ezért a legérdekesebb, legváltozatosabb, a legmeglepőbb és a legelbűvölőbb tudomány mindazon tanulmányok között, amelyek a legtitokzatosabb lénnyel — az emberrel foglalkoznak.

Az Egyház elvégezte ezt a tanulmányt, azaz elemezte Elisabeth Ann Seton életét, belső és külső történetét. És az Egyház csodálattal és örömmel ujjong és hirdeti a világnak: Elisabeth szent!

Nem mondunk most dicshimnuszt; nem mondjuk el az új szentet megdicsőítő történetet. Ismeritek és bizonyára még tanulmányozni fogjátok életét. Az új Szent kanonizálásának ez egyik legértékesebb gyümölcse: megismerni őt, hogy csodálhassuk önzetlen emberi alakját, hogy dicsőítsük Istent, aki csodálatos az Ő szentjeiben; utánozni példáját, amelyet ez a szertartás is megvilágít, hogy aztán örök épülésre szolgáljon; közbenjárását kérni, minthogy már bizonyosak vagyunk abban, hogy részt vesz Krisztus Titokzatos Teste mennyei életében; ezt hívjuk a szentek közösségének, ennek vagyunk részesei, jóllehet még a földi élethez tartozunk.

Ezért most nem beszélünk Szent Elisabeth Ann Seton életéről. Sem az idő, sem a hely nem alkalmas a hozzá illő megemlékezésre. De legalább említsük meg azokat a fejezeteket, amelyekből megszőhetjük ezt a megemlékezést.

Szent Elisabeth Ann Seton amerikai. Mindnyájan nagy lelki örömmel mondjuk ezt és azzal a szándékkal, hogy tisztelettel adózzunk annak a földnek és

nemzetnek, ahol felnőtt a szentek naptárának ez az első virága (...).

Örvendjetek tehát, ezt mondjuk az Amerikai Egyesült Államok nemzetének. Örvendjetek dicsőséges leányotok miatt! Legyetek rá büszkék! Őrizzétek meg hűségesen termékeny örökségét! E szent nő csodálatosan szép alakja a világ és a történelem előtt a titeket jellemző hiteles értékekről tanúskodik, arról a vallásos lelkiségről, amelyet az anyagi haladás, úgy tűnik, elhomályosít, sőt szinte lehetetlenné tesz. Földetek, Amerika, valóban méltó arra, hogy termékeny talajába befogadja az evangéliumi szentség magvait. E ténynek ragyogó bizonysága áll előttünk — sok mással együtt. Maradjatok mindig készségesek arra, hogy hiteles módon gyümölcsöztessétek az evangéliumi szentséget, és tapasztaljátok meg: ez a szentség nem akadályozza gazdasági, kulturális és polgári kibontakozástokat, ellenkezőleg: a maga saját módján kifogyhatatlan életerővel látja el.

Szent Elisabeth Ann Seton New Yorkban az episzkopális közösség gyermekeként született, ebben nőtt fel és nevelkedett. Ennek az egyháznak érdeme, hogy felébresztette és kibontakoztatta benne a vallási érzéket és a keresztény érzésvilágot; a fiatal Elisabeth természete szerint is hajlott ezek spontán és eleven kinyilvánítására. Készséges örömmel ismerjük el ezt az érdemet; ismerve, mily sokba került Elisabethnek a katolikus egyházba való átlépés, csodáljuk bátorságát, hogy a mellé a vallási igazság és isteni valóság mellé állt, amelyet abban ismert fel. Hasonlóan nagy örömmel láttuk, hogy a katolikus egyházhoz való tartozásból mily nagy békét és biztonságot merített, ugyanakkor természetesnek tartotta, hogy megőrizze mindazokat az értékeket,

amelyeket a buzgó episzkopális közösség tagjaként tanult. Ezek egyik legszebb megnyilvánulása volt vallási buzgósága és az a hűség, amellyel azok iránt viseltetett, akiket katolikus hitvallása szomorú módon elválasztott tőle. Az a tény, hogy most ezen a szertartáson az episzkopális egyház kiváló képviselői is jelen vannak, a mindig jobb ökumenikus kapcsolatokra ad reményt: az új Szent bensőséges érzelmeivel köszöntjük őket és fejezzük ki legjobb kívánságainkat.

Elisabeth Seton családanya volt és ugyanakkor az Egyesült Államok első női szerzeteskongregációjának alapítója. Jóllehet társadalmi és egyházi állapota nem egyedülálló és nem új (emlékeztethetünk pl. Szent Brigittára, Római Szent Franciskára, Chantal Szent Franciskára, Marillac Szent Lujzára), Szent Elisabeth Ann Bayley Setonban az Egyház a teljes nő-voltot magasztalja. Örömmel jegyezzük meg, hogy ez a szenttéavatás egybeesik az Egyesült Nemzetek kezdeményezésével, a nemzetközi nőévvel. A nemzetközi nőév célja: ébredjen rá mindenki arra a sürgető kötelességére, hogy elismerje a nőnek a világban betöltött igazi szerepét és járuljon hozzá igazi társadalmi kibontakozásához. Örvendve állapítjuk meg a kapcsolatot e program és a mai szenttéavatás között, amikor az Egyház a lehető legnagyobb tisztelettel adózik Elisabeth Ann Bayley Setonnak, dicsőíti alakját mint feleséget, anyát, özvegyet és szerzetest. Életének lendülete és hitelessége napjainkban és a következő nemzedékek számára azt példázza, hogy sajátos szerepének megfelelően a nőnek mit lehet és mit kell tennie az emberiségért.

Végül arra kell emlékeztetnünk, ami Szentünk legszembetűnőbb jellemzője: alapítója volt, amint már mondtuk, az Egyesült Államok első női szerzetes-

kongregációjának. Páli Szent Vince szerzetescsaládjából sarjadt; később öt független ágra oszlott, amelyek világszerte elterjedtek. De mindannyian elismerik közös eredetüket, vagyis azt a nővércsoportot, amelyet Szent Elisabeth Seton alapított a baltimore-i főegyházmegyében, Emmitsburgban. A szegények felkarolása és az első amerikai egyházközségi iskolák beindítása alázatos, szegény, bátor és nagyszerű kezdeményezés volt.

Ez, a Seton anya földi történetét és világméretű tevékenységét összegző megemlékezés természetesen alaposabb tárgyalást igényelne. De tudjuk, hogy lelki leányai majd Hozzá méltóan kiegészítik ezt a portrét.

Ezért most hozzátok szólunk, Szent Elisabeth választott leányai: reméljük, hogy hűségesek maradtok az alapító gondviselésszerű, szent intézményéhez, és növekszik buzgóságtok. Legyetek mindig meggyőződve arról, hogy hogy magasrendű hivatást választottak és követtetek. Ez a hivatás méltó arra, hogy szíveteket és életeteket egészen odaadjátok. Soha ne feledjétek a Szent Alapító utolsó buzdítását, azokat a szavakat, amelyeket halálos ágyán, mintegy menynyei végrendeletként mondott 1821. január 2-án: « Legyetek az Egyház gyermekei! » Mi még ezt tesszük hozzá: mindörökre!

Az Egyesült Államok minden szeretett gyermekének és Isten egész Egyházának Krisztus nevében ajánljuk Elisabeth Ann Seton dicsőséges örökségét. Ez mindenek előtt az erős hit, az Isten- és emberszeretet egyházias öröksége; ezt a hitet és szeretetet az Eukarisztia meg Isten Szava táplálja. Igen, Testvéreink és Gyermekeink: az Úr valóban csodálatos az Ő szentjeiben! Áldott legyen az Isten mindörökké! »

IRODALOM

Evelyn Eaton and Robert Moore: *Heart in pilgrimage* (Image books, N.Y. 1960.).

Joseph I. Dirvin C.M.: *Mrs Seton, Foundress of the American Sisters of Charity* (Farrar, Straus and Cudahy, N.Y. 1962.). *La Beata Elisabetta Anna Seton* N.Y. 1963.

R. Angeli: *La donna della speranza* (A cura della Postulazione Generale C.M. Roma, 1975.).

Jane F. Hindman: *Elisabeth Ann Seton, Mother, Teacher, Saint for our time,* Arena Lettres, New York, 1976.

II.

EDITH STEIN

Edmund Husserl és Avilai Teréz tanítványa

1. *Első évek*

Siegfried Stein fakereskedő és felesége, Auguste Courant 1871. augusztus 2-án az ősi zsidó hagyomány szerint kötnek házasságot. Mindketten régi zsidó család szülöttei, a családfa az 1700-as évektől valódi ószövetségi neveket mutat: Simon, Samuel, Joseph, Salomon, Jacob, Jehuda, Moshe, Aron...

Auguste és Siegfried a környéken a legvallásosabb zsidók közé tartoznak. Szombatonként együtt járnak a zsinagógába; először kettesben, aztán, az évek múltával a gyerekekkel. Auguste asszony házasságuk húsz éve alatt tizenegy gyermeket hoz a világra: hét leányt és négy fiút. Négyen még kicsi korukban skarlátban meghalnak: Selma, Hedvig, Ernst és Richard. Az 1872-ben született legidősebb fiú, Paul és a családfa legutolsó hajtása, az 1891. október 12-én született Edith között éppen tizenkilenc év a különbség. Az Edithnél egy évvel idősebb Erna lesz a család benjaminjának elválaszthatatlan jópajtása.

Auguste asszony hűségesen ápolja a családi kapcsolatokat. Neki magának tizennégy testvére van. Hogy gyermekei valahogy el ne feledkezzenek valamelyik nagynénjükről vagy nagybátyjukról, betanítja nekik a névsort. A Stein gyerekek versbe

szedve fújják a rokonok neveit, úgy, mint ahogyan a vallástan órán megtanulták Jákob tizenkét fiának nevét.

A népes család először Lublinitzben a szülőktől örökölt ősi — de sajnos elég kicsire méretezett — házban lakik. Szerencsére az ún. « villa » mellett jókora gyümölcsös és zöldségeskert húzódik. Így a gyerekeknek és a gyakran megjelenő unokatestvéreknek van hol játszaniok. Az anyai szigor mindenfele követi őket. Mindegyiknek megvan a maga kis munkája, feladata a ház körül. Auguste asszony kora gyermekkorától munkához szokott, gyerekeiből is becsületes, kenyerüket megkereső embereket akar nevelni. Gyermekeitől megköveteli, hogy bármit kövessenek is el, igazat mondjanak. Jaj annak, aki csak egyszer is lódítani mer... Hosszú időre elveszti becsületét, s csak becsületesen végigélt hónapok után mer ismét nyíltan anyja szemébe nézni. Erna születése után néhány héttel, 1890 húsvétján költöznek át Breslauba, a Kohlenstrasse 12 alá.

1893 júliusában, ötven éves korában meghal az apa. Az égető júliusi hőségben gyalog tett meg egy jókora utat Frauenwaldau és Goschütz között. Egy később arramenő postás talál rá, már holtan, egy fa tövében. Auguste asszony erős lélekkel viseli férje elvesztését. Mindössze negyvennégy éves, amikor özvegysorba jut. A bibliai erős asszonyokra gondol, Juditra, Eszterre, Deborára, és beáll férje helyébe. Kezébe veszi a fakereskedés irányítását. Hét gyermekéről kell gondoskodnia, embert nevelnie belőlük.

Edith, a legkisebb, alig fogja fel, milyen veszteség érte őket. Csak azt látja, hogy anyja gyakrabban van távol, hogy szombatonként hosszabban időzik a zsinagógában, s hogy velük is hosszabb imákat mondat. A gyerekhad zsoltárokat recitál héber nyel-

ven, dicsérik Jahvét kifürkészhetetlen bölcsességéért. A kis Edith még nem ismeri a betűket, főképp nem a héber írást, de figyeli, hogy mozog a nagyobbak szája, s lassanként ő maga is bekapcsolódik az imakórusba. Öt éves korában már egész sor zsoltárt tud felmondani. A szombati ünnepi napokon csend és nyugalom honol az egész házban. Az egész család megjelenik a zsinagógában. A két legkisebb, Erna és Edith anyjuk kezét fogva ballagnak, a nagyobbak előbbre sietnek, már tudják, hol a helyük. A bensőséges légkörben elfogyasztott ebédet pihenés követi. Ilyenkor pisszenni sem lehet a házban. Ez a « nyugalom napja », szigorú megtartását maga a teremtő Úr rendelte el.

Este általában társasjátékot szerveznek. A nagyobbak irodalmi vetélkedővel szórakoznak. « Ki, mikor, hol, hogyan... » röpködnek a kérdések és a többékevésbé célbataláló feleletek. A kis Edith eleinte csak hallgat, de nemsokára — még jóval az iskoláskor előtt — bekapcsolódik a játékba. A nagyobbak elképedve hallgatják a legkisebb értelmes válaszait. Hiszen még olvasni sem tud! Auguste asszony azonban máris eltökéli, hogy legkisebb leányának gondos nevelést biztosít. Ki tudja, mire viszi még ezekkel a rendkívülinek látszó értelmi képességekkel. Nem mintha nem fordítana elég gondot a többi gyerek iskoláztatására. De oly különbözők! Paul például, aki kicsi korában szintén átesett a halálos skarláton, úgy megváltozott! Kicsinek élénkeszű, virgonc fiú volt, most meg hallgatag, félrevonuló... Erna is nagyon értelmesnek látszik; nénjük, Rosa, inkább a ház körül szorgoskodik, nem a könyveket bújja. Auguste asszony ritkán álmodozik, de néha, amikor ráfeledkezik Edithre, a fényes karrier képei villannak meg lelki szemei előtt.

A gyerekek közben nőnek, szabályos rendben adják át kinőtt ruháikat a kisebbeknek. Elérkezik az az ünnepélyes pillanat is, amikor Edithet kézenfogja édesanyja és elvezeti az iskolába. Megkapja első tankönyveit — egyik sem új, mind a testvérek vagy unokatestvérek hagyatéka — kis hátitáskájába kockás és vonalas irkák kerülnek meg egy élesre hegyezett ceruzákat rejtő tolltartó. A kislány boldogan foglalja el helyét a neki kijelölt padban. Gyorsan megtanulja, hogy szépen hátratett kezekkel, egyenes derékkal üljön, ha pedig mondani akar valamit, felnyújtsa a kezét. Ő is a többiekkel kórusban fújja a verses abécét. Tanítónője már ismeri a Stein családot, egy időben három gyerek is koptatta ennek az iskolának küszöbét, de ez a legkisebb, úgy tűnik, mindegyiken túltesz. Egykettőre megtanul olvasni, a vonalas irkákba pedig mihamar rövid kis fogalmazások kerülnek. Igaz mikor belefeledkezik az írásba, utána még a fülén is tintafolt ékeskedik, — de hát ez semmit nem von le az írásmű értékéből. Edith boldogan viszi haza a kiváló osztályzatokat, otthon pedig soha nem marad el a megfelelő elismerés.

Általában valamelyik nagyobbik testvére jön érte. Mire a gyerekek összeverődnek, Auguste asszony is előkerül a fatelepről. Sokat ad arra, hogy együtt fogyasszák el az ebédet. Apjuk helyét is betölti az asztalfőn. A leves és a főzelék között hangzanak el az iskolai hírek és a személyre kiosztott napiparancs.

A délután leckeírással, olvasással, apró házimunkákkal és természetesen játékkal telik el. Az iskolában kapott jutalomkönyvek között egész sor meséskönyv található. A kicsik ezzel szórakoznak, a na-

gyok meg komolyabb irodalommal. Jól szervezett élet, harmonikus légkör jellemzi a Stein családot.

Nagy élményt jelentenek az iskolai kirándulások és a hosszú nyári szünetek. Nincs messze a falu, így a gyerekek könnyen hozzájutnak egy kis vidéki nyaraláshoz. Itt ismeretlen gyönyörűségek várnak rájuk. Teheneket, őriznek, kévét kötnek, kézzel fogdossák a síkostetű halakat a jéghideg patakban... Ilyenkor a különben fehér arcú Edith is kipirul, néhány hét alatt lesül, megerősödik. Auguste asszony tudja, hogy a kislány meglehetős vérszegény, így különös figyelmet fordít arra, hogy megfelelő mennyiségű húst és főzelékféléket egyen. De egyébként nincs baj a gyerekek egészségével, még kevésbé jókedvükkel.

Néha, kivételes alkalmakkor a fatelepen is játszhatnak. Név szerint ismernek minden munkást, és anyjuktól azt is megtudják, ha valamelyiknek bánata van. Stein asszony ugyanis patriárkális légkörben vezeti a fakereskedést, számon tartja az alkalmazottak családját, rendszeresen készíti az ünnepi ajándékokat. A meglepetések előkészítésében olykor a gyerekek is részt vesznek, ruhát, élelmet csomagolnak. A munkások gyermekeivel pedig az iskolában találkoznak.

Edith korán kezd zongorázni, egy-két év múlva már négykezest játszik a nagyobbakkal. Elég sok időt töltenek a zongora mellett. Néhány év múlva már a Beethoven szonátákkal is megpróbálkozik, de el is akad ezen a szinten, minthogy nincs kedve a helyes ujjrenddel bajlódni. Amikor gimnáziumba kerül, sokat járnak színházba, hangversenyekre. Valóban, a gondos anya mindent megad gyermekeinek, hogy azok sokoldalú, művelt, becsületes emberré váljanak.

Az otthoni élet kiemelkedő eseményeit a zsidó ünnepek megtartása jelenti. Húsvétkor, az Engesztelés napján és újévkor együtt van az egész család. A gyerekek ilyenkor nem mennek iskolába. Edith már jó előre beszerez valami jó könyvet, ez lesz majd legfőbb ünnepi szórakozása. De megérez valamit az ünnep bensőséges örömeből is!

A legnagyobb zsidó ünnep az Engesztelés napja: az a nap, amelyen egykor a főpap belépett a Szentélybe, bemutatta magáért és az egész népért az engesztelő áldozatot; aztán elővezették a « bűnbakot », rárakták a nép minden vétkét és kiűzték a pusztába. Mindez megszűnt. De még ma is imával és böjttel ünneplik ezt a napot, és aki csak egy kicsit is tartja zsidó voltát, ezen a napon « Templomba » megy. Jóllehet a többi ünnep nyalánkságait semmiképp sem utasítottam vissza, különös módon vonzott az, hogy ezen az ünnepen 24 órán át, vagy még tovább, az ember egy falatot vagy egy kortyot sem vesz magához, és jobban szerettem, mint minden más ünnepet. Az előestén még világos nappal kellett vacsorázni, mert mihelyt az első csillag megjelent az égen, a zsinagógában megkezdődött az Istenszolgálat. Ezen az estén nemcsak Anyám ment oda, hanem nagyobb nővéreim is elkisérték, és fivéreim is becsületbeli kötelességüknek tartották, hogy ne hiányozzanak. Ennek az estének csodálatos dallamai még a másvallásúakat is idecsalták. A következő reggel Anyám egy kicsivel később kelt föl, mint máskor (szokott ideje még ma is fél hat), de míg mindig korábban, mint a többiek.

Aztán ágytól ágyig ment és mindenkitől gyöngéd búcsút vett, minthogy egész nap a zsinagógában tartózkodott. Mi a lehető leghosszabb ideig maradtunk ágyban (ebben az esetben szabad volt ágyban olvasnunk); Frieda nővérünk egyáltalán nem kelt fel, mivel másképp nem bírta volna ki a böjtöt. Mi, kicsik, a Halottak ünnepére mentünk a zsinagógába; ehhez tartotta magát Anyánk, mivel akkor Apánkra kellett gondolnunk. Otthon éjjel-nappal két nagy, vastag, fehér gyertya égett halottaink emlékére.

Este általában egyik fivérem kísérte haza Anyánkat. Mindig nagy öröm volt, amikor az egész család ismét egymásra talált, és ha mindenki jól kiállta ezt a napot. A fiuknak betöltött 13., a lányoknak pedig 12. évüktől kellett böjtölniök. Én szivesen és lelkiismeretesen megtartottam volna, de 12 éves koromban még túl gyöngének tartottak, és csak azt engedték meg, hogy délig éhen maradhatok. De 13 éves koromtól már mindig kitartottam, egyikünk sem mentette föl magát a böjttől, még akkor sem, amikor már nem osztottuk mindnyájan Anyánk hitét és otthonról elkerülve már nem tartottuk meg a rituális előírásokat.

E napnak számomra még volt egy különös jelentése: az Engesztelés napján születtem és Anyám ezt mindig az én tulajdonképpeni születésnapomnak tekintette, bár a szerencsekívánó és ajándékozó nap október 12. volt. (Ő maga saját születésnapját a zsidó naptár szerint — a Sátoros ünnepen — ünnepelte, de gyermekeinél már nem tartotta magát ehhez a szokáshoz). Erre a tényre mindig nagy súlyt helyezett, és azt hiszem, ez minden másnál jobban hozzájárult ahhoz, hogy legkisebb gyermeke különösen drága legyen számára (1).

Edith lassan a kamaszkorba lép. Kis termete miatt általában fiatalabbnak nézik koránál. Az iskolában elért sikerei azonban messze meghaladják osztálytársai eredményeit. Különösen kedveli a németet és a történelmet. Az iskolaév elején, mihelyt megkapja tankönyveit, végigolvassa ezt a két könyvet, aztán reggel, miközben édesanyja hosszú szőke haját fésüli, elmeséli a legizgalmasabb történeteket. Anyja, látva, hogy Edithnek az iskola nem okoz semmi problémát, hagyja, hogy szabad idejében annyit olvasson, amennyit akar. A mesék világát elhagyva

---

(1) Edith Stein: *Aus dem Leben einer jüdischen Familie,* 40-42.

Edith már a komoly irodalmat keresi. A regények nyomán sokat álmodozik: fényes jövőről, szerencséről, karrierről, dicsőségről. Álmairól azonban épp oly keveset beszél, mint az őt néha hatalmába kerítő félelmekről. Hallgatag, magába forduló fiatal lány, amikor középiskolába kerül.

A gimnáziumi képzés valóban elsőrangú. Igaz, jórészt humán beállítottságú, de ez Edithnek különösképpen is kedvére való. Rajongva szereti az irodalmat, a történelmet, a nyelveket.

Az osztály vallási szempontból vegyes összetételű. Edithtel együtt hét zsidó család gyermeke, a többi protestáns. Egyetlen katolikus osztálytársuk van. A felsőbb osztályokban már nincs hittanóra.

Maga az osztályfőnök tanítja a latin. Edith nagy kedvvel skandálja Ovidius könnyedén gördülő distichonjait: « *Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum...* » Osztályzatai egyhangúak, mivel mindenben mindig a legkiválóbb eredményt éri el. Egyszer visszajut hozzá osztályfőnökének egy másik osztályban tett megjegyzése: « Az alattuk levő osztályban először Stein kisasszony jön, aztán egy nagy távolság, és aztán jönnek csak a többiek ». Edith kellemetlenül érzi magát, « dühös a tanárára », miért becsüli le ennyire a többieket?! Olbrich tanár úr véleménye persze elterjed nemcsak az egész iskolában, hanem az egész városban is.

Szerencsére a diáklányok jó viszonyát nem zavarja meg ez az epizód. Szeretik a mindig készségesen segítő, remekül magyarázó, szellemes, jó humorú Edithet.

Edith egyik legjobb barátnőjét Júliának hívják. Ha éppen nagyon unalmasnak tartják az ókori történelem órát, görög betűkkel írott levélkéket váltanak

egymással. A szünetekben pedig mindig együtt kószálnak az iskolaudvaron.

Edith a matematikában is kiváló jegyeket szerez, de érzi, hogy nincsenek ehhez a tárgyhoz olyan adottságai, mint néhány más osztálytársának. A német történelem porosz-konzervatív szellemű; a « Brandenburg — Poroszország — új német Birodalom » vonalat követi, Nagy Frigyest és I. Vilmost állítja eléjük eszményképként. Edithben gyorsan felébred a kritikus szellem. Magában mindig megvan a véleménye, becsületérzése pedig néha arra is készteti, hogy vitatható kérdésekben szembeszálljon tanárával. Otthon különben csak liberális újságokat olvasnak, s gyakran tesznek keserű megjegyzéseket a divatos « hurrá-hazafiság » képviselőire.

A kis társaság rajongva tekint az osztályfőnökre, Olbrichra. Maguk között csak a « Nagy O » néven emlegetik. Edith sem kivétel, de kritikus szelleme erősebb a rajongásnál.

A latin mellett a németet is Olbrich professzor tanította. Mindnyájan el voltunk tőle ragadtatva. Valóban nagy gazdagságot nyújtott a fogékony, fiatal lelkeknek. Schiller filozófikus verseiben találtam nekem tetsző világnézetet. Kötelező feladatunk a klasszikusokkal befejeződött. De nagylelkű ráadásként áttekintést kaptunk még a XIX. század drámai költészetéről. Grillparzer — Hebbel — Otto Ludwig lettek bensőséges barátaim. Mindig feszülten figyeltem és a « nagy O » iránti minden tisztelet sem akadályozott meg abban, hogy közben ne tegyek néhány észrevételt. Egyszer, amikor Hebbel « Rubin »-járól akart beszélni és tartalmi összefoglalásával kezdte, csodálkozva felkiáltottam: De hisz ez a « Diamant », nem a « Rubin »! És valóban, tévedett. Az « Agnes Bernaure » bemutatása után szólásra jelentkeztem, hogy eltérő véleményemet előadjam. Délelőtt Olbrich még egy szünetben odajött hozzám, hogy folytassuk a vitát. Ez

valami egészen rendkívüli volt. Egyébként ugyanis nem nagyon folytatott velünk magánbeszélgetést. Valószínűleg nem is volt mindig kellemes, hogy egy ilyen kritikus hallgatónője van. De soha nem éreztette velem.

A sokak számára nagy keresztet jelentő fogalmazások nekem mindig jó barátaim voltak. Olbrich, mihelyt egy csomó füzetet megkapott, azonnal javítani kezdett. Az öreg iskolában egy szembenlevő ablakból a szünetben jól megfigyelhettük. Ha számításunk szerint már készen kellett lennie, egyikünk a tanári szoba közelében tartózkodott. Egyszercsak egy kicsit kinyílt az ajtó, és a résen egy kéz kinyújtotta a füzeteket. Gyorsan szétosztottuk és nagy szívdobogással kinyitottuk. Egy nagy 1-est találtam és ugráltam örömömben. Egy iskolatársam egyszer ezt mondta mellettem: « Örülök, hogy te még így tudsz örülni. Mindig azt gondolom, hogy már akár meg is szokhattad volna. » Ez az állapot azonban soha nem következett be. Magamnak nem volt ítéletem arról, amit írtam, így az osztályzat mintegy orákulum volt számomra.

Egyébként a jó jegyek nálunk értékes dolgok voltak: mindkét utolsó évben « adóval » jártak, hogy majd pénz gyűljön a búcsúünnepségünkre. A rossz munkák adómentesek voltak. Egy hármasért 5 Pfennig, egy kettesért 10 Pfennig, egy egyesért pedig 20 Pfennig járt. A fogalmazás egyes azonban 50 Pfennigbe került. Amikor otthon a munkáimról beszámoltan, Anyám nagy örömmel térítette meg a kiadásokat. Mindazonáltal ritkán tettem így, és a család csak kerülőuton szerzett tudomást iskolai sikereimről. Ez nagyon bántotta anyámat. Természetesen nem irigyeltem tőle az örömet, de attól való félelmem, hogy a család büszkesége legyek, nagyobb volt.

Gimnáziumi éveim valóban boldog időt jelentettek (1).

A 16 év körüli fiatal lány érdekes ellentéteket egyesít magában. Világosan látható intellektuális hajlama, logikai és az ítéletalkotásra való készsége. Függetlenedik, szellemileg egészen a maga lábára áll.

(1) I.m. 108-109.

Felnőttként elemez, bírál, alkot értékítéletet; nem a tekintélyi érvek, hanem a megismert igazság előtt hajlik meg. Az igazság felfedezésének útján nem az érzelmek, hanem az értelme vezeti.

Ugyanakkor még nagy gyerek. Ugrálva örül a jó jegyeknek, boldogan teszi zsebre a jutalompfenniget, részt vesz az osztály minden közös izgalmában. Az osztálykirándulásokon együtt hancúrozik társaival, labdáznak, ugrabugrálnak, a nagyokat utánozva táncolnak.

Azokat tartja tekintélynek, akik valamilyen igazságot képviselnek. Anyjától kissé eltávolodik, már kiszakadt a hithű zsidó családi légkörből. De tiszteli őt mint a becsületesség, önfeláldozás, következetes jóság megtestesítőjét. Olbrich ítéletét orákulumként fogadja, mivel egyelőre még hiányzik belőle a készség saját alkotásainak megítélésére. — Becsületesség, tudás, az igazság felderítése: íme ezek a csillagok ragyognak a gimnazista Edith égboltján.

Esztétikai érzékét az iskola mellett a színház neveli közelebbről a klasszikus drámák és a klasszikus opera. Az első opera, Mozart *Varázsfuvolá*ja, olyan nagy hatással van rá, hogy megveszi az opera zongorakivonatát; összeülnek a testvérek és hamarosan kívülről fütyülik, énekelik az egyes részeket. Elragadtatva hallgatja a *Fideliot*. Wagner hatása alól sem tudja kivonni magát, de valójában csak a *Mesterdalnokok*at szereti. Legjobban Bach zenéjét értékeli; később majd a gregoriánban ismer rá ugyanerre a tisztaságra és gazdagságra.

A gimnáziumi évek vége felé a jövőre kell gondolnia. Egyik nagybátyjuk kívánságának, hogy ti. Ernával együtt iratkozzanak az orvosi egyetemre, és majd egy általa alapítandó szanatóriumban dolgozzanak, Edith erélyesen ellenáll. Erna hajlik a szóra,

Edith azonban végül is maga dönt. A családi kupaktanács előtt kijelenti: « Irodalomtörténet, irodalom és filozófia ». Sem testvérei, sem a gondos Courant nagybácsik nem értik a fiatal lány szándékát. Hogyan akarja megkeresni filozófiával a kenyerét? A családban még nem volt ilyesmire példa. Arra a kérdésre, hogy egyáltalán foglalkozott-e már valami filozófiával, bevallja, hogy nem különösképpen, bár olvasott már valamit Haeckeltől. « De hát ez nem érdemli meg a filozófiai nevet » — teszi hozzá. A biztos ítélet hallatára a család beadja a derekát, s többé senki sem keresztezi Edith filozófia irányába tervezett útját. Nem kérdezik tovább. « Tedd azt, amit helyesnek tartasz » — Auguste asszony így adja beleegyezését.

Az érettségi írásbelit hagyományos szertartás előzi meg. A maturandák kitáncolnak az osztályukból, és elköltik az alsóbb osztályosok « szíverősítőjét », egy hatalmas tortát. Már éppen önfeledt örömmel neki akarnak látni a csábító édességnek, persze megfelelő üdvrivalgások közepette, amikor rájuknyit egy tanárnő, akivel mindig hadilábon álltak. « Gyorsan megragadtam a tortát, odamentem hozzá és a legnagyobb szeretetreméltósággal megkérdeztem: 'Szabad megkínálnunk egy szelettel?' Ijedten lépett vissza, otthagyta az osztályt és többet nem volt látható ».

Az írásbeli a német irodalommal kezdődik. Edith úgy belemelegszik a fogalmazásba, hogy nem jut végére a tisztázásnak. Emiatt vígasztalhatatlan egész délután. A latinnal gyorsan elkészül. Már diktálás közben teljesen világos előtte a fordítás. Ezt a napot már nyugodtan tölti. A többi is simán mégy. A következő hetekben a szóbelire készülnek.

1911. március 3-án együtt várakozik a társaság az iskola társalgójában. Innen átvonulnak a vizsgate-

rembe, belép a bizottság: a tanárok, az iskolatanács egy képviselője és a város másod-polgámestere. Az ünnepi beszéd után kihirdetik, hogy a tizenöt jelölt közül ötnek nem kell szóbeli érettségi vizsgát tennie. Természetesen Edith is közöttük van. Azonnal elmehetnek.

Otthon hatalmas torta várja az « érett » Edithet. Auguste asszony boldogan körbetelefonálja a jóhírt.

Az érettségi banketten felszabadult örömmel búcsúznak el tanáraiktól. Többet nem kell bemenniök az iskolába, az érettségi bizonyítványt hamarosan postán kapják meg.

Edith eredménye meglehetősen egyhangú. Mindenből jeles osztályzatot kapott (modern nyelvek, földrajz, matematika, fizika, kémia, testnevelés, rajz); kiváló osztályzatot érdemelt ki német és latin nyelvből, valamint történelemből. Vallástant és éneket nem tanult.

A breslaui Viktoria iskola reálgimnáziumának diákjai szétszóródnak, soha többé nem jönnek össze teljes létszámban.

Edith Berlinbe utazik rokoni látogatásra.

2. *Egyetem: Breslau, Göttingen*

Edith a breslaui egyetem polgára lesz. Nem szakad ki a családi körből, legalább is fizikailag nem, szellemileg azonban egy egészen más világba lép: az Isten nélküli tudomány birodalmába. Társai ennek az országnak bölcselői, igazság-kereső polgárai. Edith következő éveit a hihetetlenül szívós tudományos munka és az igazságkeresés szenvedélyes vágya tölti el.

Tapasztaltabb kollégáival megbeszéli a lehetőségeket, aztán összeállítja tanulmányi tervét. Germán

és indogermán nyelvészet, új-német nyelv, a német dráma története, Nagy Frigyes korának porosz történelme, angol alkotmánytörténet, görög, bevezetés a pszichológiába, természetfilozófia, — nagyjából ezeket a tárgyakat gyűjti be; a két filozófiai kurzus egyben szemináriumi elfoglaltságot is jelent. Amikor otthon néhány szóban vázolja terveit, Auguste asszony így válaszol: « Drága gyermekem, ebben én már nem tudok tanácsot adni. Tedd azt, amit helyesnek tartasz; te tudod, mi a legjobb ». « Senkit sem ismertem, aki tanácsot adott volna. Így teljes nyugalommal magam kerestem az utamat ». És ez nem könnyű feladat. Az egyetemen meglehetős bizonytalanság uralkodik, a hallgatók váltogatják a tárgyakat, szemináriumokat, kurzusokat. Edith nem akar félig sikerült, félbemaradt ember lenni, ezért következetesen ragaszkodik a felvett tárgyakhoz. Szigorú napirendet dolgoz ki magának, minden idejét tanulásra fordítja.

Nagy fájdalma, hogy görögből nincs olyan alapos felkészültsége, mint latinból (reálgimnáziumba járt); ezért fölvesz még egy görög órát. Itt Xenophon *Anabasis* c. művét és Homerosz eposzait olvassák. Az ófelnémet órákon találkozik először az evangéliummal. A gót szöveggyűjteményben közösen olvassák az evangélium első gót fordításának egy részletet, párhuzamosan a görög eredetivel. Edith becsületes szövegelemzést végez, a művelet azonban nem kelt benne semmiféle vallási érzelmet. Társaival együtt ő is erősen a liberalizmus hatása alatt áll. Csak évek múlva szabadul meg a liberális eszméktől és egy, a konzervatív államfelfogáshoz közelálló pozitív felfogást vall. Elméleti meggondolásaihoz egy gyakorlati szempont is járul: mélységes hálát érez az állam iránt, amely megnyitotta előtte a szellemtudomá-

nyok útját. Edith mint nő is hálás ezért a lehetőségért, mert bizony van olyan előadás és kurzus, ahol egyedül ő képviseli a gyengébb nemet.

A hallgatók érdeklődési körüknek megfelelően különböző csoportokba tömörülnek. Ezek egyike a Pedagógiai Társaság. A tudományos, elméleti vitákon kívül élénk társadalmi életet is szervez maga köré ez a csoport. Rendszeres összejöveteleik finom uzsonnával és tánccal végződnek. Nevezetesebb alkalmakkor a tánc reggelig tart... A főszenzációt ilyenkor a jelmezbe öltözött professzorok jelentik. Mindenki kiválóan szórakozik, Edithnek pedig még arra is futja az energiája, hogy reggel 6 körül, hazafelémenet komoly filozófiai vitát folytasson az őt és nővérét hazakísérő kollégával.

A breslaui « Sziléziai Frigyes-Vilmos Egyetem » 1911 nyarán ünnepli alapításának 100. évfordulóját. A jubileumi ünnepségekre számtalan hazai és külföldi vendég érkezését várják:

> Az Egyetemben valóban az « alma mater »-t láttam és így nagy örömet jelentett, hogy részt vehettem jubileumi ünnepén. A nagy ünnepi aktusnál, természetesen, az aulába mentünk. Felmerültek azonban kétségek is a banketten való részvétellel kapcsolatban. Ezért a királyi kastély előtti gyakorlótéren egy óriási sátrat vertek fel, ugyanis semmilyen terem sem lett volna elég nagy ahhoz, hogy befogadja azokat az « öreg urakat », akik az ünnepségre ideözönlöttek. A diáklány-egyesületben nagy tanácskozás volt: olyan híreink voltak Berlinből, hogy ott az előző évben a Berlini Egyetem Jubileumán a bankett nem a legszebben folyt le. Ezért lemondtuk a részvételt. Akkor jött a Rektor Úr második meghívása: nagyon nem szívesen nélkülözné a diáklányokat, és néhány professzornőt ültetne az asztalunkhoz, hogy minket minden kellemetlenségtől megvédjen. Megígértük megjelenésünket, de az « anyáskodást » mint nevetséges ügyet visszautasítottuk.

Addig akartunk maradni, amíg a voltaképpeni « Fidelitas» megkezdődik, aztán csendben visszahúzódni. Ez nagyon jól ment. Az össz öregúr figyelme természetesen a fehérbeöltözött lányok asztala felé fordult, miközben a nagy sátorban körbejártak és ismerősöket kerestek: ilyesmi az « ő idejükben » nem történhetett volna meg. Egy elbűvölő ünnepi játékot mutattak be, két öregúr költötte: Dr. Hermann Hamburger szerkesztő és Dr. Tarnowski ügyvéd; Breslauban mindkettőt szellemes és elmés embernek ismerték (mindkettő zsidó).

Amikor az előadások és hozzászólások elhangzottak, eltűntünk, anélkül, hogy valami hamis hang megzavarta volna örömünket (1).

Auguste asszony néha napokig nem látja legkisebb leányát. Amikor néha hazajön ebédre, nagyokat hallgat. Anyja félig tréfásan meg is jegyzi: talán azt se venné észre, ha valami mást raknának a tányérjára. Ernának persze mindig van valami érdekes mesélnivalója. Az orvostudomány területén történnek szenzációk... De a filozófiában? Edith meg van győződve arról, hogy filozófiai problémái senkit sem érdekelnek, ezért inkább csendben marad. Gondolatai messze járnak: Platón, az Akadémia világában.

Négy félévet végez el Breslauban. Az a benyomása, hogy itt már nem sok újat hallhat, új ösztönzésekre van szüksége. 1912/13 telén a pszichológiai szemináriumban előadást kell tartania. Anyaggyűjtés közben Dr Moskiewicz Edmund Husserl *Logikai Kutatásai*ra irányítja a figyelmét. Hagyja az értelmező melléktermékeket, ebben a könyvben mindent megtalál. A fiatal tanársegéd, « Mos », személyesen is ismerte Husserlt, s gyakran hivatkozik göttingeni tapasztalataira: « Göttingenben csak filozófálnak — éj-

(1) I.m. 136-137.

jel, nappal, étkezésnél, az utcán, mindenütt. Az ember csak a 'fenomenekről' beszél ». Mos mesél Edithnek két kedves barátjáról Hedwig Martiusról és Hans Theodor Conradról; mindketten Husserl legkiválóbb tanítványai közé tartoztak, nemrég házasodtak össze.

Az utolsó lökést egy családi esemény adja meg. Edith unokafivére, Richard Courant nemrégiben vett el egy breslaui lányt, Nelli Neumannt. Richard matematika docens Göttingenben. A fiatal pár levélben köszöni meg a Stein család nászajándékát és meginvitálja a két lányt, Ernát és Edithet Göttingenbe, folytassák ott a tanulmányaikat. Edith másnap bejelenti a családnak, hogy a következő félévet már Göttingenben kezdi meg. « Ha ez szükséges a tanulmányaidhoz — mondja Auguste asszony —, nem állok az utadba ». De nagyon szomorú. Most ébred tudatára annak, hogy Edith egészen elszakadt tőle, egészen a maga útját járja.

A karácsonyi szünetben Edith nekilát a szellemi előkészületeknek, Husserl *Logikai Kutatásai*t tanulmányozza. Ismerőseinek pedig örömmel újságolja, hogy Göttingenbe megy.

Nem feledkezik el természetesen a megfelelő elbocsátó irat beszerzéséről sem. A Breslaui Porosz Királyi Egyetem Rektora és szenátusa 1913. április 7-én kiadott öt oldalas bizonyítványa szerint Edith 1911 nyári félévében tíz, 1911/12 téli félévében tizennégy, 1912 nyári félévében tizenhét és 1912/13 téli félévében tizenhárom tárgyat hallgatott. Bőven megszerezte azt az alapot, amelyre Göttingenben tovább építhet.

Göttingenben hivatalosan április 15-én kezdődik a szemeszter, a beiratkozások, de április vége előtt még nincs előadás. Edithnek van ideje ahhoz, hogy

lakást keressen. Göttingenben különben majd minden polgárcsaládban lakik egyetemista. Szálláskeresés közben Edith ismerkedik az ősi várossal. Megcsodálja a gótikus városházát, végigsétál a Weenderstrassén, azaz a város korzóján; izgatottan betűzi a régi házak kapualjában kifüggesztett emléktáblákat, amelyek a régi lakókról adnak hírt. Majd minden lépésnél valami emlékbe ütközik: itt laktak a Grimm testvérek, amott a két híres fizikus, Gauss és Weber; a Salamancai töltés melletti kis házban élt az egyetemista Bismarck...

Végre talál megfelelő szállást. Mivel egy ideig Rose nevű barátnője is vele lesz, két szobát vesznek ki. A háziasszony gondoskodik a reggeliről, ebédre egy vegetáriánus vendéglőbe járnak majd, a vacsorát — vajáskenyér, tea — az készíti el, aki hamarabb hazaér. Rose matematikát tanul majd — segít Edithnek, Edith viszont a filozófiából tart neki magánórákat. Mire berendezkednek, megkezdődnek az előadások. Edith már jól tudja, kiket kell keresnie, hogy általuk megtalálja az utat a Mesterhez, Husserlhez.

A fődolog, ami engem Göttingenbe vezetett: a Fenomenológia és a Fenomenológusok. Breslauban Mos ezt az utasítást adta: « Amikor az ember Göttingenbe érkezik, először *Reinach*hoz megy; ő majd gondoskodik minden másról. » Adolf Reinach a filozófia magántanára volt. Ő és barátai, Hans Theodor *Conrad*, Moritz *Geiger* és még néhány más eredetileg Theodor *Lipps* tanítványai voltak Münchenben. A « *Logische Untersuchungen* » megjelenése után ragaszkodtak ahhoz, hogy Lipps ezt a művet a szemináriumon megbeszélje velük. Miután Husserlt Göttingenbe hívták, 1905-ben ott jöttek össze, hogy maga a Mester vezesse be őket az új tudomány titkaiba. Ez volt a « Göttingeni Iskola » kezdete. E körből elsőként Reinach habilitált Göttingenben és Husserl jobbkeze lett, minde-

nek előtt pedig összekötő közte és a hallgatók között; különösen jól megértette magát az emberekkel, míg Husserl ebben meghehetősen gyámoltalan volt. Akkortájt 33 éves lehetett (1).

Edith szóról-szóra követi Moskiewicz tanácsát, meglátogatja Reinachot. Kigyalogol a város szélén álló házához, bekopogtat. Leadja névjegyét és várakozás közben alaposan körülnéz. Tudja, hogy Reinach alig féléve nősült, talán nem is látja szívesen... De máris nyílik az ajtó, s belép a középtermetű, szélesvállú, jóságos szemű férfi. Bevezeti dolgozószobájába. Mindjárt a tárgyra térnek: « Dr. Moskiewicz már írt nekem Önről. Már foglalkozott a fenomenológiával? — Rövid felvilágosítást adtam. Azonnal kész volt arra, hogy felvegyen a 'Haladók gyakorlataira', csak még nem tudott pontos tájékoztatót adni a napra és az órákra vonatkozóan; én voltam ugyanis az első hallgató, akivel megegyezett ».

Edith boldogan távozik, mélységes hála tölti el. Úgy érzi, egy egészen új világ nyílik meg előtte.

*Husserl*nél nem tettem bemutatkozó látogatást a lakásán. A fekete táblán meghirdetett egy, a filozófiai szemináriumra előkészítő megbeszélést. Az újoncok ott jelentkezhettek felvételre. Ott láttam először Husserlt « elevenen előttem állni ». Megjelenésében nem volt semmi különös vagy erőltetett. Előkelő professzortípus volt. Középtermetű, testtartása méltóságos, feje szép és jelentékeny. Beszéde azonnal elárulta a született osztrákot; Mährenből származott és Bécsben tanult. Vidám szeretetreméltóságában is volt valami Bécsből. Éppen akkor töltötte be 54. évét.

Az általános megbeszélés után az újakat egyenként magához hívta. Amikor bemutatkoztam, ezt mondta: « Dr.

(1) I.m. 172.

Reinach úr már beszélt Önről. Olvasott már valamit a műveimből? — A «*Die Logische Untersuchungen*» címűt... — Az egészet? — Az egész második kötetet. — Az egész második kötetet? Nos ez valóságos hőstett! » — mondta nevetve. Ezzel felvett (1).

Husserl hetenként egyszer « szabad délutánt » rendez az érdeklődőknek. Lakásán fogadja a fiatalokat, és ilyenkor mindenki kifejtheti gondolatait. Edith is szorgalmas látogatója ezeknek a szabad beszélgetéseknek. Megismeri alaposabban a Husserl családot. Malwine asszony, a professzor felesége iránt mély barátságot érez. A legidősebb leány, Elli, Edithtel egyidős, művészettörténetet tanul. A következő fiú, Gerhart, jogra jár, a legkisebb, anyja kedvence, Wolfgang, még gimnazista. A Husserl házaspár zsidó, de már régebben beléptek a protestáns egyházba. A gyerekek protestáns szellemű nevelést kaptak.

A Husserlnél tartott családias összejövetelek mellett a filozófia szakos hallgatók a Filozófiai Társaságban találkoznak. Az alapító tagok közül már többen nincsenek jelen: Reinach docens lett és megnősült, Hans Theodor Conrad és Hedwig Martius házasságuk óta felváltva Münchenben és Bergzabernben élnek, Dietrich von Hildebrand Münchenbe ment, Alexander Koyré Párizsba. A Társaságban jelenleg Rudolf Clemens, a kiváló nyelvtudós játssza a vezető szerepet. Edithre legnagyobb hatást az akkor 23 éves Hans Lipps gyakorolja, de igen jó barátságba keveredik a Társaság két nő tagjával, Grete Ortmann-nal és Erika Gotheval is. A filozófia szeretete fűzi őket össze minden másnál szorosabb szálakkal.

(1) I.m. 173-174.

A fenomenológus fiatalok közül egyesek nem annyira Husserl, mint inkább Max Scheler hatása alatt állnak. Nagy műve, *Der Formalismus in der Ethik und die Materiale Wertethik* (Formalizmus az etikában és az anyagi értéketika) egyesek szerint nagyobb visszhangot váltott ki az elmúlt évtizedben, mint Husserl *Ideen* c. műve. Edith tudja, hogy Husserl és a tizenöt évvel fiatalabb Scheler között nem a legjobb a kapcsolat. Scheler nem mulaszt le egyetlen alkalmat sem, hogy kijelentse: nem Husserl tanítványa, ő maga önállóan találta meg a fenomenológiai módszert. Az tény, hogy Scheler nem volt Husserl hallgatója, Husserl mégis meg volt győződve Schelerre tett hatásáról.

Az első szemeszter végén Göttingenbe érkező Scheler Edithre elbűvölő hatást gyakorol. Egy magasabbrendű világ fényét látja ragyogni kék szemében. Feszülten hallgatja előadásait; észreveszi, hogy bizonyos szavakat szinte áhítattal ejt ki; ilyen visszatérő kifejezése pl. a « tiszta igazság ». Azokról a kérdésekről ad elő, amelyek közvetlenül ezelőtt megjelent könyve témáját alkották: *Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiegefühle* (Fenomenologia és a beleérzés elmélete). Scheler előadásai nyomán kezd el Edith a beleérzés problémakörével foglalkozni.

Göttingenben tanít az akkoriban még csak harminc éves, de német földön már nagy hírnévnek örvendő filozófus, Leonard Nelson is. Nem tartozik a fenomenológiai iskolához; Edith azért hallgatja előadásait, hogy más filozófiai módszerrel is megismerkedjék. A Pszichológiai Intézetben Georg Elias Müller *Psychophysik der Augenempfindungen* c. kurzusán vesz részt. Itt a tiszta, természettudományos gondolkodás módszerét sajátítja el. Történe-

lemszemléletét a volt Ranke tanítvány, Max Lehmann alakítja. *Die Verwirklichung der Parteiprogramme in dem Verfassungsentwurf von* 1849 c. szemináriumi dolgozatával Edith kivívja Lehmann elismerését, olyannyira, hogy az hajlandó lenne a munkát államvizsgadolgozatnak is elfogadni.

Edithben közben megérlelődik az az elhatározás, hogy valami módon Husserl mellett marad. Ezért, bár még csak az első szemeszter végére jutott, doktori disszertáció-témát kér tőle. A professzor meglepődik, hozzaszokott ugyanis ahhoz, hogy az emberek évekig hallgatják, s csak aztán mernek valami komolyabb munkába belevágni. Közli a fiatal leánynyal a várható nehézségeket, a magas szintű követelményeket. Mivel Edith nem tágít, tervei felől érdeklődik. Amikor meghallja, hogy Stein kisasszony a beleérzés problémájával kíván foglalkozni, beleegyezését adja, de a téma részletes kidolgozásával Theodor Lippshez küldi. Edith kissé csalódott, de lenyeli ezt a keserű pirulát.

Befejeződik az első göttingeni szemeszter. Edith először nagy felfedező utakat tesz. Eljut Eisenachba, Wartburgba, Weimarban megnézi Goethe és Schiller házát, nagyokat túrázik, majd Jenával zárja a körutat. Augusztusban hazautazik. Mivel Rose befejezte göttingeni taulmányait — mindössze egy szemesztert hallgatott —, visszatérve Edithnek újabb szállás után kell néznie. A Schillerstrassén talál egy alkalmas szobát. Októberben megkezdődnek az előadások. Edith, Rose nélkül, nagyon magányosnak érzi magát. Hogy felejtse bánatát, még nagyobb hévvel veti magát a tanulásba. Husserl Kantról tart előadássorozatot; Edithet azonban most nem a Mester, hanem inkább a tanítvány, Reinach köti le. Szorgalmasan részt vesz a Bevezetés a filozófiába

c. előadásain, majd a Reinach lakásán megtartott gyakorlatokon. « Reinach szép dolgozószobájában töltött órák voltak egész göttingeni tartózkodásom legboldogabb órái ». Reinach itt elsősorban nem tanít, hanem kérdéseket vet fel, amelyekre közösen keresik a helyes választ. A hallgatók szabadon kifejthetik gondolataikat. Reinach egyszer Edithez intéz egy kérdést. A fiatal lány egy pillanatig gondolkodik, majd röviden kifejti nézetét. Amikor Reinach válaszát hallja — Én is ezt gondoltam —, úgy érzi, ennél nagyobb elismerés nem érhette volna.

Közben megkezdi a történelem, német irodalom és filozófiatörténet szóbelire való rendszeres felkészülést. Külön görög tanulmányokat is folytat. Hihetetlen munkatempóval dolgozik. Reggel hattól késő éjszakáig tanul, néha még ebédelni sem megy, hogy ne veszítsen időt. Amikor késő este lefekszik, papírt, ceruzát tesz az éjjeliszekrényre, hogy ha az éjszaka folyamán támadna valami lejegyeznivaló gondolata, kéznél legyen. Egyik könyvet olvassa a másik után, de minél nagyobb anyagot gyűjt össze, fejében annál nagyobb lesz a zűrzavar. Ráébred arra, hogy a könyvek nem segítenek, ha saját maga, munkája során, nem látja tisztán a kérdéses problémát.

« Ez a világosságért való küszködés nagy kínlódással ment bennem végbe, sem éjjel, sem nappal nem hagyott nyugton. Egyre nagyobb kétségbeesésbe dolgoztam magam bele. Életemben először történt meg velem, hogy valami olyasmi előtt álltam, amit akaratommal nem tudtam megszerezni. Anélkül, hogy tudtam volna, anyám magvas szavai telepedtek meg mélyen bennem: 'Amit akar az ember, azt megteheti' és 'Amennyire az ember elhatározza magát, úgy segíti meg a jó Isten'. Gyakran dicsekedtem magamnak azzal, hogy a koponyám keményebb, mint a legszilárdabb fal, most pedig már sebzett homlokkal rohantam, és a kérlelhetetlen fal nem akart

engedni. Odáig jutottam, hogy az élet elviselhetetlennek tűnt... Nem mehettem ki többé az utcára anélkül, hogy ne kívánjam, bárcsak elütne egy kocsi. Amikor pedig kirándultam, azt reméltem, hogy valahol lezuhanok és többé élve nem térek vissza. Senki sem sejtette, mi megy végbe bennem. A Filozófiai Társaságban és Reinach szemináriumán boldog voltam a közös munkában; csak ezeknek az óráknak a végétől féltem, amikor újrakezdődik magányos küzdelmem » (1).

Edith hozzászokott ahhoz, és ebben a magatartásában megerősítette a fenomenológia is, hogy radikális módon kérdezzen. Lassan tudatosul benne, hogy Husserl tudományos igazságszeretete egy zárt, immanens kört foglal csak magában. A filozófiai igazságok pedig kimutatnak ebből a zárt rendszerből. Husserl, jóllehet huszonhét éves kora óta a protestáns egyház tagja, nem hisz Krisztusban, bár mindig tisztelettel szól a vallásról, « Vallása » csak a filozófiai igazság. Edith egyre gyakrabban fogalmazza meg magának ezt a kérdést: vajon ez a filozófia az igazság egész birodalmát magában foglalja? Sejti, hogy a természetes ész határánál egy új világ kezdődik, de semmit nem tud erről a világról, teljes sötétségben él.

Edith tudja, hogy Scheler hivő katolikus. Tőle hall olyan nézeteket, hogy pl. csak a vallás teszi az embert emberré, hogy az erkölcsi törekvések alapja az alázat, hogy nincs más feladat, mint az embereket elvezetni ahhoz, hogy elveszítsék magukat Istenben és így eljussanak egy új feltámadásig... Scheler « üzenetei » is erre az ismeretlen világra utalnak. Edith fényre, a teljes igazságra vágyódik. Egyelőre

(1) I.m. 198.

csak értelmére hagyatkozik, így nem képes kitörni ebből a zárt körből.

Munkájával sincs megelégedve. A jó Moskiewicz tanácsára Reinachoz fordul. Néhány eligazító szava után új lendülettel dolgozik. Három hét múlva, kezében egy jókora dossziéval ismét felkeresi.

Elmentem Reinachhoz. Reggel volt. Dolgozószobájában még meg volt terítve a reggelizőasztal. Magammal vittem kéziratomat és arra akartam megkérni Reinachot, hogy vigye haza és olvassa át. Nagy meglepetésemre azt kívánta, hogy maradjak ott; azonnal el akarta olvasni. Közben, hogy lefoglaljon, odaadta Hegel « *A szellem fenomenológiája* » c. művét, ami éppen az asztalán feküdt. Kinyitottam a könyvet, hogy valamit olvassak, de lehetetlen volt, hogy figyelmemet arra fordítsam. Túl izgató volt ott ülni és várni, hogy bírám ítéletet alkosson a művemről. Buzgón olvasott, néhányszor helyeslően bólintott, olykor a beleegyezés felkiáltásait hallatta. Meglepően gyorsan készen lett. « Nagyon szép, Stein kisasszony » — mondta. Lehetséges volt? Igen, valóban semmit sem kifogásolt és csak annyit mondott, hogy a munkát ne szakítsam félbe. Vajon nem tudnék-e Göttingenben maradni, míg készen leszek? Otthon biztosan nem dolgozhatnék ilyen zavartalanul. Tudta, mi van, amikor Mainzba megy. Az összes nagynénit végig kell látogatni. Azonnal elhatároztam, hogy követem tanácsát. Éppen utazni készült szüleihez Mainzba, de csak kb. nyolc nap múlva. Ha kész lennék, elhozhatnám neki munkám második részét.

Megkezdődött a vakáció és Göttingen üres lett. Egyedül én maradtam vissza és kis szobámban ültem az íróasztal mellett. Mivel nem volt több előadásom, szinte megszakítás nélkül írhattam. Egy hét múlva kész voltam. Este nyolc felé járhatott, finom eső kezdett permetezni. De nem bírtam tovább a szobában, ki kellett mennem és megállapítanom, mikor várhat Reinach. Amikor a Steingrabenshez értem, épp egy taxi fordult be a Friedländerweg felől és már indult is az utcán fölfelé. Megállt Reinach háza előtt, — néhány pillanat múlva fény gyúlt ki

a dolgozószobájában. Most már eleget tudtam. Visszafordultam és hazamentem. Milyen örömmel és hálával, azt úgy sem tudom elmondani. Még ma is, több mint 20 év múltán, érzek valamit a mély megkönnyebbülésből.

Másnap reggel már ott voltam kéziratommal, csöngettem az ajtón. Maga Reinach nyitotta ki. Egészen egyedül volt a házban: felesége Stuttgartba ment. (...) Még csak rövid ideje voltam ott, amikor megint csöngettek. Reinachnak megint ajtót kellett nyitnia. Mikor visszajött, egy gyerek hangján mondta, mint aki felmond egy jól betanult megbízást: « A hentes! Nem, semmire sincs szükségünk. » Így kötötte Auguste a lelkére, mielőtt vásárolni ment.

Ez alkalommal nem voltam olyan félénk, mint az első próbán. Reinach nagyon elégedettnek tűnt. Megkérdeztem, vajon a munka elégséges lenne-e az államvizsgához. Ó biztosan! Husserl nagyon fog neki örülni, hiszen nem gyakran kap ilyen munkát. Teljesen gondtalanul utazhatok el a szünetre. Vidáman búcsúztunk el a következő áprilisig.

Reinachnál tett két látogatásom után olyan voltam, mintha újjászülettem volna. Minden életúntságom eltűnt. A szükségből kimentő jó angyalként jelent meg előttem. Úgy tűnt, mintha egy varázsló szegény fejem rettenetes szüleményeit egy tiszta, jól rendezett egésszé változtatta volna. Ítéletének megbízhatóságában nem kételkedtem. A munkát nyugodtan félretettem, hogy minden erőmmel a szóbeli vizsga előkészületeihez lássak (1).

A szerbiai királygyilkosság híre bombaként robban Göttingenbe is. Reinach dolgozóbájában találkoznak a fiatalok. Aznap este senki sem beszél filozófiáról. Tudják, hogy vége biztonságuknak, s valami kikerülhetetlen borzalom elé néznek. Edith július 30-án délután 4 órakor a szobájában dolgozik, amikor meghallja, hogy megüzenték a háborút, és általános

(1) I.m. 202-203.

mozgósítást rendeltek el. Kezében egy pillanatra nyitva marad még Schopenhauer « *Die Welt als Wille und Vorstellung* » c. kötete, aztán becsapja és gyors mozdulattal csomagolni kezd. Azonnal elhatározza, hogy jelentkezik a Vöröskeresztnél. Este 7-kor vonatra ül, de hosszú kerülők után csak másnap, július 31-én késő este érkezik meg Breslauba. Az egész Stein család együtt van már. « Többé nincs egyéni életem — mondja Edith. Most egész erőm a nagy történésé. Ha majd vége lesz a háborúnak és én még élek, majd akkor gondolhatok ismét magánügyeimre ».

Azonnal megkezdi több társával együtt a vöröskeresztes tanfolyamot és várja behívását. Esténként a család közösen tanulmányozza a térképet, követik a hadsereg előrenyomulását. Edith fiútestvérei közül egyik sincs közvetlen veszélyben, de számos unokatestvére harcol a fronton. A göttingeni diákokból pedig egy egész önkéntes csapat alakult; Flandriába vezényelték őket. Már augusztusban megérkeznek az halottakról szóló első jelentések. Edith több barátját letartóztatják. Többször sikerült látogatást tennie a börtönben.

Október második felében, mivel még mindig nem hívták be szolgálatra, Edith visszautazik az elárvult Göttingenbe. Husserl szorosabb köréből rajta kívül csak Erika Gothe tért vissza. Közösen vesznek ki egy szobát. Tanulnak, csomagokat készítenek a fronton harcoló barátoknak, várják a híreket... Edith és Erika, valami Reinach húga, Pauline között mély barátság alakul ki. « Először történt meg, hogy nem én voltam a vezető, hanem valami jobbat és magasabbrendűt láttam, mint ami én magam voltam ».

Husserl szemináriuma majdnem teljesen üres ezen a télen. Mivel tanári szóbeli vizsgáját január

14/15-re tűzték ki, Edith karácsonyra is Göttingenben marad. Társai elutazásuk előtt egy kis karácsonyfával lepik meg... A szeretetnek ez a titokzatos jele ragyogja be magányos karácsonyestéjét.

A vizsga alapos és kimerítő. A bizottság tagjai órákon keresztül kérdezik: végigmennek a germán nyelvészeten, a német irodalom és a filozófia történetén; a pedagógia történetéről öt negyedórán keresztül kell vallania. Lehmann professzor, miután kifaggatta a perzsa háborúk legkisebb részletéről is, meglepő kérdést vet fel: mint gondol, mi volt Hannibál legnagyobb tette? Edith szerencsére hallotta már Lehmannak ez a kedvenc kérdését, s jól ismeri azt a választ, amit hallani akar: az Alpokon való átkelés. Vár tehát egy pillanatig, aztán határozott hangon kijelenti: — Hogy Italiába helyezte át a háború színterét. A hatás nem marad el, Lehmann elismeréssel adózik a jelölt biztos ítélőkészségének!

A sikeres vizsgát a barátnők egy kis kávézóban ünneplik meg. A következő napon Edith elutazik. Sürgető kéréssel fordul a Vöröskereszthez, ismét felajánlja szolgálatait. Hamarosan választ kap. Németországban nincs szükség ápolónőre, de az ausztriai Weisskirchen járványkórházában szívesen alkalmaznák. Auguste asszony hallani sem akar erről az önkéntes ápolónői szolgálatról. Edith nyugodt hangon közli vele, ha nem adja beleegyezését, akkor beleegyezése nélkül megy. Ez az első eset, hogy a két acélkemény természet szikrázva összecsap. Auguste asszony nem szól többet, Edith pedig 1915, április 7-én elhagyja Breslaut.

Weisskirchenben valóban szükség van minden kézre. A Kárpátok hadszíntere ontja a betegeket, sebesülteket. A széthullóban levő monarchia cseh, szlovák, szlovén, német, rutén, lengyel, román, ma-

gyar, olasz katonái töltik meg a 4000 ágyas hadikórház termeit. Az első hónapokban főleg tifuszos betegeket hoznak, aztán már inkább sebesülteket.

Edith nem fél a fertőzéstől, csekély kis felkészültségét odaadásával és állandó továbbképzéssel egészíti ki.

Újabb és újabb transzportok érkeznek, a halottak még ki sem hűlt ágyába azonnal másik jajgató vagy már haldokló sebesültet fektetnek. Edith tehetetlenül látja a haldoklók agóniáját; a szenvedőket a gyógyszerek mellett hol erélyes, hol vigasztaló, hol tréfás hangon csitítgatja. Éjjel, amikor több kórteremre is egyedül kell felügyelnie, fáradhatatlanul jár a vigasztaló szóra, szeretetre vágyó katonák között. Fogja a haldoklók kezét, mikor már nincs más tennivaló. Néha látja a kórházlelkészt, amint sietve végigvonul az ágyak között, de fogalma sincs arról, miért jött, vagy mit csinál.

Hat hónap elteltével bizonytalan időre szabadságot kap. Halálosan fáradt, ezért elfogadja a lehetőséget. Meghagyja azonban, hogy mihelyt szükség lesz rá, hívják vissza.

Rövid pihenés után máris a görög könyvek után nyúl. Végre le kell tennie görög érettségi vizsgáját is.

Így most már szabad voltam; miután — a « betegápolást követő üdülésként » — (így kötekedett velem Husserl) letettem a görög vizsgát, haladéktalanul a doktori munkámhoz fogtam. Ezért Breslauban maradtam, hogy bármely pillanatban készen legyek egy behívásra. De nagyon kellemes is volt teljesen egyedül és minden befolyás nélkül dolgozni, időmet nem szakították meg a mesternek szóló kellemetlen beszámolók. A hozzá fűző viszony nem szenvedett a távolság miatt, sőt egyre melegebbbé és szívélyesebbé vált. Ő, aki mindkét

fiát elengedte a göttingeni önkéntes katonaezredbe, az én elhatározásomra is — hogy ti. betegeket ápoljak — a legnagyobb megértéssel tekintett. Tevékenységemet a legszívélyesebb együttérzéssel kísérte, szép, finom, gondos kézírással hosszú leveleket írt, és a legnagyobb örömmel fogadta az én híreimet... Természetesen mindig nagy ünnep volt számomra, amikor levél jött a mestertől. Egész szomorú lettem, amikor egyszer azt kellett megállapítanom, hogy egy levele elveszett. Oly kedves volt ugyanis, hogy bizonyos idő múlva — mivel nem kapott választ — tudakozódott: hogy vagyok. A többi otthoni baráttal sem szakadt meg a kapcsolat. Hogy örültem, amikor Reinach ezt írta: « Kedves Edith nővér! Most már bajtársak vagyunk... » A leghosszabb levelek Kaufmanntól jöttek. A háborús szolgálat neki volt a legkeményebb. Ámbár minden kötelességét biztosan a legnagyobb lelkiismeretességgel teljesítette, nem vitte feljebb az őrvezetőségnél, míg Reinach meglehetős gyorsan egyszerű tüzérből hadnagy rangra emelkedett. Gyökértelenül érezte magát a megszokott szellemi légkörön kívül. Mint filozófus, főképp pedig mint fenomenológus még nem volt egészen biztos magában, és félt attól, hogy a tanulmányok hosszú megszakítása miatt mindent elveszít. Ezért nyújtott neki a velem való kapcsolat támaszt, s ezért szerfölött hálás volt nekem (1).

1916 telén Reinach rövid szabadságot kap. « Túl szép ahhoz, hogy igaz legyen! » — mondja Edith a hír hallatára. Husserl és felesége, a közelben levő Reinach növendékek többször is összejönnek, hogy hallják a fiatal tudós élménybeszámolóját. Nem sejtik, hogy ez lesz utolsó találkozásuk.

Január közepén Edith meghívást kap régi iskolájától: minthogy a tanári kar javarésze bevonult a hadseregbe — köztük Olbrich, Edith szeretett latin tanára is — tanerőhiányban szenvednek. Éppen öt

(1) I.m. 263.

éve annak, hogy Edith ugyanitt leérettségizett. Már megvan ugyan a tanári képesítése, de még soha életében nem állt gyerekek előtt. Szabadkozik, aztán mégis kötélnek áll. Február elején elkezd tanítani. Most nem annyira pedagógia tudásának veszi hasznát, mint felújított középiskolás tapasztalatainak. Nagy kedvvel és lelkesedéssel magyarázza a mézajkú költőt, Ovidiust, a klasszikus szónoklat nagymesterét, Cicerót, a történetírás utólérhetetlen művészét, Tacitust. Kiváló előadóként mindig sikerül lekötnie a diákok figyelmét. Az első izgalmak elmúltával maga is megállapítja, hogy örömmel tanít.

Auguste asszony boldogsága határtalan. Végre egy biztos állás, közel a szülői házhoz, biztos fizetés, becsületes életpálya! Reméli, hogy most sikerül Edithet a közelben tartania. Az elmúlt öt évben éppen elég cikk-cakkos volt az útja.

Szabad idejét Stein kisasszony doktori disszertációjára fordítja. A húsvéti szünetben unokatestvérei segítenek neki a gépelésben. Olyan hatalmas anyag gyűlik össze, hogy nem is lehet egy kötetbe kötni. Húsvét után hamarosan elkészül a *Zum Problem der Einfühlung* című mű. Edith azonnal postázza Husserlnek és azt kéri, hogy már júliusban megvédhesse tézisét. Husserlnek ez az első féléve Freiburgban; eleinte nem akarja elfogadni a kijelölt időpontot, aztán mégis beleegyezik. Edith tehát utolsó szóbeli vizsgájára, a doktori szigorlatra készül. Tanul, olvas, újból átgondolja disszertációja gondolatmenetét, — és a család közreműködésével elegáns krémszínű selyemruhát varrat magának az ünnepélyes alkalomra.

Egy forró júliusi napon, délben érkezik Freiburgba. Azonnal Husserlhez indul. A professzor ezzel a tréfás kiáltással üdvözli: « Most jön a kivégzés! » Aztán

bevallja, hogy még nem olvasta el Edith munkáját, Idejét teljesen leköti az új egyetem... Nem, ilyen körülmények között ez nem fog menni... Azt ajánlja, Edith hallgassa meg most kezdett kurzusát. aztán még mindig doktorálhat. Nincs kibúvó, el kell fogadnia ezt a megoldást. Talán soha nem került volna sor az értekezés elbírálására, ha Husserl asszony nem lép a színtérre. Husserl néhány hét múlva bevallja Edithnek: « Stein kisasszony, a feleségem nem hagy nyugton. Kell, hogy időt szakítsak munkája elolvasására. De most valóban nekifogok. Menjen el a dékánhoz, és kérjen valami olyan későbbi időpontot a szigorlatra, amikorra végig tudom olvasni ». Edith felsóhajt és gyorsan elintézi a szükséges teendőket. Július 31-én kapja meg az értesítést, hogy a vizsga időpontját augusztus 3-án délután 6 órára tűzték ki. Tézise megvédése mellett Edithnek az újkori történelemből és a modern irodalomból kell vizsgáznia. A követelmény igen magas, hallja a doktorjelölt: a *cum laude* igen jó minősítés; a *magna cum laude*-t csak igen ritkán adják meg; a *summa cum laude* fokozatot pedig csak a kandidátusjelöltek nyerhetik el. Amikor Edith közli, hogy igen elégedett lesz, ha megkapja a *cum laude* fokozatot, ezt a választ kell hallania: — Örüljön, ha egyáltalán átmegy!

Husserl most minden idejét volt tanítványa értekezésének szenteli. Ha véletlenül másba fogna, máris ott áll mellette Husserl asszony, és szemrehányó pillantásával ismét visszatereli a kézirathoz.

Egy este a professzorházaspár meghívására összejön a filozófus baráti kör. Edith ezen az estén találkozik először Martin Heideggerrel.

« Még Rickertnél habilitált, Husserl elődjétől vette át. Bemutatkozó előadását akkor tartotta meg,

amikor Husserl már Freiburgban volt. Félreérhetetlen szúrásokat tett a fenomenológia ellen... Ezen az estén nagyon megtetszett nekem Heidegger. Csendes volt, nagyon összeszedett egészen addig, míg csak filozófiáról nem kezdtünk el beszélni. Mihelyt azonban felmerült egy filozófiai kérdés, azonnal tele volt élettel ».

Edith közben szomorú híreket tud meg Mesteréről. A fronton elesett legkisebb fia, Wolfgang. Tanársegédjei mind a hadseregben szolgálnak. Husserl szeme alaposan meggyöngült, régi, gyorsírással készített jegyzetei feldolgozatlanul hevernek.

Edithben megfogamzik egy ötlet:

Amikor a következő nap délután 6 órakor Husserl feleségével az Egyetem kapuja előtt várakoztunk és Husserl jött lefele a lépcsőn, ezt mondta a feleségének: « Menj Gothe kisasszonnyal előre, nekem beszédem van Stein kisasszonnyal. » Így ketten-ketten indultunk el. Feszülten vártam, mi következik most. A Mester már néhány nappal ezelőtt tréfálkozva ezt mondta: « Munkája egyre jobban tetszik nekem. Figyelnem kell, nehogy túlságosan magasba kapaszkodjék. » Most ugyanebben a tónusban folytatta: « Már meglehetősen messzire jutottam munkájában. Maga nagyon tehetséges kislány. » Aztán valamivel komolyabb lett. « Csak afelől vannak kétségeim, vajon ez a munka, az *Ideák* mellett, az Évkönyben is lehetséges lesz-e. Az a benyomásom, hogy néhány dolgot az *Ideák* második részéből elővételezett. » Ez adott nekem belső lökést. Ez volt az a pont, amelyben kérdésemmel belekapaszkodhattam. Gyorsan, üstökön ragadni az alkalmat: « Ha ez valóban így van, Professzor úr, úgy szeretnék még valamit kérdezni. Gothe kisasszony mondta, hogy asszisztensre van szüksége. Gondolja, hogy én segíthetnék? » Éppen Dreisam felé tartottunk. A mester megállt a Friedrich-híd közepén és örömteli meglepődéssel kiáltott fel: « Hozzám akar jönni? Igen, Magával szeretnék

dolgozni! » Nem tudom, kettőnk közül ki volt a boldogabb. Olyanok voltunk, mint egy fiatal pár az eljegyzés pillanatában. A Lorettostrassén állt már Frau Husserl és Erika. Látták, hogy közeledünk. Husserl ezt mondta feleségének: « Képzeld, Stein kisasszony hozzám akar jönni tanársegédnek. » Erika rám nézett. Nem volt szükség szavakra, hogy megértsük egymást. Mélyenfekvő, sötét szemeiben a legbensőségesebb öröm ragyogott. Amikor este már ágyban voltunk, ezt mondta: « Jó éjszakát, tanársegéd kisasszony! » (1).

Végre elérkezik augusztus 3. Este 6 órakor még mindig égető a hőség, Edith, az egyetem felé menet felhajt egy csésze jeges kávét. Aztán jöjjön, aminek jönnie kell!

A bizottság tagjai kitesznek magukért. A filozófia nem tart tovább a szabályos egy óránál, de a történelemprofesszor úgy belemelegszik a kérdésekbe, hogy a dékánnak kell végét vetnie a « nyaggatásnak ». Amikor egy név nem jut Edith eszébe, Husserl megsúgja... Nyolc óra után zárul a szóbeli. A jelölt elhagyja a szobát, az urak visszavonulnak megbeszélésre.

A kint fellélegző Edithnek a pedellus finoman megsúgja: ő summá-t látott a dolgozatán... Edith markába nyomja az ilyenkor kötelező borravalót és megkönnyebbült szívvel elhagyja az egyetem épületét.

Estére Husserlékhez hivatalos. Későn érkezik, már az egész társaság őrá vár. Malwine asszony, Husserl felesége borostyánból és margarétákból font koszorút helyez Edith fejére. Husserl ragyog az örömtől, és közli, hogy maga a dékán javasolta a

(1) I.m. 289-290.

summa cum laude fokozatot! (1) A meleg, családias hangulatú ünneplés belenyúlik a késő éjszakába.

Amikor búcsút vesznek egymástól, Edith így köszön el:

Viszontlátásra, október 1-én!

3. *Az igazság kapujában*

Freiburgban sok munka vár a fiatal asszisztensre. Rendet kell teremtenie Husserl többnyire gyorsírással készített jegyzetei között, s ezeket átírnia. Nem éppen lélekemelő munka, ezt Edith látja már az első napon. Szerencsére más elfoglaltsága is akad. Freiburgban még ismeretlen a fenomenológiai mód-

---

(1) Edith Stein doktori díszoklevelét a kölni Edith Stein Archívumban őrzik. A méternyi széles finom pergamenlapon hatalmas pecséttel ellátva a következő latin szöveg olvasható:

« *Universitas Litterarum Alberto Ludoviciana Rectore magnificentissimo Friderico II. Prorectore Georgio de Below ex auctoritate Senatus Academici et Decreto ordinis Philosophorum ego Alfredus Koerte promotor legitime constitutus in mulierem doctissimam EDITH STEIN domo Breslau postquam dissertationem Zum Problem der Einfühlung exhibuit atque examen summa cum laude superavit*

DOCTORIS PHILOSOPHIAE GRADUM

contuli conlatum esse hoc diplomate publice testor. »

Attestor — *Alfredus Koerte*
Georgius De Below — *decanus*
prorector

Die XXX Mensis Martii
Anni MCMXVII

szer. Nos az új doktorkisasszonyra vár az a feladat, hogy Husserl számára előkészítse a fejeket. 1917. május 31-i levelében így számol be egy volt kollegájának:

> A mester már több alkalommal eljött hozzám, hogy tájékoztasson arról, mi történik délután. Most « óvódát » tartok a szemináriumban. Összetétele szerint méltó erre a névre: 3 hallgatónő, 2 hallgató, 1 bencés, 1 protestáns lelkipásztor. Semmiféle filozófiai előképzettségük sincs, így ez ABC tanítás. De szórakoztató...

Husserl látogatásai arra is alkalmat adnak, hogy Edith kifejtse filozófiai kételyeit. Ahogy a gimnáziumban Olbrich elé penderült, ha valamivel nem értett egyet, úgy most nagynevű professzora gondolatrendszerének réseibe akar bevilágítani:

> Nemrégiben ünnepélyesen kifejtettem a mesternek az idealizmusra vonatkozó kételyeimet. Nem keletkezett feszült helyzet. Leültetett egy öreg szófa sarkára, aztán két órán át élénk vitát folytattunk, — természetesen anélkül, hogy egyikünk meggyőzte volna a másikat. A mester azt mondja, hogy nincs ellene annak, hogy szempontját megváltoztassa, ha nyilvánvalóvá válik ennek szükségessége. Ezt pedig én eddig nem tudtam megtenni. Mindenesetre megértette, hogy ezen a ponton mindent újra át kell gondolnia, még ha most bizonytalan időre elodázta is a dolgot.

1917 végén megdöbbentő hír érkezik Freiburgba. Adolf Reinach, Husserl kiváló tanítványa a fenomenológusok és köztük Edith hűséges barátja, a flandriai fronton elesett. Edith először nem akarja elhinni, hogy ez bekövetkezhetett, aztán azonnal Reinach özvegyen maradt fiatal feleségére gondol. Hogyan éli túl ezt az iszonyú veszteséget? Nemsokára

levelet kap tőle: arra kéri Edithet mint elhúnyt férje gondolatainak legjobb ismerőjét, jöjjön Göttingenbe és rendezze Adolf hagyatékát. Edith, bár fél az özveggyel való találkozástól, azonnal vállalja a megbízatást. Lelkében nagy a sötétség. Husserl mellett Reinach volt a fenomenológusok sugárzó központja. A halál közelsége lelke legmélyén érinti meg a fiatal filozófust. Visszagondol a hadikórház agonizáló katonáira, aztán elképzeli Reinachot, és elszorul a szíve... Mi értelme az életnek, ha a halállal mindennek vége?

Megérkezik Göttingenbe, félelemmel lépi át az ismert ház küszöbét. Legnagyobb meglepetésére azonban Reinach özvegye nyugodt. Valami megnevezhetetlen béke hatja át a fiatal asszonyt, legmélyebb fájdalmában is világít a keresztény remény. Edith nem talál kielégítő magyarázatot erre a magatartásra. Most találkozik először a halálon is túlmutató szeretettel. Mi az igazság? — veti fel magának gyötrődve a kérdést. Ez volt első találkozása a kereszttel, annak isteni erejével. Krisztus először a kereszt titkában ragyogott rá. Edith átéli Krisztus isteni mivoltát, de még hosszú utat kell megtennie ahhoz, hogy ébredő hitének minden következményét levonja. A hitre hívó kegyelem és a magának abszolút jogokat követelő ész csodálatos küzdelme kezdődik meg lelkében.

Beszerez egy evangéliumot, többször elolvassa. Még nem tudja, katolikus vagy evangélikus legyen-e. közben Reinach jegyzeteit rendezi. Az írásokon keresztül még jobban megvilágosodik előtte hűséges barátja mély hite, Krisztus iránti szeretete.

Visszatérve Freiburgba folytatja munkáját. A háború utolsó hónapjai mély pesszimizmusba sodorják a vesztes országot. A magasra csapó öngyil-

kossági hullámnak Edith egy közeli ismerőse is áldozatul esik. « Ez a legrosszabb, ami csak történhet » — írja Ernának. A belső küzdelmet vívó Edithben váratlanul új erők ébrednek. Alapos tájékozottsággal tekinti át a politikai eseményeket, a filozófiai áramlatokat, elemzi a politikai és társadalmi helyzetet, a pártok irányzatait, a rossz és a jó világméretű küzdelmét. Kifejezi azt a meggyőződését, hogy a jó határai mégis messzebbre nyúlnak, hogy a szellem erejével meg lehet menteni a jelenlegi tragikus helyzetet.

Rendkívüli hang ez az általános összeomlás és kétségbeesés idején. Maga sem érti, mi sugallja benne ezeket a bizakodó gondolatokat, hisz lelkében most is nagy harc folyik. Már hisz Istenben, hisz Krisztusban, de még képtelen arra, hogy megtegye a végső lépést. « Az igazság utáni szomjam volt egyetlen imádságom ».

1918 elején már látja, hogy Husserl melletti munkája vakvágányra futott. Ez a helyzet is növeli Edith belső feszültségét. Izgatottan ír barátjának:

> A mester nemrégiben megtisztelt azzal, hogy egy egész sor utasítást adott kéziratai rendezésére vonatkozóan (a legnagyobb udvariassággal, amit én képtelen vagyok elviselni), mire én megmagyaráztam neki (természetesen szintén a legnagyobb udvariassággal), hogy: először a rend alapjában véve lehetetlen; másodszor, hogy talán csak ő tudná ezt megcsinálni; és harmadszor, hogy én különösen alkalmatlan vagyok erre. Csak úgy tudnám ezt elviselni, ha vele egyidejűleg valami önálló munkát is végezhetnék... Ha Husserl nem tud hozzászokni ahhoz, hogy munkatársként bánjék velem, sajnos el kell válnunk.

Gondolatait levélben közli a professzorral. 10 nap múlva beadja lemondását. A mester sajnálkozik, de

elfogadja. Edith tehát ismét szabad. Egyelőre azonban nem tudja, mihez kezdjen.

> Az Istenben való nyugalomnak van egy olyan állapota, amelyben az ember nem készít semmiféle tervet, semmit nem határoz el, amikor először nem alkudozik, hanem egész jövőjét Isten akaratára bízza, magát teljesen « átadja a végzetnek ». Ez az állapot nekem is osztályrészem lett; aztán egy olyan élmény, amely meghaladta erőimet, felemésztette minden szellemi életerőmet és képtelenné tett minden tevékenységre... Minden halotti csend... Egy új élet kezdett betölteni... Az életre keltő szétáradás úgy tűnik, mint olyan tevékenység következménye, amely már nem az enyém.

Edith életében először tanácstalan, határozatlan. Fogalma sincs, mihez kezdjen; ugyanakkor sejti, hogy már nagyobb erők hatósugarába került:

> Arra gondolok, hogy a következő évben valami utazást teszek, átköltözöm egy másik városba, befejezek valami le nem zárt munkát stb. és egészen ezeknek a jövő terveknek távlatában rendezem el múlt életemet. Lelkem mélyén azonban szilárdan meg vagyok győződve arról, hogy valami esemény közbejön, ami rombadönti valamennyi tervemet.

Visszaköltözik Breslauba, egyrészt hogy folytassa tudományos munkáját, másrészt hogy kivárja a helyzet jobbrafordulását. Élénk figyelemmel kíséri a politikai élet alakulását, tanulmányokban reagál az eseményekre. Fenomenológiai magánórákat ad.

Az evangélium mellett Kierkegaard *Einübung im Christentum* c. írását és Loyolai Szent Ignác *Lelkigyakorlatait* olvassa.

Élete nagy fordulata 1921 nyarán következik be. Edith gyakran igénybe veszi a Conrad-Martius há-

zaspár vendégszeretetét Bergzabernben. A ház mindig nyitva áll a fenomenológusok előtt. De Edith most nem a baráti kört, hanem a magányt keresi. Egy este egyedül marad. Találomra leemel egy vaskos könyvet a polcról és olvasni kezdi Avilai Szent Teréz *Önéletrajzát*. Azonnal megragadja a mű, egyfolytában végigolvassa az egészet. Amikor becsukja a könyvet, ezt mondja: « Ez az Igazság! »

Avilai Teréz a maga spontán stílusában arról vall, hogy Isten, a végtelen Bölcsesség: Szeretet. Edith, anélkül, hogy tudta volna, igazságkereső éveiben ezt a személyes Szeretetet kereste. Lelkét most elborítja a fény és a megtalált igazság miatt érzett öröm, béke. Alig néhány órai alvás után reggel bemegy a városba, vesz egy katekizmust és egy misekönyvet. Áttanulmányozza és utána — életében először — belép egy katolikus templomba, végighallgat egy szentmisét. Aztán bemegy a sekrestyébe és a keresztséget kéri. A meglepődött papnak csak ennyit mond: vizsgáztassa le. A kérdésekre pontos és kimerítő válaszokat ad. Rövid megbeszélés után 1922. január 1-re tűzik ki a keresztséget. Edith visszatér Breslauba, tanít, folytatja tudományos munkáját. Egy barátja tanácsára Aquinói Szent Tamás olvasásába kezd.

Az év végén ismét Bergzabernbe utazik. Püspöki engedéllyel az evangelikus Hedwig lesz a keresztanyja. A szilveszter estét imában tölti. Másnap, 1922. január 1-én a bergzaberni plébániatemplomban keresztelik meg. A szertartáson Hedwig fehér menyasszonyi ruháját viseli. Avila Szentje tiszteletére a Terézia nevet veszi fel.

Anyja és az egész család megkövülve veszi tudomásul Edith érthetetlen lépését. Edith, látva anyja mély fájdalmát, egyelőre hallgat arról a tervéről,

hogy szeretne egészen Avilai Teréz nyomába lépni. Vár. Lelkében állandóan mélyül a boldogság, az öröm és a kimondhatatlan béke. Első szentáldozása után minden reggel áldozik. Egy hónap múlva február 2-án részesül a bérmálás szentségében. Mivel egyre élénkebb benne a vágy a magány és elvonultság iránt, olyan állást keres, ahol elképzeléseinek megfelelően élhet. A speyeri domonkos nővérek Szent Magdolna iskolájában éppen német tanárt keresnek. Edith elvállalja a tanítónőképzői és középiskolai tanárságot. Speyerben szigorú aszkétikus életre rendezkedik be. Idejét a munka és az ima között osztja meg. A fiatal szerzetesnemzedékkel is foglalkozik. Tanítványai és a nővérek egyaránt csodálattal tekintenek a hallgatag « doktorkisasszonyra », elismeréssel adóznak rendkívüli tudásának figyelik egyszerű életmódját, órákig tartó elmélyült imáit.

Edith kiváló nevelőnek bizonyul. Óráin soha nem kell fegyelmeznie. A lényéből áradó szeretet hatása alól senki sem tudja kivonni magát. Különben részt vesz a diákélet minden fontos eseményében. Jár velük kirándulni, az összejöveteleken maga is szívesen táncol, elkíséri őket a színházi előadásokra.

« Rendkívüli szeretettel vett minket körül — írja egy volt tanítványa. Egészen anyai volt, mégsem jutott senkinek se eszébe, hogy ne engedelmeskedjék neki. Ő fedeztette fel velünk Shakespeare színházának szépségét. Oly nagy volt a szíve: nyitott minden szép és nemes előtt, de mégis egészen csak Istené ».

Edith óriási tudása ellenére gondosan felkészül minden órára. Az évek során vastag füzetek halmozódnak a polcán fogalmazástémákkal, óravázlatokkal. Lelkiismeretes alapossággal javítja a diáklányok dolgozatait. A gyöngébbeknek mindig van egy-egy

bíztató megjegyzése. Remek pedagógiai érzékkel igyekszik a különböző képességűekből a legtöbbet kihozni. Szívesen leül a nehézséggel küszködők mellé; hány « magánórát » szentel nekik, ki tudná megmondani! Azt mondják róla, kifogyhatatlan a türelme. De azért az is megtörténik, hogy hirtelen, haragos természete villan meg: egy alkalommal a Bibliában kell tanítványainak megtalálniok egy idézetet. Edith, látva az osztály kissé közömbösnek ható tájékozatlanságát, méltatlankodása kifejezéseképp gyors léptekkel, az ajtót a szokottnál erélyesebben betéve kimegy az óráról... A szelídségnek is vannak határai!

« Valami nagyon ritka dolgot fedeztünk föl benne — írja egy volt speyeri bentlakó —: a személyes élet és a tanítás tökéletes összhangját... A szünetekben egészen barátunk volt. Emlékszem, az adott jel után hogy rohantunk szobájába, amikor vele tölthettük az estét. Legtöbbször a földre telepedve körülültük, nehogy azzal is elvesztegessük az időt, hogy tízegynéhány széket összekeresünk. Mivel ismertük nagy zeneszeretetét, egy kis rögtönzött énekkel kezdtük az összejövetelt. Egy este olyan jól sikerült az ének, hogy spontán módon 50 márkát ajándékozott az osztálypénztárnak ».

Szeretete tanítványain túl kiterjed tágabb környezetére is. « Domonkos a domonkosok között »; vasárnaponként pl., amikor a nővérek látogatóikat fogadják, szívesen elmosogat helyettük, vagy vállal valami helyettesítést. Amikor Mons. Pacelli, pápai követ, 1928-ban részt vesz a Speyer 700 éves alapítására rendezett jubileumi ünnepségeken, a szerzetestanárok Edithet bízzák meg, hogy nevükben köszöntse az előkelő vendéget.

Edith a nővérek által fenntartott népkonyhán is gyakran megfordul, főképp a szünnapokon segít az ételkiosztásban. Összeírja a speyeri szegény családok névsorát és karácsony táján tanítványai segítségével csomagokat készít számukra.

Belső életéről soha nem nyilatkozik, óráin sem beszél a vallásról. Egész egyénisége, magatartása azonban eleven prédikáció. Sokan ajándékozzák meg bizalmukkal. Edith szelíd nyugalommal hallgatja meg mindnyájukat: az útkereső kamaszlányokat, a jövőjüket fürkésző fiatal tanítónőjelölteket, sőt a lelki problémáikra választ kereső nővéreket. Együtt imádkozik, reflektál velük, hogy közös erőfeszítéssel ismerjék fel Isten akaratát, hallják meg Szavát. — Mindig mindenkinek rendelkezésére áll.

Szerencsére a filozófiai véna sem apad el benne. A jezsuita Eric Przywara 1925-ben levélben azt kéri tőle, fordítsa németre a nagy angol konvertita és bíboros, Henry Newman műveit. Edith nagy kedvvel és alapossággal felel meg a feladatnak. Közben már ismét Szent Tamást forgatja. Ugyancsak jezsuita barátja ösztönzésére kezdi el a *Quaestiones disputatae de veritate* németre fordítását. Edith előtt ismét egy új világ, a skolasztikus gondolat horizontja nyílik meg. Az angyali doktortól, természetesen, nemcsak teológiát tanul, hanem az életszentség tudományát is. Avilai Teréz után Aquinói Szent Tamás lesz tanítómestere. Most fedezi fel azt, hogy a tudomány is lehet istenszolgálat.

1929-ben Husserl 70. születésnapjára egy szintézist jelentő tanulmányt közöl *Husserl Fenomenológiája és Szt. Tamás filozófiája* címmel. Heidelbergben előadást Szent Tamásról, Ludwigshafenben Goethéről. Edithet ismét felfedezik nemcsak mint filozófust, hanem mint kiváló előadót is.

Sokasodó külső tevékenység ellenére imaélete egyre elmélyültebbé válik. 1928-ban látogat el először a beuroni bencés apátságba, itt tölti a nagyhetet. Mély benyomást gyakorol rá a bencés liturgia. Találkozik Raphael Walzer főapáttal. A fiatal bencés főapát megsejti, hogy kora egyik legnagyobb nőalakjával ismerkedhetett meg. Többször beszélgetnek; szó esik Edith munkájáról, a filozófia és az ima nagy mestereiről, és — természetesen — Edith monasztikus életre szóló hivatásáról. Raphael apát is azon a véleményen van, hogy talentumait nem szabad elásnia, hogy sokkal több jót tehet a világban élve, mint egy kolostorban. Nemde Edith egyre növekvő hírneve is ezt bizonyítja?

Az érvelésben sok az igazság. Doktor Stein meghívást kap többek között Freiburgba, Münchenbe, Kölnbe, Zürichbe, Bécsbe, Prágába. A Salzburgban megrendezett Akadémikus Napon Edith előadása a fénypont: a nők hivatásáról beszél. Ez alkalommal két olyan nevezetes barátot hódít meg magának, akik haláláig hűségesek maradtak hozzá: Waitz salzburgi püspököt és Peter Wust professzort.

Edith a 30-as évek közepén jár. Alacsony termetű, halk szavú, meleg tekintetű érett nő. Hallgatóságát már egyszerű megjelenésével megnyeri. Előadásmódja megfelel egyeniségének: nincs benne semmi szónoki pátosz, nem gesztikulál. Már első szavaival benső kapcsolatot teremt a hallgatósággal, mindenki úgy érzi, hogy egyedül neki beszél. Gondolatai világosak, nyelve kristálytiszta. Bármilyen témáról beszél is — legyen az irodalmi, filozófiai, politikai, pedagógiai vagy pszichológiai természetű — szavait belső átéltség fűti.

Nem csoda tehát, ha egyre keresettebb előadó lesz. Íme néhány előadásának címe: A női hivatás

etikája, A férfi és a nő hivatása a természet és a kegyelem rendjében, A nő krisztusi élete, A nő képének alapvonásai, A fiatalságot az Egyházba vezető nő feladata, stb. Gondolatai két pólus körül járnak: Mária — mint a nő, szűz és anya őstípusa és Krisztus a kereszten. Edith a kereszt titkában ismerte meg Krisztust, végső soron mindig Őróla tesz tanúságot.

Kiterjedt tevékenysége miatt nem folytathatja tovább speyeri munkáját. Fájdalommal ugyan, de megválik a Szent Magdolna intézettől és a domonkos nővérek közösségétől (1). Speyer nyugalmat, elvonult életet, csendet biztosított neki. Most ismét visszakerül az élet forgatagába. 1931. március 28-án kelt levelében ezt írja: « Csütörtökön búcsút mondtam Szent Magdolnának. Szent Tamás nem elégedett meg többé az elrabolt órákkal, egészen akar engem... »

A válás nem könnyű. A búcsú napján valaki észreveszi, hogy a doktorkisasszonynak remeg a keze... A kérdésre Edith ezt válaszolja: « Hogy ne éreznék fájdalmat, hogy ne remegnék, amikor tudom, hogy Hitler hamarosan lecsap rokonaimra és énrám! » De

---

(1) Scolastica Eiswirth nővér, a speyeri iskola igazgatója, a következő működési bizonyítványt adja a távozónak:

Dr Edith Stein kisasszony 1923 húsvétjától 1931 húsvétjáig működött Tanítónőképző Intézetünkben és a Liceumban mint a német nyelv és történelem tanára. Gazdag tudása mellett Dr Stein kisasszony alapos filozófiai képzettséggel rendelkezik, és ezt példaadó módon alkalmazta a tanításban. Vallási-erkölcsi életvitelével ragyogó példát mutatott növendékeinek. Hivatásbeli kiképzésükben kiváló vezetője volt a fiatal tanítónőjelölteknek.

Speyer, 1933. május 11.

indul, mert feltétel nélkül engedelmeskedni akar a lelkében felhangzó hívásnak.

Edith a docensi fokozatra pályázik a Freiburgi vagy a Breslaui Egyetemen. Freiburgban meglátogatja Finke, Heidegger és Honecker professzort, Breslauban pedig Koch professztort. Sajnos, eredmény nélkül. Edith hiába keresztény, végeredményben zsidónak tartják. A német közvélemény már a nemzeti szocialista eszmék hatása alatt áll, így — ezt ő is hamar belátja — nem sok esélye van a habilitálásra. Megtesz minden szükséges lépést, a többire nem gondol. Megőrzi zavartalan békéjét, bár bevallja, hogy igen nehezen nélkülözi a speyeri magányt. Lelkében hűségesen ápolja a kolostori élet utáni vágyát, de tanácsadói, köztük a beuroni apát, még mindig lebeszélik.

Visszaköltözik Breslauba, a szülői házba. Itt váratlan lelki szövetségesre talál Rosa nővérében. Ő is szeretne már megkeresztelkedni, de fél attól, hogy anyjuk nem bírná el ezt az újabb csapást, így vár. Az idősebb testvérek már szerteszét szóródtak. A családi asztal mellett ülők száma kicsire zsugorodott.

Edith teljes erővel dolgozik a *De veritate* fordításán. Hamarosan annyira jut, hogy kiadására gondolhat. 1931-32-ben megjelenik a két kötetes mű. A *Stimmen der Zeit* lapjain a jezsuita jóbarát, Eric Przywara méltatja a rendkívüli eseményt:

« Ez valóságos csoda, hogy végre az ember egy olyan fordítást talál, amely az Aquinói latinságának áttetszően egyszerű világosságát a legkisebb változtatás nélkül tette át német nyelvre... Különben a fordító olyan művészettel rendelkezik, széljegyzetei oly gazdag tartalmúak, hogy a szellem annyira otthonosan érzi magát e mű előtt, mintha azt modern gon-

dolkodásmódunk számára fogalmazták volna. Az ember Szent Tamást Szent Tamásként találja meg benne, mivel a fenomenológia szókincse (amelynek a fordító kiváló mestere) soha nem sérti a Szent nyelvezetét. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy Husserl, Scheler és Heidegger is jelen vannak itt, mintegy arra késztetve, hogy szembesítsék tanításukat Aquinói Tamáséval, aki leszállt a modern filozófia arénájába, és így a két világ közötti kapuk erőfeszítés nélkül feltárulnak » (1).

A fordításra fölfigyelnek a francia domonkosok is, és meghívják Edithet a Párizs melletti Juvisyban 1932. szeptember 12-én megrendezett tomista tanulmányi találkozóra. A meghívást a Société Thomiste helyettes elnöke, Jacques Maritain küldi el. (Edith az egyetlen nő a meghívottak között!) A résztvevők között ilyen nevek szerepelnek: Gilson a Collège de France-ból, A. Koyré az Hautes Études-ről, a jezsuita Auguste Valensin a lyoni katolikus egyetemről. Edith kifogástalan francia nyelven tart előadást mestere, Husserl filozófiájáról, tárgyilagos tömörséggel mutatja be pozitív és negatív jellemzőit. Maritain később így emlékszik vissza első benyomásaira: « Hogyan is lehetne leírni azt a tisztaságot és ragyogást, ami Edith Steinből áradt; azt a teljes nagylelkűséget, amelyet az ember megsejtett benne és amely a vértanúságban hozott gyümölcsöt? » (2)

Ugyanez év áprilisában két előadást tart a müncheni rádióban. A nagyhetet ismét Beuronban tölti. Raphael apát minden ékesszólását latbaveti, hogy Edithet megtartsa a tevékenység színterén. Egy vá-

(1) *Stimmen der Zeit* 1931. 383-386.

(2) P. Oesterreicher: *Walls are crumbling,* Bevezetés. 7.l.

ratlan esemény is mintha az apát véleményét igazolná. Edith meghívást kap, és a Münsteri Német Tudományos Pedagógiai Akadémia tanára lesz. Úgy tűnik, végre az őt megillető helyre került. Felsőfokú színten taníthat, nevelhet, folytathatja filozófiai munkásságát, s végre tudományos körökben is megkaphatja az osztatlan elismerés babérjait. Megsokasodnak a meghívások, tudományos társaságok kérik együttműködését, gyűlésekre, találkozókra hívják, újabb és újabb előadásokra kérik fel. Számtalan levelet kap, és a válaszokban mindig mentegetőzik a válasz késése miatt...

Hogy lelkében eközben milyen átalakulások mennek végbe, arra a következő, egy volt tanítványához intézett levélrészlet vethet némi fényt:

> Létezik egy olyan hívás, amely arra ösztönöz, hogy Krisztussal szenvedjünk és ezért együttműködjünk vele a megváltás művében. Ha az Úrral egyesülten élünk, tagjai vagyunk Krisztus Titokzatos Testének; Krisztus tagjaiban tovább folytatja életét és szenved bennük; az Úrral egyesülten viselt szenvedés az Ő szenvedése, bekapcsolódik a megváltás nagy művébe, és ezért termékeny. Ez az az alapelv, amelyre valamennyi szerzetesrend, különösképpen pedig a kármel élete épül: a szabadon vállalt és örvendező szenvedés által közbenjárni a bűnösökért és együttműködni az emberiség megváltásában.

Edith, jól ismerve Lisieux-i Teréz írásait maga is vallja, hogy Isten nem ad az ember szívébe olyan vágyat, amelyet ne teljesítene. Nyitott szemmel és lelkében mély békével figyeli az idők jeleit. 1933 elején a német nemzeti szocialista párt a nyílt diktatúra eszközeihez nyúl. Az eddigi többé-kevésbé rejtett antiszemitizmus törvényes üldözéssé fajul. A breslaui zsidó közösség aggodalommal, majd megdöbbenve veszi tudomásul, hogy bizonyos kapuk le-

zárulnak, bizonyos utak járhatatlanná válnak. Edith egy március 17-én kelt levelében így tudósít:

> Breslaui rokonaim természetesen nagy izgalomban vannak és igen levertek. Ami üzletünket illeti: már régóta teljesen egyremegy, hogy zárva van-e vagy nyitva. Sógorom mindennap várja, hogy elbocsássák (orvos a dermatológiai klinikán). Kuniczky, aki egy állami kórház dermatológiai osztályának volt az igazgatója, már elvesztette állását. Minden levél újabb rossz híreket hoz...

Edith Walzer főapát elé terjeszt egy tervet: Rómába utazik, hogy magánkihallgatást kérjen a Szentatyától és őt arra ösztönözze, adjon ki egy enciklikát a zsidók védelmében. De hallgatna-e a Führer a Szentszék szavára? A pápai kihallgatásra vonatkozó kérelme nem talál meghallgatásra (1). A kitört vihar egyik napról a másikra őt is lesodorja a münsteri katedráról. Február 25-én tartja meg utolsó előadását.

Áprilisban, Beuron felé utazva, megáll Kölnben. A Köln-Lindenthal-i kármel templomában részt vesz az elsőcsütörtöki szentórán. Itt ismét elhangzik lelkében a hívás. Megérti, hogy a Megváltó keresztje veti most árnyékát a zsidó népre; ha valóban tenni akar valamit népéért, ezt a keresztet kell fölvennie és hordoznia.

Kivándorolhatna Dél-Amerikába. Még nem zárult le minden sorompó, ezzel bíztatják. Edith azonban hallani sem akar erről a megoldásról. Nem akarja elhagyni Németországot. Egészen más tervei vannak. Április 30-án, Jó Pásztor ünnepén késő délután a Szent Ludgerus templomban hosszan imádkozik.

---

(1) Ekkor Edith levelet ír a Szentatyának. Pápai áldást kap válaszul.

Elhatározza, addig nem távozik, míg meg nem bizonyosodik arról, hogy itt az ideje kármelbe lépésének. Lelke mélyén megkapja a Jó Pásztor válaszát. Mivel most már a beuroni főapát sem támaszt nehézséget, Edith felvételét kéri a kölni kármelbe. 42 éves kora ellenére igenlő választ kap. Belépésének napját október 15-re, Avilai Szent Teréz ünnepére tűzik ki.

Július 14-én végleg búcsút mond Münsternek, átköltözik Kölnbe, hogy — egyelőre — a kármel vendége legyen. Július 26-án írt levelében örömmel számol be tapasztalatairól:

> Már részt vehetek az apácák minden imáján, szabad egy széket tennem közvetlenül a rács mellé. Még sokkal szebb lesz, ha majd már a rács túloldalán lehetek, a kóruson. De már ez is igen nagy kegyelem.

Egy hónapos « vendégeskedés » után hazautazik Breslauba. Auguste asszony örül, hogy otthon van, s nem kérdez semmit. Edith húsz napot vár, aztán megmondja, hogy kármelbe lép. Anyja kétségbeesik, aztán néma fájdalommal tekint a reménytelen jövő felé. Ismeri leányát. Amit egyszer elhatározott, azt végre is hajtja.

> Szeptember első vasárnapján egyedül voltunk anyámmal otthon. Kötésével az ablak mellett ült, én meg a közelében. Akkor egyszercsak elhangzott a régen várt kérdés: « Mit fogsz csinálni Kölnben a nővéreknél? » « Velük fogok élni. »

Edith válaszát kétségbeesett kitörés követi, aztán ismét hallgatnak. A testvérek sem értik ezt az őrült lépést, Erna és férje pedig azzal vádolják, hogy hűtlen lett a zsidósághoz, és pontosan most, amikor veszélybe kerültek... Egyedül Rosa érti meg húgát; ő segít neki a csomagolásban. (Edith hat nagy ládá-

ban küldi Kölnbe « a kármelnek szóló ajándékként » legértékesebb könyveit).

Egészen a hit sötétségében kellett megtennem ezt a lépést. Azokban a hetekben gyakran gondoltam: kettőnk közül melyikünk fog megtörni, anyám vagy én? De mindketten kitartottunk egészen az utolsó napig.

Az utolsó nap, amit otthon töltöttem, október 12. volt, a születésnapom. Ez egyben zsidó ünnep is volt. Anyám a rabbiszeminárium zsinagógájába ment istentiszteletre. Elkísértem, mivel azokban a napokban a lehető legtöbb időt akartuk együtt tölteni. Erika kedvenc tanára, egy kiváló tudós tartott igen szép beszédet. Visszafele a villamoson alig beszéltünk valamit. Hogy megvigasztaljam egy kicsit, azt mondtam neki, hogy az első idő csak próbaidő. De ez semmit sem segített. « Ha te próbaidőt vállalsz, tudom, hogy kitartasz. » — Aztán azt kívánta anyám, hogy menjünk gyalog. Közel háromnegyed óra az ő 84 évével! De hagynom kellett, mivel észrevettem, hogy zavartalanul akar velem beszélni.

« Szép volt a prédikáció? » « Igen. » « Tehát zsidóként is lehet jámbor az ember? » « Bizonyosan — ha az ember nem ismert meg valami mást. » Kétségbeesetten válaszolt: « Miért ismerted meg azt? Én nem akarok semmit mondani ellene. De miért tette magát Istenné? »

Október 13-án reggel, Edith szokása szerint a fél hatos misére megy a Szent Mihály templomba. Mire visszaér, megérkezik Erna is. Gyors reggeli után kerül sor a búcsúra. Edith Ernára bízza zokogó édesanyját és Rosa kíséretében elhagyja a házat. Az utcán Erika unokahúga is csatlakozik hozzájuk. « Áldjon meg az Örökkévaló! » — ezzel köszön el nagynénjétől.

Késő este érkezik meg Kölnbe. Egyik keresztlánya szüleinél tölti az éjszakát. Másnap jelentkezik a kármelben. Délután nyílik meg előtte a klauzúra ajtaja. Mély békében lépi át az Úr házának küszöbét.

4. *A béke otthonában*

Edith az első pillanatban otthon érzi magát a kölni kármelben. Családi kör várja, ahol most ő lesz — ismét! — a « legkisebb ». A kolostori közösség eléggé változatos összetételű. Vannak közöttük képzettek, iskolázottak és igen egyszerű társadalmi környezetből származók. A fenomenológiáról, valószínűleg, alig néhányan hallottak. A szürkülő halántékú Edithben itt senki sem látja a tudós « doktorkisasszonyt »; szerencsére az új jelöltnek ez egyáltalán nem okoz problémát. Természetesnek tartja, hogy mindent meg kell ismernie, sok apró szokást meg kell tanulnia, és a legegyszerűbb teendőket kell végeznie.

A házi munka soha nem volt Edith kenyere. Most csinálja, mint a többiek: takarít, mos, foltoz, gyomlál, a konyhán segít. De semmi sem áll jól a kezében, egyik lehetetlen helyzetből csöppen a másikba. A nővérek angyali szelídséggel nézik ügyetlenkedéseit, mutogatják neki a legelemibb fogásokat. Edith mosolyogva fogadja az utasításokat, az elügyetlenkedett helyzetek miatt pedig bocsánatukat kéri. A déli és esti rekreációban aztán jókat nevetnek. Senkiben sincs rosszindulat, Edith sem bánkódik. De van alkalma arra, hogy alázatot és helyes önismeretet tanuljon.

Edith egyelőre a noviciátus kis köréhez tartozik. Társai mind huszonévesek. Újoncmesternője, Teresia Renata nővér alig néhány évvel idősebb. Edith egy gyermek nyitottságával figyel a napi szabálymagyarázatra, így azonnal eloszlatja at újoncmesternő kezdeti aggodalmát. Bensőleg meg van győződve arról, hogy a kármel valami olyat tartogat számára, amit sehol nem kaphatott meg. Figyel, hallgat és

imádkozik. Buzgón végzi a zsolozsmát, s nem állhatja meg, hogy meg ne kockáztasson egy ellenvetést, amikor mesternője este 8-kor a matutinum előtt elküldi lefeküdni. A második érvelő mondat után kap csak észbe, akkor azonban egy gyermek engedelmességével hajt fejet és indul a cellájába. « Engedelmességet akarok, nem áldozatot ».

Fiatalabb társainál könnyebben gyakorolja a kármel külső aszkézisét. Ebből a szempontból már kármelita életet folytatott Speyerben is. Megelégszik kevés alvással, az egyszerű, böjtös ételekkel. A rövidesen beköszöntő hideg azonban neki is bőven ad elviselni valót.

A jelöltek nem fogadhatnak látogatókat, levelet ritkán írhatnak. Főképp ádvent idején ritkulnak meg a külső kapcsolatok. Az összeszedett csendben töltött hetek után Edith ujjongó örömben ünnepli a közösséggel a karácsonyt. Anyjának írt levelében szeretné megosztani a lelkét eltöltő békét. Soha nem kap választ.

A közösség lassan megismerkedik a Stein családdal. Edith szívesen válaszol kérdéseikre, nem titkolja, milyen mély válságban hagyta ott családját. 1934. január 26-án levélben is kifejezi aggodalmait:

> ... Gyertyaszentelő ünnepe bérmálásom évfordulója; nagy örömet okozna, ha azon a napon imádkozna értem. De a következő hetekben is kérem imáit, mert nehéz megpróbáltatásokkal kell megszereznem a szent ruhát. Mint tudja, anyám minden erejével ellenzi elhatározásomat. Igen nehéz látni egy anya fájdalmát és lelkiismereti konfliktusát anélkül, hogy az emberi eszközökkel segíteni lehetne rajta.

Lassanként véget ér hat hónapos próbaideje. Hivatalosan a kármelita habitus felvételével kezdi meg ú-

joncévét. Edith nyolc napos 'lelkigyakorlatának megkezdése előtt levélben köszöni meg egy szerzetes ismerőse húsvéti ajándékát:

> Mielőtt megkezdeném a szent csendet, sietek köszönetet mondani a húsvéti szép csomagért..
> Nagyszombaton este minden újonc cellájában gyertya és egy kis ajándék volt. Én egy gyönyörű fagyertyatartón egy nagy húsvéti gyertyát kaptam, de azt hiszem, ez a nagy gyertya az újoncmesternőnek szól. Meg fogom gyújtani a lelkigyakorlatkor, amikor a közösségtől elkülönülve cellámban végzem az elmélkedéseket. Vezetőm Keresztes Szent János lesz, A kármelhegy útja című művével.

Edith meghívót küld haza és legközelebbi barátainak. A beöltözés szertartására a kölni kármel templomát zsúfolásig megtöltik az ismerősök, barátok, — de senki sincs jelen Edith családjából. Edith fehér menyasszonyi ruhában áll az oltár előtt, és azt kéri, hogy a Kármelhegyi Boldogasszony közösségében megkezdhesse újoncévét. Megkapja a barna posztóból készült « remeteruhát » és ezzel együtt új, szerzetesi nevét: Teresia Benedicta a Cruce, a Keresztről nevezett Teresia Benedicta nővér.

A szertartást Würzel apát végzi; a kármelitával együtt ünnepelnek barátai, ismerősei, Hedwig Conrad-Martius, Peter Wust profeszor, freiburgi, speyeri, münsteri tanítványai, a Katolikus Nőszövetség képviselői... Peter Wust a *Kölnische Volkszeitung* hasábjain *Husserltől a kármelig* címmel számol be a nagy eseményről. Méltatja Edith Stein filozófiai és pedagógiai tevékenységét, felvázolja pályáját és megállapítja: az igazságkereső és a kármel pusztaságába érkező « Benedicta » nővér, valóban, a szó legteljesebb értelmében « benedicta, áldott ».

A beöltözés ünnepét követő napokban a kármelita tartományfőnök kánoni vizitációt tart a közösség-

ben. Benedicta nővérrel beszélve közli kívánságát: folytassa filozófiai tevékenységét, az elöljárókat pedig arra kéri, majd tegyék ezt valamilyen módon lehetővé. Különös kívánság. Az újoncév a legszígorúbb elvonultság és összeszedettség ideje, nem pedig a filozófiai tanulmányoké... A provinciális azonban tudja, hogy Edith magával hozta egy be ne fejezett kéziratát. Szeretné, ha *Akt und Potenz* idővel nyomdába kerülne.

A nővérek is tudomást szereznek Edith írói talentumairól, és elhalmozzák a legkülönfélébb kérésekkel: fordítson le egy imát, írjon az elhúnyt nővérekről; még verset is kérnek tőle...

Benedicta nővér — nem tudni, mikor — elkészíti a kölni kármel szentéletű alapítójának életrajzát és megírja, népszerűsítő stílusban Avilai Szent Teréz életrajzát. Ebben az időben dolgozik a Szent Tamás-fordítás Indexének elkészítésén is.

A külvilág is számontartja. A kolostor « forgója » mellett gyakran csöngetnek volt tanítványai, barátai, főképp pedig zsidó testvérei. Tanácsot kérnek, vagy egyszerűen csak látni akarják, hogy erőt merítsenek kimeríthetetlen nyugalmából, az egész lényét átjáró természetfeletti békéből. Az elöljárók valóban nem kicsinyesek, s amikor szükségesnek látszik, minden munkára és találkozásra engedélyt adnak.

Edith belső csendjét és összeszedettségét nem zavarják a látogatók. Szívében nem hűlt ki, sőt fokozódik a szeretet a régi barátok iránt. A kármel beszélőszobájában megfordul többek között: Peter Wust, aki akkor már a Münsteri Egyetem professzora, keresztleánya, Hedwig, jezsuita barátja, Eric Przywara, Gertrud von Le Fort. A neves írónő ebben az időben dolgozik *Die ewige Frau* c. művén. Hallani szeretné Edith tanácsait, hozzászólásait... Aztán elkéri tőle

beöltözésekor készült fényképét. Mint később bevallja, *Az örök nő* írásakor Edith alakja inspirálta.

Auguste asszony nem tud Edith beöltözéséről. Rosa szeretne Kölbe jönni, de nem hagyhatja magára 84 éves édesanyjukat. Edith hűségesen ír haza, de csak testvéreitől jön néha válasz. Anyjától soha.

Benedicta nővér kezdőnek tartja magát a lelki életben, ezért mindent meg akar ismerni, aminek segítségével magasabbra juthat a Kármelhegy szűk ösvényén. Boldogan éli meg kicsiségét és alázatos bizalommal tárul ki a kegyelem előtt. Újoncéve alatt leegyszerűsödik, természeténél fogva elmélyedő hajlama a gyermekded vidámság és a felszabadult boldogság színeivel gazdagodik. Nem győz hálát adni Istennek, hogy végtelen jóságában idehelyezte őt a kármel földi mennyországába.

1935. április 10-én kezdi meg fogadalom előtti lelkigyakorlatát. A végső odaadásra kész Krisztussal egyesülten éli át a nagyheti liturgiát. Április 21-én, húsvétvasárnap reggel teszi le a közösség jelenlétében első, három évre szóló fogadalmát. A fogadalom a kármel belső ünnepe, Edith csak utána találkozhat barátaival. Amikor egyikük megkérdezi, hogy érzi magát, spontán rövidséggel ezt válaszolja: « Mint a Bárány menyasszonya ». Egy másik barátjának tett megjegyzése pedig arra enged következtetni, hogy sejti: népéért kell áldozattá lennie. De még nem tudja, hogyan.

Az ideiglenes fogadalmas Benedicta nővér a következő három évben még a noviciátushoz tartozik. Hogy a kármelita tartományfőnök parancsának eleget tegyen, szeretné befejezni az *Akt und Potenz* c. kéziratát. Az ima és egyéb elfoglaltságok közötti fél órákban kell végeznie nagy összeszedettséget kívánó munkáját. Sokszor a legszükségesebb segédkönyvek

is hiányoznak. Engedelmességből ír, összeszedi minden erejét, az eredményt pedig Istenre bízza. Vasárnap azonban boldogan sóhajt fel: « Hála Istennek, ma nem kell írnom, ma imádkozhatok! » Igen hálás Alexandre Koyré professzor látogatásáért, vele beszéli meg nagy filozófiai munkájának gondolatait.

Rosa leveléből megtudja, hogy édesanyja pünkösd óta súlyos beteg. Rákja van. Szeptember 14-én, Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén hal meg, mindvégig hűségesen zsidó hitéhez. Edith abban az órában éppen a kóruson imádkozik; mielőtt megtudná a hírt, imája közben maga mellett érzi anyját... Biztos abban, hogy az Üdvözítő Krisztus irgalmas szeretettel fogadta be őt Isten országába.

Most már semmi akadálya annak, hogy Rosa megkeresztelkedjék. December 15-re jelenti be érkezést. Előző este Edith eltöri a lábát, kórházba szállítják. Rosa itt találkozik vele először. Megkezdik a keresztségi előkészületeket. Rosa naponta ott ül Edith ágya mellett, együtt tanulnak, imádkoznak. Karácsony este keresztelik meg a kármel templomában. Fehér ruhaként Edith kármelita köpenyét viseli. Az éjféli misén első szentáldozáshoz járul. December végén tér vissza Breslauba.

Néhány hónap múlva elkészül a sokat sürgetett filozófiai munka, *Endliches und Ewiges Sein* címmel. De már nem találnak kiadót, amely kockáztatni merné egy nem-árja szerző könyvének kinyomtatását. Hollandiába küldik a kéziratot, de ott sem vállalja senki a kiadást.

Benedicta nővér új munkakört kap, egyik rákos nővér ápolónője lesz. Hihetetlen gonddal és szeretettel veszi körül az idős nővért; éjjel a betegszoba melletti kis cellában alszik, hogy bármikor szolgálatára legyen.

Ezután a forgónál (1) lévő nővér helyét kaptam meg, azaz a a külső kapcsolatok ellátásának feladatát. Gondolhatja, hogy ide jó lábak kellenek. Remélem, hogy 4.21-én örökfogadalmat tehetek; ezt követi majd a fátyolünnep. Ez nagy nyilvános ünnep, amelyről nem szabad hiányoznia...

Tudja, hogy Husserl nem jól van? Múlt nyáron volt ismét egy csúnya mellhártyagyulladása, és csak nagyon nehezen kap erőre. Írna neki? Most Freiburg-Herdenben laknak. Nagyon szeretném megkapni új művét, ha ezzel nem terhelném meg túlságosan.

Március elején írt levelében ismét Husserl iránti szeretetét fejezi ki:

Nem aggódom a mi kedves mesterünkért. Nem tetszett soha az a gondolat, hogy Isten irgalma megáll a látható Egyház határainál. Isten maga az Igazság. Aki az igazságot keresi, Istent keresi, akár tudja, akár nem. Hálásan fogadok minden hírt. Április 21-én teszek örökfogadalmat, május 1-én lesz a fátyolünnep...

Tíz napos lelkigyakorlatot végez. Odaadása eddig is teljes volt; mire készíthette fel a Megfeszített Jézus ezekben a napokban...? Edith soha nem beszél róla, feljegyzéseket sem készít. Belső titkára majd csak az elkövetkező évek során tanúsított magatartása vet némi fényt.

---

(1) Mivel a kármeliták nem hagyják el a kolostor épületét, a külvilággal való kapcsolatot egy külső és egy belső portás által biztosítják. Az ún. « külső nővér » — esetleg világi alkalmazott — fogadja a látgatókat, nyit kaput stb. A kolostor szigorú klauzurájának *forgó-ablak*ánál egy « belső nővér » tart szolgálatot. Ő veszi át a külső nővér üzeneteit, és ő intézi el a szükséges teendőket. Fáradságos, nagy tapintatot és türelmet igénylő munka.

1938. április 21-én a kölni kármelita közösség jelenlétében teszi le ünnepélyes örökfogadalmát. Május 1-én, Jó Pásztor ünnepén nyílvános szertartás keretében kapja meg a fekete fátyolt, feláldozottságának jelképét.

Fogadalma után tudja meg, hogy aznap — nagycsütörtök volt — hunyt el kedves mestere, Edmund Husserl. Halálának nincs visszhangja, legalább is nem hivatalosan. Május 6-án így érdeklődik Edith egy volt kollégájánál:

> ... Írtak a bajor újságok Husserl haláláról? Ma megkaptam valakitől a Hamburger Fremdenblatt egy kivágott cikkét; jeges fagyosságú. De ez már nem árthat drága mesterünknek. Már minden földi dologtól elszakadt, amikor belépett az örökkévalóságba.

Egy héttel későbbi leveléből:

> Tegnap két köszönő sor érkezett Husserl asszonytól. Gondolom, Ön előbb meglátogatja vagy telefonál neki, mint én írok. Mondja meg neki, kérem, hogy szívből megköszönném, ha az utolsó éveiből küldene róla egy fényképet; ezt talán vissza is küldeném aztán. Nővéreim szeretnék látni őt fényképen; nekem csak egy 1913-ból származó képem volt róla, azt is Breslauban hagytam. Remélem, hallok még újabb híreket. Nem tudok semmit a temetésről. Még csak nem is közölték az idejét. Mit csinált az egyetem?

Edith felidézi magában szeretett mestere életútját. Eszébe jut, amit még egyetemista korában hallott tőle: asztalán mindig ott fekszik egy evangélium, de soha nem nyitja ki, mivel attól fél, hogy akkor le kell mondania a filozófiáról. Husserl a fenomenológia pedáns, végtelenül türelmes módszerével eljutott a a lét tiszta magjához, abszolút értéket tulajdo-

nítva az igazságnak, az evidenciának és az esszenciának. Filozófiája semleges; sem pro, sem contra nem foglalkozik a természetfeletti világgal. Edith korán megsejtette « tiszta igazságának » ki nem elégítő voltát. Megtartotta ugyan a fenomenológia módszerét, de kilépett ebből a zárt körből, hogy utat találjon a teljes igazsághoz, ahhoz, ami nem semleges, hanem a Személyes Szeretetben ragyog fel. — Benedicta nővér hálát ad Isten irgalmáért, Aki azóta több barátja előtt is felfedte ezt a teljes igazság felé vezető utat... A drága barát, Adolf Reinach halála után felesége és nővére katolikus lett; Max Scheler, ez a filozófiai zseni, sorozatos vallási válság után szintén célbajutott; keresztszülei, a Conrad-Martius házaspár, közvetlenül is segítségére voltak kereséseiben; Dietrich von Hildebrand harmadrendi ferences, J. Hering a strassbourg-i Evangélikus Teológia professzora lett; Alexandre Koyré feleségével együtt belépett a katolikus egyházba; Peter Wust professzor az ujtomizmus kiváló képviselőjeként ismeretes; kedves barátnője, Erika Gothe is felvette a keresztséget.

Husserl is közeledett Krisztushoz, a kereszténységhez — ezt jól tudja Edith — de valami mindig visszatartotta attól, hogy átlépje a köszöböt. Szerencsére, teszi hozzá Edith, mestere életében több volt a keresztény vonás, mint filozófiájában. Elemző szelleme visszariadt a dogmák zárt rendszerétől: « Túl öreg vagyok már, és minthogy egész életemben mindent igen lelkiismeretesen csináltam, legalább öt évet kellene eltöltenem egy-egy dogma vizsgálatával. Micsoda korra lenne szükségem, hogy végére érjek! » Edith mosolyog ezen a kijelentésen és eszébe jut egy másik, 1937-ből származó tudósítás: Husserl ekkor már súlyos beteg volt, sok megaláztatás-

ban volt része zsidó volta miatt. « Szerettem volna halálom előtt az evangélium felé fordulni, mint Newton, és nem olvasni semmi mást. Milyen szép lett volna életem estéje! » De az evangélium továbbra is csukva maradt asztalán. Szíve azonban nyitottabb volt. Edith tud arról, hogy mester nemrégiben mégis csak felütötte az újszövetséget. De utolsó percéig nehézségei voltak a hittel.

Az utolsó években sokat szenvedett a mellőzés és megvetés miatt. A Szent Lioba bencés apátságban talált menedéket, nyugalmat és megértő baráti szót. Ide lépett be ugyanis egyik volt hallgatója, Adelgundis Jaegerschmid. Husserl maga is részt vett Adelgundis nővér fogadalomtételén. 1935-ben — Edith mindig sajnálta, hogy az ő ünnepére nem tudott eljönni —; sírt a meghatottságtól. A két apáca imádkozva kísérte Husserl lelki odüsszejáját. Az utolsó napok eseményeiről a jóbarátok leveleiből értesültek. Már hetek óta nem foglalkozott munkájával, lelke egészen Isten keresésével volt elfoglalva. « Isten jó, Isten jó, de nagyon érthetetlen. Nagy próbatétel ez most... Fény és sötétség, nagy sötétség és ismét fény » — ezeket hallja tőle ápolónője. Az utolsó napokat elmélyült csendben töltötte. Április 21-én hirtelen felélénkül és szinte kiáltva mondta: « Valami csodálatosat láttam, gyorsan írja le! » De mire az ápolónő hozzá ért, Husserl már belépett az örökkévalóságba. Magával vitte titkát...

Edith nagy kegyelemnek tekinti, hogy mestere örökfogadalmának napján költözött át az örökkévalóságba.

A Husserl halála körüli jeges hallgatás nem véletlen és nem egyedülálló jelenség. Németország választásra készül. A félelem és rettegés légkörében a nővérek véleménye megoszlik. Néhányan arra gon-

dolnak, hogy egyszerűen tartókodnak a szavazástól. Egy vagy két szavazattal több vagy kevesebb, mondják, úgy sem változtat a dolgokon. Maradjanak csak észrevétlenek, kerüljenek minden feltűnést... Edith szokatlan hevességgel kel ki e nézet ellen. Könyörög nővértársainak, hogy szavazzanak Hitler ellen, bármilyen következményekkel járjon is. Elemzi előttük az eseményeket és vaslogikával bizonyítja előttük, hogy Hitler Isten ellensége, s mint ilyen egész Németországot a pusztulásba akarja sodorni. A nővérek azonban még haboznak, a félelem viharában kihuny belőlük a vértanúság vágyának kis lángja.

1938. április 10-én reggel nyolc órakor hivatalos küldöttség jelenik meg a kármelben. Arra kérik a perjelnőt, hívja a közösséget a beszélőszobába, hogy leszavazzanak. Az urak kezében a nővérek névsora és egy urna. A meglepődött elöljárónak ráadásul ezt a magyarázatot kell hallania: a kormány tiszteletben tartja a szigorú klauzúra szabályát, ezért lehetővé teszi, hogy a kármeliták kolostorukban szavazzanak. A perjelnő még megpróbálkozik egy ellenvetéssel: a nővérek is kötelességüknek érzik, hogy nyilvánosan vegyenek részt a szavazáson, és így tegyenek bizonyságot hazaszeretetükről. Azonban minden érv hiábavalónak bizonyul. A nővérek megjelennek, és a szavazatvezető tiszt hívására egyenként leadják voksukat. Két nővér azonban hiányzik... Anne Fitzeck? — Elmebeteg, nem tehet eleget állampolgári kötelességének. És dr Edith Stein? — A perjelnő válasza rövid: Nem árja. — A három férfit mintha vipera marta volna meg; felugranak, a vezető odakiált egyiküknek: — Írja azonnal: nem árja. — Ezzel elvonulnak.

Edith nyugodtan hallgatja a történteket, aztán előadja kivándorlási tervét. Szeretne a betlehemi kár-

melbe kerülni. De a nővérek még mindig nem fogják fel a helyzet tragikus komolyságát.

Hitler átveszi a hatalmat; apró, de kiszámított, majd gyorsuló lépésekkel bontakozik ki az országot, Európát s aztán az egész világot a pusztulás örvényébe rántó haláltánc. Edithet gyakran hívják a társalgóba, hogy tanácsát kérjék vagy csak egyszerűen kiöntsék előtte rettegésüket. Benedicta nővér már biztos abban, hogy szenvednie kell egész népe nevében.

> Bízom abban, hogy az Úr elfogadta életemet mindnyájukért. Mindig Eszter királynőre kell gondolnom, akit pontosan azért választottak ki népéből, hogy népéért a király előtt álljon. Én csak szegény és hatalom nélküli kis Eszter vagyok, de az engem kiválasztó Király végtelenül hatalmas és irgalmas. Ez az én nagy vigaszom.

Október 20-án egy fiatal domonkos nővérnek írt levelében beszámol néhány családi eseményről:

> Október 10-én itt járt bátyám, hogy elbúcsúzzon, mielőtt Amerikába megy, valószínűleg örökre. Felesége két gyerekükkel már régen ott van. A két nagyobb még Németországban maradt. Sógorom (két legkisebb unokaöcsém apja) szintén valami amerikai lehetőséget keres, mióta megvonták az orvosoktól a működési engedélyt. Ez néhány hónapja történt. Ki kellett vennie a gyerekeket az iskolából. Másfél év hiányzott az érettségijükhöz. Suse egy ismerős családnál lakik, igen sokat kell dolgoznia. Ernst Ludwig egy gyárba ment. Legidősebb unokaöcsém (26 éves), Wolfgang, már évek óta gyárban dolgozik, most utazik néhány társával Argentínába.

Egyáltalán nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy neki is el kell hagynia a kármelt.

Az biztos, hogy nehéz a kolostoron kívül és a Legszentebb nélkül élni. De Isten bennünk van, a teljes Szentháromság. Ha ezt megértjük, lelkünk mélyén egy jól bezárt cellát építünk és oda a lehető leggyakrabban visszavonulunk, bárhová kerüljünk is, semmink sem fog hiányozni.

A kármel elöljárói a választás előtti incidens ellenére még azt remélik, hogy a kolostor rejtettségét tiszteletben tartják, és nem kell megválniok Benedicta nővértől. A novemberi események azonban az ellenkezőjéről győzik meg őket.

1938. november 8-ról 9-re virradó éjszaka SS különítmények radikális « tisztogatást » végeznek az egész országban. Felgyújtják a zsinagógákat, ezrével hajtják el a zsidókat, lerombolják a zsidó kézben lévő üzleteket... A brutalitás megdermeszti a lakosságot, senki sem mer tiltakozni.

Edith mély fájdalmat érez, de nincs meglepődve. Tudja, hogy a kereszt most egész népére ráborul. Az pedig világos előtte, hogy most neki is föl kell vennie ezt a keresztet. December elején írt levelében így vall erről:

Meg kell mondanom, hogy szerzetesi nevemet már posztulánsként viseltem. Úgy adták meg, amint kértem. A kereszt alatt értettem meg Isten Népének sorsát, amely már abban az időben sejthető volt. Azt gondoltam, hogy akik megértik: mindez Krisztus keresztje, azoknak magukra kell venniök a többiek nevében is. Ma már többet tudok arról, mit jelent az Urral a Kereszt jelében egybekelni. Megérteni, természetesen, ezt soha nem lehet, mivel titok.

Teresia Renata nővér, Edith elöljárója, gyors lépéseket tesz, hogy Edithet átmenekítse az echti kármelbe. Hollandia biztonságos országnak látszik...

A Stein család tagjai Amerikában, Argentinában, Kolumbiában, Norvégiában szóródnak szét. A legidősebb fiú, Paul, húga, Frida és Rosa sorsa azonban még elintézetlen.

Az előkészületek a legnagyobb titokban folynak. A kármel egy jó barátja vállalkozik arra, hogy Benedicta nővért autón átviszi a német-holland határon. A búcsú igen fájdalmas... Edith valamennyi nővérét megöleli, aztán gyorsan kisiet. Szilveszteréjszaka van... Kívánságára az autó megáll egy pillanatra a kolostor temploma előtt. Edith elköszön a Béke Királynőjétől, attól a Mária-képtől, amely belépésekor fogadta és ezt a drága, békében leélt öt évet neki ajándékozta. Sűrű ködben haladnak előre, de minden baj nélkül sikerül átjutniok a határon. Reggel 8-kor megérkeznek Echtbe. Benedicta nővért tárt karokkal fogadják.

Echt voltaképp a kölni kármel szellemi utóda; ui. a Kulturkampf idején, 1875-ben, a kölni kolostor néhány nővére itt kezdett új életet. A nővérek megértik az üldözött lelkiállapotát, határtalan szeretettel fogadják be a közösségbe. Edith leveleiben a fájdalom, a béke és hála hangjai szólalnak meg:

> Itt most minden megint egészen új. Kérem, imádkozzék értem, hogy viszonozni tudjam az engem körülvevő szeretetet és hogy hasznossá tudjam tenni magam a házban.
>
> Alapérzésem, mióta itt vagyok, a hála. Hála azért, hogy itt lehetek, hogy a ház olyan, amilyen. De elevenen él bennem az a gondolat, hogy itt sincs maradandó hely számomra. Nincs más vágyam, mint hogy mindenben Isten akarata történjék meg. Ő tudja, milyen hosszú ideig maradok itt, s hogy mi jön azután. In manibus tuis sortes meae.

Elöljárói kívánságára Benedicta nővér az *Endliches und Ewiges Sein* indexének összeállításán dol-

gozik. Remélik, hogy itt sikerül még kiadni a könyvet. Részt vesz természetesen a házi munkákban is, de nagyobb ügyességet itt sem tanúsít ezen a területen, mint Kölnben. A helyzetet azonban mindig megmenti a nővérek megértő szeretete, Edith humora és mélységes alázata.

Törékeny fizikuma ellenére mindig első a munkában. A mosókonyhában senki sem tudja megelőzni. Mire a minden jóra készséges újoncok megérkeznek, Benedicta nővér már a nagy kőmedence mellett mos. Furcsán csavarja a ruhát, visszafele, ügyetlenül, mint a férfiak... De buzgóságát senki sem vonja kétségbe.

Az ebédlőben azt a helyet kéri magának, ahol a konyhára nyíló ablakból mindig kéznél lehet az étel felszolgálásában. Gyorsan eszik, keveset (mindig böjtöl!), s mihelyt végez, felváltja az olvasó vagy a felszolgáló nővért, hogy azok is ehessenek. Ő is hetet tart, mint a többiek: megy a konyhába mosogatni, délelőtt konyhalányként segíteni. Lelkiismeretesen takarít, amikor az ebédlőben tart hetet. Nővértársai mosolyogva nézik, amint maga előtt tolja a söprűt: — úgy sétál utána, mint egy professzor, az ember látni véli, hogy lebeg rajta a professzori talár!

Nagy odaadással foglalkozik az öt újoncnővérrel. Latint tanít nekik és igyekszik őket bevezetni a liturgia szellemébe. Egyszer azonban lesújtó ítéletet kell mondania tanító tevékenységéről. Abban az időben az a szokás az echti kármelben, hogy nemcsak Jézus, hanem Mária nevének kiejtésekor is mindenki meghajtja kissé a fejét. Egy alkalommal a buzgó újoncok mélyen bókolnak a következő vers első szavánál: *Maria et flumina benedicite Domino* (Tengerek és folyók, áldjátok az Urat). Edith kuncogva

megy a legközelebbi latin órára és megállapítja: jól felsült tanítványaival!

Különös érzékkel érti meg az ún. laikus nővérek nehéz helyzetét. Szorgalmazza, hogy azok is bekapcsolódhassanak a közös officiumba, hogy minden nővér egyenlő legyen a közösségben. Messzebb lát, mint kortársai. Eredményt, sajnos, nem ér el. De kivívja a dolgozó nővérek rajongó szeretetét. Szerencsére a perjelnő nem féltékeny természet, így elkerülik a közösség megosztásának veszélyét.

Az üdülési órákon változatlanul kedélyes, szereti a tréfát, szívesen mesél. Megjegyzései mindig tartalmasak, még bírálatában is pozitív szempontokat emel ki. Megvan az a készsége, hogy mindent és mindenkit a jobbik oldaláról ítéljen meg.

A kármelben szokásos « színházi előadásokban » tevékenyen részt vesz. Egy-egy ünnep alkalmával a közösség szórakoztatására jeleneteket adnak elő a fiatalok. Benedicta nővér nemcsak megírja a szöveget, hanem szereplőként is beáll. Egyszer pl. az ószövetségi Judit alakját eleveníti meg nagy átéléssel. (Lisieux-i Teréznek is volt néhány ilyen sikeres fellépése, pl. Jeanne d'Arc szerepében).

Egy más alkalommal Jézus Szíve ünnepére rendez előadást. Minden nővérnek a saját nemzeti jellege szerint kell kifejeznie hódolatát Jézus szerető Szíve előtt. A magyar újoncnővérre Szent István szerepét bízza, maga írja meg hozzá a megfelelő szöveget. Ekkor tűnik ki, milyen jól ismeri a magyar történelmet is.

Valami kimondhatatlan báj sugárzik ebből az alacsonytermetű, hallgatag német nővérből — állapítják meg a hollandok, és egy-két hónap elmúltával már egészen magukénak tudják. Benedicta nővér szorgalmasan tanul hollandul, így a kommunikáció-

nak is egyre kevesebb az akadálya. A béke kis szigete körül azonban újabb veszélyes lángok gyúlnak, hogy majd néhány hónapon belül lángba borítsák az egész világot.

1939. március 26-án, Szenvedés vasárnapján, röviddel a világháború kitörése előtt, engedélyt kér perjelnőjétől, hogy felajánlja magát a békéért.

> Drága Anyám, engedje meg, hogy felajánljam magam engesztelő áldozatul az igazi békéért Jézus Szívének: hogy így megszűnjék az antikrisztus uralma, ha lehet, második világháború nélkül, és hogy egy új rend jöjjön létre. Még ma meg akarom tenni, mert ez már a tizenkettedik óra. Tudom, hogy semmi vagyok, de Jézus akarja ezt, és bizonyára sokakat meghív erre ezekben a napokban.

1939. június 9-én megfogalmazza végrendeletét; befejező részében kifejezi Isten akarata iránti teljes készségét:

> Már most örömmel és Isten szent akaratának való teljes alávetettségben fogadom el azt a halált, amelyet Isten számomra elgondolt. Arra kérem az Urat: fogadja el életemet és halálomat dicsőségére és dícséretére, Jézus és Mária legszentebb Szíve és az Anyaszentegyház szándékaira, szent Rendünk, nevezetesen a kölni és az echti kármel fennmaradásáért, megszentelődéséért és tökéletességéért, engesztelésül a zsidó nép hitetlenségéért, hogy az Urat fogadják be övéi, hogy dicsőségben jöjjön el az Ő országa, Németország megmeneküléséért és a világ békéjéért, végül élő és meghalt hozzátartozóimért, mindenkiért, akiket csak Isten nekem adott: hogy senki se vesszen el közülük.

1939. július 4-én leteszi az ún. tökéletességi fogadalmat. De jellemző, mennyire pozitíven fogalmaz: nem az elvont, megközelíthetetlennek tűnő « tökéletes » választására kötelezi magát, hanem arra,

hogy azt teszi mindig, ami Neki nagyobb örömet okoz...

> Megváltóm Isteni Szíve!
> Megfogadom Neked: minden alkalmat felhasználok, hogy Neked örömet szerezzek, és amikor választás előtt állok, azt választom, ami Téged leginkább megörvendeztet. Azért fogadom ezt, hogy Irántad való szeretetemet bizonyítsam és hogy eljussak hivatásom teljességére, vagyis hogy igazi kármelita legyek, a Te hű Jegyesed. Arra kérlek, adj erőt, hogy fogadalmamat hűségesen megtartsam. Anyád és szent Őrzőangyalom segítsenek ebben.

Valakinek sikerül átcsempésznie a határon az *Aus dem Leben einer Jüdischen Familie* (Egy zsidó család életéből) c. kéziratát. A családi krónika írását 1935 májusában hagyta abba. Most még egy rövid fejezetet illeszt az elbeszéléshez, felidézi doktori szigorlata izgalmas perceit. De ez a kézirat is befejezetlen marad. Október végén így tájékoztat az *Endliches und Ewiges Sein* kiadásának viszontagságairól:

> A nagy mű áll. Az előző hónapban megkaptam a II. kötet kefelenyomatait és az I. kötet már lapszámmal ellátott példányát. Azóta semmi sem ment előre, mivel hiányzott a kiadó bátorsága. Minden erőfeszítés hiábavalónak bizonyult. A magam részéről nem tehetek mást, mint hogy az Úr kezébe ajánlom az ügyet. Mióta abbahagytam a javítást, kértem, hogy a közösségért dolgozhassak.

Kisebb írásai kéziratban terjednek: *Die heilige Theresia als Lehrerin* (Szent Teréz mint tanító), *Liebe um Liebe* (Szeretetet szeretetért), *Die Hochzeit des Lammes* (A Bárány menyegzője); befejezi nagyobb lélegzetű tanulmányát *Wege in die Gotteserkenntnis* (Az istenmegismerés útjai) címmel.

1940 nyarán hosszas belgiumi viszontagságok után, kezében csak a legszükségesebbekkel megérke-

zik Rosa. A két testvér viszontlátásának örömét meghatottan látja a kármelita közösség. Rosa is szeretne belépni a kolostorba, de a jelenlegi helyzet figyelembevételével az elöljárók ez nem tartják okosnak. Edithnek nagy fájdalom ez, de elfogadják, mint Isten akaratát. Rosa a kármel portása lesz, nagy népszerűségre tesz szert a környék lakói között.

1940. május 10-én a németek egy nap alatt lerohanják Hollandiát, este már Calais-ben vannak. Mit érezhet a két német testvér, amikor a holland ellenállás vérbefojtásáról, a megszálló csapatok kegyetlenkedéseiről hall, nem nehéz elképzelnünk. Hová, merre fussanak tovább? Van-e még a földön egy zug, amelyben otthonra találhatnának? Edith levelei, megnyilatkozása a lelkét eltöltő szomorúságról és megingathatatlan békéről árulkodnak.

— Mindennel meg vagyok elégedve. A Scientia crucis-ra (a Kereszt tudományára) csak úgy lehet szert tenni, ha az ember alaposan átérzi a keresztet. Az első pillantástól meg voltam erről győződve és szívemből mondtam: Ave crux, spes unica!

— Nagy örömem az eljövendő világosság reménye.

A nővérek megfigyelik, hogy Benedicta nővér jóval a fél ötös felkelés előtt kitárt karral imádkozik cellájában, a tabernákulum irányába fordulva. Ablaka nyitva van télen-nyáron. Amikor egyszer megkérdezik, nem fázik-e a dermesztő novemberi hajnalokon, igennel válaszol, de hozzáteszi: így edzi magát a jövő szenvedéseire.

A náci megszállás óta egyre gyakrabban szól a sziréna. A németek innen bombázzák Franciaországot és Belgiumot, őket viszont az angolok támadják. A nővérek, amikor már nagyon csattog, lemennek a pincébe, de ima idején rendszerint a kórusban ma-

radnak. A bátrabbak néha a kertben nézik a légicsata lefolyását, az elhúzó nehézbombázókat. A német nővérek szíve nagyon nehéz: hogyan, kiért imádkozzanak most? Kinek a győzelméért könyörögjenek? Sokan merítenek erőt Benedicta nővértől. Látják, hogy a legfélelmetesebb bombatámadások idején sem hagyja el a kórust, bár csörren az ablak és majd kiszakadnak a rácsok, mozdulatlanul, kitárt karral imádkozik az Eucharisztia előtt. Mintha nem tudná, mi történik körülötte...

Az angolok a rájuk jellemző hidegvérrel támadnak. Idegtépően hosszú ideig váratnak magukra, aztán jönnek, apránként, kis szüneteket hagyva... Pattanásig feszülnek az idegek, a robbanások ezerszeres visszhanggal dörrennek... Így folyik az élet az echti kármelben. Az élelem fogy, a készletek kiapadnak, mindig kevesebb kerül az asztalra... Hollandia és benne a kis kármelita közösség az agónia óráit éli.

Benedicta nővér a perjelnő kívánságára Keresztes Szent Jánosról tart a nővéreknek előadást. Egy óra hosszat beszél, látszik, hogy nagy gyakorlata van ezen a téren. Az első pillanatban ez a magabiztosság lepi meg a nővéreket, aztán szomjasan szívják magukba a Kereszt nagy misztikusának tanítását. A Kereszt árnyékában élnek mindnyájan; Benedicta nővér szavai nyomán felsejlik bennük, hogy a Megfeszített életében osztoznak; aztán a remény szikrája ébred bennük, hiszen ha egyek lehetnek Krisztussal szenvedéseiben, föltámadásában is részesedni fognak. Így tekintenek a következő hónapok borzalmai elé.

1942-ben ünneplik majd Keresztes Szent János születésének 400. évfordulóját. 1940 novemberében a kármelita tartományfőnöktől Benedicta nővér kapja azt a megtisztelő feladatot, hogy ismertesse a

nagy spanyol misztikus életművét és tanítását. Haladéktalanul munkához fog. Alaposan ismeri Keresztes János írásait. Most olyan aspektusból szeretné áttekinteni életművét, amely átfogja, értelmezi és megvilágítja a spanyol kármelita egész életét és tanítását. A kereszt árnyékában él, ezért viszonylag gyorsan megtalálja ezt az átfogó szempontot. Munkájának ezt a címet adja: *Kreuzeswissenschaft,* A kereszt tudománya.

Úzve-futva dolgozik, idő, nyugalom és megfelelő segédkönyvek hiányában. Hogy előrehaladjon, még korábban kel a szokottnál. Alvási ideje már alig néhány órára korlátozódik. Minden szabad időben ír. Amikor a sziréna szól, nyugodtan dolgozik, amikor azonban imára hív a csengő, a megkezdett szót is abbahagyja. De érzi a félbetört mondat miatti áldozatot... Az elmélkedés alatt el-elbóbiskol... Amikor társa kicsit meglöki, kedves mosollyal köszöni meg a figyelmezetést, — aztán egy-két perc múlva ismét csak bólingat.

1941. május 10-én egy fiatal magyar leány előtt nyílik meg az echti kármel kapuja. A nővérek félkörben állva várják az új jelöltet, egyenként megölelik, megcsókolják. Benedicta nővér is átöleli, aztán a megilletődött fiatal lány fülébe súg két magyar szót: « Rózsika, nem szabad! » Még az osztrák kórházban tanulta ezt, amikor magyar katonákat is ápolt. — Na ezt itt biztosan gyakran fogom hallani! — hangzik a talpraesett válasz, amit Benedicta nővér lelkes mosollyal viszonoz.

Amikor a közösségben azt vitatják, mi legyen Rózsika új szerzetesi neve, Benedicta nővér javaslata mellett döntenek. Újoncéve megkezdésekor tehát ezt a nevet kapja a magyar novicia: Stephania a Magna Domina, a Nagyasszonyról nevezett Stefánia

nővér. Csak jóval később tudja meg, ki is volt a keresztanyja.

1942 januárjától az elöljárók és a jó barátok azon fáradoznak, hogy a két testvért Svájcba menekítsék. Svájc egyetlen kármelita kolostorával, Le Paquier-vel igen nehéz már a kapcsolat fölvétele, a hivatalos papirok beszerzése pedig a lehetetlenséggel határos. A kármelt közben elárasztják a nem-árják üldözéséről szóló szinte valószínűtlenül iszonyú híradások. Benedicta nővér közel áll az idegkimerültséghez. 1942. április 9-én egyik nővértársának bevallja nehézségeit:

> Nehezen haladok előre a munkában. Eddig a gondviselés adta meg a főbb gondolatmenetet, ti. lépésről lépésre teszem a felfedezéseket, ahogy haladok előre. De az építőköveket magamnak kell kihasítanom, kicsiszolnom és helyére vinnem. Munka közben gyakran olyan kimerültnek éreztem magam, hogy azt gondoltam, nem tudom összeszedni és kifejezni azt, amit akarok. Már azt gondoltam, hogy ez mindig így folytatódik, de most ismét visszatért az erőm.

A hivatalos ügyek intézése végett májusban Rosával együtt Amszterdamba kell utazniok. (Előzőleg már a megyeszékhelyre, Maastrichtba is beidézték őket, ahol Benedicta nővér, a kötelező « Heil Hitler! » helyett hangosan így köszöntötte a SS tisztet: « Gelobt sei Jesus Christus! »)

Kérdőívek tömkelegét töltik ki; sorba állnak a kérdőívért, aztán azért, hogy átadhassák valakinek. Az irodát SS tisztek vezetik, akik három méternél közelebb nem engedik magukhoz a nem-árjákat. Edith Rosával és több száz gyanúsítottal együtt járja a stációkat. Szerencsére barátokkal is találkozik. Itt tudja meg egy kölni ismerősétől, hogy április 28-án

a kölni kármel templomát találat érte, megsemmisült a Béke Királynőjének kegyképe is.

Le Paquier végül is egyhangú döntéssel elfogadja Benedicta nővért, Rosának pedig egy másik közösségben készítenek helyet. A papirok, engedélyek azonban egyre késnek. Július 7-én Edith ezt írja:

> Mivel ismeri a helyzetünket, elég ha az utolsó újságról tájékoztatom: Svájc kész arra, hogy megnyissa a kapukat (nővéremnek és nekem): ebben az országban ez az egyetlen kármel — Le Paquier a Fribourg-i kantonban —; egy órára ettől, egy harmadrendi kármelita közösség nővéremet kész befogadni. A két ház kötelezte magát a rendőrség előtt, hogy egész életünkre vállalják eltartásunkat. De még nagyon bizonytalan, hogy itt megadják-e a kiutazási engedélyt. Mindenképpen sokáig fog tartani. De akkor sem lennék szomorú, ha nem sikerülne: nem könnyű rövid időn belül ismét elhagyni egy szerzetesközösséget, amelyet annyira szeretek. De mindent úgy veszek, ahogyan Isten küldi...

Hollandiában tovább folyik a zsidók elhurcolása, úgy tűnik azonban, hogy a keresztény zsidó kikerülik az üldözést. Benedicta nővér júliusban rövid levelet kap a roermondi püspöki ordináriustól: nyugodtan Hollandiában maradhat. A vészfelhők eloszlottak az echti kármel felől. — A nővérek boldogok, Edith folytatja a *Kreuzeswissenschaft* írását...

5. *Ave crux, spes unica*

1942. augusztus 2-án délután néhány perccel öt óra előtt Benedicta nővér abbahagyja a munkát. Már nem sok hiányzik ahhoz, hogy pontot tegyen a *Kreuzeswissenschaft* másfél éve készülő kéziratára. Egy pillantást vet a Keresztes Szent János által rajzolt Megfeszítettre — ez a kép ihleti fáradságos

munkájában — és kilép felforrósodott cellájából, hogy a délutáni elmélkedésre induljon. Ma ő az olvasó, elő kell készítenie a szöveget.

Alig gyűlnek össze a kóruson, amikor a portás a beszélőszobába hívja Antonia perjelnőt. Amikor megkérdezi, kik akarnak vele beszélni, megtudja, hogy két tiszt a Stein nővérek után érdeklődik. A perjelnő csendben kimegy, Benedicta nővér megkezdi az elmélkedési szöveg felolvasását. A kórus baloldalán áll, egy félig nyitott ablak mellett. Pár perc múlva Antonia nővér kívülről megkocogtatja az ablakot, int a felé forduló Benedicta nővérnek, hogy gyorsan jöjjön ki. A közösség azt gondolja, hogy talán megjött a svájci kiutazási engedély, vagy valamelyik fiatal jezsuita keresi sürgősen. Mostanában ugyanis sok jezsuita fordult meg a házban.

A beszélőszobába belépő Edith két német SS tiszttel találja magát szemben. A következő rövid beszélgetés pereg le:

— Stein nővér, 5 percen belül elhagyja a kolostort.

— Lehetetlen, hiszen szigorú klauzúránk van.

— Vegye ezt (a rácsot) el innen és jöjjön ki.

— Ezt előbb önnek kell megmutatnia.

— Hívja az elöljárót!

Antonia nővér ekkor már tudja, miről van szó, Rosa ugyanis még oda tudott surranni a kórus külső rácsához és értésére adni, hogy a Gestapo emberei keresik őket.

Benedicta nővér gyors léptekkel visszasiet a kórusra. Letérdel a tabernákulum elé, földig hajol, aztán felállva ennyit mond: — Kérem, imádkozzanak, nővérek. Aztán maga után intve egy nővértársát, kipirult arccal kisiet.

A perjelnő ezalatt a két SS tiszttel vitázik, a svájci kiutazási engedéllyel próbál érvelni. Hasztalanul. A válasz lakonikus. Edith és Rosa Steinnek tíz perc múlva velük kell menniök. Az apáca átöltözhet, ha akar, de úgy is jöhet, ahogyan van. Hozzanak magukkal egy takarót, egy poharat, egy kanalat és három napi élelmet.

A perjelnő még mindig ellenáll. Az SS tiszt elveszti türelmét, « kiszámíthatatlan következményekkel » fenyegetőzik, ha nem engedi ki a nővért. A perjelnő legalább fél órát kér... — Nem lehet, nincs időnk! — hangzik most már durván a válasz. — Ha az erőszaknak kell engednünk, akkor Isten nevében! — ezzel a kétségbeesett felkiáltással Benedicta nővér után indul a perjelnő.

A nővérek közben már hirtelen összekaptak valamit, etetni próbálják Edithet. A mély hallgatagságba burkolózó Benedicta nővér megpróbál lenyelni valamit a kedvükért, de nem tud enni. Perjelnőjétől még az kéri, sürgesse meg a svájci kiutazási engedélyt. Már indul kifelé, a klauzúra ajtaja felé. A perjelnő, egy nővértársa és az újoncmesternő kíséri. Ennek az utóbbinak még ezt mondja: — Üdvözlöm az újoncokat! — még itt sem feledkezik meg róluk. Arra nincs idő, hogy a többiektől elbúcsúzzék. Valaki felzokog mögötte (aki néhány napja indokolatlanul neheztel rá): — Benedicta nővér! — Edith hirtelen visszafordul, átöleli... Az újoncmesternő ezzel búcsúzik (igen jó barátok voltak): — A viszontlátásra, mindenképpen látjuk még egymást. Ha ebben az életben nem, akkor a másikban!

A nővérek megállnak a klauzúra ajtónál. Edith még bent, Rosa pedig kint letérdel, hogy fogadják a perjelnő áldását. Aztán követik a két türelmetlen SS tisztet.

Az utcán összeverődött néhány ember megkövülve nézi a jelenetet. Rosa szinte megbénult a rémülettől. Edith kézen fogva húzza előre: — Gyere, menjünk, népünkért! — A következő sarkon vár a zárt autó, benne már több hasonló áldozattal. Elindul a kocsi, senki sem tudja, hová.

Egész Hollandiában ezen a napon szedik össze a megkeresztelt zsidókat, összesen 722 személyt. A megtorló akció válasz a holland katolikus püspököknek, akik a Református Egyházzal teljes egyetértésben 1942. július 11-én táviratban tiltakoztak a német vezetőségnél a zsidók elleni kegyetlenség miatt. Sőt, amikor tiltakozásuk teljesen eredménytelen maradt, közös pásztorlevelet fogalmaztak meg, hogy nyílvánosan elítéljék az antiszemitizmus minden megnyilvánulását. Július 26-án, a pünkösd utáni kilencedik vasárnapon az ország valamennyi katolikus templomában felolvasták a körlevelet. A püspökök a német megszállókra hárítottak minden felelősséget az eddig elkövetett atrocitások miatt, ismertették a katolikusokkal a Schmidt komisszáriushoz intézett tiltakozó táviratuk szövegét, majd imára buzdították őket:

« Könyörögjünk Istenhez, Kedves Hívek hogy az Irgalmasság Anyjának közbenjárására adjon a világnak mielőbb igazságos békét. Ő erősítse meg Izrael megpróbált népét és vezesse el a Jézus Krisztusban való üdvösségre. Ő legyen azok támasza, akik kiszakítva családjukból arra ítéltettek, hogy hazájuktól távol dolgozzanak; Ő oltalmazza lelküket és testüket; Ő védje meg őket a keserűségtől és a passzív belenyugvástól; Ő erősítse meg őket hitükben.

Könyörögjünk az Úrhoz, hogy segítsen minden nyomorúságban; segítse a foglyokat és tuszokat, a megszámlálhatatlan elnyomottat, mindazokat, aki-

ket összetörtek a megpróbáltatások vagy akiket a halál fenyeget.

Pateant aures misericordiae tuae Domine precibus supplicantium!

Utrecht, 1942. július 20 ».

A pásztorlevél megdöbbent visszhangot vált ki országszerte. A német megszállók válasza nem késik; nem közvetlenül a püspökökre ütnek vissza, hanem az eddig még megkímélt megkeresztelt zsidókra. Az elhurcolt 722 keresztény között közel 300 szerzetes. Még ezen az estén Schmidt komisszárius hivatalos beszédben közli: a német hatóságok megelégelték a püspökök ellenállását, alapos tisztogatást végeztek és megszabadították a holland közösséget a felesleges nem-árja elemektől.

A holland püspökök még megkísérlik a lehetetlent, de szavaik süket fülekre találnak. A halálba vezető útról többé nincs visszatérés.

Az összeszedett foglyok először az amersforti gyüjtőtáborban találkoznak, innen augusztus 4-én éjjel átszállítják őket Észak-Hollandiába, a már kőkéletesen felszerelt westerborki lágerbe. A szerzetesek — kármeliták, domonkosok, trappisták — hamar egymásra találnak. Valamennyiük ruhájára rákerül a sárga csillag... Újabb és újabb csoportok érkeznek a táborba, osztályozzák őket, fényképet készítenek róluk, német alapossággal töltik ki a személyi adataikat tartalmazó kartonokat. A szerzetesek együtt imádkoznak, zsolozsmáznak; egyelőre ez még nem számít bűncselekménynek. A láger mellett még egy hivatalos zsidó tanács is működik.

Egy jóakaratú tanácstag megkérdezi Edithet: akarja-e, hogy egy megbízható őrt elküldjön de Jong bíboroshoz és különleges közbelépését kérje. Benedicta nővér mosolyogva válaszol:

« Kérem, ne tegye. Miért tennének kivételt velem és ezzel a csoporttal? Vajon nem teljesen méltányose, hogy keresztségünkből ne húzzunk semmiféle hasznot? Ha nem oszthatnám meg mások sorsát, életem értelmetlen lenne. Most pedig nem az ».

Még arra is lehetőség nyílik, hogy a foglyok levelet vagy táviratot küldjenek hozzátartozóiknak. Edith is él az alkalommal, üzenetet továbbít.

Az echti kármel nővérei lázas izgalommal szedik össze a kért holmikat, a csomagba rejtik azt a képet is, amelyre Edith életfelajánlását írta. A kolostor két barátja vállalkozik a csomag kézbesítésére.

« Öt órakor érkeztünk a hooghaleni állomásra (augusztus 6-án). A többezer barakkból álló tábor mintegy öt km-re volt az állomástól. A bejáratnál levő épületet a holland rendőrség őrizte. Itt jelentkeztünk, bemutattuk a táviratot, cigarettával és szivarral kínáltuk őket. Egykettőre barátságos szóra fordult a beszélgetés, mivel a rendőrök utálattal végezték felügyelő szolgálatukat.

Kérésünkre a szolgálatban lévő tiszt egy zsidó fiút küldött abba a barakkba, ahol Benedicta nővér és Rosa volt. Néhány percnyi aggódó várakozás után láttuk, hogy kitárul a nagy szögesdrótos kapu; már távolról mindjárt felismertük Benedicta nővér barna habitusát és fekete fátyolát. Rosa kísérte.

A holland rendőrség nagyon meglepődött, mert nem tudták, hogy a táborban szerzetesek is találhatók, csak Benedicta nővér jelenléte győzte meg őket.

A találkozás megindító és ugyanakkor örvendetes volt. Kezet szorítottunk, de a megindulástól alig tudtunk szólni valamit. Átadtuk Benedicta nővérnek a csomagot; igen elégedettnek látszott. Különösen

megörült a nővérek üzenetének és annak a hírnek, hogy imádkoznak érte.

Minden írott szöveget, köztük a Perjelnő levelét, a holland rendőrség közvetítésével titokban adtuk át neki. Benedicta nővér elmesélte, hogy rokonokkal és barátokkal is találkozott a táborban. Leírta útjukat, amely Amersfoortba való érkezésükig baj nélkül zajlott le. Attól kezdve azonban a foglyoknak mindenféle zaklatásban volt részük. Végül is az SS katonák puskatussal lökdösték be őket a barakkba; pihenni persze nem lehetett. A nem-katolikus zsidók kaptak valamit enni. Következő reggelen a csoportot átvitték Westerborkba. A folyok innen küldhettek táviratot a zsidó tanács egy képviselője által. Ez a tanácsos igen jó volt, különösen a katolikus zsidókhoz. De a német hatóságok parancsára a katolikus zsidók külön kategóriát alkottak, külön barakkba helyezték el őket; a zsidó tanácsosnak ide tilos volt belépnie.

Benedicta nővér nagy nyugalommal és összeszedettséggel beszélt. Szemeiben a szentség titokzatos fénye csillogott. Halk hangon, higgadtan mesélt a körülötte folyó kegyetlenkedésekről, mellőzve minden személyes vonatkozást. Azt szerette volna, hogy az echti nővérek tudják: még a habitusát hordja, neki is és a többi nővérnek is az a szándékuk, hogy ebben maradnak mindvégig. Elmondta, hogy a foglyok örülnek a papok és nővérek jelenlétének. Ők lettek azoknak a nyomorultaknak az utolsó támaszuk és reményük, akik a legrosszabbtól félnek.

A maga részéről boldog, mondta, hogy imájával és szavaival vigasztalhat másokat. Mély hite átalakította a légkört, a kegyelem és béke zónája övezte.

Többször megismételte: a perjelnő és a nővérek ne nyugtalankodjanak miatta. Szinte egész nap

imádkozik, kivéve azt az időt, amikor ételért kell menni. Nem volt egy panaszszava sem az ételre, sem a katonák magatartására. Nem tudta, meddig lesznek ebben a táborban, bár az a hír járja, hogy augusztus 7-én elindulnak szülőhazája, Szilézia felé. Nem tudta, igaz-e ez a szóbeszéd. A múlt éjjel egy csoport amszterdami zsidó érkezett; talán ez az indulás jele? Nem tudta ».

Két másik barátnak is sikerül bejutnia és szót váltania velük.

« A kármelita magatartása megkapott minket, annyira határozott és békés volt. Amikor ügyetlenül kifejeztük neki együttérzésünket, a bátor nővér így válaszolt:

'Bármi történjék is, mindenre kész vagyok. A Gyermek Jézus itt is velünk van'. Aztán erősen megszorította a kezem, az Úr áldását kérte rám és enyéimre. Hozzátette még, hogy egyáltalán nem kell érte aggódni, mert Isten kezében van.

Amikor elbúcsúztunk, annyira megrendültek voltunk, hogy nem tudtunk szólni. A kis csoport visszatért a barakkokhoz; valamennyi fogoly többször is visszafordult, hogy búcsút intsen. Csak Benedicta nővér nem fordította vissza a fejét, összeszedetten egyenletes, békés léptekkel haladt...

Az éjszakát Hooghalenben töltöttük (a 6-ról 7-re virradót). Másnap reggel az állomáson észrevettünk két férfit, akik sárga csillagot hordtak; vállalva a kockázatot megszólítottuk őket, hogy megkérdezzük, hogy a táborból jönnek-e. Igennel válaszoltak. De amikor a 7. számú barakkról akartuk kérdezni őket, biztosítottak minket arról, hogy az elmúlt éjjel valamennyi katolikus zsidót és szerzetest elvittek a táborból, valószínűleg Keletre indítva őket... »

Egy kölni zsidó férfi, akinek később feleségével együtt sikerült megszöknie a westerborki táborból, így emlékezik vissza élményeire:

« Az augusztus 5-én a táborba érkező foglyok közül békés és nyugodt magatartásával kitűnt Benedicta nővér. Leírhatatlan volt az újonnan érkezettek jajgatása, panasza, őrjöngő állapota. Benedicta nővér a nők között ment mint a vigasztalás angyala, egyiket csitítgatta, a másikat simogatta. Sok anya az őrültséghez hasonló idegösszeomlás állapotába jutott, kábult módon hagyták, hogy gyermekeik jajgassanak. Benedicta nővér a kis gyermekekkel foglalkozott, mosdatta, fésülte őket, élelmet szerzett nekik, ápolgatta őket. Míg csak a táborban tartózkodott, oly szereteréméltóan segített mindenkinek, hogy az ember egészen megdöbbent ».

Valaki megkérdezi Benedicta nővért, mit gondol, mi lesz a sorsa. A válasz igen egyszerű: — Mindeddig imádkozhattam és dolgozhattam. Remélem, hogy továbbra is dolgozhatok és imádkozhatok.

« Edith Stein és a többi nővér közötti különbség a kármelita nagy hallgatagságában rejlett — írja egy később megmenekült rabtársa. — Az volt a benyomásom, hogy mélységesen meg van rendülve, de nem aggodalmaskodik. Alig szólalt meg, csak néha tekintett Rosára valami kifejezhetetlen szomorúsággal. Egész külső megjelenése ezt a gondolatot ébresztette bennem — ahogyan most magam elé képzelem a barakkban ülve —: olyan volt, mint egy Krisztus nélküli Pietá ».

Augusztus 6-án látogatóival Edith a következő sorokat juttatja el Echtbe:

« Drága Anyám,

holnap reggel indul az első transzport Sziléziába vagy Csehszlovákiába. A legszükségesebbek: gyapjúharisnya,

két takaró, Rosának gyapjú fehérnemű. Kettőnknek zsebkendő, törülköző. Rosának nincs se fogkeféje, se rózsafüzérje, se feszülete. Szeretném megkapni a breviárium következő kötetét (mindeddig remekül tudtam imádkozni). Személyazonossági igazolványaink és a kenyérjegyek. Ezer köszönet, üdvözlet mindenkinek! Hálás gyermeke, B. »

A levélhez csatolt kis papírdarabon Edith utolsó kísérlete, hogy Svájcba mehessen: (a címzett a La Haye-i svájci konzulátus):

« Kérem, gyorsan intézkedjenek, hogy átjussunk a határon. Kolostorunk vállalja az utazás költségeit. »

Amikor megtudja, hogy a német hatóságok semmisnek nyílvánítottak minden kiutazási engedélyt, tudja, hogy Isten elfogadta életáldozatát. Most kezd el igazán reményből élni. Ezt mondja egyik rabtársának:

— A világ ellentétekből áll... De a legvégén semmi sem marad ezekből az ellentétekből. Egyedül csak a nagy szeretet marad meg. Hogy is történhetnék másképpen?!

Az augusztus 6-ról 7-re virradó éjszakán riadó veri fel a tábort. Névsorolvasás, sorakozó. A holland rendőrök lemaradnak. A foglyok az SS katonák kíséretével a közeli állomásra menetelnek. A zsúfolt vagonok még az éjszaka leple alatt elhagyják Hollandiát.

Benedicta nővér utolsó írásbeli üzenete:

« Útban Lengyelország felé, szerető üdvözlet, Teresia Benedicta. »

Schifferstadt állomáson egy fiatal asszony váratlanul a nevét hallja egy ott veszteglő vagonból. A rácson keresztül felismeri volt speyeri tanárnőjét. —

« Üdvözlet a Szent Magdolna nővéreinek! Kelet felé tartunk! »

A megrakott vagonok augusztus 9-én reggel futnak be a kis lengyel falu, Oswiecim állomására. A rabokat sorba állítva vezénylik a tábor felé. A lágerben azonnal megkezdődik a szétválasztás. Az 50 éven felülieket, betegeket és gyermekeket külön állítják. Edith és Rosa is ebbe a csoportba kerülnek. « Fertőtlenítésükre » azonnal sor kerül. Mindenkinek le kell vetnie a ruháját. Sokan már tudják, hogy az áldozati oltárra hajtják őket. Valaki fennhangon, héber nyelven a 21. zsoltárt imádkozza. Szívében vagy hangosan mindenki Isten irgalmáért könyörög.

A zuhanyozó helyiség megtelik a ruhájuktól megfosztott emberekkel. Miután az ajtókat hermetikusan lezárták, a zuhany rózsáiból ömleni kezd a « Zyklon B » gáz. Tíz perc alatt végez a bentlévőkkel. A még ki sem hűlt testeket targoncára dobják, s azonnal viszik a tábor szélén épített óriás krematóriumhoz. A kemencék falják a hullákat, a selejtes emberanyagot. A ragyogó augusztusi égboltot vastag, sárgásfekete füst takarja el.

Jöhet a következő transzport.

* * *

— Az auschwitzi koncentrációs tábor 1940-ben készült el.

— 1941 nyarán Himmler parancsára ezt a tábort jelölték ki a zsidók teljes megsemmisítésére.

— 1941. szeptember 3-án használták először a « Zyklon B » készítményt szovjet hadifoglyok elgázosítására. A közeli Birkenau helységben négy újabb gázkamra készült. Az építés munkáját a kiéhezett

foglyok végezték. Birkenau lett a legnagyobb női tábor.

— Auschwitzben és Birkenauban összesen kb. négy millió embert égettek el.

— A haláltáborokat 1945. január 27-én a szovjet hadsereg szabadította fel.

* * *

— 1944. október 30-án a kölni kármel bombatámadás áldozata lett. A nővérek az Augsburg melletti Waldenbe menekültek.

— Az echti kármelt először kórháznak rendezték be, majd a németek 1945. január 6-án elrendelték teljes kiürítését. A nővérek még remélték, hogy a háború után viszontlátják Benedicta nővért és Rosát. Egy zsákba rejtve mindenhová magukkal menekítették kéziratait.

— Június közepén térhettek vissza, ekkor már tudták, hogy a zsidókat mind elpusztították. A kármelita tartományfőnök bemutatta az első szentmisét Benedicta nővérért; nem requiemet mondott, hanem a szűzek miséjét: « *Veni Sponsa Christi* »...

— 1945-ben Dr Erna Stein-Biberstein Amerikából, a kármeliták pedig Kölnből a Vöröskereszt által próbáltak Benedicta nővér és Rosa Stein nyomára akadni. A kutatások nem vezettek semmiféle eredményre.

— 1945. november 7-én a kármeliták visszatértek Kölnbe. Új kolostort építettek.

— 1947. március 13-án az amszterdami Joodsen Rat hivatalosan igazolta, hogy abból a transzportból, amelyben a két Stein nővér is szerepelt, senki sem tért vissza.

— 1948. május 1-én látott napvilágot Edith Stein újoncmesternőjének, Teresia Renata nővérnek tollából az első, és azóta már több mint 10 kiadást megért és több nyelvre lefordított részletes életrajz és dokumentumgyűjtemény: *Edith Stein* címmel.

— 1963-ban újabb, a kutatás legfrissebb eredményeit is felhasználó életrajz született meg. Egy fiatal kölni kármelita, Teresia a Matre Dei adta ki: *Edith Stein, Auf der Suche nach Gott* címmel.

— 1964. október 7-én a bajor rendőrség nyomozó részlege részletes jelentést küldött a kölni kármelnek a két nővér ügyében lefolytatott kutatásról:

a) A hollandiai német parancsnokság 1942. július 27-én elhatározta, hogy mivel a katolikus püspökök beleártották magukat a zsidóság felszámolásának ügyébe, egy héten belül össze kell szedni a megkeresztelt zsidókat.

b) 1942. augusztus 2-án a parancsot végrehajtották. 722 megkeresztelt zsidót tartóztattak le.

c) Dr. Edith Steint és nővérét letartóztatásuk napján Amersfoortba vitték, augusztus 4-én éjjel pedig 95 fogollyal Westerborkba.

d) 987 foglyot szállítottak Auschwitzbe. A transzport munkára alkalmazott foglyaiból három személy maradt életben: Josef van Rijk (szül. 1920.), Jesaja Veffer (szül. 1908) és Maurice Schellekes. Az Amszterdami Királyi Kutató Intézet felkutatta a nevezetteket és kikérdezte őket. Rijk és Veffer azt tanúsították, hogy a csoportban szerzetesi ruhába öltözött nők is voltak, és ezeket, hitelt érdemlő információ szerint, mindjárt érkezésük után a gázkamrába küldték.

A Bajor Rendőrség nyomozó csoportja megállapította: a további nyomozást lehetetlennek tartja.

— 1962. január 4-én Josef Frings kölni biborosérsek ünnepélyesen elindította Edith Stein, a Keresztről elnevezett Teresia Benedicta kármelita nővér boldoggáavatási eljárását.

A kölni kármel templomának kriptájában a következő emléktábla látható:

TERESIA BENEDICTA A CRUCE

Edith Stein, a filozófia doktora,
1891. okt. 12-én született Breslauban,
1922. jan. 1-én megkeresztelkedett;
1933. okt. 14-én kármelbe lépett.
1942. aug. 2-án Auschwitzbe hurcolták.
Ott ölték meg 1942. aug. 9-én.
Vértanúként halt meg népéért és hitéért.

SZEMELVÉNYEK EDITH STEIN IRÁSAIBÓL

Levél Adelgundis Jaegerschmid bencés nővérhez (1)

Pax!

Breslau, 1932.8.28.

Kedves Adelgundis nővér,

már több mint két hónapja tartozom köszönettel utolsó leveléért. Azóta már Ön is nagyot utazott, remélhetőleg minden jól ment. A félév utolsó hetei számomra még igen gyümölcsözők voltak. Mindenek előtt sikerült a hallgatókkal csodálatosan jó kapcsolatot kialakítani (nem csak az én hallgatónőimmel, hanem az egyetemiekkel is), valamint a Marianumban tanuló szerzetesnővérekkel is. Télre úgy intézem, hogy hallgatóim jó része ebből a két csoportból kerüljön ki (...).

Július 24/25-én Augsburgban nagyon szép lánynapon vettem részt. A vezetők összejövetelén nekem kellett előadást tartanom a következő témáról: « Az ifjúságot az Egyházhoz vezető nő feladata ». Onnan Breslauba jöttem, kezdetben azzal a meggyőződéssel, hogy szeptember-októberben kurzusom lesz Aachenben. Szerencsére nem így áll a dolog.

Szünidei elfoglaltságaim: 1. Tamás-Index, 2. A *Summa* pszichológiai kérdéseinek és néhány, Tamásra vonatkozó műnek tanulmányozása, 3. különböző új filozófiai dolgok, amelyekről beszélnem kell

---

(1) A levél eredetijét a Freiburg-Günterstali Szent Lioba kolostor archívumában őrzik.

vagy véleményt mondanom, 4. a család és egyéb emberi ügyek.

Jövő vasárnap, valószínűleg néhány kitérővel (2), Párizsba utazom a Tomista Társaságnak a Fenomenológiával és Tomizmussal foglalkozó tanulmányi napjára. A nap szeptember 12-én lesz. Előzőleg szeretnék egy hetet Koyrénál tölteni, egy kicsit megismerni Párizst és sok hasznot húzni skolasztikus tanulmányaim számára.

Úgy gondolom, szeptember közepén megyek Münsterbe, hogy téli előadásaimat előkészítsem és sok minden mást elintézzek, ami feladatkörömbe tartozik. (...)

Anyám általában igen élénk, de az öregség nyomait nem lehet letagadni. Az üzlet helyzete nagyon szorongató. Rosa nővéremet már most szeretném magamhoz venni, de ez igen kemény dió. A többi nővérem már elfogadja, hogy egyszer majd hozzám jön. De anyánkat szeretnénk megkímélni minden megrázkódtatástól.

Szívélyes üdvözlettel:

Edith Stein

---

(2) Edith látogatást tett Freiburgban Martin Heideggernél, a heidelbergi kórházban Hedvig Conrad-Martiusnál és a neuburgi bencés apátságban.

Levél Jacques Maritain-hez (Meudon) (3)

Collegium Marianum, Münster, 1933.6.21.

Pax!

Professzor Úr,

nagy örömet okozott szép könyvével; nagyon köszönöm jóságát és hűséges megemlékezését. Én is visszaemlékezem Juvisy és Meudon szép óráira. Különösen az utóbbi hónapokban volt vigasztaló az a gondolat, hogy vannak jó barátok, akikkel a hit szála köt össze. Már nincs meg a helyem a Pedagógiai Intézetben és néhány héten belül elhagyom Münstert. Ne aggódjék miattam: *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (4). De azért nagyon hálás lennék imasegítségéért.

Tisztelettel köszönti odaadó híve

Edith Stein

Levél Gertrud von Le Fort-hoz
(Baierbrunn im Isartal) (5)

Breslau, 1933.10.9

Pax Christi!

Kedves Gertrud von Le Fort,

kedves levele nagyon megörvendeztetett. Oly jól esik ezekben az utolsó nehéz napokban, ha olyan embertől jön valami, aki megérti utamat — a nagy szenvedés ellenére, aminek itt én vagyok az oka és

(3) A francia nyelvű levél eredetije a Jacques Maritain archívum tulajdona.

(4) Az istenszeretőknek minden javukra szolgál (Róm 8,28).

(5) A levél eredetije a marbachi Schiller Nemzeti Múzeum Német Irodalmi Archívuma Kéziratrészlegének tulajdona.

amelyet naponta látnom kell. Kérem, segítsen Anyámért imádkozni, hogy legyen elég ereje a búcsú elviseléséhez és világossága annak megértéséhez. Gyakran gondoltam, Önnek sokat jelentene, ha megismerné Anyámat. Igazi rokonságban van Veronika Nagyanyjával (6); bár egyáltalán nem kulturember, inkább egészen egyszerű és erős természet.

Természetesen Önre is igen gyakran gondoltam az utóbbi hónapokban, mióta ismeri utamat: majd megismerheti az igazi kármelt, amikor eljön Kölnbe meglátogatni. És valószínűleg szebb lesz, mint Münster, és talán szebb, mint Beuron. Nem kell azt gondolnia, hogy valamit is elveszt. Mindenki, akinek csak helye van a szívemben és imámban, csak nyerni fog. Kölni kedves nővéreim szívből örülni fognak, ha eljön, és azonnal észre fogja venni, hogy a rács (7) egyáltalán nem sorompó (...). Talán már hallotta, hogy Breslauba is megy egy kármel, és hogy majd odakerülök. Akár itt, akár ott: Ön szívesen látott vendég lesz (...).

Valami nagyon szépről hallottam, amit Ön a Nő mivoltáról írt (8). Megkaphatom majd egyszer? Amikor majd mély békében leszek — most még egy szakadék választ el tőle — akkor tudni fogom, hogy szent hivatalt viselek azokért, akiknek kívül kell lenniök.

A viszontlátásra! Krisztus szeretetében

Edith Stein

---

(6) Utalás a híres konvertita írónő *Veronika kendője* c. regényének hősnőjére.

(7) Mivel a kármeliták szigorú klauzúrában élnek, mindazokban a helyiségekben, ahol a külvilággal érintkeznek, rács található. — A zsinat utáni időszakban lassanként minden kármelből eltűnik ez az elválasztó elem.

(8) *Die ewige Frau,* Az örök nő c. műről van szó.

Levél Hedwig Conrad-Martiushoz
(Bergzabern) (9)

Köln-Lindenthal, 1936.10.10.

Pax Christi!

Kedves Hatti,

szívből jövő köszönet Önnek és Käthi kisasszonynak a kedves szavakért. Az utóbbi hetekben oly sokat kellett írnom, hogy a legszívesebben már nem mondanék többet. Nekem most könnyebb, mint abban a hónapban, amikor folyton arra kellett gondolnom, hogy Anyám hiába várt rám szenvedéseiben. Most békében van és megért mindent.

Kérem, imádkozzék nővéreimért. Anyám utolsó súlyos gondja az volt, hogy Arno bátyám (10) (aki mindig vele együtt dolgozott), el akarta adni az üzletet és Amerikába akart menni. Felesége és két gyermeke már odaát vannak, és magától értetődő, hogy szeretne ismét a családjával együtt lenni. De az nagyon valószínűtlen, hogy odaát megélhetést találjon, és az üzlet sem egyedül az ő tulajdona; anyám akarata szerint Frieda (Tworoger) nővéremnek kell a helyébe lépnie, Rosának pedig tovább vezetnie a Michaelisstr. 38. háztartását. Még nem lehet előre látni, hogyan bonyolódik mindez.

Nem kellene « nagy ontológiáról » beszélnie (11). Ez csak kicsi, bár terjedelme miatt szerénytelen kutatás. Remélem, hogy húsvétig az utolsó átdolgozással is készen leszek és nyomdába adhatom a kéz-

(9) Az eredeti kézirat a kölni Edith Stein Archívum tulajdona.

(10) Arno Stein (1879 Gleiwitz — 1948 San Francisco) Edith Stein második idősebb bátyja. Felesége: Martha Kaminski; gyermekeik: Wolfgang, Helmuth, Lotte és Eva Stein.

(11) *Endliches und Ewiges Sein.*

iratot. A kéziratnak Anton Pustetnél kell megjelennie, Salzburgban, a seckaui apátság által kiadott *Keresztény gondolatok* gyűjteményben. Az *Ön* Ontológiája bizonyára jóval előbbre van, mint az enyém, és még ha nem is írta meg: mindazt magában foglalja, amit az utóbbi években mondott és írt. Az emberről szóló előadásokat már átfutottam, előzőleg még egyszer az időről szóló munkát, és éppen a *Realontologie*-t (Halle 1932) vettem előre. Ha az én munkámnak e mellett egyáltalán van létjogosultsága, az csak a hagyományhoz való kapcsolódásban áll. Hidat szeretne verni és így talán néhány embernek használni. Az irodalomjegyzékben észrevettem, hogy írt valamit Heidegger *Sein und Zeit* c. művéről, amit magam sohasem láttam, meg azt, hogy Pfändernek van egy könyve a lélekről (12). Nagyon örülnék, ha e két művet kölcsön kaphatnám, ha ezt meg tudja tenni. Ezen kívül *nagyon* hálás lennék egy, a legújabb atomtanba való bevezető tanulmányért, ha van valami ilyesmije.

A Husserl megtéréséről szóló híreszteléseknek sincs több alapjuk, mint azoknak, amelyek általában kerengtek róla. Abban az időben, amikor azt hitték róla hogy Rómában tartózkodik, Kappelben volt, a Fekete Erdőben. Pontosan tudom, hogy nem gondolt átlépésre (13), de az utolsó években igen pozitíven vélekedett az Egyházról és a szerzetesi életről. Ha ilyen végkövetkeztetésre jutott volna, biztosan tudatta volna velem. (...)

Szívélyes köszöntés mindnyájuknak (...)

Krisztus szeretetében az Ön

Benedictája

---

(12) *Die Seele des Menschen,* Halle 1933.

(13) Ti. a protestáns egyházból a katolikus egyházba.

Levél Petra Brüning orsolya nővérhez
(Dorsten) (14)

Echt, 1939.4.16.

J. M.

Pax Christi!

Kedves Tisztelendő Anya

(...) Szívből örülnék, ha egyszer erre jönne. Az echti kármelt ugyanúgy megszereti majd, mint a kölnit. (...) Csekély húsvéti örömként ezeket a fényképeket küldöm. Köszönet a szentmiséért és a Kölnbe küldött adományért. A nyomás (15) ismét áll, és minden újra kérdéses. Nővéreimmel, természetesen kapcsolatban állok; úgy néz ki, hogy Rosa Belgiumba megy mint harmadrendi kármelita. Mindezekről majd hírt adok.

Raphael Walzer főapáttal most könnyű és közvetlen kapcsolatban vagyok, nincs többé szükségem a beuroni vagy római kerülőre (16). Rövid üdvözleteiből ítélve igen nyugodt és megelégedett, egyszerű szerzetesként él, igyekszik hasznos lenni, ahol csak tud, így sok a munkája. Gerlevében és Beuronban is valószínűleg igen keveset tudnak róla.

Mióta itt vagyok, alapbeállítottságom a hála. Megköszönöm, hogy itt lehetek, hogy a ház olyan, amilyen. Egyidejűleg igen eleven bennem az a meg-

---

(14) A levél eredetijét a dorsteni Kolostori Archívumban őrzik.

(15) A dorsteni orsolyák hozzájárultak az *Endliches und Ewiges Sein* nyomtatási költségeihez.

(16) A beuroni bencés apátság éles ellentétbe került a nemzeti szocializmussal. Magának a főapátnak is el kellett hagynia a kolostort. Először Algériába ment, ahol új bencés kolostort alapított, aztán Franciaországban talált menedékre. Meghalt a Heildelberg melletti Neuburgban 1966. júl. 19-én.

győződés, hogy itt sincs maradandó helyem. Nincs más vágyam, mint az, hogy bennem és általam Isten akarata teljesedjék. Ő tudja, meddig enged itt lennem, és hogy aztán mi lesz. In manibus tuis sortes meae (17). Ő mindent jól elintéz, így nekem nem kell aggodalmaskodnom. De sok imára van szükség ahhoz, hogy minden helyzetben hűséges maradjak; imádkozni kell azokért a sokakért, akiknek nehezebb sorsot kellett elviselniük, mint nekem, és nem voltak ennyire az Örökkévalóba horgonyozva. Ezért vagyok igen hálás minden imasegítségért. (...)

A feltámadott szeretetében sok szívélyes üdvözlet hálával

Teresia Benedicta a Cruce OCD

Levél Agnella Stadtmüller domonkos nővérhez (Speyer) (18)

Echt, 1940.3.30.

J. M.

Pax Christi!

Kedves Agnella nővér,

a húsvéti idő minden kegyelmét kívánom Önnek és a Szt. Magdolna minden kedves lakójának! Sok köszönet a hírekért. Most pedig mindjárt válaszolok kérdéseire.

« Tiszta szereteten » Keresztes János atyánk azt a szeretetet érti, amellyel valaki Istent önmagáért szereti, és olyan szívtől származik, amely szabad a teremtett dolgokhoz való minden ragaszkodástól:

(17) Sorsom a te kezedben van.

(18) A levél eredetije a speyeri domonkos kolostor archívumában.

nem ragaszkodik önmagához, sem a teremtményekhez, sem azokhoz a vigasztalásokhoz, amelyeket Isten a léleknek adhat, sem a különböző ájtatossági formákhoz stb. Egész szívéből csak azt akarja, hogy Isten akarata teljesedjék, és ellenállás nélkül hagyja, hogy Ő vezesse. Mindarról, amit az ember tehet, részletesen tárgyal *A Kármelhegy útja* c. művében; arról pedig, hogyan tisztítja meg Isten a lelket, *A lélek sötét éjszakájá*ban. Az eredményről ír *Az élő szeretetláng*ban és *A szellemi páros ének*ben. (Végeredményben mindegyik kötetben meg lehet találni az egész utat, csak hol az egyik, hol a másik fok kerül élesebb megvilágításba).

De ha lényeget egészen rövid formában akarja megismerni, akkor a *Kisebb írások*at kell kézbe vennie (...).

Hogy törekednie kell-e a tiszta szeretetre? Egészen természetes. Ezért teremtettünk. Az lesz majd örök életünk, és itt azt kell keresnünk, hogy mindig jobban megközelítsük. Jézus azért lett ember, hogy ehhez utunk legyen. Hogy mi mit tehetünk? Egész erőnkkel arra kell törekednünk, hogy kiüresítsük önmagunkat: el kell hallgattatnunk érzékeinket; emlékezetünket a lehetőség szerint meg kell szabadítanunk e világ képeitől és a remény által az Égre irányítanunk; értelmünkből száműznünk kell minden természetes kutatást és töprengést; akaratunkat (amint már mondtam) az isteni Akarat szeretete felé kell fordítanunk (19).

Mindezt igen egyszerű elmondani, de egy egész élet munkája sem vezetne célhoz, ha a lényegeset nem maga Isten tenné meg. Mégis bizakodnunk kell, hogy nem fogjuk nélkülözni kegyelmét, ha hűségesek

(19) Ez a bekezdés tömören összefoglalja Keresztes Szent János egész tanítását.

maradunk abban a kevésben, amit mi tehetünk. A kevés — abszolút értelemben — számunkra igen sok. Ezért őrizkednünk kell attól, hogy mi magunk akarjuk megítélni, milyen messzire jutottunk. Azt egyedül Isten tudja. A 18. zsoltár jut eszembe (igen egyszerű, ahogy azt a helyet én értem). Mindaz, amit magunktól megismerünk — hibáink és vétkeink is — csak a megvilágított felszín. A mélység, ahonnan erednek, önmagunk számára is igen-igen rejtve marad. E mélységet csak Isten ismeri és tisztíthatja meg (...).

Jó, ha kérdéseket vet fel. Csak akkor gondolkodom, amikor az feladatom. Egyébként értelmem csendben van. De örülök, amikor azt valaki « beindítja », és még valakinek hasznos lehet. A bőjti időben valami nagyon szépet tehetett; a Szent Szűz, a Béke Királynője miséjének és zsolozsmájának összeállítását a kölni kármel számára. Rómától fogják kérni, hogy első osztályú ünnep legyen ha nem is az egész Egyházban, legalább az egész Rendben. (...) Most ki kell várnunk, mit mond Róma.

Most még van egy kérésem. Nem tudom, ki most Önöknél a házi nővérek újoncmesternője. Megkérhetném, hogy valamit feljegyezzen nekem: mi rendjükben a segítőnővérek sajátos feladata, hogyan történik kiképzésük, milyen a munka- és imarendjük, hogyan vesznek részt a közösség gyakorlataiban? Szeretném mindezt összehasonlítani a mi laikus nővéreink helyzetével; mindezt egészen bizalmasan fogom kezelni. Ha valami nyomtatott szöveg is kéznél lenne, azt is nagyon szívesen látnám. Már most szívből köszönöm.

Önnek és valamennyi kedves nővérnek sok-sok szívből jövő üdvözlet

Teresia Benedicta a Cruce OCD

Előszó

Ezt a könyvet egy tanuló írta tanulótársainak. Abban az életkorban, amikor mások megkockáztathatják, hogy tanítónak nevezzék magukat, a Szerző arra kényszerült, hogy útját legelőlről újrakezdje. Edmund *Husserl* iskolájában kapott kiképzést, és a fenomenológia módszerével már egész sor munkát írt meg. Ezek a tanulmányok a Husserl Évkönyben jelentek meg, és ezek révén neve éppen akkor vált ismertté, amikor abbahagyta filozófiai munkáját és a legkevésbé sem gondolt nyilvános tevékenysége folytatására. Megtalálta útját Krisztushoz és Egyházához, és azzal volt elfoglalva, hogy levonja ennek gyakorlati következményeit. Mint a speyeri domonkos nővérek tanítónőképzőjének tanára igen otthonosan érezte magát ebben a valóban katolikus világban. Nagyon hamar felébredt benne az a vágy, hogy megismerje e világ gondolati alapjait. Magától értetődő volt, hogy először *Aquinói Szent Tamás* írásaihoz nyúlt. A *Quaestiones dispatatae de veritate* fordítása visszaterelte őt a filozófiai munkához.

Szent Tamás tiszteletteljes és készséges tanítványt talált benne — de értelme nem volt *tabula rasa*, hanem már olyan mélyen áthatották Husserl tanai, hogy nem tudta azokat megtagadni. A két egymással találkozó filozófiai világ egymás kölcsönös kiegészítésére vágyódott. E vágy első megnyilvánulása a Husserl Ünnepi számba írt elmélkedés volt: *Husserl Fenomenológiája és Aquinói Szt. Tamás Filozófiája*; ez a mű még a *Vizsgálódások az Igazságról* c. műve írása közben készült el. Mihelyt a fordítás megszületett és nyomdába került, ismét hatalmába ejtette

egy bizonyos összeegyeztetés vágya, de most már sokkal szélesebb, szakszerű alapokon. 1931-ben megszületett egy részletes vázlat. Középpontjában az *Akt und Potenz* gondolatának taglalása állt; az egész mű ezt a nevet kapta volna. Egy alapos, már előzőleg elengedhetetlennek tűnő átdolgozást más jellegű hivatásbeli munkák háttérbe szorítottak.

Miután a Szerző belépett a sarutlan kármeliták rendjébe és befejezte újoncévét, az elmúlt évben azt a feladatot kapta elöljáróitól, hogy a régi vázlatot készítse elő nyomásra. Egészen új fogalmazvány készült; a régiből csak néhány lap (az I. rész eleje) került bele. A tomista Actus-Potentia tan kiindulópontját megtartotta, de csak kiindulópontként. A középpontban a *lét kérdése* áll. A tomista és a fenomenológiai gondolat közötti kölcsönös összefüggés e kérdés érdemi tárgyalásához vezet. És minthogy mindkét kérdés — a lét értelmének kutatása valamint az a vágy, hogy összekapcsoljuk a középkori gondolatvilágot a jelen eleven gondolatvilágával — nemcsak a szerző személyes kívánsága, hanem már uralja az egész filozófiai életet, és sokakban benső szükségként jelentkezett, ezért lehetségesnek tartja, hogy kutatása, bár elégtelen, segíthet másokat. Elégtelensége teljesen világosan áll előtte. Ő is újonc még a skolasztikában, ezért mindazt, amit ismeretéből hiányzik, egészen lassan és darabonként kell megszereznie. Ezért nem is gondolt arra, hogy a tárgyalt kérdést történeti szempontból is bemutassa. Csak azért kapcsolódik egy-egy kézenfekvő megoldáshoz, hogy ebből kiindulva kezdhessen a tárgyilagos vizsgálódáshoz. És ez nemcsak a nagyobb világossághoz vezető út — egyetlen emberi gondolatrendszer sem lehet olyan teljes, hogy ne szorulna kiegészítésre — hanem az az út is, amely elvezet

a múlt szellemeivel való eleven érintkezéshez, és ahhoz a belátáshoz, hogy a népek és az iskolák ideje és korlátai fölött van valami, ami mindazokban közös, amelyek becsületesen az igazságot kutatják. Ha ez a kutatás valamit hozzájárul ahhoz, hogy bátorságot ébresszen az ilyen eleven filozófiai és teológiai gondolkodáshoz, akkor nem volt hiábavaló. (...)

E könyv néhány eredménye láttán esetleg felmerül ez a kérdés: a szerző miért nem csatolta Arisztotelészhez és Tamáshoz Platónt, Ágostont és Duns Scotust. Erre csak azt lehet felelni, hogy valóban éppen Tamásból és Arisztotelészből indult ki. Ha a lényegi tárgyalás elvezetett valamilyen célhoz, amelyet egy más pontról kiindulva talán gyorsabban és könnyebben el lehetett volna érni, ez még nem alap arra, hogy utólag megtagadjuk azt az utat, amelyen ő járt. Megtörténhet, hogy pontosan azok az akadályok és nehézségek, amelyekkel ezen az úton meg kellett küzdenie, másoknak hasznára lesznek.

Befejezésül még egy szót kell mondanunk arról, milyen kapcsolatban van ez a könyv a metafizika alapjait lefektető, korunkban létrejött legjelentősebb kísérletekkel: Martin *Heidegger Egzisztenciafilozófiá*jával és annak ellenképével, a *Léttan*nal, ami Hedwig *Conrad-Martius* írásaiban áll elénk. Amikor a szerző Husserl asszisztense volt Freiburgban, abban az időben ment végbe Heidegger közeledése a fenomenológiához. Ez személyes ismeretséghez és az első gyakorlati összeköttetéshez vezetett; e kapcsolat azonban a térbeli elszakadás és az életutak különbözősége miatt hamarosan megszakadt. A szerző mindjárt megjelenése után elolvasta Heidegger *Lét és idő* c. munkáját, és az igen mély benyomást tett rá, de anélkül, hogy akkor annak szakszerű megértéséig eljutott volna... A szerző Hedwig

*Conrad-Martius*tól egy most már távolinak tűnő, de mindkettőjünk számára döntően fontos időben, közeli együttlétük során, iránymutató gondolatokat vett át. Írásainak befolyását a könyv olvasója ismételten felfedezi.

Mindazoknak, akik e mű sikeréhez hozzájárultak, szívből jövő köszöntet mond

a Szerző

Köln-Lindenthal, 1936. szeptember 1.

A KARMEL TÖRTÉNETE ÉS SZELLEME

1. *Illés próféta*

Mit tud egy keresztény a kármelről? Azt, hogy különleges rend, hogy abból származik a skapuláré, ami sok hivővel fűzi össze. A kármel főünnepét, a július 16-i skapuláréünnepet az egész egyház megüli. Általában ismerik, legalább is névről, a « kis » Lisieux-i Teréz mellett a « nagy » Avilai Terézt. Avilai Terézben a sarutlan kármeliták alapítóját látják. Aki az egyház- és rendtörténetben kissé otthonosabb, azt is tudja, hogy Illés prófétát vezetőként és szellemi atyaként tiszteljük. De általában ezt legendának tartják, ami valójában nem sokat jelent. A kármelben Illés alakja nem beárnyékoltan tűnik elő a szürke múltból. Az eleven hagyomány által szelleme ma is hat ránk és rányomja bélyegét életünkre. Teréz azt az állítást, hogy egy új rendet alapított, határozottan visszautasította. Nem akart mást, mint a régi szabály eredeti szellemét újra életre kelteni.

Az a szó, amelyet a Szentírás Illéstől idéz, röviden valami lényegeset mond ki. Ezt mondja a bálványi-

mádó Acháb királynak: « Amint igaz, hogy él az Úr, Izrael Istene, akinek a szolgálatában (színe előtt) állok: ezekben az években ne hulljon se harmat, se eső, csak az én szavamra » (1Kir 17,1).

Az élő Isten színe előtt állni — ez a kármel hivatása. Ezt élte meg a Próféta mielőttünk. Isten színe előtt állt, mert Ő volt a kincs, amiért minden földi jót feláldozott. Nem volt háza, ott lakott, ahol az Úr éppen kijelölte a helyét: a Karith patak melletti magányban, Szidonban, a szareptai szegény özvegy házában vagy a Kármel barlangjaiban. Ruházata állati bőr volt, — mint annyi más bűnbánóé, prófétáé és Keresztelő Jánosé. A halott állat bőre arra emlékeztet, hogy az emberi testet is a halál várja. Illés nem aggódott a mindennapi kenyér miatt. A Mennyei Atya gondoskodására bízza magát, és csodálatosan megkap mindent. A holló viszi neki a pusztába a mindennapi élelmet, Szareptában a jámbor özvegy megsokasított élelemkészlete táplálja. Amikor a Hóreb szent hegyéhez vándorol, ahol majd az Úr jelenik meg neki, egy angyal erősíti meg kenyérrel. Illés így az evangéliumi szegénység előképe, Krisztus előképe.

Illés Isten színe előtt áll, mivel egész élete az Úrhoz tartozik. « Hozzátartozói » azok, akik, mint ő, az Atya akaratát teszik: tanítványa Elizeus, akit Isten utódjául rendelt, és a prófétafiak, akik mint vezért követik. Öröme Isten dicsősége; az Isten szolgálatáért való buzgóság emészti. « Emészt a buzgalom az Úrért, a Seregek Istenéért » (1Kir 19,10). Vezeklő élete által bűnbánatot tart kora vétkeiért. Amikor a tévelygő nép az Urat bálványimádással sérti meg, annyira szenved a szégyentől, hogy saját halálát kívánja. Az Úr bízik benne, amint bízik választottaiban. Megjelenik neki a magányos hegyen, a vihar

után csöndes szellőben nyilvánítja ki magát neki, és világos szavakkal tudtára adja akaratát.

A tiszta szívű és a minden földitől megszabadult próféta az Istenre hallgatók előképe. Nincs más óhaja, mint az Úr akarata. Amikor Isten megparancsolja, a király elé lép, rettenthetetlenül vállalja azt a kockázatot, hogy a legrosszabb hírt adja tudtára és maga ellen gyűlöletre indítsa. Amikor Isten akarja, az erőszak elől külföldre hátrál, aztán Isten parancsára vissza is tér, anélkül, hogy a veszély elmúlt volna.

Amikor valaki olyan feltétlenül bízik Istenben, mint Illés, biztos lehet Isten hűségében. Úgy beszélhet, « mint akinek hatalom van a birtokában » (Mt 7,29), láthatja, hogy « az ég megnyílik és feltárul », kérheti, hogy szárazon keljen át a vízáradaton, tüzet hívhat le az égből, hogy az felgyújtsa az áldozatot, büntetést hozhat Isten ellenségeire és új életet lehelhet a halottba. Isten mindazokkal a kegyelmekkel felfegyverezte előfutárát, amelyeket övéinek megígért. A legnagyobbat is Illésnek tartotta fenn: Elizeus tanítványának szeme előtt tüzes szekér ragadta el.

A kinyilatkoztatás titkainak tanúsága szerint Illés vissza fog térni, amikor a világ vége közel van, azért, hogy az antikrisztus elleni harcban Uráért vértanúságot szenvedjen. Illés ünnepén, július 20-án a pap piros ruhában megy az oltárhoz. Ezen a napon a kármeliták Kármel hegyén fekvő kolostora, amely Illés barlangjait rejti, nagy zarándoklatok célponja. Zsidók, mohamedánok és valamennyi felekezet keresztényei versengenek a Próféta tiszteletében.

A rendi legenda szerint Mária, Jézus anyja a Kármel hegyén élő remetetestvéreknél tartózkodott. Arra a helyre akart költözni, ahol már a régiek tisztel-

ték, ahol a Próféta már abban a szellemben élt, ami Máriát is betöltötte: imádkozva Isten előtt állni, Őt egész szívből szeretni, kegyelmét a népre leesdeni és azért a népért közbenjárni, az Úr szolgálólányaként az Ő jelére várni.

2. *A kármelita rend keletkezése.*

A Kármel remetéi mint Illés próféta és a « Szent Szűz testvérei » éltek. Berthold (1) szervezte meg őket mint cenobitákat; Brocard ösztönzésére pedig az elődök által már megélt szellemet lefektették a Kármel Szabályában. A Szabályt 1200 körül Albert jeruzsálemi pátriárka adta meg a Rendnek; ezt IV. Ince pápa 1247-ben megerősítette. A Kármel életének értelmét egyetlen rövid mondatban így lehet összegezni: « Maradjanak minden időben magányos cellájukban... éjjel és nappal az Úr törvényéről elmélkedve és imádságban virrasztva, olyannyira, hogy ebben semmi más munka ne akadályozza őket ». Imádságban virrasztani ugyanazt jelenti, mint amit Illés ezekkel a szavakkal fejezett ki: « Az Úr színé előtt állni ». Imádkozni annyit tesz, mint az Örökkevaló Arcába tekinteni. Csak akkor tudunk imádkozni, amikor a lélek legmélyebb mélységeiben is éber. A pusztán testi éberség még nem kezeskedik erről az éberségről; a nyugalom, amelyre a természet vágyódik, nem akadályozza. « Az Úr törvényéről elmélkedni » — jelenthet egy imamódot, ha az imáról annak szokott tág értelmében beszélünk. De az « imában virrasztani » kifejezésnél gondoljunk az Istenben való elmerülésre, amint ez a szemlélődés sajá-

(1) A XII. században Berthold kereszteslovag gyűjtötte össze a remetéket; bizonyos hagyomány szerint ez 1155-ben történt.

tossága, továbbá az elmélkedésre, vagyis az ahhoz vezető útra.

Mit jelent az « Úr törvénye »? A 118. zsoltárt egészen az a vágy tölti be, hogy (az imádkozó) megismerje az Úr törvényét és magát vezetése alá rendelje. A zsoltáros ezen csak az Ószövetség törvényét érthette. A törvények ismerete élethosszig tartó tanulmányokat kívánt, teljesítésük pedig élethosszig tartó akarati megfeszítést. A törvények igájától Krisztus szabadított meg minket. Az Újszövetség törvényét az Úr szeretetparancsában szemlélhetjük; erről mondta, hogy ez magában foglalja az egész törvényt és a prófétákat. Az újszövetségi törvényen még inkább magát az Urat, Krisztust értjük, mivel Ő életében bemutatta, amit nekünk is meg kell élnünk. Az Evangélium az a könyv, amelyet soha nem tanulhatunk meg eléggé. Krisztust azonban nemcsak az életéről szóló hírekből ismerjük. Szentségileg is közel van hozzánk. Az eukarisztikus Isten hangjából ezt halljuk: « Elmélkedjetek az Úr törvényéről, virrasszatok imádságban ». Eljutottunk a legmagasabb fokra, amikor « szívünkben lakozik a törvény (Zsolt 39,11), amikor a Háromszemélyű Istennel annyira egyesültünk, hogy az Ő lelke határozza meg tetteinket és odaadásunkat. Ez azt jelenti, hogy akkor sem hagyjuk el az Urat, amikor munkánk után megyünk. A kármel Szabálya Pál apostol szava és példája nyomán megparancsolja, hogy kezünk munkájával keressük meg mindennapi kenyerünkét. De ennek a munkának nem önmagában van a célja. A kármelita élet tartalma: Isten színe előtt állni.

Az Iszlám, meghódítva a Szentföldet, elűzte a remetetestvéreket a Kármel hegyéről. Az Istenanya szentélye először 300 évvel ezelőtt jött létre ismét a Kármel hegyén. A magányból a nyugati kultúrkö-

rök tevékeny életébe való átmenet megváltoztatta a rend eredeti szellemét.

3. *Avilai Teréz — Keresztes János*

A hitszakadás, amely Teréz idejében Európát megosztotta, és sokak bukása, azt a lángoló vágyat ébresztette benne, hogy megakadályozza a bajt és az Úr segítségét kérje. Isten adta lelkébe azt a gondolatot, hogy egy kis csapattal olyan kolostort alapítson, amely a Kármel eredeti Szabálya szerint él, és abban nagy szeretettel szolgáljon. Sok harc és nehézség után sikerült megalapítania az avilai San José kolostort. Innen nőtt ki nagy reformműve. Teréz halálakor sok szigorúan szabályozott nő- és férfikolostort hagyott hátra, a « sarutlan » kármeliták rendjének új ágát. A reformált kolostoroknak olyan helyeknek kellett lenniük, ahol az ősi kármelek szelleme éledt újra; csak Teréz — a vallásháborúk hatása alatt — jobban hangsúlyozta az engesztelés és a másokért való közbenjárás gondolatát.

A kármel második vezéreként a Reform első sarutlan kármelita szerzetesét, Keresztes Jánost tiszteli. Benne található meg legtisztábban a remete-szellem. Élete azt a benyomást kelti, mintha soha nem lett volna semmiféle belső harca. Fiatal kora óta hajlott a vezeklésre, magányra, minden földi elhagyására, az Istennel való egyesülésre. Jánosnak az volt a szerepe, hogy az újonnan felállított kármelben mások elé élje és tanítsa Illés próféta szellemét. Terézzel együtt ő alakította a sarutlan kármeliták első nemzedékét. Írásai által ma is sokakat vonz *A kármelhegy útjá*ra.

Teréz nővérei, akiket ő és Keresztes János képzett ki, Franciaországban és Belgiumban alapították meg

a Reform első kolostorait. Onnan gyorsan eljutott a rend a Rajna-vidékre. A francia forradalom, Németországban pedig a kultúrharc erőszakkal akarták elfojtani. Mihelyt a nyomás alábbhagyott, a kármel ismét új életre kelt.

Nem minden század alkalmas olyan nagyarányú reformra, mint Avilai Teréz százada. Nem minden korszakban kerül sor olyan rémuralomra, amelyben alkalom nyílik az életnek a hitért való feláldozására, amint ez a tizenhat compiègne-i kármelitával történt (1). De mindenkinek, aki csak a kármelbe lép, egészen oda kell magát adnia az Úrnak. A kármelita napirend órákat biztosít az Úrral való magányos, bizalmas beszélgetésre. Erre a párbeszédre épül a kármel élete. Amit Isten a belső ima óráiban a lélekben művel, rejtve marad az emberi tekintetek előtt. Ez tiszta kegyelem. Az élet többi órái ezért való köszönet (2).

A KARÁCSONYÉJ TITKA

1. *Ádvent és karácsony*

Amikor a napok egyre rövidebbek lesznek, amikor télen hullani kezdenek az első hópelyhek, akkor merülnek fel bennünk félénken és nesztelenül az első karácsonyi gondolatok. Már magából a szóból olyan varázs árad, amelynek hatása alól egyetlen szív sem

---

(1) vö. Gertrud von Le Fort: *Die letzte am Schafott,* 1931. és Bernanos: *Dialogues des carmelites,* 1949.

(2) A mű eredeti címe: *Geschichte und Geist des Karmels, Zu neuen Ufern;* először az *Augsburger Postzeitung* 1935. március 31.-i számában jelent meg.

tudja kivonni magát. Még azok a másvallásúak vagy nem hivők is, akik számára a betlehemi Gyermek története semmit sem jelent, az ünnepre készülnek, és azon töprengenek, hol gyújthatnák meg az öröm egy sugarát. A szeretet gejzíre árad az egész földre már hetekkel, sőt hónapokkal előbb. A szeretet és öröm ünnepe — ez az a csillag, amely felé az első téli hónapokban mindnyájan tartunk.

A keresztények, különösképpen a katolikusok számára azonban még valami mást is jelent az ünnep. A csillag egy jászolhoz vezeti őket, amelyben az a Gyermek fekszik, aki békét hoz az egész földre. A keresztény művészet számtalan kedves képe állítja ezt szemünk elé; öreg bölcsek, akikből a gyermekség varázsa cseng, énekelnek nekünk erről.

Aki együtt él az Egyházzal, annak szívében a rorátéra hívó harang és az adventi énekek szent vágyódást keltenek; és aki előtt a liturgia teremtetlen forrása föltárul, az napról napra hallja a megtestesülés nagy prófétájának zengve figyelmeztető szavát és ígéretét: « Harmatozzatok egek, felhők hullassatok esőt, magasságok küldjétek a Megváltót. Már közel van az Úr! Imádjuk Őt! Jöjj, Urunk, ne késs! — Jeruzsálem, örvendezz nagy örömmel, mert Üdvözítőd jön hozzád! » December 17-től 24-ig az ó-antifónákat mondjuk a *Magnificat*hoz: Ó Bölcsesség, Ó Adonáj, Ó Jessze Gyökere, Ó Dávid Kulcsa, Ó szent Virradat, Ó nemzetek Királya — mindig jobban vágyódva, mindig bensőségesebben ismételjük: « Jöjj és üdvözíts minket! » És mindig ígéretesebben hangzik: « Nézd, minden beteljesedett », és végül: « Ma tudnotok kell, hogy jön az Úr, és holnap meglátjátok dicsőségét ». Igen amikor este égnek a gyertyák és kicseréljük az ajándékokat, a még be nem teljesült vágy kifele űz minket, egy másik ra-

gyogó Fény után, míg csak fel nem hangzanak a karácsonyi matutinum harangjai, és a szent éjszaka csodája a fénnyel és virágokkal borított oltárokon meg nem ismétlődik: « Az Ige testté lett ». Ez a beteljesülés pillanata.

2. *Az emberré lett Isten Fia követői*

Már mindnyájan hallottuk ezeket a karácsonyi harangokat. De a menny és a föld még nem lett eggyé. A betlehemi csillag sötét éjszakában ragyog ma is. Az egyház már a második napon leteszi az ünnepi fehér ruhát és a vér színébe öltözik, a negyedik napon pedig a bánat violaszínét ölti magára: István, első vértanú, aki elsőként követte az Urat a halálba, és az aprószentek, Betlehem és Juda kisdedei, akiket durva hóhérkezek kegyetlenül lemészároltak: ők a jászolban fekvő gyermek első követői. Mit akar ez mondani? Hol van most a mennyei karok ujjongása, hol van a szent éj csendes szentsége? Hol van a föld békéje? Béke a földön a jóakaratú embereknek. De nem mindenki jóakaratú. Az örök Atya Fiának azért kellett az ég dicsőségéből leszállnia, mivel a rossz titka éjszakába burkolta a földet. Sötétség borította a földet, Ő pedig világosságként jött, amely a sötétségben világít, de a sötétség nem fogadta be. Azoknak, akik befogadják, világosságot és békét hozott, békét a mennyei Atyával, békét mindazokkal, akik a világosság és a mennyei Atya gyermekei; a szív mélységes békéjét hozta, de nem a sötétség gyermekeivel való békét. A béke Fejedelme ezeknek nem békét, hanem kardot hoz. Ezek számára szegletkő, amelynek nekirohannak és amelyen magukat összezúzzák. Íme ez az első és nehéz igazság, amelyet a jászolban fekvő Gyermek bája nem feledtethet velünk.

A Megtestesülés és a Rossz misztériuma szorosan összetartoznak. Az égből alászálló világossággal szemben még feketébb, még szörnyűbb a bűnök éjszakája. A jászolban fekvő Gyermek kitárja karját, mosolya azt akarja kifejezni, amit majd később a Férfi ajka mond: « Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak vagytok és megterheltek ». Hívását követik a szegény pásztorok, akiknek a betlehemi mezőkön az ég ragyogása és az angyalok örvendező éneke adta tudtul az örömhírt; erre ezt mondták: « Gyerünk Betlehembe », és mindjárt útnak eredtek. A királyokra, akik a távoli keletről jőve egyszerű hittel követték a csodálatos csillagot, a kegyelem harmata áradt a Gyermek kezéből: « örvendeztek nagy örömmel ». Ezek a kezek adnak és ugyanakkor elvesznek; ti bölcsek, tegyétek le bölcsességtek és legyetek oly egyszerűek, mint a gyermekek; ti királyok, adjátok oda koronátokat és kincseteket, hajoljatok meg alázattal a királyok Királya előtt; tétovázás nélkül vegyétek magatokra a fáradságot, szenvedést és terheket, ha szolgálni akarjátok. Ti gyermekek, akik szabadon még semmit sem tudtok adni, halljátok: zsenge életeteket, mihelyt megkezdődött, a Gyermek tartja kezében; ezt az életet nem lehet jobbra fordítani, mint felajánlani, hogy legyen az Élet Uráé. « Kövess engem » — így beszélnek a gyermekkezek, amint ezt később a Férfi ajka mondja. Ezt mondja a szeretett tanítványnak: ő is a jászol melletti követőkhöz tartozik. És Szent János követte Őt, anélkül, hogy megkérdezte volna: Hová? és Merre? Otthagyta apja bárkáját és az Úr után ment azon az úton, amely felvezetett egészen a Golgotára.

« Kövess engem » — a tanítvány István is ezt értette meg. Követte az Urat egészen a sötétség ha-

talma elleni harcig, a keménynyakú hitetlenek elvakulásáig; szavaival és vérével tett Róla tanúságot; szellemében is követte Őt, a szeretet szellemében, amely harcol a bűn ellen, de szereti a bűnöst és még halálában is közbenjár Istennél a gyilkosokért. Fény övezi a jászol körül térdelőket: az aprószenteket, a hűséges szívű pásztorokat, a fáradhatatlan királyokat, Istvánt, a lelkes tanítványt és a szeretett tanítványt, Jánost; valamennyien követték az Úr hívását. Szembemered velük az érthetetlen megátalkodás és elvakultság éjszakája: az írástudók, akik felvilágosítást tudnak adni az időről és a helyről, ahol a világ Üdvözítőjének meg kell születnie, de akik nem vonják le a következtetést és nem mondják: « Menjünk Betlehembe! »; Heródes király, aki az élet Urát meg akarja ölni. A jászolban fekvő Gyermek előtt elkülönülnek a szellemek. Ő a királyok Királya, az élet és halál Ura. Ma is mondja: « Kövess engem », és aki nincs vele, az ellene van. Nekünk is mondja és arra késztet, hogy válasszunk a világosság és a sötétség között.

3. *Krisztus Titokzatos Teste.*

a) Egyek Istennel

Hogy ez az isteni Gyermek hová akar minket vezetni ezen a földön, azt nem tudjuk és idő előtt nem is kell kérdeznünk. Csak azt tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden javukra szolgál. És még azt, hogy azok az utak, amelyeken az Úr vezet, kivisznek a föld fölé. Ő csodálatos csere! Az emberiség Teremtője testet véve magára nekünk adja Istenségét. Ezért a csodálatos műért jött a Megváltó a világba. Isten emberré lett, hogy az emberek Isten gyermekei lehessenek. Közülünk egy széttépte az

istengyermekség kötelékét, közülünk kellett azt egynek ismét összekötnie és fizetni a bűnökért. Az ősi, beteg és elvadult törzsből senki sem tudta ezt megtenni. Egy új, egészséges és nemes ággal kellett beoltani. Közülünk egy, mi több: velünk egy lett ő. Valami csodálatos az emberiségben az, hogy mindnyájan egyek vagyunk. Ha ez másképp lenne, ha önálló, különálló, szabad, egymástól független létezők volnánk, akkor egynek az elbukása nem vonta volna magával valamennyi bukását. Akkor másképp is le lehetett volna fizetni értünk a váltságdíjat és minket megigazulttá tenni, de akkor igazságszolgáltatása nem áradt volna ki a bűnösökre, és a megigazulás nem lett volna lehetséges. Egy titokzatos Test lépett közbe, hogy velünk egy legyen. Ő a Fő, mi vagyunk a tagok. Tegyük kezünket az isteni Gyermek kezébe, mondjunk « Igent » az ő « Kövess engem »-jére, akkor leszünk övéi, és szabaddá válik az út, hogy isteni élete belénk áradhasson.

Ez bennünk az örök élet kezdete. Ez még nem a boldog színelátás a dicsőségben; ez még a hit sötétsége, de már nem ez a világ, ez már Isten országa. Amikor a Szent Szűz kimondta « Legyen »-jét, akkor kezdődött a földön Isten országa; ő volt első igazi szolgálóleánya. És mindazok, akik a Gyermek születése előtt vagy után szóban és tettben mellé álltak — József, Erzsébet gyermekével és a jászol körül állók — beléptek Isten országába.

Másképp történt, mint ahogy az ember a zsoltárok és a próféták nyomán Isten országát elképzelte. A rómaiak továbbra is a föld urai maradtak, a főpapok és írástudók továbbra is igájuk alatt tartották a szegény népet. Láthatatlanul hordta magában mindegyik Isten országát. A földi terhek nem hullottak le róluk, sőt még több került rájuk, de olyan

erő repítette őket, amely az igát édessé, a terhet könnyűvé tette. És ez ma is így van. A lélekben fellobbanó isteni élet az a világosság, amely a sötétségbe jött, a szent éj csodája. Aki ezt magában hordja, az megérti, amikor erről beszélnek. De az erről szóló szavak mindenki más számára értelmetlen dadogásnak tűnnek. Az egész János-evangélium ilyen dadogás az örök életről, a szeretetről és életről. Isten bennünk és mi Őbenne: ez a mi részesedésünk Isten országában, amelynek alapját a megtestesülés fektette le.

b) Egyek Istenben.

Egynek lenni Istennel: ez az első. De egy második is következik ebből: ha Krisztus a Fő, mi vagyunk a Titokzatos Test tagjai, akkor egymás között tagok vagyunk, és mi, emberek egymással egyek vagyunk Istenben, az egy isteni életben. Ha Isten bennünk van és ha Isten szeretet, akkor nem lehet másképpen, mint hogy szeressük testvéreinket. Istenszeretetünk mértéke ezért emberszeretetünk. De ez valami más, mint a természetes emberszeretet. A természetes szeretet ehhez vagy ahhoz húz, akivel vérszerinti vagy jellembeli kapcsolat fűz össze, vagy közelálló az azonos érdekek miatt. A többi « idegen », akihez « semmi közünk », léte esetleg olyan visszataszító, hogy az ember a lehetőség szerint távol tartja tőle magát. A keresztény számára nincsenek « idegen emberek ». Mindenkor az a « felebarát », aki előttünk van, aki legjobban ránk szorul; közömbös az, rokonszenves-e vagy sem, « bírjuk-e » vagy sem, « erkölcsileg méltó-e » a segítségre avagy sem. Krisztus szeretete nem ismer határokat, soha nem szűnik meg, nem hátrál meg a rútság és a sár elől. Krisztus a bűnösökért, nem pedig az igazakért jött. És ha

Krisztus szeretete él bennünk, akkor úgy teszünk, mint ő, és az elveszett bárány után indulunk.

A természetes szeretet arra tör, hogy a szeretett embereket a maga számára megnyerje és azokat lehetőleg osztatlanul birtokolja. Krisztus azért jött, hogy az eltévelyedett emberiséget az Atya számára visszanyerje; aki az ő szeretetét éli, az az embereket Istenért és nem önmagáért szereti. Ez, természetesen, a legbiztosabb út, hogy örökké birtokoljuk, amikor ugyanis egy embert Istenben rejtettünk el, akkor Istenben egyek vagyunk vele; a másik meghódítására törő szenvedély viszont — előbb vagy utóbb — annak elvesztéséhez vezet. Mert a lelkekkel is úgy vagyunk, mint a külső javakkal: aki mindenáron arra törekszik, hogy megszerezze és megőrizze, elveszti őket. Aki Istennek adja, az megnyeri.

c) Legyen meg a te akaratod.

Elérkeztünk az istengyermekség harmadik ismérvéhez. Első volt: egynek lenni Istennel; a második, hogy Istenben mindnyájan egyek legyenek. A harmadik: « Arról ismerem fel, hogy szerettek, ha megtartjátok parancsomat ». Isten gyermekének lenni annyit jelent, mint Isten kezét fogva járni, Isten akaratát tenni és nem a miénket, minden gondunkat és reményünket Isten kezébe helyezni, nem aggódni többé sem magunk, sem a jövő miatt. Ebben áll Isten gyermekeinek szabadsága és vidámsága. Milyen kevesen rendelkeznek ezzel még a jámborok, még a hősies önfeláldozók közül is! Ezek gondjaik és kötelességeik nehéz súlya alatt mindig kétrét hajolva járnak. Mindnyájan ismerik az ég madarairól és a mezők liliomairól szóló példabeszédet, de ha egy olyan emberrel akadnak össze, akinek nincs vagyona, nyugdíja, sem biztosítéka arra nézve, miből

él meg a jövőben: e szokatlan valami előtt csóválják a fejüket. Természetesen, ha valaki mindig a mennyei Atyától várja, hogy gondoskodjék jövedelméről, élelméről és mindarról, amit kívánatosnak tart, súlyosan téved. Csak akkor bízhat megingathatatlanul Istenben, ha készen áll arra, hogy mindent elfogadjon az Atya kezéből. Egyedül Ő tudja, mi jó nekünk. És ha egyszer a szükség és nélkülözés célravezetőbbek, mint a kellemesen megnyugtató hírnév, ha félreértés és a megaláztatás jobbak, mint a tisztelet és tekintély, akkor az embernek erre is készen kell állnia. Ha ezt teszi, akkor könnyű szívvel él a jövőbe feszülő jelenben.

A « legyen meg a te akaratod » kérésnek teljes mértékben a keresztény élet vezérfonalának kell lennie. Ennek kell szabályoznia az egész életet: az egész napon át reggeltől estig és végig az egész évet. Ennek kell a keresztény egyetlen gondjának lennie. Az Úr vesz magára minden más gondot. Ennek az egy gondunknak azonban meg kell maradnia, amíg csak élünk. Objektíven így áll a helyzet: végérvényesen nem vagyunk biztosítva arról, hogy mindig Isten akaratának útján maradunk. Amint az első emberek az istengyermekségből az Istentől való távollétbe estek, mi is mindig késhegyen táncolunk a semmi és az isteni élet teljessége között. Előbb vagy utóbb ezt meg is érezzük. A lelki élet gyermeknapjaiban — amikor még csak éppen elkezdtük, hogy Isten vezetésére hagyatkozzunk — egészen erősen és határozottan érezzük a vezető kezet; napsugár ragyog előttünk és beragyogja mindazt, amit teszünk vagy tenni engedünk. De ez nem mindig marad így. Aki Krisztushoz tartozik, annak végig kell élnie Krisztus egész életét. El kell jutnia Krisztus érett korára, egyszer rá kell lépnie a keresztútra, aztán be kell lépnie

a Getszemániba és fel mennie a Golgotára. Mindazok a szenvedések, amelyek kívülről jönnek, semmit sem jelentenek a lélek sötét éjszakájához képest; ebben nem ragyog többé az isteni fény, nem szól többé az Úr. Isten jelen van, de rejtetten, és hallgat. Miért van ez így? Isten titkai ezek, és amikor róluk beszélünk, nem tárulnak fel maradéktalanul. De egy kissé már belepillanthatunk. Isten ember lett, hogy mi ismét részt vehessünk életében. Ez a kezdet, és ez a végső cél is.

De közben van még valami más. Krisztus Isten és ember, és ha mi osztozni akarunk életében, isteni és emberi életében is részesednünk kell. A magára vett emberi természet adta meg neki azt a lehetőséget, hogy szenvedjen és meghaljon. Öröktől fogva birtokolt isteni természete pedig végtelen értéket és megváltó erőt adott szenvedésének és halálának. Krisztus szenvedése és halála folytatódik titokzatos Testében, annak minden tagjában. Minden embernek szenvednie kell és meg kell halnia. De ha a tag elevenen kapcsolódik Krisztus testéhez, a Fő Istensége által szenvedése és halála megváltó erőt kap. Ez az az objektív alap, ami miatt a szentek vágyódtak a szenvedésre. Ez semmiképp sem jelent beteges vagyat a szenvedésre, mégis a természetes megértés számára eltévelyedésnek tűnik. A megváltás misztériumának fényében mégis ez a legmagasabbrendű okosság. A Krisztussal egyesült ember ezért tart ki változatlanul akkor is, amikor úgy érzi: a sötét éjszakában Isten távol van tőle, sőt elhagyta; az isteni Gondviselés talán arra használja fel ezt a szenvedést, hogy bizonyos bilincsektől megszabadítsa. Ezért: Legyen meg a te akaratod! » és előre, egyenesen a legsötétebb éjszakába.

4. *Az üdvösség útjai.*

De mondhatjuk-e akkor is: « legyen meg a te akaratod », ha többé már nem vagyunk biztosak abban, mit kíván tőlünk Isten akarata? Van-e valami eszköz arra, hogy akkor is az ő útján maradjunk, amikor kihúnyt a belső fény? Igen, van ilyen eszköz, mégpedig olyan erős eszköz, hogy az eltévelyedés minden elvi lehetősége gyakorlatilag teljesen valószínűtlen lesz. Isten azért jött, hogy megváltson és önmagával egyesítsen minket, hogy akaratunkat az övéhez alakítsa. Jól ismeri természetünket. Számol vele, és ezért mindennel megajándékoz, hogy segítsen elérésében. Az Isteni Gyermek tanító lett és megmondta, mit kell tennünk. Hogy az egész emberi életet átjárja az isteni élet, nem elég évente egyszer a jászol elé térdelnünk és hagynunk, hogy a szent éj varázsa rabul ejtsen. Ehhez az kell, hogy az ember egész élete során naponta kapcsolatban álljon Istennel, hallgassa Szavát, azt, amit neki mond és amit ránk hagyott, és kövesse ezeket a szavakat. Imádkoznunk kell minden dolgunk előtt, ahogy azt az Úr tanította és ahogyan mindig újra nyomatékosan lelkünkre köti: « Kérjetek és kaptok ». Ez a biztosítéka a meghallgattatásnak. És aki naponta szívből mondja, hogy « legyen meg a te akaratod », bízhat abban, hogy az isteni akaratot akkor sem véti el, amikor nincs meg többé a szubjektív biztonsága.

Krisztus nem hagyott minket árván. Elküldte Lelkét, aki megtanít minket a teljes igazságra; Egyházat alapított, amelyet Lelke vezet; egyházában utódokat állított, akiknek ajkán keresztül a Lélek emberi szavakkal szól hozzánk. A hivőket közösségben egyesítette, és azt akarja, hogy egymásért kezeskedjenek. Tehát nem vagyunk egyedül, és amikor az egyéni belátásunkba és imáinkba vetett bizalom fel-

mondja a szolgálatot, segít az engedelmesség ereje és mások imája.

« Az Ige testté lett »: ez igazsággá vált a betlehemi istállóban. De még nem teljesedett be egy másik formában. « Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, az örökké él ». Az Úr, aki tudja, hogy emberek vagyunk és emberek maradunk, akiknek minden nap harcolniok kell gyöngeségeikkel, valóban isteni bölcsességgel siet emberségünk segítségére. Ahogy a földi testnek szüksége van a mindennapi kenyérre, úgy a bennünk lévő isteni élet is tartósabb táplálékot kíván. « Ez az az élő Kenyér, amely az égből szállt alá ». Aki ezt valóban mindennapi kenyerének tekinti, abban naponta beteljesül a karácsonyéj titka, az Ige megtestesülése. És ez a legbiztosabb út ahhoz, hogy kitartsunk az Istennel való egy-létben, hogy mindennap szorosabban és mélyebben egybenőjünk Krisztus titkozatos Testével. Tudom, hogy sokat számára mindez túlságosan merész óhajnak tűnik. Gyakorlatilag ez a következőt jelenti legtöbbek számára: amikor újrakezdenek, egész külső és belső életüket át kell állítaniok. De éppen ezt kell megtenni! Életünkben helyet kell teremtenünk az eukarisztikus Üdvözítő számára, hogy életünk az övéhez alakulhasson. Hogy ez sokat kíván? Az embernek oly sok felesleges dologra van ideje: felesleges butaságokat összeolvas az újságokból, folyóiratokból; kávézóban üldögél; az utcán negyed vagy fél órákat elfecseg: « kikapcsolódás » címén időt és energiát forgácsol szét, veszteget el. Nem lenne lehetséges, hogy egy reggeli órát találjon, amikor nem szétszórja, hanem összeszedi magát, amikor nem emészti magát, hanem erőt gyűjt az egész napra?

Természetesen ehhez többre van szükség, mint egy óra. Az ilyen órától a másikig az embernek úgy kell

élnie, hogy viszatérhessen. Többé nem hagyhatja el magát, még időnként sem. Hogy naponta mennyit halad, arról nem mondhat ítéletet. Csak amikor mások egy szót sem szólnak, akkor érzi az ember, mit gondolnak. Szeretné elfelejteni környezetét, s amikor ez lehetetlen, akkor kezd együttélni a gyötrelemmel. Így van ez az Úrral való mindennapi kapcsolatban is. Az ember finom érzékkel mindig megsejti, mi tetszik, vagy mi nem tetszik neki. Ha előzőleg teljes békében volt önmagával, most minden megváltozik. Az ember sok rosszat talál, és — amennyire tőle függ — megváltoztatja. Aztán néha olyasmit fedez fel, amit nem talál se szépnek, se jónak, de amit túl nehéz megváltoztatni. Ekkor fokozatosan nagyon kicsi és megtört lesz, megbocsátó és elnéző a mások szemében látott szálkák miatt, mivel a magáéban egy gerendát talált; végül megtanulja. hogy magát az isteni jelenlét könyörtelen fényébe helyezze és Isten irgalmára hagyatkozzék, aki mindent megtehet, ami a mi erőinket megcsúfolja. Ez az út messzebbre vezet annak a « jó katolikusnak » önelégültségétől, aki « teljesíti kötelességeit », aki « jó újságokat » olvas, aki « helyesen választ » stb., de egyébként mindig azt teszi, ami neki tetszik; ez az út a gyermekek egyszerűségében és a vámosok alázatában elvezet az Isten tenyerén való élethez. Aki egyszer ezen az úton elindult, soha nem fog visszafordulni.

Az istengyermekség tehát ezt jelenti: kicsinek, de ugyanakkor nagynak lenni. Eukarisztikus életet élni annyit jelent, mint egészen kilépni saját életünk szűkösségéből és belenőni a krisztusi élet távlatába. Amikor az Úr házunkban fölkeres, nem foglalkozunk mindig magunkkal és ügyeinkkel. Elkövetkezik az, hogy az Úr ügyei iránt kezdünk el érdeklődni. A napi áldozatban való részvétel akaratlanul is be-

von minket a liturgikus életbe. Az ima és az oltárszolgálatok gyakorlása bevezetnek minket az egyházi év körforgásába, az üdvösségtörténet újra és újra elvonul lelki szemünk előtt, és egyre mélyebben fogjuk fel értelmét. Az áldozati cselekmény mindig újra átitat bennünket hitünk központi titkával, amely a világtörténelem sarkpontja: a megtestesülés és a megváltás misztériumával. Ki tudna fogékony lélekkel és szívvel a szent áldozaton jelen lenni anélkül, hogy magával ne ragadná az áldozat szelleme, el ne kapná az a vágy, hogy magát és kis személyes életét a Megváltó nagy művére adja? A kereszténység titkai osztatlan egészet alkotnak. Amikor az ember egyben elmélyed, a többibe is jobban behatol. Így vezet az út Betlehemtől megállás nélkül a Golgotára, a jászoltól a keresztig. Amikor Szűz Mária elvitte a Gyermeket a templomba, ott megmondták neki, hogy lelkét kard járja át, hogy ez a Gyermek bukásra és feltámadásra rendeltetett, jelnek sokak számára, amelynek ellentmondanak. A szenvedésnek, a világosság és a sötétség közötti harcnak ez a hírüladása nyilvánult meg már a jászolnál!

Néha egybeesik Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe és Hetvened vasárnap (1), a megtestesülés ünnepe és a kínszenvedésre való előkészület (kezdete). A bűn éjszakájában felragyog a betlehemi csillag. A jászolból elősugárzó fényre rávetődik a kereszt árnyéka, A böjti napok sötétségében kialszik a fény, hogy mint a kegyelem napja annál fényeseb-

(1) A zsinati liturgikus reform előtt az egyház már hamvazószerda előtt megkezdte a nagyböjti előkészületet; ezt nyitotta meg az ún. hetvened vasárnap (hetven nap húsvét előtt).

ben ragyogjon föl a feltámadás reggelén. A testté lett Isten Fia útja a kereszten és szenvedésen keresztül vezetett a feltámadás dicsőségébe. Hogy az Emberfiával a szenvedés és kereszt által elérkezzünk a feltámadás dicsőségébe: ez mindnyájunk ösvénye, ez az egész emberiség útja (2).

---

(2) 1931. január 31-én Ludwigshafenben tartott előadás. Megjelent: Waltraud Herbstrith összeállításában: Edith Stein: *Wege zur inneren Stille,* Verlag Gerhard Kaffke, Frankfurt, 1978. (9-24.l.) - A fordítás a kiadó szíves engedélyével készült.

IRODALOM

I. EDITH STEIN MŰVEI

A. Edith Stein Összes Műveinek kritikai kiadását a Nauwelaerts (Louvain) és a Verlag Herder (Freiburg) közösen gondozza. A kiadást előkészítik: Dr L. Gelber, az Edith Stein kármelita archívum őrzője és Romaeus Leuven OCD. Eddig a következő kötetek jelentek meg:

Dr Edith Stein unbeschuhte Karmelitin:

I. *Kreuzeswissenschaft, Studie über Joannes a Cruce,* 1954.

II. *Endliches und ewiges Sein, Versuch eines Aufstieges zum Sinn des Seins,* 1950., 1962.

III. *Des hl. Thomas von Aquino Untersuchungen über die Wahrheit,* (Quaestiones disputatae de veritate) I. 1952.

IV. (Quaestiones disputatae de veritate) II. 1955.

V. *Die Frau, Ihre Aufgabe nach Natur und Gnade,* 1959.

VI. *Welt und Person, Beitrag zum christlichen Wahrheitstreben,* 1962.
Die weltanschauliche Bedeutung der Phänomenologie
Natur und Übernatur in Goethe's « Faust »
Zwei Betrachtungen zu E. Husserl
Die Seelenburg
Martin Heideggers Existentialphilosophie
Die ontische Struktur der Person und ihre erkenntnis-theoretische Problematik

VII. *Aus dem Leben einer jüdischen Familie,* 1965.

VIII. *Selbstbildnis in Briefen* (1916-1934) I. 1976.

IX. *Selbstbildnis in Briefen* (1934-1942) II. 1977.

B. Edith Stein egyes műveinek néhány külön kiadása:
Edith Stein: *Teresia von Avila,* Kanisius Verlag, Konstanz, 1952.

Wege zur inneren Stille; összeállította Waltraud Herbstrith, Verlag Gerhard Kaffke, Frankfurt/Main, 1978.

Életalakítás Szent Erzsébet szellemében, Szolgálat, 1976. 32.

« *Egy zsidó család élete* » - Részlet, ford, Kis Monika, *Vigilia,* 1977. aug.

II. EDITH STEINRÓL

A. Életéről:

Teresia Renata de Spiritu Sancto: *Edith Stein, Lebensbild einer Philosophin und Karmelitin,* Nürnberg, 1948.

Elisabeth de Miribel: *Edith Stein,* Seuil, 1953.

Teresia Margareta a Corde Jesu OCD: *Edith Stein, Eine Heilige?* München, 1953.

Henry Bordeaux: *La vie pathétique d'Edith Stein, Méditations,* La Table Rotonde, Paris, 1955.

Martha Paulus: *Edith Stein, Aus Leben und Werk,* Schnell und Steiner, München, 1960.

Kölner Selig- und Heiligsprechungsprozess der Dienerin Gottes Sr. Teresia Benedicta a Cruce (Edith Stein), Köln, 1962.

Sr. Teresia a Matre Dei: *Edith Stein, Auf der Suche nach Gott,* Verlag Butzon, Kevelaer Rheinland, 1963.

Luigi Castiglione: « A quindici anni dalla morte di Edith Stein »; La sua eroica « Scientia crucis », *L'Osservatore della domenica,* 1967.VI.25.

Csanád Béla: « Az okos szűz halála », *Új Ember,* 1967. aug. 20.

Széll Margit: « A kereszt tudománya, Edith Stein életútja », *Vigilia,* 1971. nov. 726-734. l.

Waltraud Herbstrich (Teresia a Matre Dei OCD): *Edith Stein,* Kyrios Verlag, Freising, 1972.

Waltraud Herbstrith: *Edith Stein,* Bilder des Lebens, Verlag Gerhard Kaffke, Frankfurt/Main, 1973.

Luigi Carlo Di Muzio: *I giorni della verità, La vicenda di Edith Stein,* « La Sorgente », 1974.

Giuliana Palieri Annesi: « Vita e morte di una suora carmelitana: Edith Stein », *L'Osservatore della domenica,* 1974.II.17.

Emilio Bortone: *Suor Teresa Benedetta della Croce (Edith Stein)* Postulazione Generale O.C.D. Roma, 1976.

Kis Monika: « Az igazság éhe és szomja, Edith Stein életútja » *Vigilia,* 1977. aug. 509-518. l.

B. Életművéről:

D. Grasso: « Contrasti e problemi nella conversione degli ebrei », *Civiltà Cattolica,* 1955. 1. 393-407.

André A. Devaux: « L'Idée de vocation dans la vie et dans la pensée d'Edith Stein », *Les Études Philosophiques,* 1956. 3. 423-445.

R. Dumareau: « Un témoin de la lumière: Edith Stein », *Les Études Philosophiques,* 1955. 2. 238-249.

Eric Przywara S. J.. « Edith Stein et Simone Weil, Essentialisme, Existentialisme, Analogie », *Les Études Philosophiques,* 1956. 3. 458-472.

Xavier Tilliette: « Le souvenir d'Edith Stein », *Études,* 1956. 4-5. 3-14.

A. Brunner S. J.: « Edith Steins geistige Gestalt », *Stimmen der Zeit,* 1966. II. 300-303.

P. Atenagora dello Spirito Santo OCD: « La missione della donna nella Chiesa nel pensiero di Edith Stein », *Rivista di vita spirituale,* 1969. 442-453.

P. Atenagora dello Spirito Santo OCD: « Martire e contemplativa Teresa Benedetta della Croce - Edith Stein », *Rivista di vita spirituale,* 1970. 411-442.

Domenico Mondrone S. J.: « Il volto umano e religioso di Edith Stein », *Civiltà Cattolica,* 1973. 216-230.

Reuben Guilead: *De la prénoménologie à la science de la croix, L'itinéraire d'Edith Stein,* Nauwelarts, Louvain-Paris, 1974.

Carla Bettinelli: *Il pensiero di Edith Stein, Dalla fenomenologia alla scienza della Croce,* « Vita e pensiero », Milano, 1976.

III. ELMÉLKEDÉSRE SZÁNT FELDOLGOZÁSOK:

Waltraud Herbstrith: *Beten mit Edith Stein,* Schriftenreihe zur Meditation, Verlag Gerhard Kaffke, Bergen-Enkheim, 1974.

Waltraud Herbstriht: *Edith Stein, Gedichte + Gebete aus dem Nachlass,* Verlag Gerhard Kaffke, Bergen-Enkheim, 1975.

Edith Stein (Suor Teresa Benedetta della Croce): *Pensieri,* « Il passero solitario », Roma, 1975.

III.

SALKAHÁZI SÁRA

A társadalmi igazságosság apostola

1944. december 27-én, a szeretett tanítvány ünnepén, késő este nyilas fegyveresek egy nagyobb csoportot hajtanak az Üllői úttól a Duna irányában. A reggel még fehéren tündöklő utcákat most mocskos latyak borítja. Az utak fölé görnyedő házak sötét alagutat emelnek a riadtan menetelők elé. Résnyi fény sem szűrődik ki a kékpapirral födött ablakokon. Megállt az élet a félelembe bénult városban. Fogynak az utcák, rohannak a kiszámított percek. Vad szél cibálja a foglyok sebtében fölkapott kabátját, kendőjét. Az utolsó sorban egy magas termetű, szemüveges, rövid hajú nő menetel. El-elkapja a megtántorodókat, lehajtott fejjel odasúg valamit a mellette zihálva zokogó fiatal lánynak.

A mellékutcák sorából egy váratlan kanyarral kiérnek a Duna rakpartjára. A nyilasok ordító parancsokkal egy sorba állítják őket. A segélykérő kiáltások fegyverropogásba fúlnak. A magas, rövid hajú nőnek még van annyi ideje, hogy letérdeljen és széles mozdulattal keresztet vessen, mielőtt leteríti a golyó. Aztán élettelenül ő is a többiek mellé hanyatlik.

A jelenet alig tart néhány percig. A kivégzők a rakpart lépcsőjéhez vonszolják a még élő-meleg testeket; lábuknál, kezüknél fogva egyenként bedobálják őket a feketén felcsapó piszkos hullámokba.

A kivégzés helyén szétfolyó vért pár perc alatt elmossa a megeredt ólmos eső.

A fegyveres nyilasokat elnyeli egy sötét utca. Teljes csend borul a környékre. Mintha nem történt volna semmi... Vagy végignézte valaki a történteket valamelyik sötét Duna-parti ablakból...?

A decemberi Budapestre rászakad a dermesztő téli éjszaka.

1. *A századforduló gyermeke*

Salkaházi Sára, eredeti nevén Schalkház Sára gyermekkoráról, családjáról meglehetősen gyér adataink vannak. 1899. május 11-én született Kassán. Nagyapja a kassai Schalkház szálló tulajdonosa. Édesapja felvidéki magyar családból származik, édesanyja, Stiller Klotild pedig egy bécsi család egészen magyarrá lett sarja. Sára később humoros cikkben számol be családfájáról. A német Schalk szó kópét, csínytevőt jelent. Ez a tréfamesterség kb. Sári egyetlen családi öröksége. Mire ui. ő felnő, a szálloda egy részvénytársaság kezében van. Szülei igyekeznek a legjobb nevelést biztosítani tehetséges gyermekük számára, ezért a kassai orsolyitákhoz adják. Sára első pillanattól otthonosan mozog az iskolában, a kor szokásával elentétben azonnal letegezi társait. Egészséges, nagyhangú gyerek, sokat mókázik, olykor egy-egy szellemes ötlettel átrázza az egész osztályt. Nincsenek ellenlábasai, mindenki szereti. Igényli a barátságot, a szívtől-szívig húzódó meleg kapcsolatokat. Aki egyszer barátja lesz, ahhoz hűséges, egész életre szólóan.

Fogalmazványai mindig kiválóak, remek érzékkel tapint rá a lényeges pontokra, összefüggésekre. Mesteri ügyességgel jellemez, szívesen nyúl a szatíra,

irónia eszközeihez. Irodalmi készségét persze diákmódra is kamatoztatja: az unalmas órákon kínrímeket farag; a körbedugdosott papirok aztán felderítik az ásítozó kamaszokat. Szünetben már robban a nevetés, és a társaság jókedvűen vonul be a következő órára. Jól érzik magukat ebben a légkörben.

Remek képességei ellenére sem töri magát a jeles osztályzatok után. Minden érdekli, szeretne mindent tudni, de a látható eredmények nem izgatják. Hol hallotta először ezt a két latin szót — *Memento mori* — nem tudjuk, de az biztos, hogy igen mélyen hat rá. Bevési minden írószerszámába, rárajzolja füzeteire. « Emlékezz a halálra »... Nem mindennap hall ilyesmit az ember kamasz lányoktól. Mégis ez a jelszava. Ezt ismételgeti amikor házifeladat írásába kezd, vonalzójával mértani ábrát készít, vagy a latin memoriter ismétlésébe fog. *Memento mori*... Emlékezz arra, hogy meghalsz!

Egy haláleset bizonyosan mély nyomot hagy a lelkében. Spanyolnátha járvány üt ki Kassán, váratlanul meghal a helyi színtársulat egy fiatal színésznője. Sára azt javasolja, adják össze a zsebpénzüket és mondassanak szentmisét érte. Egyik legjobb barátnőjével gyónnak és áldoznak is aznap.

Sára különben nem tartozik az ájtatos, jámbor diákok közé. Nem akar belépni a Mária kongregációba, pedig ez egészen természetes lépés volt valamennyi diáktársa számára. Csak később szánja rá magát, de attól a pillanattól kezdve buzgó Mária tisztelő.

Rajongva szereti Rákóczit, a kuruc vezért és a bujdosó fejedelmet. (Rákóczi a kassai székesegyházban van eltemetve). Betéve tudja és lelkesen idézi az irodalom órán tanult szövegeket. Sári is nagy ku-

ruc, spontán ellenszenvvel néz mindenre, ami német. Ez a családi vonás segíti abban, hogy kislány korától figyeljen a politikai eseményekre. Mindig van véleménye és ezt nem is titkolja. Még az iskolapadban ül, amikor megírja első kis cikkeit és Siphax álnéven le is közli a legszínvonalasabb kassai lapban, az *Esti Újság*ban. A napi hírek rovatban közölt kis írásokat lelkesen olvassák, senki sem sejti, hogy írójuk egy húszon inneni fiatal lány.

Ugyancsak rajongva szereti szülővárosát, Kassát. Egy illetéktelen pesti kritikára válaszolva « berzenkedő kassai öntudattal » utasítja el az « idegenből jött magyar » minősítést. « Mit tudja az a jó kritikus, hogy mi az: Kassa! Azt csak az őslakos kassaiak tudják, hogy Kassa és a kassai magyarság, mit köszönhet... « az idegenből ideszakadt » polgároknak, akik gyárakat építettek, üzleteket alapítottak, harangot öntöttek, vasat kovácsoltak, jogot védtek, tanítottak, várost igazgattak és hirdették Isten igéjét... Minden igazi kassai mindörökké szerelmese Kassának! »

A tanítónőképző elvégzése után egy évig a helybeli Kinizsi utcai állami iskolában helyettes tanitónői állást kap. Egy fiúosztályt bíznak rá. Sára nem érez magában hivatást a tanításra, viszont szenvedélyesen érdeklődik többnyire szegénysorsú « fiai » élete, családi körülményei iránt. Valóságos anyja lesz a sokszor éhes, rosszul öltözött gyerekeknek. Zsebéből soha nem hiányzik a tű és cérna. Egy-egy gombcsata vagy verekedés után mosolyogva fog neki, hogy felvarrja a letépett gombokat, összehúzza a hasadásokat. Szabad idejében kijár családot látogatni, és lelkes érdeklődéssel ismerkedik emberekkel, társadalmi körülményekkel, szociális problémákkal. A rá jellemző hévvel keresi a mélyebb

összefüggéseket, a szegénység, elmaradottság igazi gyökereit. Bár jól tudja, hogy segítsége csak csepp a tengerben, fizetése nagy része mások zsebébe vándorol. Szívesen ad, de ugyanakkor elkeseredetten látja, mennyire alapjaiban kellene változtatni a társadalmi struktúrákon. Keserűségét, szenvedélyes lázadását cikkeibe önti.

Mindössze egy évig tanít. Egy évig a Schalkház Részvénytársaság irodájában dolgozik, de rövidesen más foglalkozás és kenyérkereset után néz. Botrányosan eredeti ötlete támad: felcsap könyvkötő inasnak. Az agyagiak miatt erre nincs szüksége, hiszen édesanyja még mindig a Schalkház szálló főrészvényese, Sára azonban önálló akar lenni. Olyan vizekre evez tehát, ahol maga irányíthatja életét, és kitekintése lehet szélesebb távlatokra. Egy jónevű könyvkötő mester hivatalosan bejegyzett tanonca lesz a húsz éves tanítónő. Megfizethetetlenül értékes tapasztalatokat gyűjt. Egyrészt elsajátítja a szakma minden fogását, másrészt saját bőrén tapasztalja, mit jelent kicsinek, lenézettnek lenni. A segédek éreztetik vele tanonc-voltát... Arra is felhasználják, hogy cigarettát, újságot hozassanak vele. Sára valóságos kifutó inas lesz. Kemény « főiskola » ez a tanoncidő, és Sára most jelesre vizsgázik. Érdekes módon most nem lázad, inkább megfigyel és értékel.

Felszabadul, könyvkötősegéd lesz. Folytatja a műhelyben a munkát, versenyt dolgozik a férfiakkal. Ha kell túlórázik, a legnehezebb fizikai munkából is kiveszi részét. Akkor sem szól, amikor azt látja, hogy a legnehezebb munkát rá tolják. A kétértelmű vicceket viszont nem tűri. Hamarosan észre is veszik kollégái, hogy ezek leperegnek róla. Így abbahagyják a dolgot.

Tagja lesz az Újságíró Szakszervezetnek, egy ideig a pénztárosi tisztet viseli. Közben belép az akkoriban megalakult Keresztény Szocialista Pártba. A könyvkötő műhely és a párt közelebb hozza a könyvek világához. Sára sokat olvas és egyre szenvedélyesebben veti magát a politikai életbe. Sorra jelennek meg cikkei a *Felvidéki Újság*ban, a *Kassai Újság*ban és később a *Prágai Magyar Hírlap*ban. Lelkes tagja a Kassán 1918 óta működő Leányklubnak is. Közben egy esztendeig ismét szakmát tanul. Egy kalaposüzletben dolgozik kereskedő alkalmazottként. 1924-25-ben visszatér a könyvkötő mesterséghez, mint segéd működik különböző kassai műhelyekben és nyomdákban.

Édesanyja, az « aranyosszívű mamuska » ingyen tart szegénysorsú kosztos diákokat. Az egyik ilyen diákkori ismeretségből szerelem lesz. A fiatalember már vidéki gazdász, amikor megkéri Sára kezét. Megtörténik az eljegyzés. A fiatal jegyesek végiglátogatják a jó barátokat. A menyasszony- vagy már asszonysorban levő barátnők nem ismernek régi barátnőjükre. Szájában ott lóg az elmaradhatatlan cigaretta, némán füstöl egy sarokban, keveset szól, arcáról levertség, valami titokzatos szomorúság árad. Senki sem lepődik meg, amikor néhány hónap múlva Sára közli barátnőjével, hogy egy váratlan elhatározással postán visszaküldte jegygyűrűjét. Most ismét önmagára talál, sziporkázóan szellemes. De erről az eljegyzési kalandról nem szívesen beszél. Lezárt ügy, nincs mit mondania róla.

1926-tól már egészen az újságírásnak él. Az Országos Keresztény Szocialista Párt megbízásából a párt hivatalos lapját, a *Nép*et szerkeszti nagy lelkesedéssel egészen 1928 végéig. Beválasztják a párt vezetőségébe. 1929-ig, tehát négy évig marad pártvezetőségi

tag. Sára elsősorban a női szociális szakosztályban tevékenykedik. Mint a *Nép* szerkesztője részt vesz az Újságíró Szakszervezet munkájában is.

Éles ítélőképességű politikussá válik, a legtehetségesebb újságírók között emlegetik. Gyakran látják a Schalkház kávézójában újságíró kollégái körében. Szívják egyik cigarettát a másik után, isszák a méregerős feketét, s közben megtárgyalják a világ folyását. Sára gyakran itt írja cikkeit, itt végzi el a szükséges korrektúrát. A kávéház az otthona, alkotó műhelye, szerkesztő irodája.

Valószínű, hogy kapcsolatba kerül a szlovákiai magyar irodalom akkor legjelentősebb képviselőivel. Kassa kulturális központ, itt születik meg több magyar napilap, folyóirat, itt talál otthonra a Tanácsköztársaság leverés után külföldre emigrált több magyar író is. A *Prágai Magyar Hírlap*ot pl. az emigráns magyar írók emelik magas színvonalra és nyitnak teret a szociális követeléseknek is; Darkó István Losoncon *A Mi Lapunk*at szerkeszti és hangot ad a haladó ifjúság eszméinek. A 20-as évektől játszik fontos szerepet a magyar emigránsok által kiadott *Tűz*; az 1932-ben meginduló *Magyar Írás* hasábjain Móricz írásai is napvilágot látnak. Juhász Árpád, a haladó szépíró és publicista szintén újságíróskodik egy ideig Kassán. Néhány év múlva tűnik majd fel a fiatal Ilku Pál. A szlovákiai magyar irodalom két legkiemelkedőbb egyénisége Fábry Zoltán és a nála hét évvel fiatalabb Szalatnay Rezső. Fábry, a volt Babits tanítvány, 1920 óta a Kassa melletti Stószon él, innen cikkezik a kassai *Esti Újság*ban, *Hírlap*ban, majd szerkeszti a *Korunkat* és Balogh Edgárral a Sarlós mozgalom forradalmi szemléletét tükröző *Ut*at. Ő ismerteti meg a szlovákiai magya-

rokkal Ady költészetét (1). Ezekben az években gyűjti össze azokat a riportokat, amelyeket Pozsonyban ad majd ki 1932-ben *Az éhség legendája* címmel; felmérései olyan tükröt tartanak az uralkodó osztály képviselői elé, hogy nem kerülhetik el sorsukat: betiltják, elkobozzák. A helyi irodalmi körökben Fábry ismeri fel először a fiatal József Attila nagyságát és ismerteti meg verseit az olvasókkal. A *Pozsonyi Magyar Újság*ban és az Osztraván kiadott *Magyar Nap*ban Sándor László hívja fel a figyelmet a növekvő német veszélyre... És folytathatnánk a sort. A 30-as évek elején kiváló újságírógárda szolgálja a magyar kultúrát és keresi az egyre égetőbbé váló politikai-társadalmi problémák megoldásának kulcsát. — Ilyen légkörben ír és dolgozik Sára.

1927 őszén a Regina Pacis ősi épületében szociális tanfolyamot hirdetnek. Sára három kassai barátnőjével részt vesz a kurzuson. A következő év elején ismerkedik meg a szociális testvérekkel. Távolról figyeli munkájukat, szemügyre veszi életüket. Igen óvatos és tartózkodó. Úgy beszél velük, mintha a vallás egyáltalán nem érdekelné, jóllehet már évek óta napi áldozó. Huszonkilenc éves, de még nem látja, — vagy nem akarja látni —, mit kell tennie. Tudja, hogy kiváló adottságai vannak, szeretné ezeket ka-

---

(1) Fábry Zoltán: *Tanú és tanulság voltam* (Madách Könyvkiadó, Bratislava, 1977.) c. posthumus kötetének egyik cikkében így emlékezik meg Adyról: « *Ady Endre*: a szlovenszkói magyar hagyomány! Földünkön talán mindössze egyszer járt, de a a hagyományi értéket és a többletet nálunk összegzően ő jelentette. 1918-ban hagyománynélküliek voltunk, de egyetlenegy nevet, egyetlenegy örökséget szentségként tiszteltünk és makulátlanul kezeltünk mindvégig: Adyt! (...) A magyar hagyomány élő summája ma Ady! » (72-73.l.).

matoztatni. Tapasztalatai azonban megérlelik benne azt a meggyőződést, hogy saját érvényesülése nem lehet kizárólagos cél. Alaposan ismeri már a politikai, gazdasági, társadalmi élet szövevényét és égető problémáit. Szeretne erős kézzel belenyúlni. Nincs megelégedve tevékenységének hatórórével. Többet akar.

Megfontolásai és az el-elfojtott belső hívás lassan kerülnek összhangba. Érett fővel már nem saját érvényesülését keresi elsősorban, hanem a nagyobb, hatékonyabb áldozatot.

Egy napon jegyet vált a pesti gyorsra. Bőrkabátja zsebébe cigarettát rak és felutazik a Szociális Testvérek Társaságának központjába. Felvételét kéri.

2. *Újoncév*

A Szociális Testvérek Társaságát Schlachta Margit alapította alig néhány éve, 1923-ban. Az új magyar szerzetescsalád tagjai karitatív, szociális, népegészségügyi, kulturális, nőmozgalmi stb. tevékenységre kapnak kiképzést; egyházközségekben, különböző egyesületekben, szervezetekben, népjóléti intézményekben folytatnak apostoli munkát. Feladatuknak tartják a külföldre (Kanada, USA) került magyarok szolgálatát is.

A magyar talajon keletkezett, mély lelkiséget kívánó, ugyanakkor modern keretek között élő Társaság már az első évektől kezdve igen szép eredményeket tud felmutatni.

Sára egyáltalán nem részesül lelkes fogadtatásban. A Társaság vezetője halogatja a vele való beszélgetést, aztán elutasítja. Nehezen hiszi, hogy ez az állandón cigarettázó, befutott újságíró a fogadal-

mas életre akar vállalkozni. Sára letörten tér vissza Kassára, de a harcot nem adja fel. Megfogadja halálos bűn terhe alatt, hogy nem vesz többet szájába cigarettát. Hogy ez milyen kínlódásába került, azt még elképzelni is nehéz annak, aki nem esett át hasonló küzdelmen. Naponként megújítja elhatározását. Az utcán átmegy a túloldalra, ha cigarettázó embert lát közeledni... Máskor meg legalább más cigarettájának a füstjét akarja szívni... De lassan csökken benne a nikotin-éhség, ujjairól lekopik a sárga méreg nyoma. Újra kéri felvételét, most már sikerrel. Még Kassán meleg baráti viszonyba kerül egy szociális testvérrel. Sára megragadja a felényújtott segítő kezet, hogy szabad szívvel követhesse Isten hívását. Egy szentképre ezt írja neki:

« Barátságunkat, egymás iránti szeretetünket Krisztus Szívébe helyeztem s Krisztus szent áldásával áldotta meg. Mindennap hálát adok az Úrnak, hogy nekem adta szeretetedet, mert a te szíveden keresztül mutatta meg az utat az Ő vérző Szent Szívéig, mert a te kezed emelte az én kezemet az Ő átütött szent Kezéig, most már örökké ott nyugszik kezem Krisztus kezében. Erősen, elvehetetlenül. — S ha majd egyszer egészen szabad leszek, odafenn diadalmas hálával imádkozom Érted.

Sára

1928. szeptember 17-én ugyanennek a testvérnek:

« Testvérem, ne kérdezd, hogy mit adtál! Hiszen tudod: béklyózott kezemet feloldottad és fölemelted, tudod! Te ébresztetted világi álomba elkábult lelkemet hivatásomra, tudod! Te voltál az, aki szabaddá tettél... és én nagyon köszönöm az Úrnak, hogy ezt általad adta... Krisztus szeretetében égő testvéri szeretettel: Sára. »

1929. február 6-án lép be a Társaságba. Néhány ismerkedő hónap elteltével megkezdheti a noviciátusi évet.

A szerzetesi életre felkészítő újoncév idején Sára testvérnek alapos mélyszántást kell végeznie. Elmélyülő önismerete felfedi előtte főhibáját, a kevélységet. Szenvedélyes erővel küzd önmaga legyőzéséért. Naplót vezet, s ebben állandóan ilyen kifejezések jelennek meg: « akarom, elhatározom, lemondás mindenről, szabadság, hűség, az akarat átadása, cselekedni, lendület, magány, béke... » Újoncéve a szüntelen kemény harc, kísértések jegyében telik el. Apró lépésekkel halad előre, életében nincs semmi rendkívüli. Naplójában közvetlen egyszerűséggel számol be belső életének eseményeiről.

1929. szept. 4. Nem jöttél hívni az igazakat, hanem a bűnösöket. Ugye azért hívtál engem? Ugye azért választottál engem? Nagyon, egészen, mindenestül Tied akarok lenni, hogy nagyon, egészen, mindenestül dolgozhassam Neked, Érted! — Életgyónás utáni elhatározás: sokszor akarom felidézni magamban, hogy mit bocsátott meg nekem az Úr! Nagyon hálás, dolgos, odaadó akarok lenni. Mindenben. Mi a hála? Lendület, ujjongás, öröm, hozsánna, Tedeum! Hála: ragaszkodás, kitartás, hűség. A hála nemcsak érzés, hanem cselekedet is. Ugye, Uram? A legjobban akarod ezt a cselekvő hálát... Egészen Krisztusnak adott akarok lenni, minden akaratommal belé kapcsolni és nem mondani, nem érezni, de élni, munkálni a hálát! Amen. Úgy legyen. Segíts meg édes Krisztusom!

Szept. 7. Magam átadása az Úristennek. Hogyan végzem munkáimat, imáimat? — Nagyon akarom szeretni azt, ami nehéz és lelkesen csinálni, mert ezen látszik, menynyire vagyok Krisztusé... Hogyan szeretem testvéreimet? Az a jó, amint találkozom olyannal, akit nehéz elviselni, mosolyogni fogok rá és egy rövid fohászt mondok érte. — Fogadd szívesen ezt, Jézusom, és add, hogy ne feledkezzem meg erről, hanem tegyem is.

Szept. 17. Éppen ma egy éve, hogy az első, a legelső lépést tettem a hivatás útján. — Édes jó Krisztusom, milyen sokat segítettél azóta! Igen, akarom egészen elveszí-

teni magamat, hogy egészen megtaláljalak. Sokat fogok gondolkodni, hogy mik azok, amik akadályozzák, hogy elveszítsem önmagamat. S ha önmagam az, akkor önmagamon kell keresztülgázolnom! — Jézusom, segíts, hogy tudjam elveszteni önmagamat. Te látod, Jézus, hogy szívemnek minden vágya, hogy egészen Tied legyek. Minden akaratommal akarom ezt. Jézusom, áldd meg ezt az elhatározásomat és segíts, segíts!

Szept. 20. Önmegtagadó akarok lenni. Minden alkalmat fel akarok használni erre. — A szeretet pozitív gyakorlása!

Szept. 21. (Lelkimagány) Haragos akartam lenni, duzzogó akartam lenni. Oda kell adnom ezt is. Magamat kerestem ebben a duzzogó akarásban is. Magamat. Legyek egészen őszinte magamhoz: nagyon is önmagam körül forgok... Lássam ezt világosan. — Annyira mondjak le magamról, hogyha más hozzám rossz, ahhoz jó legyek. Megtorlás ösztöne. « Parazsat teszel a fejére ». Nyugtalanságot fogsz okozni, jó irányú nyugtalanságot. Kiégeti belőle a rosszat és jó lesz hozzám. A lélek fokozottan fog örvendezni. Közösben. Közös öröm, kettős öröm... Megváltó magatartás. Végigvinni a szeretet parancsát. Mely fokon nem vagyok hajlandó feláldozni boldogságomat?... Önszeretet, önzés, irígység, hiúság, kevélység, dac, feltűnési vágy, ezek és ezekhez hasonlók, amiknek hirtelen nevet sem tudok adni, de amik mind itt élnek bennem, ezek kötnek a boldogságomhoz? Le kell mondanom mindenről. A lelkiéletben egészen reálisnak kell lenni. Lehet, hogy néha egészen kicsi, csekély és egészen prózai dolog az, ami a lelkemet leköti. Talán egy szem kockacukor vagy egy falat kenyér. Ne mondjam, hogy ezek semmiségek. Lássam egészen tisztán, az a szem cukor jelenti a boldogságomat, vagy az a darab kenyér. Próbáljam elvenni magamtól, ha csak egy icipicit is fáj, világos, hogy ragaszkodtam ehhez: mondjak le! Legyek szabad mindentől. A célja a lemondásnak a több boldogság. — Az igazság az, ami engem meg szabadít. — Szeretek-e és bebizonyítom-e ezt a szeretetet áldozatok árán? — Boldogan és örömmel szeretni Istent! Oh mennyi, mennyi van eb-

ben. Azt hiszem, az Úristen minden embernek más-más adottságot ad, hogy Őt hogyan szeresse. Az én lelkem inkább az örömre van beálltva. Derüre. Tehát nekem így kell Hozzá kapcsolódnom, így kell Őt szeretnem.

Szept. 23. Ki nem mond le mindenről, amit bír, nem lehet az én tanítványom. — Szabadnak kéne lennem egészen. Amiről azt hittem: szabad vagyok, most látom csak, hogy mennyire nem! Milyen görcsösen, féltékenyen kapaszkodom most a szeretethez, fáj, hogy másnak is jut, esetleg másnak több jut. Miért fáj? Hogyan küzdjek ellene? Krisztusnak akarom adni, neki, hogy én megmeneküljek. Elfogadod, édes Krisztusom? Oh segíts meg, hogy szabad lehessek egészen, hogy szabadon lehessek a Tied!

Szept. 26. Elfogadtad, édes Jézusom, köszönöm nagynagy jóságodat! Ismét szabad vagyok! Oly különös, az ember egész világosan érzi, tudja, hogy szabad. És szabad is. És él ebben a tudatban nyugodtan, boldogan, amíg hirtelen nem veszi észre, hogy időközben ismét hozzátapadt. És akkor lehet előlről kezdeni a szabadulást. — De jól van ez így, édes Jézus! Folytonos küzdésben megerősödünk! — Mindennap újra kezdeni!

Okt. 1. Minden munkámnál, ami a nap folyamán elémkerül, arra akarok gondolni: ezt az Úr kívánja. tőlem. S ehhez mérten végzem. Érzem a felelősséget. Sok talentumot kaptam, nagyon meg kell sokszoroznom őket. Nagyon kell szeretni, nagyon kell dolgozni.

Az első hetek lelkesedését szükségszerűen felváltja a fáradtság. Jelentkeznek az első nehézségek. Sára testvér naplójában ekkor olyan motívum hangzik fel, amely végígkíséri egész életét.

Okt. 9. « Amikor alszik a szeretet, virraszt a hűség » (Prohászka). A *hűség* az akaratban való kitartás. Isten akaratában való kitartás. Hivatásomnak próbája a hűség. — Sokszor igazán nincs már semmije az embernek, pusztán a hűsége. De ugye Uram, Te szereted a hűséget, ha még oly picinyke is, mint egy mécsesláng? Te akarod ezt

a hűséget. Néha nekem nincs más semmi, de hűségemet Neked adom. Lelkem száz és száz kísértés csábítja: de hű vagyok. Nehéz és fájó a szívem, de hű vagyok. Emlékezetem csábítónak tolja elém a múltat, félrefordítom a fejem, összeszorítom a szám, de hű vagyok, hű vagyok, hű akarok lenni és maradni a halálig!

Okt. 12. Folytatni akarom ezt a gondolatot: itt tudtam, bírtam volna-e maradni Isten akarata nélkül? Azt hiszem, határozottan, gondolkodás nélkül rámondhatom, hogy nem. A kérdés boncolgatása csak ott kezdődik, mikor a « nem »-nek miértjét keresem. Ezek a miértek nem nagy dolgok. Csupa apróságból állnak. Csak én tudom egyedül, hogy az én életemben milyen nagyon fontos és döntő szereppel bírtak. A dohányzás, az újságírás. Az ebből folyó hencegés. A kávéházazás. A kocsmai vacsorák. A cigányzene. A mulatozás. A könnyelműség. A pénz dobálása. Az önállóság stb. stb. Ezek tették életemet. Ezek miatt mondhatom, hogy elmúlt életemben boldog voltam. És az voltam. A muri énem boldogságához hozzátartozott. Ma már el-elmosolyodom, ha ezekre gondolok. De az ezekből folyó kísértések ellen azért mindig küzdenem kell. Ezekről ember akaratáért, ember kedvéért nem tudtam volna lemondani. — Uram, Te akartad, hogy itt legyek. Miattad, Érted vagyok itt. Akaratodat akarom, más semmit! Segíts meg, hogy mindig és mindenben felismerjem és teljesítsem, örömmel teljesítsem akaratodat!

Okt. 14. Akartam-e és akarom-e mindenben, legkisebben és legnagyobban egyformán Isten akaratát teljesíteni? Vagy keresem a magam boldogságát? Úgy akarom teljesíteni Isten akaratát, hogy közben persze én is boldog legyek? — Az kell, hogy minden munkát, a takarítástól kezdve a tanulásig a mosogatástól mindent-mindent nagy átadottsággal, lendülettel végezzek... Ecce sponsus venit... Fogadni kell Őt! Minden munkám előtt erre akarok gondolni: ecce Sponsus venit!... S minden munkám olyan legyen, mint mikor a házat díszítik a vőlegény fogadtatására. Az legyen: a ház az én életem, — munkáim legyen a dísz. Amíg lendülettel tudom végezni munkámat, oly díszes lesz a ház. A háznak pedig nagyon díszesnek, ra-

gyogónak kell lennie! A munkámnak tehát nagyon átadottnak, nagyon lendületesnek kell lennie!

Sára testvér figyelme fokozatosan irányt változtat: Krisztus felé fordul. Kemény küzdelmet folytat önmagával, továbbra is szenvedélyesen harcol, de célja elsősorban nem a győzelem, hanem Krisztus mélyebb szeretete. Gyakran ismétli az evangéliumi példabeszéd kiáltását: Jön a Vőlegény! Sára testvér eddig sokfelé osztott szeretete most Krisztusra összpontosul:

Okt. 15. Ecce Sponsus venit: exite obviam ei!... Nem elég, hogy díszítem a házat, hogy várom a Vőlegényt, — eléje kell menni! Mi az, hogy eléje menni? Keressem azt a munkát, amit nem szeretek. S ez fog előbbre vinni! A Jegyes elé vinni!

Okt. 17. Lelkünk rejtett zugaiban kicsi isteneket, bálványokat tartunk. A tűz, amelyet az Úrtól kaptunk, kell, hogy elégesse ezeket. Mi bennem a pici bálványkép? Mikor a fa nedves és ég, épp így, mikor engem éget a tűz: keményebb kézzel nyúl hozzám az Úr: füstölök, nem akarok égni. Egy szociális testvér fáklya. Bevilágítani az utat az embereknek, amelyen az Úristenhez juthatnak. — Égnem kell!

Okt. 18. ...Fontos vagyok magamnak. Sokat jelent, ha hozzámnyúlnak. Hangulatember vagyok. Hogyan kell ez ellen küzdeni? Törekedni, hogy lelkem acélos, ruganyos legyen. — Olyan lelket kaptam az Úristentől ajándékba, amely nem ismeri a sértődést. Ha néha és is valami, aminek mindig önszeretetem az oka, akkor is egykettőre le tudom rázni magamról. A magányosság ajándékát is megkaptam az Úrtól. Tegnap azt mondta Th. tv.. hogy milyen hálás lehetek az Úrnak, hogy nyugodt, békés lelkületet adott nekem.

Okt. 21. Vagy úgy születtem, vagy ki kell küzdeni, de mindenképpen el kell jutnom a szelídségre.

Okt. 26. Sokkal kialakítottabb lelkiéletre van szüksége egy testvérnek, mint pl. egy kármelitának. Sokkal erősebb

lelkiéletre. — Azért, mert a melegházban növekvő virág soha sincs kitéve olyan viharoknak, mint pl. a cserfa az erdőben (1).

Okt. 31. A boldogulás titka a kegyelem és az akarat. A kegyelmet is akarni kell. Annyit kaphatok, amennyit sikerül kikunyerálnom.

Elmélkedéseiben gyakran felméri, hogy mindent ingyenes ajándékként kapott. Csak egy képessége van, amivel szabadon rendelkezik: akarata. Ez az egyetlen, amit szabadon Istennek adhat. E felismerése után szenvedélyes szeretettel és kitartó hűséggel rendeli alá akaratát másoknak, vagyis gyakorolja az engedelmesség erényét. Meglátásait mindig azonnal átülteti a gyakorlatba. Cselekedni! Cselekedni! — ismételgeti magának gyakran. Ez az aktív akarás mindvégig jellemzője marad, ugyanakkor egyre többet könyörög, esedezik Isten segítségéért.

Nov. 30. Akarok-e szabad lenni? — Akarok, én Uram, Krisztusom! Igen, kezedbe, tenyeredbe teszem szívemet: szabadítsd meg! Tégy ismét egészen szabaddá, hogy egészen Tied lehessek! Tiéd vagyok! Adom Neked a szívemet, rossz, rendetlen kis szívemet, de adom Neked azzal az akarattal, hogy jóvá, edzetté, szabaddá legyen. Ha beteg a szívem, hadd gyógyuljon meg a Te kezedben. Ha keserű orvossággal gyógyítod: alleluja!

Ha fáj, ha könnyes a szemem, nem baj, alleluja! Tied vagyok!

Dec. 3. Elhatározom, ádventben kétszeresen fogom gyakorolni a türelmet. Békességesen akarok eltűrni mindent. Jó akarok lenni. Jó, jó! Egész szívemmel, egész lelkemmel vágyódom ez után. Krisztusom, segíts! Kell, hogy a Te « sponsá »-d jó legyen, segíts Uram! — Ami jó, az szent. Azt hiszem, a szentség egyik legnagyobb alapja a jóság.

---

(1) Később, Avilai Teréz és a kármeliták megismerése után véleménye kissé módosul.

Hiszem, hogy aki jó, az szent is. Akkor én szent akarok lenni? Erre még nem gondoltam soha. De mert a szentek egészen látják Istent és egészen Istenéi, hát akkor én is az akarok lenni. De hol kezdjem? Hol kezdjem? Én gyenge vagyok, nem kitartó, torkos, fegyelmezetlen, nem szeretem az önmegtagadást, kevély vagyok, nem vagyok imádkozó lélek, itt élek a földön, a porban. Oh, hát ki emel fel? Ki emel fel? *Csak én magamnak kell kimásznom önmagamból.* De hol kezdjem? — Nagyon fogom szeretni Istent, addig fokozni magamban a Krisztus iránti szeretetet, ez majd segít. Egész szívvel szeretni, egész akarattal dolgozni! Szívet, lelket mindenbe! (1)

Dec. 7. Nagyon kell szeretnem Istent és nagyon alázatosnak lennem. Oh, a kevélységnek milyen hegyeit kell lerombolnom magamban! Kevély vagyok, dacos vagyok, könnyelmű vagyok, nem vigyázok az egészségemre, pedig már ez sem az enyém! Mennyi mindent kell tennem! — Ideges vagyok! — Békésnek kell lennem! — Hol kezdjem? — Jézusom, én édes Sponsus-om, segítsz? Most kicsike leszel, kicsike, édes, csöpp Gyermek, kicsike Jézus, mosolyogj rám, ölelj meg engem! —

Dec. 20. Ha az ember a pici karácsonyi Jézuskához akar menni, akkor egészen pici gyermekké kell lennie. Ártatlanná, tisztává. Csak mint gyermek ölelheti meg a legédesebb Gyermeket, úgy, hogy az ölelés nyomán ujjongás, öröm fakadjon.

Elmúlik a bensőséges ádvent, a hangulatos karácsony. A testvéri közösség tagjai Szent János apostol ünnepén a « szeretet borával » köszöntik egymást. Sára testvér, jóllehet szíve még mindig sajog az otthoniak után, kimondhatatlanul boldog, hogy ehhez az új lelki családhoz tartozhat. Hálaadásban tölti az év utolsó napját. A következő esztendő nagy eseményt tartogat számára: ebben az évben kell majd letennie első szerzetesi fogadalmát.

---

(1) Nem nehéz ráismernünk Prohászka gondolataira...

1930. Jan. 8. Mindenben Isten akaratát akarom teljesíteni, még akkor is, ha szakadásig fáj a szívem! — Ugye, milyen jó volt itt gyermeknek lenni? Most légy nagy; gondolkozz, dolgozz felelősségteljesen! — Jézusom, Te tudod, hogy szeretlek. Alleluja!

Jan. 17. Ne azt várd, hogy a másik tökéletes legyen, hanem élj úgy te, hogy légy szelíd, alázatos, béketűrő.

Jan. 18. (Lelkinap) A mai nap a családé. Hogyan szeressük egymást? Mintha egy család volnánk, ugyanazon család tagjai lennénk. Aki ezt a szeretetet nem tudja magában kialakítani, boldogtalan lesz. — Lényegében az boldogít, ahogy én szeretek. Az a szeretet, amit én kapok, az nem biztosan szentel meg, de amit én adok, az biztosan megszentel.

Jan. 22. Hogyan viselkedjenek a testvérek egymás közt? Krisztus a példakép. Életünket kell áldoznunk testvéreinkért. A Társaság tagjai legyenek készek Krisztusért és egymásért is életüket adni.

Jan. 26. Mennyire vagyok én a lelkemben meggyőződve, hogy saját magamnak csak kötve szabad hinnem?

Jan. 28. Milyen összhangban van a mi beszédünk szívünkkel, akaratunkkal? Beszélhetünk akármit, ha életünk nem követi akaratunkat. Milyenek az én szavaim? Kifejezéseim? « Azért oly hatástalan sokszor a szó, mert hiányzik belőle az élet bizonyító ténye » (Prohászka). Jellemes következetességgel igazolni életünket. Következetes vagyok-e? Vajon lehet-e építeni az én szavaimra?

Jan. 29. Én kevély vagyok, tehát alázatosnak kell lennem. Hogyan kezdjek ehhez? Azt kell vizsgálnom, hogy miben nyilvánul a kevélységem. Nem akarom elfogadni, amit mások mondanak nekem, hogy pl. valamit nem jól tudok, vagy nem jól csinálok. Ilyenkor mindig felágaskodik bennem a kevélység és azt gondolom, hogy hogyan mernek nekem, nekem ilyet mondani, nekem, aki olyan jól tudok mindent! Oh édes Istenem! Hányszor voltam dacos kevélységből, hányszor voltam haragos kevélységből, hányszor beszéltem szeretetlenül kevélységből, hányszor vitatkoztam kevélységből! Ha így vizsgálom magam. lassan rájövök, hogy minden, minden, minden cselekedet-

tem rugója a kevélység. Még jót is hányszor csak kevélységből tettem! Most, hogy ezeket így látom, először is hálát adok Istennek, hogy megláthattam. Ha látom az ellenséget, könnyebb küzdeni. Most látom, hát küzdjek! Tudatosan akarom kialakítani magamban az igazi alázatosságot!!!

Febr. 7. Kassa. (Lelkimagány) Az igazi lelkesedés a kitartás. Állhatatosság. — Belátta-e lelkem, hogy Isten rabjának kell lennem? — « Aki követni akar engem, az hagyjon el mindent. » Nem a feleslegeset, hanem mindent.

Febr. 13. Oh mennyi, mennyi bajom van a kevélységgel! Nagy hibám a kevélység. Le kell mondanom erről. Hogyan? Minden alkalmat fülöncsípni, amint észreveszem: no ez kevélység volt. S ilyenkor felszítani magamban hacsak egy pillanatra is a bánatot, hogy ilyen gondolataim voltak. Soha el nem felejteni, hogy kevély vagyok! — Édes Jézus, segíts! —

Sára testvér újoncévének utolsó hónapjaiban száraz kenyéren él. Kihúnyt benne az érezhető lendület, kételyei támadnak akaratának őszintesége felől.

Febr. 24. Milyen rossz ez a fásultság, szárazság! Úgy ülök itt, mint egy darab fa, itt a kápolnában. Pedig tudom, hogy szívemben most is úgy lángol a szeretet Krisztus iránt, mint máskor, csak most valami nehéz, és nem tud előtörni. Krisztusom, csak Téged szeretlek, csak a Tied akarok lenni. A Te akaratod, hogy engem most ez a nehézség megüljön. Elfogadom készségesen és megpróbálok hálát adni ezért.

Márc. 27. Most látom csak, hogy milyen hanyag voltam: mit tűztem ki magam elé a nagyböjtben? És mit tartottam meg? Semmit. Itt az idő. Elhatározom: 1) Reggeli kávémat addig cukor nélkül fogom inni, 2) szeretettel igyekszem minden önzést legyőzni, nem akarok igényelni semmit, 3) Amennyire lehet és nem feltűnő, minden felesleges beszédtől tartózkodni fogok.

Márc. 29. A legteljesebb odaadás. Több nem is kell. Ezért a kegyelemért akarok mindennap esedezni. Ezt add meg nekem, édes Istenem. Amen.

Márc. 30. Ha így visszagondolok régi önmagamra, néha egészen elcsodálkozom, elképedek: hát olyan voltam? Vagy még inkább, hát azt akarta az Úristen? Azt a magamat. És ebből csinálta a mait?! Uram Istenem, hiszen még a dohányzásról sem tudtam lemondani, hát hogyan tudtam volna megszabadulni sok-sok mindentől, ami ezer szállal rabbá tett? Uram Istenem, hát igen, igen? Most annyi mindentől szabaddá tudok lenni, hát ezt semmiképpen sem tudtam volna *én* megcsinálni. Uram Isten, hát ennyire, ennyire, ennyire segítesz?!!! ... Én édes Jézusom, Sponsus meus, egész szívemet Neked adom, nincs semmim, szegény és koldus vagyok, csak kettő van, amit reánk hagysz, amit egészen az embereknek adsz és amit mégis annyira szeretsz, a szív és az akarat. Ezt Neked adom, minden jószándékommal, legyen egészen a Tied!

Ápr. 1. Az aranyborjú én vagyok! Bennem van!

Ápr. 3. Imádkozni és cselekedni, ha lelkem v. a szeretet bennem halott. És hinni, hinni...

Ápr. 4. (Lelkimagány) Mi az, ami itt marcangol és azt akarja, hogy ne tudjak ma egész lélekkel az Úristené lenni? Igen, tudom és látom is a nagy kísértő nyugtalanságot. Testvéreim iránti szeretetemet akarja felkavarni. Uram! Én Előtted rendeztem a szeretetemet, én Előtted szeretek és a Te szíveden keresztül akarok szeretni mindenkit, ne engedd hát! Ragaszkodom Hozzád! Kétségbeesetten menekülök a Te szent Szívedre! Látom az örvényt, amely előttem tátong! Krisztus, a keresztedhez futamodok, mert máshol nem lelhetek nyugodalmat lelkemnek! *Rendezd el bennem a szeretetet*! — A földön, a porban vagyok most. Száraz vagyok így régóta, csak egy-egy pillanatra akarok felemelkedni, s Te tudod, hogy minden szárazság mellett hűségesen, akaratom minden erejével állottam Melletted, hogy nem tágítottam Mellőled! S mert így nem volt hatalma rajtam, most így próbálkozik. De nem bánom! Szakadjon rám ez a kísértés is minden kínjával, rettenetességével, én akarok szenvedni, kínlódni, kínlódni akarok, vezekelni múlt évek bűneiért, de hűséges és kitartó akarok lenni. Esküszöm, Krisztus, hogy inkább meghalok, semhogy hűtlen legyek! — Hűséges,

hűséges, hűséges leszek mindhalálig. Küzdeni akarok a hűség kísértései ellen is. Csak nyisd meg szemeimet, hogy lássak tisztán, hogy lássam, mikor közelít hozzám a kisértő, és add, hogy olyankor minden erőmmel Beléd kapaszkodjak. Ha fáradt vagyok és gyenge, és talán nem tudok küzdeni, akkor nem akarok mást, mint megbújni híven Hozzád... *Bújj meg az Úrnál, lelkem, csendesedj le!* Várlak én szerelmes, szép, drága Krisztusom! Várlak csendben, jöjj el, édes Jegyesem, veni Sponsus meus, veni, veni, veni!

Milyen menyegzős ruhát készítek? Hogyan dolgoztam eddig ezen? Oh én szegény nyomorult! Semmim sincs!

Vajon ez kísértés most? Büntetés múlt bűneimért? Vagy az ördög kisértése, mert közeledik a menyegző és meg akar tántorítani? Érzékeimet korbácsolja föl, és tisztaságomat akarja most megrabolni? Vajon mi ez? Ezt érdemeltem ki rosszaságommal, vagy *csak* kísértés? — Mindegy, nem ezt kutatom, hanem szembenézek vele, mert *van*. Itt van. Elkövet mindenfelé. A kápolnába is. Ide is, édes Jézus, ahol pedig csak Veled akarok lenni! De jó, hogy látom, felismerem, meglátom. Gondolatot gondolattal, érzést érzéssel kell legyőzni. Amint tisztátalan gondolat ütődik belém, azonnal Rád akarok gondolni, te édes, drága Tisztaság, szép Jegyesem. Amint tisztátalan érzés lökődik rám, azonnal fel akarom kelteni a szeretetet Irántad. — Rám szakadt már minden rettenetességével a kísértés, de nem baj, látom, hogy itt van, látom, hogy harcol értem, hát én Érted Jézus és a hűségért! Tied vagyok! Tied vagyok! Mindig akarok is lenni!

Ápr. 5. Igen, most harc van bennem. A sötétség harcol lelkemért és talán hivatásomért. S mivel küzdhetek ellene? A hűség világosságával. — Szembenézni mindennel! Nem lesz hatalma felettem (a gonosznak), mert örökre Krisztusé vagyok!

Ápr. 7. Mint egy darab fa, úgy ülök itt. Jézusom, ne tekints másra, mint *akaratomra*: hogy akarok magamba látni, akarok mindent meglátni, és mindent bevallani.

Ápr. 12. Mi az én világosságon? Krisztus szeretete. Szívemhez szorítom ezt az édes világosságot. Körülöttem

rémek táncolnak, sötét kísértetek, mind meg akar fosztani, mind el akarja venni világosságomat. Oh ezek a kísértetek: az én kevélységem, igényességem, írígységem, rossz hajlamok, rossz szokások, nem rendezett szeretet, válogatás a szeretetben... Oh igen nagy mulasztásaim vannak. Hát persze hogy táncolnak körülöttem a rémek! Uram Jézus, segíts meg! Vajon nem lehetne-e ebből szőni a menyegzős ruhát? — Ugye nehéznek látszik, nos akkor rajta, rajta, ez kell Jézusnak!

Ápr. 14. Megint egészen lent vagyok a földön, a porban. Mit csináljak? Ki segít rajtam? Mit tegyek? Jézusom, segíts! Megint nem tehetek mást, minthogy Beléd kapaszkodom kétségbeesetten!

Ápr. 23. Milyen jó, hogy megint így felszabadított az Úristen! Nekem nem szabad soha szomorúnak lennem. Én érzem, hogy engem az öröm hogyan lendít, hogyan röpít, nagyon kell hát küzdenem minden lehangoltság ellen. Miért Alleluja a jelmondatom? *Alleluja, Előtted!*

Ápr. 24. Kevélységem ellen dolgozni derűsen, alázatosan. Ma *nagyon* derűs akarok lenni!

Ápr. 25. És megint rab vagyok! És megint mélyen lent vagyok a földön! — A rendetlen szeretetre való hajlamom egészen megbénít. Így nem lehet sokáig élni. Harcolnom kell. Hol marad az Alleluja? Miért nem énekelek reggelenként? Uram Jézusom, görcsösen kapaszkodok Beléd. Ha látom magam előtt az örvényt, melyet rossz hajlamokkal telt szenvedélyes lelkem nyit elém, megborzadok! De én jó akarok lenni és tiszta és a Tied!

Máj. 3. Tegnap úgy eszembe jutott, hogy nekem nincs egyetlen egy szentem sem, aki különösképpen közel állna hozzám. Krisztus a mindenem. Így legyen!

A kísértések nem hagyják el, szenvedélyes természete állandó küzdelemre készteti. Lassanként mégis az egyszerű, gyermeki bizalom veszi hatalmába. Nyugodtabban harcol, elfogadja azt is, hogy talán egész élete küzdelem lesz.

Máj. 5. Mi az alázatosság? Isten minden, és én semmi. — Mi a bizalom? Isten szól és én megteszem.

Máj. 6. Már lassan csendesedik minden. Szűz Mária anyai szíve is nagy-nagy menedék.

Máj. 7. Csak az igazság és az Úristen szabadít meg.

Máj. 8. Gyermekké lenni. — Nem szabad semmiből nagy problémát, nagy tragédiát csinálni, hanem minden bajjal, nehézséggel egyszerűen, gyermeki módon az Úristenhez menni, neki megmutatni. Biztosan lecsókolja a fájást, mint szülő a gyermek kezéről!

Máj. 10. Legyen egyszer már vége minden méltatlan, gyerekes, önző vackolódásnak!

Máj. 14. Tele vagyok szenvedéllyel, viharral, vággyal, kísértéssel, ösztönnel, testtel! Segíts, én Istenem, mert fogom a kezed!

Máj. 15. Mert száraz vagyok, jobban kell keresnem az Úristent. Jobban kell szeretnem és hozzá tapadnom. Szívéről el nem mozdulni.

Máj. 21. Semmi sem fontos, csak az, hogy szeretem az Úristent, az Úr Jézust! — Íme, egyszerre lepattant rólam minden kísértés, minden harc a rendetlen szeretet ellen. De még azért is hálát kell adnom, hogy ez volt, hogy megkísértettem. — Ugye látod, hogy minden akaratommal Beléd kapcsolódom? Minden akaratommal és erőmmel akarom azt, amit Te akarsz!

Máj. 22. Pünkösdre való előkészületem egyik jó feltétele legyen a mai: *minden kis időt jól felhasználni!* — Milyen jó szabadnak lenni! Szabadnak lenni a szeretetben! Most már tudom, hogy számomra *ez* a szabadság Tőled külön kegyelem, külön ajándék. S épp ezért kell nagyon-nagyon hálát adnom, mikor szabad vagyok, hogy kiérdemeljem a szabadságot. Úgy készítem a lelkemet itt, ebben az édes állandó, tiszta békességben a további küzdelmekre. Szenvedélyes vagyok, tisztán kell látnom, nagyon szeretni Krisztust és akkor aztán jó lesz! Úgy legyen!

Máj. 23. Ne engedd, hogy egy pillanatra is, egy porszemnyire is hűtlen legyek! Vállalni akarok minden megpró-

báltatást, minden kísértést, amit adsz, csak az kérem, hogy ugyanakkor erősséget, kitartást is adj!

Máj. 30. Életemnek legelső nyolc napos lelkigyakorlatát fogom ma este megkezdeni. Kell, hogy ez egész életemre kihasson. Fogadalomtételre készülök! Készíteni kell lelkemet a kegyelmek befogadására. Én Istenem, édes jó Jézusom, hát még mindig, mindig adsz? Mit adhatok én? Rongyos, bűnös kismagamat?! És mégis ennyire szeretsz, így is, amint vagyok, hogy jegyesedül választottál? Hogyan készítsem a szívemet, a lelkemet úgy a menyegzőre, hogy méltó legyen arra? Hát készülhetek *én* méltón? Itt állok Előtted szegényen, sután és bután. Múlt életem bűnei itt hangoskodnak körülöttem. Ha nem fognád egész erősen, a Te nagy-nagy szereteteddel a kezem, talán nem is tudnék, nem mernék az oltár elé lépni és egész életemre neked adni magam. De nem akarok mást, mint a Tied lenni. Küzdeni akarok — ha Te is úgy akarod — a testemmel, a bennem levő rosszal, küzdeni és harcolni akarok és a Tied akarok lenni.

Jézusom, szívem egész őszinteségével kérlek, adj nekem nyugodt szívet, nyugodt lelket, hogy ezt a lelkigyakorlatot is egészen Neked adhassam, hogy ebből sok-sok kincset meríthessek egész életemre.

Ecce Sponsus venit...

Lelkigyakorlatos feljegyzései kíméletlenül rögzítik önmagáról kialakított véleményét, társai bírálatát és azokat a követelményeket, amelyeknek — ha egyszer letette a fogadalmat — eleget kell tennie. Rémülten tekint ebbe a tükörbe, szorongó szívvel keresi az igazságot, Isten, a számára végtelenül drága « Sponsus » válaszát, akaratát.

VI. 15. Tegnap és ma az a gondolat kísértett, nem komédia már nálam minden? Hiszen jól tudom, hogy milyen adottságaim vannak, hogy hamar tudok beilleszkedni mindenhova, hogy könnyen tudok boldog és megelégedett lenni, tehát nem komédia már az egész? Vállalhatom a fogadalmas életet? Szabad odatérdelni az oltár elé, nem

lesz-e az a komédiák komédiája? Hiszen semmi, semmi miszticizmus nincs bennem! Reális ember vagyok, a földön járok, imádkozni is alig tudok. Eszemmel föl sem értem, mi az Úristen-jegyesség! És mégis meg merem tenni mindezt?! Ó én édes Jézusom, ugye látnom kell, hogy mindez kísértés! Tudom, tudom, hogy nagyon nyomorult vagyok. Utolsó a most fogadalomra készülők között, senkit sem emeltél ki olyan piszokból, olyan trágyadombról, mint engem. Senki sem olyan rossz szíve hajlamaiban és a test kívánságaiban, mint én. És mégis! Hát jöhettem volna, ha te nem akartad volna? Hiszen még egy rongyos cigarettáról sem tudtam lemondani önerőmből! ... Hogy tudtam volna hát Nélküled, a Te erősítő kegyelmed nélkül otthagyni azt a szemétdombot, ami olyan nagyon boldogító volt, akkori kevélységemnek, akkori énemnek! Hogy tudtam volna végigcsinálni ezt a másfél évet, ha Te nem akartad volna? — Tisztán kell látnom: — és ellentmondani az ördögnek: akartad, hogy jöjjek, akartad, hogy vállaljam a fogadalmas életet, akartad, hogy jegyesed legyek! Uram Jézus, akartad, pedig tudod, hogy milyen vagyok! Ismersz engem! És most mit mondjak, Uram? Szeretlek Téged és nincs több mit mondanom! ... Fogadd el, Uram, egész nyomorúságom, gyarló szeretetemet és lásd meg imbolygó lángjában, hogy az akaratom fűti, az akaratom egyedül az enyém, valami, amit most végérvényesen, teljesen, egészen Neked akarok adni! Úgy legyen!

1930. június 18-án teszi le több társával együtt (egyikük az utolsó pillanatban visszalépett) első fogadalmát. Szabad szívvel és ragyogó arccal, « akadozó nyelvvel, kicsit meghatottan, kicsit mégis szárazon » mondja el a meghatározott szöveget. Jelmondatul egyetlen szót választ: Alleluja!

3. *Szociális munka*

Az újoncév elmélyedt magánya után Sára testvér egyszerre a munka kellős közepébe esik. Az aratás

igen nagy és a munkás igen kevés... Elég visszagondolnunk Magyarország akkori társadalmi-gazdasági képére, hogy megsejtsük a szociális élet területét elözönlő problémákat. Elvégezhetetlen munka mered mindazok elé, akik valamit is lazítani akarnak ennek az idejétmúlta, önmagát túlélt társadalmi rendszernek eresztékein. Prohászka lángoló energiája sem volt elég ahhoz, hogy rést üssön a « három millió koldus » országának megkövült korlátain. A lelkéből kipattanó szikrák mégis lángot fognak. Az egyik ilyen lánghordozó közösség éppen a Szociális Testvérek Társasága. Sára testvér « fáklyahordozóknak » nevezi a közösség tagjait. Az a feladatuk, hogy e e megbillent társadalom peremére kerülteknek világítsanak és emberi életre segítsék őket. Prohászka Farkas Edithre bízta szociális gondolatainak örökségét. Így keletkezett a Szociális Missziótársulat. Nővérei a fogházmissziótól kezdve a gyermekgondozásig minden munkát vállaltak. Prohászka szociális gondolatait építette tovább Schlachta Margit, amikor kiválva a Szociális Missziótársulatból 1923-ban megalapította a Szociális Testvérek Társaságát. A 30-as évek elején vagyunk. A testvérek a bennük felszított lánggal, energiával gyógyítják a magyar társadalom fájdalmas sebeit. Elborítja őket a tengernyi teendő. Sára testvér most kamatoztathatja talentumait, csak győzze energiával, fénnyel, melegséggel!

Két éven át szülővárosában, Kassán vezeti a Katolikus Karitász irodáját. Nem ül azonban az íróasztal mellett, mindenütt ott akar lenni, ahol a jóság nagyobb energiabevetésére van szükség. Rendszeresen látogatja a város és környék szegény családjait, senkit nem felejt el, mindenkit nyilvántart. Anyagi forrásai nincsenek, ezért a legkülönbözőbb címeken rendez gyűjtést. Most kiválóan értékesítheti a szál-

loda- és a kereskedőszakmában szerzett tapasztalatait. A befolyt összeggel jó sáfárként gazdálkodik, közben pedig azért imádkozik, hogy legalább ezerszer ennyit küldjön Isten!

Mikor már mindent megszervezett, átlátta a harci terepet, a front egy másik szakaszára küldik elöljárói. Hogy milyen küzdelmébe kerül az újabb feladat elfogadása, arról ismét naplójában vall:

Kassa, 1932. okt. 13. « Legyenek felövezve ágyékaitok, égő gyertyák a kezetekben...! »

Uram, Jézusom, én már felöveztem magam, készen vagyok az útra, melyre küldeni akarsz. A gyertya a kezemben van. Igaz, hogy reszket a kezemben és nem világít messzire, de itt van, tartom, fogom, őrzöm a lángját, ha még oly kicsi is!

Neked adok mindent, én édes Jézusom: a felkészültségemet, az indulásomat, nyomorult kis gyertyámat. Neked adom egész magamat, úgy, amint vagyok. Te legjobban tudod, mi van bennem. Úgy félek akkor is, ha örülök, hogy nehéz nekem ez az elmenetel innen, de azért örömmel, örömmel megyek, mert Te akarod!

Okt. 15. Hogyan állok Komárommal szemben? — Félek tőle és örülök neki. Félek az egyedülléttől, félek a munkától, amit egyedül kell végezni majd, félek, hogy sokszor tanácstalan és segítség nélkül leszek, és mégis örülök.

Fáj, hogy el kell mennem, hogy el kell hagynom mindent, amit megszerettem: házat, kertet, szobát, apró kedves dolgaimat, írósztalomat, szekrényemet, könyveimet... mindent. Fáj, nagyon fáj! Neked ajánlom, édes Jézusom az ezzel kapcsolatos nehézségeimet, a szomorúságot, a könnyeket, mindent neked adok, édes Jézusom! Fogadd el szívesen és segíts meg engem!

Hányszor kell majd még « mindent elhagynia »! Idővel megedződik, de mindig nagy akarati elhatározásra lesz szüksége ahhoz, hogy engedelmeskedjek.

Komárom, okt. 19. 17-én érkeztem meg. Fárasztó, nehéz út volt. Az eső zuhogott. Már másnap tanítottam. 26 órám van hetenként. Kimerít a tanítás. 13 osztály. Örömmel csinálnám, szeretném, de nehezen megy. Félek minden naptól.

Az elszállásolásom nagyon rossz. Nincs még szekrényem sem. Hideg van, nem fűtenek. Mellettem — csak üvegajtó — egész nap zongoráznak. — S olyan nagyon egyedül vagyok! Senkim sincs! Lelki szárazság. Imádkozni is alig tudok!

Könyörülj rajtam én édes Istenem!

Elöljárói azért küldtek Komáromba, hogy itt is megszervezze a karitász munkát. A népjóléti Központ irodai munkáját kell ellátnia, személyesen felügyel az ötszáz gyermeket élelmező konyhára. És heti 26 órában hittant tanít elemista és polgárista gyermekeknek! Három ember munkáját végzi, és nem könnyen.

Okt. 25. Egy hete vagyok Komáromban. Az emberek mind végtelenül kedvesek és jók hozzám! És mégis! Olyan egyedül vagyok! Olyan otthontalan! Ma behurcolkodtam a szent Annába. Tudom, hogy nagy szeretettel és gondossággal készítették a szobámat, fűtött szoba várt, és mégis. Ez a kopott fal, sivár szoba, összekapkodott bútorok, rendetlen asztal, roskadó szekrény, piszkos poharak... Istenem, Istenem! ... Ha legalább volna kápolna, Oltáriszentség! De így! Egészen egyedül vagyok! Nincs hová mennem!

Beteg is vagyok, nagyon félek a betegségtől! Nem szabad, nem lehet feküdnöm. S rettenetes volna itt!

Úgy keresem, kutatom akaratodat, édes Jézusom! Mit akarsz? Mit csináljak?

Okt. 31. (...) Olyan jó volna rendes beosztásban élni! Olyan jó volna békében, nyugodtan, gondtól mentesen élni! De Te most ezt kívánod édes Jézusom, és én örömmel akarom ezt teljesíteni! Add, hogy téged mindig jobban szeresselek!

Dec. 8. (Lelkimagány) Az első lelkimagány itt! Már két hónapja, hogy nem tartottam. A mostani is olyan, hogy éppen van. A szilenciumot még csak meg lehet valahogy tartani, de a lelket, ezt a szétzilált, agyonhajszolt, felsrófolt lelket valahogy megfegyelmezni, mélyebbre állítani bizony alig tudom! Gondolataim szanaszéjjel. A munka rámterpeszkedik. S majd agyonnyomja a lelkemet.

Már kb. hat hete, hogy nem elmélkedünk, lelkiolvasást soha sem tarthatunk. A déli imámat sokszor csak kapkodva, nehezen hadarva mondom el. — Túl vagyok terhelve munkával, most igazán elvett tőlem az Úr mindenkit. Egyedül vagyok!

A tanítás is, érzem és látom, hogy lelki életemre károsan hat. Ingerlékeny és szenvedélyes vagyok, s a figyelmetlenség, zaj, fegyelmezetlenség csak mindig jobban felingerel. Pedig szeretem, nagyon szeretem a gyermekeket! Te tudod, édes Jézusom, hogy igen nagy szeretettel vagyok irántuk. Segíts meg engem, hogy nagyon-nagyon, végtelenül türelmes és szelíd tudjak lenni.

Az ádvent hátralevő részét jól akarom felhasználni. Türelmetlen és rövid voltam a legényekkel szemben, most ezt valamiképp jóvá akarom tenni. Karácsonyig legalább kétszer felmegyek hozzájuk és beszélgetek egy kicsit. — Türelmes akarok lenni az iskolában a gyerekekhez. Türelmes akarok lenni E. tv-hez. Türelmes akarok lenni a berendezkedéssel kapcsolatban! Türelmes és jókedvű! Édes jó Jézusom, segíts! Úgy látom, hogy az utóbbi időben milyen komor, harapós, kicsinyes, morgolódó lettem! Nem akarom, hogy a külső körülmények uralkodjanak rajtam!

Sötét, nehéz, terhes, kemény ádventet szántál nekem, Uram, köszönöm. Felszítom szívemet ragaszkodásra a boldog karácsonyhoz, a kis Jézuskához. Úgy legyen.

Naplójában ismét sokasodik az « akarom », « elhatározom » kifejezés. Ismét harcolnia kell önmaga ellen, hogy emberfeletti munkáját ne csak emberséggel, hanem Jézus jóságával végezze. Nincs ideje « lel-

ki életet élni ». Egész lelkét akarja hát beleadni munkájába. Van már ugyan egy társa, de ez a fizikailag már megosztott magány nem segít lelki magányán. Egyedül kell bírkóznia szenvedélyes természetével, és kíméletlen ősszintességgel akar szembenézni mindig az igazsággal. Csak hónapok múltán veszi ismét a tollat a kezébe:

1933. febr. 4. Jézusom három hónapja, sőt már 17-én négy hónapja lesz, hogy itt vagyok. Jó volna nyugodtan visszanézni a megtett útra és Isten kegyelmét kérve mindent meglátni, mindent, mindent meglátni!

Mi az, amit most hirtelen meglátok? Szigorú, kemény, szeretetlen vagyok E. tv-rel szemben. Semmi hibáját nem nézem el. Ingerlékeny, heves, indulatos természetű vagyok. Oly sokáig sikerült uralkodnom magamon, s most oly gyakran elvesztem önuralmamat. Kitörök, heveskedek, indulatos, haragos, nyers hangon beszélek, sőt néha az indulat úgy megráz, hogy szinte fizikai, testi fájdalmat okoz, s csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudom visszaparancsolni magamban az ütést!

Krisztusom, hát nem borzasztó, nem dermesztő?!

A feladatok nem hogy fogynának, inkább egyre szaporodnak. Sára testvérnek folyóiratot is kell szerkesztenie. Ő lesz a *Katolikus Nő* szerkesztője, írója, kiadója. Mikor volt ideje cikket írni, összeállítani az évi tizenkét számot? Senki sem tudja, ő maga sem. De csinálja, teljes erőbedobással. A komáromi hajszolt külső életről, viszályokról, ismét csak Naplója alapján alkothatunk magunknak fogalmat. Kapkodva bár, de majdnem mindennap lejegyez néhány mondatot.

Okt. 24. Délig tanítás. Du. Tanár úrnál voltam. Vitatkoztunk a vasárnapi rosszul sikerült gyűlés után. Klubot akar. Mikor mondtam, hogy nincs időm, azt mondta,

hogy majd más vezeti. Ha lesz, akkor igénylem a munkát! — Egyedül vagyok! Nagyon! Annyit kísért, csábít a világ! — Édes Istenem, mutasd meg, mit akarsz velem!

Okt. 25. Du. a Népjóléti Központ gyűlése volt. Megcsináltam a levelet a Statisztikai Hivatal sürgetésére. Este kirakatot rendeztem.

Okt. 27. Du. a Karitász gyűlésére mentem. Nagyon jó volt. Annyi mindent tudtunk megbeszélni! Most ismét sok munkakedv van bennem, de azért vannak még kételyeim. Mindig gondolataimba tolakszik a világ. Világi koromban nem sokat adtam a ruhákra, és most mégis ezzel csábít.

A feljegyzések egy újabb megbízatására utalnak: át kell vennie a *Liturgia* könyv és papírkereskedés vezetését, sőt a szegények menhelyének felügyeletét. Munkájával egyenes arányban nőnek belső nehézségei. Sára testvér elrémülve ismeri fel magában a Társaságból kifelé húzó kísértéseket. Az átlátszóbbakkal — szép ruha, függetlenség, kényelem — még van bátorsága nyíltan szembenézni. Legkeservesebb megpróbáltatásai azonban még hátra vannak. De lássuk tovább a Napló vallomásait:

Okt. 28. (Lelkimagány) De. 10-ig muszáj volt nyitvatartani. 4-kor Szentségimádást tartottunk. 3/4 5-től 1/4 6-ig lelkiolvasás volt. 6-kor ájtatosságon voltunk. Rosszul voltam. Egész nap koplaltam, teát ittam. A gyomor és a beleim fájtak.

Okt. 29. Krisztus Király ünnep. 5-kor keltem. Rettentő « rumlis » nap volt. 6-tól kereszteket árultam. 9-től jelvényeket is. Délig sok munka volt. Du. körmenet. Zuhogott az eső, de az emberek kitartottak. — Ideges és nagyon fáradt vagyok.

Okt. 31. A szegények miatt pr. úrnál voltam. Nem sokat törődik az egésszel. Én csináljak rendet! — Nem voltam tanítani. Este vacsora után a szegények ismét összeveszték. Bementem. Olyan veszekedés volt! Nagy nehezen ki-

békültek. Bementünk a kápolnába és úgy imádkoztunk a békességért.

Nov. 1. Reggel 6-tól fakareszteket árultunk. Nagyon fárasztó nap volt. Du. öt után már lefeküdtem.

Nov. 2. Rengeteg a munka. Azt sem tudom, hogy fogom győzni.

Nov. 7. Délig tanítás. Rosszul lettem. Este 5-kor gyűlés volt. Karitász.

Nov. 8. Rengeteg a munkám. Néha egészen el vagyok keseredve. Én ezt nem tudom elvégezni! — Gondolataim még mindig nem nyugodtak le. Érzem roppant felelősségét annak, hogy közösségben élek. Azt hiszem, nem tudom ezt elviselni. Mit tegyek? Mi legyen? Még mindig nem tudok semmit. Ma már 3 napja, hogy nem hallgattam misét. Rettentő fáradt voltam, tovább aludtam. Elmélkedést, lelki olvasást is elmulasztottam. Rózsafüzér közben elaludtam. És én fogadalmas életet élek? — Tetszik nekem, de súlyát nem birom. Most ez van bennem. Hagyok minden nehézséget, kísértést (vajon kísértés-e?) ez alakult ki bennem: pünkösdig nem morfondírozok, nem teszek semmit. Ha pünkösdkor is így leszek, kérem, hogy ne újítsak fogadalmat. — Talán csak megsegít a jó Isten?

A következő hetek feljegyzései a külső munkáról — Karitász, gyűlések, leánykör, üzlet, iroda, tanítás, üzleti tárgyalások, népjóléti ügyek — adnak számot. Egyre több keserű megjegyzéssel fűszerezve... « Felbosszantott és felháborított a pap urak modora. Ez nem tanácskozás volt, hanem majdnem veszekedés! » Aztán azon háborodik fel, hogy a káplán egy tanítórend iskolájában tanít hittant, — ott megtehetnék a nővérek —, neki meg fiúiskolában kell tanítania! « Kijátsszák a Társaságot! » — kiáltja haragosan. Környezettanulmányának tapasztalatairól hosszabban ír:

Nov. 29. Népjóléti gyűjtőívek láttamoztatása. Du. 1/2 5-ig 16 környezettanulmányt csináltam meg. Rettenetes helyeken voltunk. Ilyen nagy nyomort még nem láttam. S vajon mi rosszabb, a nyomor vagy a bűn, amiben élnek?! De hát lehet ilyen piszkos, mocskos külső körülmények között tiszta belsővel élni? Oh igen, igen, a szegénység, az elviselhető és nem távolít el Istentől, de a nyomor megöli a testet és a lelket! — Bizonyos súlyosan, kimondhatatlanul nehéz keresztekkel próbálja meg azokat az embereket az Úristen. De ha legalább egy szájból fakadna ima! De így... Szegény, szegény emberek. Ott élnek a piszokban. lelki testi koszban és sejtelmük sincs az Úristen szépségéről, és nem tudják, hogy értük is meghalt Krisztus, hogy szereti őket, keresi őket...

Dec. 4. Hosszas gondolkodás, tanácskozás, elmélkedés után lemondtam a hitoktatást.

Dec. 5. Este 58 csomagot csomagoltunk a szegény gyerekeknek.

Dec. 10. Vasárnaptól majdnem egy hétig feküdtem. Persze minden munka még jobban összetorlódik. Karácsony előtt rettenetes hét volt. Rengeteg munka. A szegények csapatostul jöttek. — Karácsony közeledtével már nagyon szomorú lettem.

Dec. 24. 5-ig nyitva tartottunk a boltban. 4-kor a szegényekhez mentünk. 5-től a mi karácsonyunkat készítettük. A fánk kicsi, de szép! A fa alatt a jászolka. Nagyon szép és bensőséges ünnepünk volt. Tele örömmel és szeretettel. J. tv. itt volt teljes két hétig. Annyi melegséget, békét, derűt, szeretetet hozott! Olyan fájó volt elválni. Jobb lettem mellette.

Az új év, 1934 ismét más feladatokat zúdít rá. Elindul a szlovákiai magyar községekbe, hogy leányegyesületeket létesítsen. Alig néhány hónap múlva megbízást kap a szlovákiai püspököktől, hogy szervezze meg az országos leánymozgalmat. Sára testvér állandóan úton van, előadásokat tart, szervez. Lassanként 80 leánykör alakul. Ezek vezetőinek

kiképzése az ő feladata. Tanfolyamokat tart nekik, s hogy összefogja a vezetőket és a tagokat, ismét tollat ragad. Kiadja a *Leányifjúsági vezető* c. füzetet; így sokszorozza meg önmagát. A termékeny munka ellenére megszaporodnak körülötte a félreértések, s őt még ismét húzza valami kifelé. Csak Isten akaratának elszánt keresése tartja meg a választott útvonalon. Külső harcairól, belső küzdelmeiről ismét csak Naplója tudósít:

> 1934. jan. 11. Ma különös dolog történt. Elővettem kész regényemet és elolvastam. És különösen hatott rám. Nagyon tetszett nekem! Hirtelen becsomagoltam és elküldtem K. L.-nek azzal, hogy továbbítsa a Vigiliának. — Nem tudom, mi lesz. Jó volt ez az elhamarkodott lépés? Istenem, segíts meg? Kinek a pártfogásába ajánljam? Nem tudom!

Karitász, szegények, szívgárda, leánykör... Fáj neki, hogy sehonnan nem kapnak elismerést, hogy a köszönetet mindig mások aratják le. De megpróbál erről is lemondani. — Egy érdekes rendezvényről örömmel számol be:

> Jan. 28. Délután volt a cselédek farsangi tea-estje. 30 lány volt. 3 nagy asztalt terítettünk. Rengeteg ennivaló volt... Uzsonna után gramafon zenére táncoltak. Igen nagy volt az öröm és a jókedv. Nekem fárasztó volt, de mégis úgy örültem. Ha a jó Isten megsegít, jövőre fiúkkal együtt rendezzük. 7-ig tartott.

Egyszer váratlanul felutazik Pestre és valami meglepő nyugtalanságot tapasztal a Társaság központjában. Rosszul érzi magát, sokat sír. « Lelkem mélyéig meg vagyok rendülve »... A kezdeti nehézségekkel, nagy anyagi zavarral és munkával túlhalmozott Társaság a forrás állapotában van. Sára testvér nyitott szemmel jár, maga is sok mindent másképp, jobban

szeretne. De nem tudja, kinek merjen beszélni, inog benne a bizalom. « Mit akarsz tőlem, Uram, mit akarsz? » — kérdi gyakran önmagában.

Febr. 4. Levelet írtam Th. tv-nek. De nem küldtem el. — Nem merem.

Febr. 12. Szomorú dolog történt. — Már azt sem tudom, mit tegyek.

Febr. 27. Azt sem tudom, mihez kezdjek. Nagyon, túlon túl sok van rajtam... Megint nagy jelenet. Nem birom már ezeket idegileg.

Márc. 5. Rengeteg munka. Rettentő ideges vagyok! Délután felmentem B-hoz. Majdnem összevesztünk. — Goromba volt. Sírtam. — Istenem, mit csináljak?...

Egyedül marad Komáromban, társa elutazik. Nyugodtabb, nem « hisztériázik », de érzi a magány súlyát. Kérésére felmentik legalább a Karitász munka alól. A döntés nem ér semmit, mert a szegények mindig őt keresik. Elöljárói látják küzdelmeit, és legalább egy-egy levélben próbálnak segítségére sietni. Sára testvér egy gyermek örömével fogadja a leveleket, Isten gondoskodásának kézzelfogható jeleit. Ismét visszanyeri békéjét, hogy aztán újra kezdődjék küzdelme.

Márc. 28.29. Olyan jó napok voltak ezek! Minden sok munka mellett is! Istenközelség! Jó és boldog napok. Külső zaj és belső csönd. Kint nyugtalanság, bent béke. Csütörtök de. a szentsírt díszítettem. Olyan jó volt. Este keresztút.

Ápr. 3. M. tv. írja, hogy a Kat. Nő előfizetőinek listáját küldjem el. Tehát megszüntetjük a lapot. Nagyon sírtam, nagyon fájt. Édes jó Istenem, mindent, mindent elveszel tőlem. Miért? Akarod, hogy mindenről lemondjak? Mi ez? Irányítás vagy csak megpróbáltatás? Istenem, igazíts el engem!

Ápr. 4. Ma nagyon indulatos és goromba voltam egy szegényhez. Jaj, úgy bánom! Úgy bánom. —

Annyi a munkája, annyit utazik, hogy négy hónapig egy sort sem ír naplójába. Augusztus 10-én összefoglalja az elmúlt hónapok eseményeit; július közepén lelkigyakorlatot tartott, utána megtudja, hogy Váradra helyezték. Jobban összemelegszik egy testvérrel, sokat beszélgetnek a hivatásról. « Azon keseregtünk, hogy a Társaság minden munkát végez, csak az marad el, amiért a Társ. megalakult: a szociális munka ». Való igaz, hogy Sára testvér nem láthat egységes vonalvezetést. Egyik helyről küldik a másikra, szépen beindított területeket hirtelen ott kell hagynia. Mindenütt pénzszűkében vannak, pénzszerzés végett pedig olyan munkákat is el kell vállalniok, amelyek nincsenek közvetlen összefüggésben a Szociális Társaság eredeti célkítűzésével. A « lázongók » bírálatai többnyire jogosak; kényszerhelyzetben élnek, és ezt nem mindenki győzi idegekkel, fizikai-lelki energiával. Többen kiválnak a Társaságból, néhány tagot pedig elküldenek. A bizonytalanság és feszültség légköre nem kedvez a nyíltságnak és bizalomnak. Sára testvér a maga közvetlen modorában olykor alaposabban odamond a szükségesnél. « A tv-rel beszélgettem. Eljárt a szám. Én sem tudok vigyázni magamra ». De ő is alaposan megkapja a magáét:

Aug. 13. Ma de. beszélgettem M. tv.-rel. Keserű dolgokat mondott. Csak külsőleg engedelmeskedem (Kat. Nővel kapcsolatban). Robbanó vagyok, rapszódikus, forradalmi, a mindenkori elöljáróval szembehelyezkedem stb. stb. — Mindig is ilyen voltam. Mikor engedélyt kértem, hogy beszélhessek A. tv-rel, nem engedte meg. Tudom miért. Mindketten forradalmárok vagyunk. Pedig hát mit is teszünk? Féltjük a Társulat eredeti gondolatát. Szeretjük a szociális munkát, erre kaptunk hivatást... Mintha válságban lennénk... Nagyon nehéz napom volt. De mind

erőteljesebben akarom: kitartok a végsőkig, egyenes és nyílt maradok.

Szeptember derekán végleg elbúcsúzik Komáromtól. Fáj a szíve, hiszen ezer szál köti már ehhez a városhoz és lakóihoz:

Szept. 18. Isten veled, édes, drága, szép Komárom! Nagyon sokat szenvedtem benned, és nagyon, talán éppen azért, nagyon szeretlek! Drága kis gyermekeim, mezitlábas fiúk, piszkos kis lányok, szegények, kedves munkatársak, bencések, girbe-görbe utcák... Édes, szép Komárom, Isten veled! Kimondhatatlanul nehéz volt eljönni. Legyen a Tied, Uram! Édes jó Istenem, ha adnál kegyelmet, hogy mindig olyan tudnék lenni, amilyennek Te akarsz! — Du 3 körül érkeztem Losoncra. Szép barátságos itt minden. Minden erőmmel az Urat akarom szolgálni!

Megtudja, hogy két testvért elküldtek a Társaságból. « Kimondhatatlanul szenvedek. Olyan vagyok, mint akiben meghalt valami. » Megrémül attól, hogy imái, önként vállalt vezeklései mind hiábavalók. Valósággal « haragszik Istenre » és kétségbeesetten kérdezi: « Hol az igazság? »

Okt. 12. A szentmisét úgy hallgattam végig, mint a halott. Nem tudtam imádkozni. S e mellé a szörnyű belső kínok és kísértések, szenvedések mellé járult, hogy még soha annyira nem kívántam a cigarettát, mint tegnap. Majd megzavarodtam a vágytól. Már-már azon voltam, hogy veszek néhány szálat. — Mise után gyóntam; Krisztus, ölelj Szívedre, tartsd a kezem, mert ha nem tartod, el fogok veszni! — Senki sem menthet meg, csak Te. —

Okt. 21. Elhatároztam, hogy igyekszem többet imádkozni.

Okt. 22. Próbálom valósítani elhatározásomat: minden nap elmondom az officium parvumot s a teljes, örvende-

tes, fájdalmas, dicsőséges rózsafüzért. Szakítok rá időt. Hiszem, hogy az Úristen megáldja törekvésemet. Ma sikerült.

Okt. 25. Elmondtam 3 rózsafüzért. 1 rózsafüzért a Társulatért, egyet a Missziókért, a szükségben levőkért, a kat. akcióért, munkámért, családomért, kedveseimért stb. — A kis officiummal csak az Úristen dicsőségét akarom zengeni!

Egyik, hozzá nagyon közel álló testvér elhagyja a Társaságot. Első pillanatban arra gondol, megy ő is. Már az elhelyezkedési lehetőségek is fölvillannak előtte. De csak rövid ideig tart ez az ingadozás:

Nov. 8. Én Érted, Miattad és Neked jöttem, Jézus! Mikor akartad, hogy jöjjek, akkor behoztál, majdnem akaratom ellenére. Érted jöttem és nem emberekért. Érted is vagyok itt. Jó itt lennem? Nagyon jó. Nem azért ragaszkodom az ittléthez? Nem félek kimenni? Nem tudom. Tied vagyok! ahogyan behoztál, úgy ki is fogsz vinni, ha úgy akarod.

Elhatározza, hogy mindenképpen Isten akaratát követi, és bízik abban, hogy Isten tudtára is adja, mit kíván tőle. Az első jel nem bíztató. Közlik vele, hogy egyelőre nem újíthat fogadalmat, nem hordhatja a szociális testvérek szürke egyenruháját. « Méltatlan rá ».

Egészen nyugodtan fogadtam a hírt. Semmi keserűség, semmi lázadás nincs bennem. Ahogyan akarod, Uram! El? Lehet. Ha azt akarod, akkor Te tudod, hogy még világosabban add tudtomra. Uram, én a Tied vagyok. Akarom teljesíteni, amit akarsz tőlem! Hallani akarom szavadat, figyelni akarom hangodat. Parancsolj, Uram, mert szolgád meg akarja tenni, amit parancsolsz. Domine, Domine, adsum!!!

Nov. 24. Keserű és lázadozó vagyok. Forradalmár. — Nem, nem akarok töprengeni: kötelességemet teljesíteni s vaknak, süketnek lenni!

Dec. 3. Hic et nunc! Itt és most! Hűségesnek lenni! Az leszek!

Dec. 17. *Hűség, hűség, usque ad mortem*!...

Belső döntése tehát megszületett, és ezzel együtt jóvá akarja tenni azokat a szeretetlenségeket, amelyeket az elmúlt hónapok feszültsége váltott ki belőle. Nagy kedvességgel, alázatos szeretettel, szolgálatkészséggel akar közelíteni mindenkihez. A meleg szeretetet különösképpen azok iránt ajánlja, akiket még mindig nehezen visel el. Ezekkel a jófeltételekkel kezdi meg a nagyböjtöt:

Márc. 7. Végre hamvazószerda. Itt a szent idő! Csak kegyelmet adj, Istenem, hogy jól tudjam felhasználni az időt. Szerdán is hordhatom a ciliciumot. A délutáni uzsonnát meg kell tartanom. Engedelmeskedem. De lelkiismeretes akarok lenni és sok-sok kicsiben gyakorlom az önmegtagadást.

Márc. 10. Lelkimagányt tartottam magam, egyedül. Olyan nagyon jó volt! Teljes szilencium, sok ima. Boldogság, békesség. Most csend, rend, nyugalom és béke van bennem. Szinte félek: miért nem küld a jó Isten szenvedést?! Vágyódom utána! Oh most már sok mindent megértek, amit eddig nem értettem a szentek életében. Jó a szenvedés. Kell a szenvedés! S miért, hogy igazi szenvedésnek mindig a lelki gyötrelmeket gondolom? Nincs belső szenvedésem? Fogadjam el a külsőt: mindig éhes vagyok. Ezentúl tudatosan fogok éhezni (pedig nem is böjtölök). Nem szeretem a reggeli tornát, a szenvedés szellemében akarom végezni. Így is fogom. A ciliciumot megszorítom, hadd fájjon! Kedvesnek lenni ahhoz, akit nem szeretek: szenvedést gyakorolni!

A Napló tehát új témát pendít meg: Sára testvérben felébred a szenvedés utáni vágy. Naponta végzi a keresztutat és szeretete Krisztus szorosabb követésére készteti. Valóság-érzéke megóvja az önkínzás

kísértésétől. A hétköznapi élet kellemetlenségeit akarja kihasználni. Abban akar önmegtagadást gyakorolni, amiből nagyobb szeretet fakad. Értékskálájában egyre magasabbra kerül a szenvedés. Nagyböjtben merül fel benne először a « helyettesítő szenvedés » gondolata. Alkalma van belepillantani egyik isismerőse szerencsétlen házaséletébe. Szeretne rajta segíteni, de tehetetlen. Imádkozik, könyörög érte, s e közben pattan ki lelkéből a gondolat:

Márc. 24. Oh Istenem, ha megkönyörülnél rajta! Ha én felajánlanám magam, hogy szenvedek helyette, csak tőle vedd el ezt a szenvedést, mert nem tud szenvedni. Mit tegyek? Hogyan segítsek? Égnem kell és szenvednem! Meggyötörnöm magamat! — Oh, ha engedélyt kapnék rá! — Engedelmesség! Engedelmesség! És kilencedet kezdek holnap az őrzőangyalához.

A segítés és szenvedés vágya ébreszt benne egy újabb gondolatot: szeretne misszióba menni. Braziliára majd Kínára gondol. Megírja kérését, aztán vár. A válasz pozitív, s ettől kezdve — anélkül, hogy munkáját elhanyagolná — nagy lelkesedéssel tanul portugálul, levelezést folytat a Braziliában működő magyar bencésekkel. Az utiköltséget és a hivatalos papirokat is neki kell előteremtenie. Az engedélyek megszerzése azonban leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, a háború pedig majd elvág minden kiutazási lehetőséget.

Belső élete megszilárdult. Elmúltak a nagy viharok és most boldogan állapítja meg:

Szept. 24. Hogy hullámzik az élet, s mennyire nem szabad adni a « jelen »-re! Egy-két évvel ezelőtt hogy kavarogtam! Milyen tanácstalan voltam. Istenem, nem kellett sok ahhoz, hogy kilépjek a Társaságból! — S ma! Hála Neked, Uram, hogy velem voltál, s nem hagytál elesni! —

Az elkövetkezendő években Sára testvér nem kap állandó beosztást, hanem mindig oda küldik, ahol éppen helyettesre van szükség. 1938-ban a Társaság egy közgyűlésén az elöljáró megkéri, mondja el, milyen beosztásokban dolgozott az elmúlt évben. Vagy tizenötféle különböző beosztást sorol fel, a főzéstől a Szociális Képző tanárságáig. Egy időre Budapestre kerül, vezeti a háztartási alkalmazottak Szent Zita körét, 1938-ban, az Encharisztikus világkongresszus idején a bizományi árusokat szervezi. Aztán a Katolikus Szociális Női Képzőben tanít, ugyanakkor osztályfőnök. Néhány hétig az újpesti gyógyiskolát vezeti. 1939-től két évig Felvidéken és Kárpátalján teljesít missziót mint szociális előadó és gondozó. Itt sok szomorú tapasztalatra tesz szert a közigazgatás vezetőivel és a katonatisztekkel kapcsolatban. Megdöbbenti a ruszin lakosság testi-lelki elhagyatottsága; szívén viseli az unió ügyét és ennek érdekében egyházi vonalon is próbál lépéseket tenni.

1939 augusztusában Szegvárott tart bensőséges lelkigyakorlatot. Gondolatai főképp az imára összpontosulnak. Most már azt tartja a legfontosabbnak, hogy az imában Isten előtt álljon, hálálkodjék, újra és újra átadja Neki önmagát: törekvéseit, munkáját, vágyait, terveit, egész szívét. « Az imádság éltet, alakít »; « sokat, sokat imádkozni! » — Az alázatosságról elmélkedve ezeket jegyzi le:

> Két évvel ezelőtt volt testvér életem legnagyobb megaláztatása. Ennek külső jelét — a ruhát — még ma is hordom, s viselem az ezzel járó kisebb megaláztatásokat. Hogy akkor ebből a rettenetes nehéz időből sikerült kimenekülnöm, anélkül, hogy hivatásomat vagy mást elvesztettem volna, ezt csak az Úristen kimondhatatlan nagy kegyelmének köszönhetem. Bizony, ha magam működtem volna, akkor, ki tudja, hol lennék most?... Többet, többet kell hálát adnom.

A lelkigyakorlat végén megújítja a Szent Szűznek tett felajánlását: Máriának ad mindent: imáit, jócselekedeteit, érdemeit, önmegtagadásait, az elnyerhető búcsúkat, gondolatait. Mária iránti szeretetből lemond minden rendelkezési jogáról, hogy egészen szabad legyen. A Szűz Anya szívébe helyezi testvéreit, szeretteit, vágyait, céljait.

Teszem ezt teljes bizalommal Irántad, édes jó Anyám, aki még soha nem hagytál el. Egyet kérek, egyért könyörgök, esedezz értem, hogy mindig jobban szeressem a Te szent Fiadat, a mi Urunk Jézus Krisztust a boldog Szentháromságban.

1940. április 28-án, örök fogadalmára készülve, megírja végrendeletét. Nincs semmi vagyona, így röviden elintézheti ezt a formaságot. Lelkét a kármelhegyi Szent Szűz szeretetébe és irgalmába, valamint a testvérek imáiba ajánlja. Hűséget igér, egészen a halálig.

1940. július 15-én egyszerű szavakkal számol be végleges elkötelezettségéről és a maradéktalan odaadását kifejező új életmottójáról:

Édes E. tv-em! Hosszabb levélben szerettem volna megköszönni kedves soraidat, amelyeket örökfogadalmamra küldtél. Előtte egy hónapra visszavonultunk a munkától. Gyönyörű, boldog, napsugaras, imádságos négy hét! Az eredeti « Alleluja! » helyett új jelmondatot, választottam: « Ecce ego, mitte me! » Ime itt vagyok, küldj engem!

Imáidat kéri

Sára tv.

Úgy tűnik, Isten szaván fogta az Izajás próféta nagylelkűségével ajánlkozót: egymást követik az új s egyre veszélyesebbé váló megbízatások.

1942-ben Sára testvér lesz a Katolikus Dolgozó Leány mozgalom országos vezetője. Megépíti a Bala-

ton mellett az első magyar munkásnő népfőiskolát. Budapesten több munkáslány otthont nyit, különböző tanfolyamokat szervez. Az ő kezdeményezésére bérelik ki az Örökimádás templom mellett húzódó Bokréta utca 3. számú épületet, ezt az eredetileg is munkásnők számára alapított otthont.

Tevékenységének hatóköre már átöleli az egész országot. De hogyan alakul belső élete? Utolsó naplófeljegyzéseiből idézünk.

1943. okt. 15. Nagy Szent Teréz ünnepe. Már régi vágyam évek óta, hogy N.Sz.Teréz ünnepét egy kármelita templomban ünnepelhessem. Sajnos mindeddig nem sikerült. Mindig el kellett utaznom. Most is. De lelkileg annál inkább meg akarom ünnepelni. A mai szentmisét az ő tiszteletére ajánlom fel. Mit adhatok neki ajándékul? Semmit. Semmim sincs. Csak szeretetem, mélységes tiszteletem és hódalatom iránta. Úgy érzem, mintha ezeket a sorokat olvasná.

Talán tudomást szerez róla?! Inkább én akarok kérni tőle. Kérem, hogy eszközölje ki számomra a buzgóság kegyelmét. Hogy nagyon szeressem az Urat, munkában szorgalmas, lelkiismeretes, becsületes legyek, imában buzgó, állhatatos, összeszedett, munkatársaimmal szemben elnéző, barátságos, megértő, a testvérekkel szemben jó, türelmes, udvarias, előzékeny, az Elöljárókkal szemben engedelmes, őszinte... egyszóval olyan legyek, amilyennek az Úristen akar.

Én tudom, milyennek kell lennem, csak önszeretetem, szenvedélyeim, türelmetlenségem megakadályoz abban, hogy olyan legyek, amilyennek lennem kell. Kérem az önlegyőzés kegyelmét! Üdvözlégy Avilai Nagy Szent Teréz! Hódolattal köszöntelek. Szeretlek! Követni akarlak! Ajánlom magam égi pártfogásodba! Könyörögj értem!

Sára testvér ezekben a hónapokban Avilai Szent Teréz *Önéletrajzát* olvassa. A belső várkastélyt már évek óta ismeri. Testvéreinek is beszél róla, és ki-

fejezi « szent írígységét » a szemlélődők iránt. Ő maga nem kontemplatív természet, így annál nagyobb hódolattal és csodálattal tekint az ima nagy Mesternőjére. Lisieux-i Szent Teréz is példaképe. Szereti « lift » hasonlatát. Egyszer ezt mondja társainak: « Az vagyok, gondolom, aki, mint Kis Teréz, a lépcső legalsó fokán emelgeti kis gyermekként lábait. Látom, hogy nem birok előbbre jutni, de bízom benne, kérem a jó Istent, szeretném, ha Ő egyszerre jönne és felemelne ». — Naplójában visszavisszatérnek Avilai Teréz gondolatai:

Okt. 16. Odaadás Istennek! Azt hiszem, ez a titka mindennek. Teljes és egész önátadás. Hogy valóban azt tehessem, amit Ő szent Felsége akar! Mindig és mindenben Isten akaratát keresni. Ma is. — A pihenésben is! Mit akarsz, én Uram, Istenem? Ecce adsum, ecce ego, mitte me! — Ecce ego, suscipe me!

Okt. 20. Oh áldott Szent Teréz! Igen, ha százszor és ezerszer is, újra, ha nem tudok, akkor is, ha nem megy, akkor is, a legnagyobb igyekezettel, a legnagyobb munkával, s ha nincs semmi eredmény, akkor is tudom, hogy az Úrnak tetszik! « Fizetés nélkül! » Ingyen akarok szolgálni! —

Okt. 21. Eredmény: mindegy. Lényeg az akarat és szándék. « Szabadsággal és elszántsággal » kell az útnak nekivágni. Félre a kényelemmel, szórakozással, s azzal, hogy: « nem tudok ». Kell! Akarni kell! Nem tudok? De úgy kell tennem, mintha tudnék! Gondolkozni, latolgatni, fontolgatni, igen, igen, elmélkedni! Végre egyszer nekilátni komolyan. Csak rövid percekig sikerül? Nem baj. Tovább. Ha ment két percig, majd ad az Úristen kegyelmet, hogy holnap menjen háromig, aztán négyig, ötig, tízig, húszig, harmincig. Csak add oda az akaratodat! Csak fegyelmezd magad! Vigyázz, ne szunyókálj, ne engedd gondolataidat ide-oda csapongni. Ne engedd, hogy a napi munka, gondok az elmélkedés perceit kezdjék ki.

Okt. 22. Jézussal beszélni! Beszélni. Vele megbeszélni mindent. Igen, ezt kell tennem. Eddig sok mindent elgon-

doltam magamban. Ma megbeszélem Jézussal. Elmondom neki. Egyet tudok: ha nem is válaszol rá szóval, emberi módon, de hallgatja, meghallgatja isteni módon, amit mondok. A többi úgy lesz, amint Ő akarja.

Okt. 23. Ma nem ment olyan jól az elmélkedés. De nem baj. Azért nem hagyom magam. Dolgozni! Dolgozni!

Honnan ez a katonás rövidség, pattogó vezényszavak, hitetetlen akarás, most már letörhetetlen lendület? Ha utolsó évének Mesternőjével, Avilai Szent Terézzel próbáljuk meg értékelni lelki fejlődését, két lényeges szempontra figyelünk fel. Szívósan törekszik arra, hogy akaratát teljesen, minden pillanatban alárendelje Isten felismert akaratának. Ha nem lát világosan, kutatja ezt az akaratot, az ügyet « megbeszéli Jézussal », aztán máris cselekvésbe lendül és életre váltja. Önmagának szóló parancsai szárazak, rövidek, eltökéltek. A lényegre irányulnak. A másik szempont: feltétlen bizalommal fordul Istenhez. Ő megadja az akaratának végrehajtásához szükséges kegyelmet. Mindig, minden helyzetben. Akár az élet getszemáni órájában is...

Avilai Teréz arra tanítja a kármelitákat, hogy életszentségük nem az elragadtatásoktól, nem a rendkívüli kegyelmektől függ, hanem csak egyetlen ismérvtől: mennyire egyesült akaratuk Isten akaratával. A feltétel nélküli bizalom és ez az Isten akaratával egyesült akarat jellemzi mindazokat, akik Krisztus nyomában járva az Ő képmásai akarnak lenni (vö. 2Kor 3,18). Sára testvérben Isten « túláradó ereje » működik (4,7) és készteti a mind teljesebb odaadásra, készíti fel az életáldozatra.

Okt. 27. Most már olyan magasságban van, hogy nem tudom követni. Nyugalmi ima. A tehetségek behúzódása. Csak az akarat van elfoglalva. Oh milyen igaz, hogy csak az érti, aki megtapasztalta. — Nem baj! Ha más semmit,

lángoló szeretetet és alázatos hálát mindig tanulhatok. Úgy legyen!

Okt. 28. Nagyon halványan kezd valami világolni. Az akarat maradjon csendben, legyen nyugodt, ne csapjon zajt. Az értelem és az emlékezet (képzelet is?) csapongjon ott, ahol neki tetszik. Az akarat maradjon nyugodt. Így gondolom: *akarok* nyugodtan ülni az Úr lábánál Mártával együtt. Ettől az akarattól senki el nem tántoríthat. Oda is ülök. Semmit nem teszek, nem gondolok, nem kérek, nem szólok, csak ülök az Úr lábánál. Most már jöhetnek a szórakoztató gondolatok, mit bánom én!! Engem el nem visznek onnan.

Nov. 16. Gyakorolni akarom a szolgáló szeretet, mégpedig készséggel, türelemmel. Nem ér semmit, ha külsőleg szolgálok, de közben belülről figyelem a testvérek gyöngeségeit, s mindezt meg is tetézem gúnnyal. Szeretet, készség, türelem, elnézés!

Nov. 24. Mindentől elszakadni, mindentől szabadnak lenni! Ne kössön se anyagi, se szellemi, se vérségi kötelék! Egyedül a szeretet kössön! Ha teljesen szabad tudnék lenni, egész életem, egész egyéniségem megváltozna, nem lennék türelmetlen, ingerült, haragos. Egy-egy haraghullám nem tart soká, de igen intenzív. — Harcra fel hát! Ehavi particular: a türelmetlenség elleni küzdelem!

Nov. 25. Tegnap délelőtt máris igen elfogott az indulat. S ennek hevében beszéltem. Rossz példát adtam! — De már valami előnye volt, azonnal észrevettem, s elég hamar sikerült lecsillapítanom magam. Tovább, tovább!

Nov. 30. Tovább. tovább! Isten kegyelmével talán sikerül eredményt is elérni!

Dec. 9. Adventi programnak is míly jó az examen particularém. Prohászkától elmélkedem most. « Előkelő adventjáró szerénység ». — Szerénység! Ez nem tulajdonom, semmi sem szerény bennem! Éppen azért kell kettőzötten figyelnem magam és rászorítanom magam, rákényszerítenem magam a *szerény* útra. Csak le, le a fejjel. Mindig kérni, bejelenteni, engedélyt kérni, bocsánatot kérni. Bármennyire is fáj: szembenézni hibákkal, balfogásokkal, neveletlenségekkel, modortalanságokkal. Kérni, hogy figyelmeztessenek.

Dec. 13. Hűség minden *kicsi* dologban. — Elhagyta posztját egy testvér. Fel kell szítanom minden szeretetemet, minden erőmet, minden lelkesedésemet, hogy helyette is tudjak szolgálni, helyette is jónak lenni, helyette is hűségesnek lenni.

Dec. 16. Most nagyon kell figyelnem magam: gyors indulatbajövésemnek mi az oka? — Ne vigasztaljon, hogy indulatosságom, haragom, türelmetlenségem, rossz kedvem hamar elmúlik. Ne áltassam magam: harcra fel ez ellen a gyengeségem ellen! Harcra fel! Előre készülni! Felvértezni magam! Oh szent közömbösség! Most itt kell, hogy birtokomba kerítselek! — Ne mentegessem magam klimax-szal! *Kézben tartani* magam! Reflektálni magamra!

Dec. 18. Jobban nézni magamba, akkor többet és jobban fogom meglátni nemcsak az elkövetett bűnöket, hibákat, mulasztásokat, hanem az indító okokat, *szenvedélyeket* is. — Előre, előre a lelki életben! Csak nem megállni, nem tespedni, nem egy helyben topogni! Nem kényelmeskedni, nem megelégedni magammal!

Dec. 20. Ó Ádvent, Ádvent! Vágyakozás és epekedés! Hogy vágyódom a tisztább, keményebb, erősebb életstílus felé! S milyen poros, lagymatag, erőtlen vagyok! Jobra-balra kacsintgatok. Hiába minden: vágyódom hírnév után, bosszant, ha nem tudom elhelyezni kis írásaimat. — Erő, fegyelem, keménység önmagammal szemben! Ne nézz se jobbra, se balra, csak az egyenes út az Istené! Hozzád, hozzád én Uram, Istenem!

4. *1944*

A német nemzeti szocialista métely terjedésével szemben a Szociális Testvéred Társasága a lelki ellenállás magatartását választja. (Sára testvér, tiltakozásul a nemzeti szocialista befolyás erősödése ellen, már 1942-ben a Schalkház nevet Salkaházi-ra magyarosította). Az üldözötteket karolják fel elsősorban. Gondoskodnak elhelyezésükről, élelmezé-

sükről, menekítik őket egyik helyről a másikra, amikor valahol már tarthatatlan a helyzet. Sára testvér is megnyitja a Dolgozó Leány mozgalom otthonát. A balatoni villában is harminc menekültet bújtatnak. Sára testvér gyakran leutazik, gondoskodik ellátásukról, elrendezi a leglehetetlenebb eseteket is. A Bokréta utcai otthon is megtelik... A testvéreknek minden leleményükre szükségük van ahhoz, hogy kijátsszák az egyre éberebb, dühödtebb ellenőrzést. Mindnyájan tudják azonban, hogy az életükkel játszanak. A feszültség naponta nő...

Sára testvért derűsnek látja mindenki. A legfárasztóbb napokon és a legveszélyesebb helyzetekben is megtalálja azt a fél mondatot, amellyel mosolyt csal a csüggedtek vagy szorongók arcára. Sőt, arra is jut ideje, hogy megírja Arpádházi Szent Margitról szóló misztériumjátékát. Ki tudja, milyen régen fordult figyelme a nemzet áldozatának alakja felé. Naplójában egyszer maga említi, hogy belső élete teljesen Krisztus-központú, nem vonzódik különösképpen egy szenthez sem. Közben azonban már fölfedezte Avilai Terézt, odaadóan szereti védőszentjét, szent Sárát; Margitról azonban csak ebben a misztériumjátékában vall.

A Dolgozó Leány mozgalom budai otthonában tartják a próbákat, általában késő este. Megvan benne a képesség arra, hogy lendületét, a benne lángoló tüzet átsugározza a szereplőkre is. Különös hangsúllyal ismételi a főszereplőnek Margit ajánlkozását: « Ha áldozat kell, itt vagyok! Rajtam végy be mindent! » — És valami kifejezhetetlenül odaadó mozdulattal kíséri ezt a mondatot...

Az előadásra 1944. március 19-én kerül sor a Magyar Művelődés Házában. Történelmi dátum: a né-

metek ezen a napon vonulnak be Budapestre! A további előadásokat betiltják.

Az önként ajánlkozó áldozat gondolata már 1943 őszétől lelkében él.

Egyik testvérétől megkérdezi, kell-e ahhoz engedély, hogy az ember valamire felajánlja életét. Az igenlő válasz után nem mond semmit. Elöljárójához megy és előterjeszti kérését. Elutasítják. Többször is. Mivel azonban Sára testvér állhatatosan kitart kérése mellett, végül is megkapja az annyira óhajtott engedélyt. Naplójába ezt írja:

1943. szept. 14. Tele van a szívem-lelkem lobogó lelkesedéssel. Az indítást, hogy életemet, ill. halálomat ajánljam fel a testvérekért, követhetem. Engedélyt kaptam. A boldogságom első mámorában eltűnt az a természetes borzongás, ami eddig szorongott bennem. De arra rákészülök, hogy újra előjön. Nem baj. A fölajánló imát már összeállítottam. Most még meg kell várnom M. testvért. S akkor, akkor felajánlhatom magam! Hála Neked, teljes Szentháromság!

Nemsokára eljön a várva várt pillanat. Két elöljárója jelenlétében a Thököly úti anyaház Szentlélek kápolnájában az oltár elé térdel és hangosan elimádkozza felajánlását.

Ó fölséges Szentháromság! Legkegyelmesebb Atyám! aki engem végtelen szeretetből megteremtettél és jóságos irgalmadból gyermekeddé fogadtál, ó édes Jézus Krisztusom, aki szent véreddel engem megváltottál s végtelen jóságodból jegyeseddé választottál, ó drága Szentlélek! aki a kegyelmek bőségét zuhogtattad rám, s aki nekem, méltatlannak a hivatás kegyelmét és a Társaságot ajándékoztad, ó legteljesebb Szentháromság, én ma a Társaság és a Testvérek iránti hálából és szeretetből fölajánlom magam mint a TÁRSASÁG ÁLDOZATÁT! azon esetre, ha egyházüldözés, a Társaság és a testvérek üldöztetése

következnék be és legbölcsebb végzésed szerint gondviselésed terveiben nem lenne benne halálom:

Fogadd el az én halálomat minden fájdalmával együtt váltságul a testvérek — különösen az öregek, betegek és gyengék életéért, és bűnös, nyomorult életem fejében kíméld meg az ő életüket, és kíméld meg őket a megkínoztatástól, fenyegetésektől, főként pedig a hűtlenségtől: Irántad, az Egyház, a hivatás és a Társaság iránt.

Amennyiben pedig isteni végzésed terveiben az én halálom benne foglaltatik, ebben az esetben is fogadd el életemet-halálomat, mint értük való áldozatot.

Ezt a felajánlást teszem Elöljáróim engedélyével, édes Szűz Anyám keze által, Szent József, Szent Benedek atyánk, Avilai Nagy Szent Teréz, Szent Sára és szent Őrzőangyalom segítségét kérve, nem a magam erejében, hanem a teljes Szentháromság kegyelmében bízva. Amen.

Ó édes Jézusom, teljes megnyugvással és készséggel fogadom már most a halál azon nemét, amely Neked tetszik, az összes vele járó gyötrelmekkel, fájdalmakkal és szenvedésekkel együtt. Amen.

S.tv.

A fölajánlás mindenki előtt titokban marad. Sem Sára testvér, sem az elöljárók nem szólnak róla egy szót sem.

Sára testvér gyakran jár le Jankovich-telepre. Élelmet, ruhát visz az ide menekítetteknek. Ő is beáll sütni-főzni, és szívesen lepi meg valami ritka csemegével testvéreit. Munka közben kéretlenül tálalja tréfáinak, ugratásainak zamatos gyümölcseit. Sokszor napokra is kiterjed egy-egy tréfa. Képes elhitetni — már igen nehéz az élelembeszerzés —, hogy kínai összeköttetése révén, hamarosan hatalmas rizsszállítmányt várhatnak... Akkor legalább bőviben ehetnek rizst!

Elmélkedést is tart a fiatalabb testvéreknek. Ekkor említi egyszer Jolán nevű húgát és Lipót nevű

bátyját; mindkettő sokkal jobb, mint ő, s Isten mégis neki adta meg a hivatás kegyelmét... Egy másik elmélkedésében a gazdag októberi liturgiáról szólt. Isten úgy ontja a szép októberi szenteket, mint a természet ízes gyümölcseit. Többször említi, mennyire közel érzi magához Avilai Teréz szellemét, és hogy mennyire vonzódik a kármelhez.

Közben újabb és újabb csoportokat bíznak rá, hogy találjon helyet nekik, rejtse el őket és gondoskodjék róluk. Könnyes szemmel mondja egy lehetetlennek látszó parancs teljesítésekor: « Már túl sokan vannak, az egész ügyet veszélyeztetjük. A Drága (M. tv.) mindenkin segíteni akar. De ezt nem lehet tovább így folytatni, ennyire játszani az életveszéllyel... » De azért szerencsésen teljesíti a feladatot, mindnyájan biztonságba jutnak. Sára testvér természetes életösztönnel kerüli a veszélyt, minden lépését megfontolja. Felajánlásának beváltásáig még egész sor kockázatos utat kell megtennie.

Az Ulászló utcai házban felismernek egy menekítettet. Az egyik testvérnek még sikerül elhoznia onnan. Arra kéri Sára testvért, rejtse őt el Jankovich-telepen. Az válasz először elutasító: « Nem tehetem, annyira túlzsúfolt a ház. Reszketek, amikor meglátok egy csendőrt. Nem tudom elhelyezni ». A testvér nem tágít, részletesen ecseteli a menedéket kérő tragikus helyzetét. Sára testvér hallgat, gondolkodik majd könnyes szemmel válaszolja: « Hát menjen oda! »

Állandó aggodalom, veszély az élete. Bombázások, titkos utak, a bújtatottak ellátásnak gondja, életveszélyes utazások... Zsebében mindig ott a rózsafüzér és a kis zsolozsmáskönyv. Imádkozik, amint egy pillanatra is magára marad. Közeledik getszemáni órája.

A karácsony előtti napokban még sikerül kijutnia M. tv-hez Zugligetbe. Elgondolkozva mondja testvérének, akihez kezdettől meleg barátság fűzte: « Nagyon régen beszélgettünk őszintén, úgy, mint régen ». « Itt az alkalom — hangzik a válasz. Most beszélhetsz ». « De nem lehet » — feleli és messze elnéz. « Meg fogod tudni, mi ez, ha valami történik velem csak kérlek, nagyon-nagyon imádkozz értem! »

A halálfélelem gyötri. Többször sír és panaszkodik... Mivel mindenki ideges, így nem feltűnő a viselkedése. — Ebben a légkörben ünneplik a karácsonyt.

1944. december 26-án váratlanul betoppan egy testvérhez. Azt kéri tőle, menjen el másnap a Bokréta utcai otthonba valamiért. Siet, kabátját sem akarja levetni. Mégis beszélgetésbe kezdenek. Szó esik többek között arról, milyen veszélyes a közlekedés. A beszélgetés tréfás tónusban folyik, amikor egyszer, minden átmenet nélkül ezt mondja: « Tudom, hogy nem fogok természetes halállal meghalni ». A testvér édesanyja megkérdezi: « Milyen halállal gondolja, hogy meghal ?» — « Fegyver által » — hangzik a rövid válasz. A háziak áttérnek a tréfás hangra: « Hogyisne, jó volna olyan könnyen elmenni: csak oda állunk a fal mellé és egy golyó átröpít a mennyországba! » — Csak még egy napot kell várni, s mindez bekövetkezik.

December 27-én reggel a vértanúságról elmélkedik a fiatal testvéreknek. Kitér a vértanúság hármas lehetőségére: beszél a vágyvértanúságról (szent Jánossal kapcsolatban), a tudatos vértanúságról (szent István) és a nem tudatos, de mégis valóságos vértanúságról (Aprószentek). Mise után az egyik testvérrel a Liszt Ferenc térre indul, az ottani otthonba.

Mivel már nincs közlekedési eszköz, gyalog jönnek vissza. Amikor a Bokréta utca sarkához érnek, már a Mester utca felől látják, hogy fegyveres nyilasok állnak a ház előtt. Még lenne idejük elmenekülni. — Nem akarsz lelépni, hogy tovább intézhesd az ügyeket? — kérdezi társa. — Nem! — hangzik a határozott válasz. Én vagyok a vezető. — Ez a « nem » nem tűrt semmi ellentmondást. Még néhány méter és belépnek a Bokréta utca 3. számú ház kapuján. Be akarnak térni a földszinten lévő kápolnába. Itt már útjukat állják. Leterelik őket az óvóhelyre, ahol gyertyafény mellett igazoltatják a munkásnő-otthon mintegy 150 lakóját. Talán tizen lehetnek köztük menekítettek, természetesen megfelelő papirokkal ellátva.

Néhány gyanús személyt már elkülönítettek, köztük egy hitoktatónőt és négy másik nőt. Most éppen egy « takarítónőt » vallatnak; a szerencsétlen egészen belezavarodik a keresztkérdésekbe, így a felhúzott fegyverrel hadonászó nyilas őt is félreállítja.

Sára testvér előlép, közli, hogy ő a vezető, és megkérdezi, mi történik. Társa, akit az ajtó őrzésére rendelnek, suttogva még megkérdezi: maradjon-e, vagy próbáljon kijutni. — Maradj itt, és állj helyt, míg visszajövök.

A nyilasok ekkor kijelentik: a gyanús elemeket elviszik a gettóba, ahová valók, a felelős vezetőkről jegyzőkönyvet vesznek fel (Sára testvérről és B. Vilmáról, a helyettesről van szó), majd hazabocsátják őket, este pedig autóval visszajönnek az itthagyott vagyonért.

Az egyik nyilas félhangon odasúgja a másiknak: — Miért nem intézzük el őket itt az udvaron? De a másik leinti. A kihallgató csoport parancsnoka új vezetőt « nevez ki » és int, hogy indulás.

Sára testvér kezében ott a rózsafüzér; zsebében a zsolozsmáskönyv. Egy aggódó kéz gyorsan egy szatyrot akaszt a karjára, benne kenyér és egy termosz kávé.

Kifele menet a kis csoportból kiválik Sára testvér. — Ide pedig engedjenek be egy pillanatra! — mondja erélyes hangon és gyors mozdulattal kinyitja a kápolna ajtaját. Az oltárhoz siet, leborul... Két hajcsár súlyos léptekkel követi. Egy pillanatra megállnak a homályos, csak az örökmécsestől megvilágított helységben, aztán az egyik türelmetlenül ráordít: — Gyere már! Elég volt! — Amikor Sára testvér nem mozdul, durván megragadják és kivonszolják.

A kijárat előtt egyik testvére el akar köszönni tőle. A nyilas kísérő ellöki: — Csak nem akar maga is velünk jönni?!

Az utcán már türelmetlenül topog néhány karszalagos, mögöttük meg egy sápadt, didergő fogoly-csoport. Hat óra lehet, de már teljesen beesteledett. Ez a sötétség órája.

* * *

A házban maradottak várják a « vagyon » elszállítására beígért autókat. Senki sem jelentkezik. Remélik, hogy Sára testvér a « jegyzőkönyv felvétele » után még hazajön. Hajnalig imádkoznak... Csak egyszer kopogtat rájuk egy rendőr és figyelmezteti őket, hogy fény szűrődik ki az egyik ablakon...

Másnap egy környékbeli suhanc fordul meg a házban. Az egyik alkalmazott kérdésére odaveti: — Azokat még tegnap este agyonlőtték! Örüljenek, hogy nem látták, hogyan!

Imája védőszentjéhez

Szent Sára asszony, drága védőszentem, kinek nevét kaptam a szent keresztségben, s ki a választott nép ősanyja vagy, légy az én kegyes és különös pártfogóm. Krisztus kiválasztott lelkeihez tartozom, könyörögj értem, hogy méltó tudjak lenni erre a kiválasztottságra.

Egyetlen fiadat kész voltál feláldozni Istennek; könyörögj értem, segíts, hogy egyetlen magamat, melyhez oly kétségbeesetten, bűnösen ragaszkodom, készséges szívvel tudjam feláldozni Istennek.

Szent Sára asszony, évezredek távolságából hajolj közel hozzám, a legutolsó kis szolgálódhoz, neved viselőjéhez. Állhatatosan akarok hozzád mindig fohászkodni! Szent Sára asszony, téged bizonyára nem zaklatnak soha közbenjárásért, ó hát végy különös pártfogásodba, add, hogy hatalmas közbenjárásodat mindig érezzem! A január hónapot különös szeretettel ajánlom neked!

Tisztellek, szeretlek, szent Sára asszony, lélekben hódolattal csókolom kezeidet. — Amen.

SALKAHÁZI SÁRA, AZ ÍRÓ

Salkaházi Sára irodalmi munkásságának felmérése még nem történt meg. Cikkei, riportjai, szociológiai tanulmányai, előadásai stb. régi újságok lapjain porosodnak, — vagy végképp elvesztek. Megmentésükre, a fellelhető írások összegyűjtésére még alig történt kísérlet. Az imitt-amott megmaradt szórványemlékekből pedig semmiképp sem tudunk áttekintő képet alkotni irodalmi tevékenységéről. Semmi nyoma regénye kéziratának.

Életében egy novelláskötete látott napvilágot *Fekete furulya* címmel. Halála évében rendezte sajtó alá az *Ének és sóhaj* c. gyűjteményét. Kiadását már nem érte meg; a Szalézi Művek gondozásában jelent meg 1947-ben.

A *Dolgozó Nő* c. mozgalmi lapban számos cikket és tanulmányt közölt, főleg 1942 és 1944 között. Több írását a *Vezetők* c. gyűjteményben adta ki. Jónéhány cikkét *Az én naptáram* c. összeállítás lapjain publikálta. Utolsó írási közé tartozik a *Fény és illat* című, Árpádházi Szent Margitról szóló misztériumjáték.

Az *Ének és sóhaj* c. gyűjteményben Krisztus-legendákat köt egy csokorba. (Ismerte-e Lagerlöf Zelma hasonló írásait, nem tudjuk.) Elmélkedve, szemlélődve mesél el evangéliumi történeteket, példabeszédeket. Áttetszővé egyszerűsödik előtte a megvadult világ; belelát az emberi szív mélyeibe, a megtestesülés és megváltás titkában elmerülve a jó győzelmének reményéről tesz lírai vallomást. Gondolatai mögött felfénylik imaéletének arany háttere.

Bűn és szeretet: e két pólus körül forog az egyes ember és az egész emberiség élete. A bűn tomboló túlá-

radásának éveiben Salkaházi Sára a kegyelem még bőségesebb túláradását tapasztalja meg. A bűn halálos kihívására a lehelet-finoman megrajzolt legendákkal válaszol. Abszurd műfaj ebben az őrjöngő világban! « Boldogok a szelídek, boldogok a békességesek, boldogok, akik sírnak, boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért... » — műve elejére ezt írhatnánk mottóként.

Nyitányként az angyali üdvözletről mesél (*A virradat*). *A Gyermek* születésének örömhíréről a Szegény és a Gazdag ember halálos összecsapásának majd kibékülésének történetében számol be. A Templom felé induló vak Öreg Emberben Simeont ismerjük fel (*Elbocsátás előtt*), a betlehemi gyermekgyilkosság tragédiáját Jézus egy csodálatos gyógyítása idézi fel (*Láss!...*) A megtérésre indító isteni hívás erejét szemlélteti Barrabás történetében (*Barrabás a kendő előtt*). *Cirenei Simon*-ja már találkozott egyszer a Názáretivel, de elfeledkezett róla; majd csak a kereszt átvállalásakor ismeri fel újra. A kánai menyegző és az utolsó vacsora párhuzamos jelenete az átváltoztatott Bor csodája előtti hódolatát fejezi ki (*A csodálatos bor*). *A Kender, az Érc és a Fa álma* azt bizonyítja, hogy az anyagi világ önmagában jó, csak az ember kezében válik kínzóeszközzé. A keresztrefeszítés jelenetét három szereplő, a jobb lator, egy katona és egy kisfiú élménye alapján vetíti az olvasó elé. (*És a kereszt felragyogott, A katona és a kisfiú*). Az üdvtörténet misztériumainak fényében fogant történetek sorozatát a *Szent karácsony éjjel* c. legenda zárja le. Isten ember lett, köztünk lakott és titokzatos módon most is közöttünk él. Tegyük tehát széppé a földet, szerezzünk Neki örömet, aki úgy szeretett minket, hogy életét adta értünk...

És a kereszt felragyogott...

I.

Ragyogó, kék tavaszi nap volt. Csend és nyugalom. A fű friss zöldje és a korai virágok illata édesen, hálásan csapódott az ég felé.

Jakab, a dúsgazdag ötvös, lassan, a gazdagság büszke kimértségével, öntudatával járkált a szép tavaszban, amelyből ő semmit sem látott.

— Íme — gondolta — mi hiányzik nekem a boldogsághoz? Mi hiányzik nekem az élethez? Semmi! A legdúsabb, legtökéletesebb életet élem. Lám, mindenem megvan, ami kell. Gazdag vagyok, házaim és földjeim vannak. És szolgáim, meg béreseim. Tekintélyem van. Alázatos meghunyászkodással tekintenek rám Jeruzsálem koldusai és barátsággal gazdagai. Leányom nemcsak Jeruzsálem, de egész Júdea leggazdagabb, legderekabb fiának asszonya. Mi hiányzik nekem a boldogsághoz? Ami vágyam volt, minden beteljesedett. Ami vágyam lehet, csak ki kell fejeznem és már nem vágy, már beteljesedés!

Aztán felvillant emlékezetében gyűlölt szomszédjának, a szintén dúsgazdag Simonnak arca.

Most már örömmel kovácsolta tovább gondolatait. Lám, Simont is legyűrte! Simont, aki dúsgazdag volt már akkor is, amikor ő még a szegénység rongyait koptatta. Már akkor gyűlölte gőgjét! Hálát adott ennek a gyűlöletnek! Ez a gyűlölet fűtötte akaratát! Ennek a gyűlöletnek köszönhette mostani gazdagságát!

És most? Most ő volt a gőgösebb, büszkébb. Mert íme, az ő leánya Júdea legtekintélyesebb fiának asszonya, míg Simon fia, a dúsgazdag kalmár fia: elbitangolt. Ki tudja, hol csavarog, rabol, talán öl is?

Ma Júdeában, holnap Galileában, vagy Szamariában. Csavargó, bitang lett a dúsgazdag Simon fia!

Jakab szája torzult nevetésbe szaladt.

A dúsgazdag Simon fia: bitang! Akit az apja olyan nagyra tartott, akitől az apja olyan sokat várt, de nagyra vitte!

És rohantak előre gondolatai nagy gyűlöletben és kárörömben, de hirtelen erősen szemébe szúrt a nap és olyan erős fény bántotta, hogy kénytelen volt lehajtani gőgös fejét.

A fény hirtelen, amint jött, tovaszaladt, de gondolatai megakadtak.

Csak valami különös erős, tiszta, meleg hangot hallott. Felkapta fejét és körülnézett.

Jobbra tőle emberek ültek a domboldalon és felragyogó arccal hallgatták a Beszélőt.

A Beszélő kitárta két karját, mintha magához akarta volna ölelni hallgatóit és valami csodálatos melegség ragyogott arcán.

Hangja, különös, erős, tiszta, meleg hangja magosra röppent és mégis mintha mélyre, nagyon mélyre, sötét mélységbe — emberi szívekbe — hullt volna:

— Hallottátok, hogy mondatott: szemet, szemért, fogat, fogért. Én pedig mondom nektek: ne álljatok ellen a gonosznak, hanem, aki megüti jobb orcádat, fordítsd oda neki a másikat is. És annak, aki pörölni akar veled és köntösödet elvenni, engedd át a palástodat is...

Jakab megtorpant: micsoda lehetetlen beszéd ez!

A Beszélő szeme rávillant egy pillanatra. S Jakab belsejét valami különös forróság öntötte el.

Felzaklatott lélekkel ott maradt. Hallgatni.

— Hallottátok, hogy mondatott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom

nektek: Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, kik titeket gyűlölnek és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitokért, hogy fiai legyetek Atyátoknak, ki mennyekben vagyon... Mert ha azokat szeretitek, kik titeket szeretnek, micsoda jutalmatok leszen? Nem ezt cselekszik-e a vámosok is? És ha csak atyátokfiait köszöntitek, mi különöset műveltek? Nem ezt cselekszik-e a pogányok is? Legyetek tehát tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok is tökéletes.

A Beszélő elhallgatott. Arca meleg jósággal ragyogott, miközben tovaindult.

Jakab felkavart szívvel állt.

A Beszélő, — amint elment mellette, ismét rátekintett. Csak egy pillanatra. És Jakab nem bírta el tiszta nézését. Megszégyenülten ejtette le fejét.

Úgy érezte, mintha gondolatait olvasta volna ki szeméből: kárörömös, gonosz, ellenséges gondolatait.

Ki ez? Ki lehet ez?

S egyet hallgatói közül megszólított:

— Kicsoda ez az ember?

A megszólított csodálkozva nézett rá:

— Nem tudod? A názáreti Jézus — és tovament.

A názáreti Jézus. A galileai próféta. A szegények barátja. A betegek gyógyítója. Hallott már róla. Sok csodálatos dolgot. De nem hitte. Most sem hiszi. Hanem... Hanem, valami különös mégis volt rajta. Így beszélni! Ez a különös meleg, tiszta hang! És a szem! Ez a csodálatos, mélynézésű szem!

Erőszakkal rázta le magáról a Názáreti beszédének emlékét.

Újult gőggel emelte fel fejét. Újult gőggel indult hazafelé. Azt hitte, a beszéd emlékét is le tudja rázni lelkéről, mint a köpenyéről a port.

A templom előtt szemközt találkozott Simonnal, annyira gyűlölt ellenségével.

Mikor megpillantotta Simon alakját, pöffeszkedőn kihúzta magát és kemény villanású szemmel leste Simon szemét.

Simon szintúgy jött szemközt. Aztán gúnyolódva dobott oda egy gúnyolódó kérdést.

Jakab sem maradt adós:

— Hogy van a fiad? — vágta vissza a gúnyt és gyűlöletet.

De ebben a percben úgy érezte, mintha mellenvágták volna.

És hallotta az erős, tiszta, meleg hang csengését: « Szeressétek ellenségeiteket... »

Fel akarta vágni dacosan fejét, de akkor szemébe fénylett a Názáreti szelíd szemvillanásának emléke és lassan lehajtotta fejét.

És nagy nyugtalanságban élt ezután.

II.

És nagy nyugtalanságban élt ezután.

Gőgösen vágta fel fejét, valahányszor Simont meglátta, sőt egy-két gyűlölködő szót is odakiáltott feléje, de utána mindjárt valami láthatatlan kéztől megverten zuhant feje mellére.

S egyszer, egy ilyen összetalálkozásnál kevélyen kiáltotta Simon:

— Vénülsz már Jakab! Már gyűlölni sem tudsz elég szívósan! Már igyekszel megbékélni, meghunyászkodni... — és gúnyos, diadalmas, nevető szemmel állta Jakab bizonytalanul vibráló szemét.

Jakab hirtelen felhördülő mellel magosra csapta öklét, hogy Simon fejére zuhantsa, de éppoly hirtelen elgyengülten ejtette le:

— Gyűlöllek, — lökte ki fogai közül alig nyíló szájjal — gyűlöllek, jobban mint valaha! De... De meg vagyok béklyózva...

Simon arca kárörömös mosolyba torzult.

— Hanem vége lesz ennek is — folytatta Jakab izzó hevületben — majd lerázom ezeket a béklyókat és akkor, akkor... vigyázz Simon! Vigyázz, mert gyűlöllek téged, Simon! Mert gyűlöletem nem kisebbedett egy porszemnyit sem! — és szeretett volna még száz szitkozódó, gyűlölködő szót odakiáltani, de a béklyók vasszorítással nyomták torkát, csapkodott ugráló kézzel nyaka körül és tehetetlen dühvel, szótlan szitkokkal nézett a győzelmesen elmenő Simon után.

Mély keserűség szakadt fel melléből, elöntötte egész lényét.

Elégedetlen volt. De nem tudta miért. Akart, erősen akart gyűlölni. De érezte, hogy nem tud. Egész lelke valami nagy bizonytalanságban hintázott. Gyűlölettől megbocsátásig, megengesztelődésig repült ez a rettentő, bizonytalan hinta. Néha már ott volt a legszebb megbékülésnél s akkor hirtelen pokoli lendülettel zuhant vissza a legizzóbb gyűlöletig!

Ilyenkor marokra fogta a gyűlölet gyeplőjét és szeretett volna tomboló gyűlölettel keresztül gázolni minden megbékélésen, szereteten, jóságon. Minden szépen. De leginkább a Názáreti szavainak emlékén, hogy felismerhetetlenné roncsolja annak a beszédnek örökké élő szavait.

III.

Jakab elmélyült gondolatokkal járkált.

Csak a tömegzsivaj verte ki gondolataiból.

Írástudók csoportja sietősen fordult a templom

felé. Úgy rémlett, mintha cipelnének magukkal valakit.

És az utcán tétlenkedők, dologtalanok, zajra, botrányra éhesek, hangosan, lármásan csatlakoztak.

Jakab talán közömbösen ment volna odébb, de a lármázók elejtett szavai megfogták:

— Mi az?

— Egy házasságtörő asszony!...

— A Názáreti elé viszik!...

— ... megkövezni...

— ... Mózes előírja.

— ... de mit szól majd a Názáreti?...

Jakab egy pillanatig tétovázott, de aztán ő is csatlakozott.

Egy házasságtörő asszony. A Názáreti elé viszik. A Názáreti elé, akit mindeddig került, kerülte, mert félt tőle. Szelídségétől, jóságától. Vajon mit fog a Názáreti mondani? Mózes a megköveztetést parancsolja. De a szelídség és jóság prófétája megengedheti ezt?

A templom elé értek. Jakab könyökével utat vájt magának az emberfalban. Szemével a Názáretit kereste. Jézus szelíden, jóságosan s mégis oly méltósággal várt! A tömegzúgás csenddé semmisült közelében.

Az asszony földrezuhantan, földredobottan rejtette el arcát.

S nem messze az asszonytól ott állt Simon. Kárörvendő vigyorgással sötétlett arca Jakab felé. Jakab szívében lobogni kezdett a fekete gyűlölet.

A tömeg hátul mozgolódni kezdett és az írástudók előléptek:

— Mester! — mondta az egyik nagybátor kihívással — ezt asszonyt házasságtörésen érték. S Mózes

megparancsolta a törvényben, hogy az efélét megkövezzük. Mit mondasz tehát?

A bűnös asszony most megemelte fejét: Meggyötört, megkínzott arccal, könyörögve bámult a Názáreti arcába. Szeméből égő könny csorgott.

Jakab megszédült.

— Ráchel!... — hörögte majdnem hangtalanul — Ráchel!...

És egy mozdulatot tett a lánya felé. Egy hirtelen feldühödött, ütni akaró mozdulatot, hogy itt az utca porában kell látnia Júdea legszebb rózsáját!

Ám a Názáreti szemét érezte magán és a hirtelen mozdulat megsemmisült. Csak vad izgalommal meredt ő is a názáreti Jézusra.

Jézus pedig nem szólt. Csak lehajolt. És írt. A földön. A porban.

És feszülten várakoztak egy ideig, de aztán ismét kirobbant belőlük:

— Mester! Mit mondasz tehát?

A Názáreti felegyenesedett. Egyenkint a szemekbe tekintett s aztán az Ő végtelen szelídséggel csengő, mégis erélyes hangja szétáradt:

— Aki közületek bűn nélkül vagyon, először az vessen követ rája.

És ismét lehajolt. És ismét írt. A földön. A porban. A felemelt öklök lassan leestek és a marokba fogott kövek tompán zuhantak a földre.

Az Írástudók kaján, kihívó arcát vörösre mázolta a Názáreti szaván támadt szégyen. Némelyik arca meg fakóvá színtelenedett, amint a porba írt jelek felé hajoltak. És egyekint a megszégyenítettek lassú, vontatott járásával távoztak.

Simon még állt. Még görcsösen markolta a követ.

Jakab arcát bámulta, mintha ez az arc új gyűlölet-erőt önthetne belé. De valami láthatatlan hata-

lom tehetetlenné ölelte. Fogai megcsikordultak és nehezen hördült melle, míg a követ messze maga mögé hajította. Egy bizonytalan kézmozdulatot tett a Názáreti felé, aztán elment. Távozóban úgy rázta ökleit, mint a fogoly, aki köteleit rángatja.

Jakab pedig állt, valami nagy érthetetlenségben.

Csak egy mondat szállt a Názáreti ajkáról és a gyilkolni akaró tömeg íme, hogy eltűnt, széjjelment!

A Názáreti most felállt. Szeméből erőteljes meleg áradt. S ezzel a meleg erővel tekintett az előtte fekvő asszonyra:

— Asszony! Hol vannak, akik vádoltak?

Az asszony körülnézett. Hitetlenkedő bámulattal nézett körül.

— Senki sem ítél el téged?

Az asszony ismét körülnézett. Elsötétedő szemmel leste apja arcát, de ott sem látott mást, mint mély, megindult komolyságot, szomorúságot.

— Senki, Uram — válaszolt az asszony a Názáreti felé fordulva nagy bizonyossággal.

— Én sem ítéllek el — mondta Jézus és kezét egy pillanatig az asszony fején pihentette. — Eredj, és többé ne vétkezzél!

Az asszony ajkáról csodálattal zavaros hála töredezett, miközben szeméből édes, könnyű, tiszta könny csorgott. — Uram!... — dadogta.

A Názáreti szeme derűs napsugárral világított. — Eredj — ismételte szelíd hangsúllyal — és többé ne vétkezzél!

Jakab a lány mellé lépett. Roskatagon, nehezen. Remegő kezével megfogta a lánya kezét, felsegítette. Nem beszéltek, szótlanul mentek.

Haza.

IV.

Ezután még gyakran találkozott Simon és Jakab. S nem lesték egymás szemét égő gyűlölettel, csak hideg közönnyel mellőztek egymás mellett el.

V.

— ... nem bírom tovább. Elmegyek Jeruzsálembe...

— ... elfognak...

— ... feladom magam...

— Ráfeküdt agyadra a sötétség? Eszelős lettél? Fel akarod adni magad?

— Világosság gyúlt fejemben. S ennél a vakító világosságnál látom eddigi életem lehetetlenségét. Otthonom volt, gazdagságom, családi békém és minden, ami kellett az élethez... és... és... igen és akkor feküdt agyamra a sötétség!... otthagytam mindent és bitang, gaz lator lettem, csak azért, mert nem tűrtem, hogy életembe valaki — akár az atyám is — beleszóljon! De nem bírom ezt az életet tovább, mert magamon érzem annak a szemnek égő tisztaságát...

— Milyen szemnek?

— ... annak a szelíd hangnak végtelen jósága itt visszhangzik a szívemben...

— Mondom, hogy eszelős vagy. Vagy rémképeket látsz? Beszélj érthetőn! Mi történt veled?

— Nem tudom, nem tudom. Azt sem tudom már, mikor történt. Két napja, vagy tíz napja, vagy nagyon-nagyon régen. Talán Galileában, vagy Júdeában... nem tudok azóta semmit...

— Hagyd hát el, hogy hol és mikor. Találkoztál valakivel?

— Igen.

— És?

— Egy fügefa alatt pihent, mikor arra mentem. Már messziről láttam, de nem ügyeltem rá. Hanem mikor közelébe értem, láttam, hogy rámnéz, erősen, tisztán, mély, nagy nézéssel. És éreztem, hogy nem mehetek mellette szótlanul el. « Uram várasz valakit? » — kérdeztem. « Téged » — felelte valami csodálatos mély hangon és felállt. Nem volt magasabb nálam, mégis fel kellett rá néznem. « Engem, ez lehetetlen uram, hiszen nem is ismersz! » — válaszoltam. Mosolygott. Csendes, elnéző mosollyal: « Vártalak. Mert nehéz utat kell együtt tennünk. Készülj rá! Az út nehéz lesz! » És felemelte kezét és fejemre tette. És akkor éreztem, hogy ez a fejemen nyugvó két szívembe nyúl és maga felé húzza szívemet és olyan rettentően tiszta érzés volt ez, hogy lezuhantam a földre és mélységes sírással sirattam eddigi életem hiábavalóságát. Mire felemelkedtem már nem volt ott...

— Álmodtál, vagy megrészegedtél a bortól, amit a minap raboltunk a szamariai vén kalmártól. Van még a borból, igyál, ne törődj részeg álomképekkel! Igyál, no!

— Nem kell... nem kell nekem a bor... Másra szomjazom... tisztaságra, melegségre... valami nagyon-nagyon szépre...

— Bolond vagy...

— Nem... holnap elmegyek Jeruzsálembe és feladom magam.

— Ej, hagyd már abba! Még engem is leteper a nehéz szomorúság, ami téged! Rázd fel magad! Itt a bor, igyál!

— ... elmegyek és feladom magam...

VI.

Jakab mély, zavaros felindulással, fújtató mellel, idegesen, kapkodón törtetett az Agykoponyák hegyére.

Arca meg-megrándult néha s közben-közben egy-egy hangos szót ejtett el:

— Nem... az nem lehet... hogy ő... — és érthetetlenné morzsolódtak a szavak szájában.

És ment felfelé a hegyre. Lecsapott fejjel. Nem akart látni. Csak tömegzúgást, eszeveszett, vad ordítozást hallott.

S mikor már majdnem fent volt, felnézett.

És döbbenten meredt meg. Szeme elhomályosult, nagy káoszba szaladt előtte minden össze, csak a keresztről lecsepegő, lecsurgó vér világított felé rettentő vörös fénnyel.

Szájába hörgő keserűség szaladt s úgy tántorgott, mint egy fejbeütött.

Artikulátlan, rémült sírással küszködött.

Zavarosan kiáltozott, szava elveszett a tömeg ordító lármájában:

— Názáreti Jézus! aki egy szavaddal elverted a lányom mellől a gyilkosokat! Miért? Miért engedted ezt...

Tántorogva néhány lépést tett előre, homályosan hallotta, hogy a Názáreti leszólt a keresztről és szerette volna hallani hangját.

Aztán a megvadult, őrült tömeghez ordított dühöngve, de ki hallotta az ő szavát?

Hirtelen megnémult, kitárta két karját és szavavesztetten meredt a Názáreti meggyötört, megkínzott arcába. Egyszerre valami csodálatos forróság öntötte el és ismét érezte azt a végtelen békét, amit máskor, valahányszor a Názáreti rátekintett.

— Uram!... — dadogta. — Könyörülj rajtam!...

És így állt sokáig, gondolat nélkül, érzés nélkül.

Hirtelen egy kemény lökést érzett és egy feljajduló, őrült ordítást hallott: — Fiam!... Fiam!...

És mellette hörögve zuhant le Simon, a gyűlölt ellenség. Jakab megrendülten hajolt le és a szíve most tele volt békével és részvéttel:

— Simon! Simon! Mi bajod?

Simon elrémült szemmel, hidegrázósan, reszketve dobálódzott a földön. Érthetetlen, vad hangok töredeztek ajkáról, aztán felemelte fejét és kékké fakult arccal, vacogva bámult a jobb latorra és vacogva, dideregve nyögte:

— Látod!?... a fiam... a fiam...

Jakab hitetlenkedve rázta fejét:

— Tévedsz Simon... ez lehetetlen...

Simon csak bólogatott, gépiesen, meredten, beesett szeme lángolón tapadt fia arcára.

A jobb lator fájdalmasan dobálta fejét és tekintete atyjára esett. Arca most végtelen gyötrelembe torzult.

Simon melle sipolva hörgött, arcát őrületbe formálta a szenvedés.

Jakab szívét elöntötte az őszinte, meleg szánalom. Simon elé állt, hogy lehetőleg eltakarja előle a borzalmas képet.

S amint így állt, szeme rásimult a Názáreti arcára és imádkozni kezdett:

Hozzád emelem én Uram a lelkem
Én Uram Istenem bizakodom benned
Te vagy az én üdvözítő Istenem
Tebenned bízom szünös szüntelen
Emlékezzél Uram irgalmadról és könyörületedről
Mert élnek azok mindöröktől...

S amíg Jakab mély hevületben imádkozott, a tömegzúgás halkulni kezdett. Talán kifáradtak a megrekedt, vad, emberi torkok, vagy csak a bal lator káromló üvöltését akarták hallani?...

A jobb lator, Simon fia, most nehezen meglóbálta fejét és panaszos, csendes, síró hangon, bűnvallomást tett. Azután a Názáreti felé tekintett s úgy könyörögte fulladozva:

— Uram, emlékezzél meg rólam, midőn országodba jutsz!...

Jézus pedig felé fordította vérlepte arcát s egy pillanatra mintha megenyhült volna ez a fájdalmas, kínlódó arc s így mondta felcsengő hangon:

— Bizony mondom neked, még ma velem leszel!...

A tömeg újult erejű hahotával zúgott fel, de a jobb lator arca felragyogott, boldog mosolyba röppent, enyhületbe simult.

És Jakab, aki mindezt látta és hallotta, most ujjongva hátrafordult, hogy felrángassa Simont a kínlódásból és megmutassa neki ezt a csodát: fia ragyogó, világító arcát.

De Simon már állt. Enyhült, békélt arccal. Hol a fiát nézte fájdalmas boldogsággal, hol Jézust mély, megindult csodálattal.

— Láttad?... Hallottad?... — suttogta Jakab.

Simon csak némán intett.

— Különös béke áradt el bennem. Nem érzek semmi fájdalmat... vagy nem jól mondom... fájdalmat igen... de keserűséget nem. Fájdalmas béke takart be... béke van a szívemben...

És mindketten hittek.

S ott állt a két ellenség érthetetlen csodás nyugalommal, békével a szívükben és a lelkükben a Megfeszített keresztje előtt.

Egészen a leghatalmasabb pillanatig. És akkor a kárörvendő, üvöltő tömeg rémülten, mellétverve szaladt, a százados pedig megtette az első megtért pogány hitvallását...

És a Kereszt felragyogott...

Ének és sóhaj

Anikor az Úristen a tövisbokrot megteremtette, akkor még csak Egyszerű Tövisbokornak hívták. Elég magas, sűrű cserje volt, apró, kicsiny tövisekkel, hosszú, nagy, fényes levelekkel. Virág nem nyílt rajta és a szép zöld levelek egészen elfödték, egészen eltakarták a töviseket.

Az Egyszerű Tövisbokor élt és növekedett. Éppúgy fürdött a napfényben, mint a magas, karcsú nárcisz, éppúgy itta az eső éltető italát, mint az illatos liliom.

De már az első találkozása az emberrel szomorúan végződött. Vigyázatlan kézzel markolta meg valaki, aki szép, fényes levelű ágat akart törni róla s mikor az apró tövisek belefúródtak tenyerébe, hangosan mérgelődött, majd megvetően elhajította a letört ágat. Ekkor hullott az első halk szitok az Egyszerű Tövisbokorra s ekkor nagyon keveset, alig észrevehetően, de megnövekedtek tövisei, nagyon keveset, alig észrevehetően összehúzódtak szép, zöld levelei. Fényességük is megkopott kissé.

S az első szitok óta mennyi, de mennyi szitkot kellett hallania, hány és hány türelmetlen haragos kéz vágott bele! Leköpték és meggyalázták! S mindannyiszor sorvadoztak levelei s növekedtek tövisei!

De nemcsak ez történt, hanem az, hogy az Egyszerű Tövisbokor belsőleg is kezdett megváltozni!

Mintha az a sok durvaság, szitok, ami elhangzott felette, ágaiba ivódott volna! Lassan-lassan már nem úgy fürdött a napfényben mint a nárcisz: boldogan és haragosan. Nem úgy irigyen és örömmel, hanem itta az eső éltető italát, mint az illatos liliom: hálásan és mosolyogva, hanem gyűlölködve és bosszúra vágyva...

S mire tövisei már úgy megnövekedtek, hogy egy rohanó férfi combját hasították véresre, akkor, akkor hangzott el felette az első sötét átok, akkor zúgott fel ágaiban először feleletül a gyalázatra a gonosz indulat s ettől kezdve eltűnt az Egyszerű Tövisbokor s már csak a Gonosz Tövisbokor élt.

Élt... De hogyan?... Levelei mind elpusztultak, már csak száraz, zörgő ágai voltak, erős, kampós, hatalmas tövisekkel. Úgy látszott, mintha már kiszáradt volna, pedig élt. A harag és gyűlölet töviseit termő mérges nedvek keringtek benne dühödt zuborgással. Gonosz, hatalmas töviseit orozva nyújtogatta s alattomban leste az elmenőket... Mindenbe belekapaszkodott, mindent megroncsolt... Felhasogatta a lábakat, mélyen beleszaladt a kezekbe, beletörött a húsba, ott égett, gennyesedett... megfogta a köpenyeket és ruhákat s oly makacsul kapaszkodott beléjük, hogy még a legerősebb gyolcsot is megszaggatta...

Kárt és fájdalmat okozni! Ez volt minden gondolata, erre vágyott szüntelen!

Az emberek messze elkerülték a Gonosz Tövisbokrot s ezért legjobban szerette a sötét éjszakákat. A gyanútlan elmenők ilyenkor kerültek legközelebb hozzá. Az is megtörtént, hogy olykor-olykor egy-egy vigyázatlan, mit sem sejtő utas az alkony sötétjében éppen a Gonosz Tövisbokor aljában hajtotta álomra fejét, nem sejtve, hogy álma felett a gonoszság és káröröm virraszt és nyújtogatja feléje

alattomos töviseit, előre örvendve a bosszús, szitkos ébredésnek...

Gonoszságát nemcsak az emberek ismerték, hanem az állatok is. Lassan-lassan, amint nőtt gonoszsága, úgy maradtak el ágairól a szép élénktollú dalosmadarak. Már nemcsak, hogy nem raktak fészket rá, mint azelőtt, hanem egy-egy percnyi pihenésre sem szállottak reá. Pillangók sem táncolták körül kecses lengéssel s nem hozták, vitték a híreket, mint azelőtt... s a rovarok is elkerülték messze, sőt lassan-lassan kipusztultak körülötte a virágos bokrok, nagylevelű cserjék. Már egyedül és elhagyatottan állt és semmi sem törődött vele... Mintha még a fű is kiégett volna környékén... S minél magányosabb lett, annál gonoszabb és minél gonoszabb, annál magányosabb...

S egyszer, talán mikor a legjobban izzott benne a gyűlölet és a bosszúvágy vad indulata, az történt, hogy Valaki közeledett az úton.

A gonosz Tövisbokor sejtette, hogy az Ismeretlen majd messze elkerüli, ám ez egyszer nem így történt. Igaz, hogy alkonyatba hajlott már a nap s a messzi hegyek felett bíborvörösen parázslott az ég.

A közeledő Asszony éppen a Gonosz Tövisbokor előtt állott meg s ragyogó szemmel nézte az eget. Háttal állott a Gonosz Tövisbokornak, nem látta, nem láthatta azt. S amint belefelejtkezett az égbe, lassan kitárult karja, egy-két lépést tett hátrafelé.

S ez a néhány lépés elég volt ahhoz, hogy a Gonosz Tövisbokor kinyujtsa markoló, éhes töviseit és belekapaszkodjék az Asszony ruhájába. Az Asszony most mozdulatlanul állott s így a Gonosz Tövisbokornak bőven volt ideje ahhoz, hogy minél szorosabban, minél görcsösebben, minél erősebben markolja meg a hófehér ruhát...

Az Asszony nem mozdult, csak állt kitárt karral, állt és nézte az alkonyatba hajló eget. Egyszerre ének csendült fel ajkán. Halkan, nagyon halkan énekelt, a Gonosz Tövisbokor nem tudta mit, nem tudta kinek, csak azt érezte, hogy különös szellő bujkál az ágai között. Ez a szellő melegített, hajlogatott... Vagy csak az ének rezegtette meg ágait?... Nem tudta, de érezte, hogy valami történik...

Az ének mind magasabbra szárnyalt, mind ujjongóbb lett. A Gonosz Tövisbokor remegni kezdett és tagjaiban valami különös ernyedtség ájuldozott. Az ének addig tartott, míg az ég bíborvörös izzása sötétkékké csendesült. Ekkor az Asszony karja is lehanyatlott s önmaga is megmozdult. Egy lépést tett elfelé.

Nem hirtelen, nem gyorsan, hanem szelíd-lassan. De a következő pillanatban észrevette, hogy a Gonosz Tövisbokor fogva tartja. Megfordult, elmosolyodott — rámosolygott a Gonosz Tövisbokorra! — s közelhajolt hozzá. A Gonosz Tövisbokor ekkor lágy ujjak illatos érintését érezte magán s ez az érintés olyan simogató volt, hogy a Gonosz Tövisbokor csak azt érezte: mind jobban gyengül és gyengülő tövisei közül lassan kihull a fogvatartott ruha.

Már szabadon állott az Asszony, de még nem indult, hanem felejthetetlen tekintettel nézte a Gonosz Tövisbokrot. Mintha meglátott volna valamit eddigi életéből, mert hirtelen lehajolt hozzá, átölelte s úgy suttogta lágy, ujjongó hangján:

— Énekelj, énekelj, énekelj kedves bokor! Énekelj!

A Gonosz Tövisbokor azt hitte, meg kell halnia a boldogságtól. Érezte magán az ölelés, a szeretet melegét, majd érezte, hogy kemény, zörgő, kiaszott

ágaira hajol egy drága, világító arc s ez egyszeriben ujjongással, kitörő boldogsággal töltötte el.

Mégegyszer hallotta az édes, csengő hangot:

— Énekelj velem együtt! — s aztán az Asszony felállt és hátrahagyva ölelésének illatát, elment.

A Gonosz Tövisbokor csak nézett, nézett utána, amint ment az alkonyatban s szeretett volna utánakiáltani, köszönetet mondani, szeretett volna valami nagyot, szokatlant cselekedni s ekkor, ekkor elkezdett énekelni... De a Tövisbokor éneke más volt ám, mint az emberek éneke. Énekének nem volt hangja csak színe: mélyről tört felfelé az ujjongás melege s ettől elkezdtek ágai telni, zöldülni, bimbók fakadtak rajta, majd virággá, hófehér virággá nyíltak. Énekének nem volt dallama, csak ritmusa: hajladoztak ágai, suttogtak, egymáshoz verődtek s reggelre már ott állott az éneket zengő bokor a maga csodaszép zöld leveleivel, virágba szökkent ágaival, suttogó, sejtelmes hangjával...

A fölkelő nap, mely jól ismerte a Gonosz Tövisbokor egész életét, rácsodálkozott, majd rákacagott, bolondos sugaraival ráugrott virágjaira s az Éneklő Tövisbokor ritmusára táncolt, bokázott ágain...

Jöttek a madarak, körülkeringték, érthetetlenkedve szálldosták folyton körül-körül, hihetetlenkedő szemmel hunyorgattak rá, végre az egyik rászállott s megkérdezte:

— Hahó! Mi történt? Tegnap még egy Tövisbokor állott itt!

— Én vagyok az ma is — felelte a Bokor.

— Mi történt? — csicsergett fel ismét a madár hangja.

— Énekelek! — ujjongott a Bokor.

— Énekel! — zengte a többi felé a kis madár.

— Énekel!... Énekeljünk mi is!

S erre a dalosmadarak egész csapata szállott rá és olyan éneklésbe kezdtek, hogy a Bokor kiszáradt aljából kíváncsian dugták ki fejüket a fűszálak, messziről sürgősen szálldostak arrafelé a pillangók, bogarak, rovarok keltek útra, hogy ezt az éneket hallhassák... S a maguk hangján mind, mind énekeltek!...

Így lett Éneklő Bokor a Gonosz Tövisbokorból.

Jöttek az emberek, vigyázva törtek szép, fehérvirágos ágaiból, boldogan élvezték illatát. Körülötte ismét virágok nyíltak, bokrok, cserjék zöldültek. Még a zümmögő méhek is rájártak s szívták zamatos mézét.

Szerette mindenki...

A Bokor pedig énekelt, énekelt. Tövisei még voltak, de vigyázott, nehogy sebezzen. Már nem nyújtogatta senki felé orvul és gonoszul, hanem feltárta, szinte mutogatta, hogy aki arra jár, nehogy beleakadjon ruhájával... Boldogan élt az Éneklő Bokor s már csak egy vágya volt, hogy mégegyszer, mégegyszer találkozhassék azzal az Asszonnyal, akinek szavára, ölelésére megtanult énekelni.

S ez is megtörtént, de milyen másként, mint remélte!

Csodaszép tavaszi délelőtt volt. Ünnep előtti nap. Ne gondoljuk, hogy ünnepre csak mi készülődünk: emberek. A nap, az ég, a föld, a fű, a virágok, bokrok, mind-mind készülődnek az ünnepre!

Így készült az Éneklő Bokor is! Ránézett a napra s felkiáltott hozzá:

— Ma ne rejtsd el arcodat egyetlen felhő mögé sem, mert holnapra nagyon szépnek kell lennem!

S a nap lemosolygott bölcsen és sugarainak olyan özönét küldte válaszul, hogy az Éneklő Bokor legkisebb levele is bőségesen megfürödhetett benne.

Nagyon el volt foglalva az ünnepre való előkészülettel az Éneklő Bokor, azért csak későn vette észre, hogy nagy tömeg közeledik felé.

Látni tulajdonképen semmit sem látott, csak a tömeget, de hallani irtózatos, ünneprontó hangokat hallott: káromkodást és szitkozódást, majd vad röhejeket és durva kiáltásokat...

A tömeg jött, jött, egyre közelebb. Sodródtak az emberek, íme már egészen az Éneklő Bokor mellett mentek. Ijedten vette észre, hogy egyesek oly közel járnak hozzá, hogy súrolhatják s akkor jaj, mi lesz?!... Tövisei megszaggatják a ruhákat!... Megpróbálta összehúzni ágait, de ekkor a tömeg, mintha még nagyobb indulatba jött volna, úgy áradt, sodródott, lökődött, hogy azt hitte, még őt is eltapossák. S ekkor az indulatos áradat odalökött, ágai közé sodort Valakit.

Az Éneklő Bokor széttárta karjait, hogy menedéket nyujtson az Ismeretlennek, aki egy percig ott nyugodott ágai között. Az Ismeretlen lassan megemelte fejét s az Éneklő Bokor rémülten ismerte meg az Asszonyt! Oh, de más is volt az a találkozás! Az Asszony akkor éneklő ajka most némán rángott, ragyogó szeme most könnyekben égett, világító arca most bánattól volt árnyékos...

S most, most egy sóhaj, szívszaggató sóhaj tört fel az Asszonyból s a Bokor erre a sóhajra remegni, reszketni kezdett! Nagy-nagy rémület zuhant rá, azt hitte, ettől a sóhajtól meg kell halnia. Az Asszony sóhajos bánatában is megismerte a Bokrot. Kezét ismét kinyújtotta felé s ez az illatos kéz most mirhától volt keserű:

— Sóhajts, sóhajts, sóhajts, kedves bokor! — lehelte alig hallhatóan s átölelte, mint akkor régen s a szeméből nehezen gördült ki egy könnycsepp.

Ez a könnycsepp az Éneklő Bokor legszebb virágára hullott s úgy ragyogott azon, mint a rubinkő. Ekkor valaki felsegítette az Asszonyt, aki kezével mégegyszer megsimogatta az Éneklő Bokrot s mégegyszer felé lehelte:

— Sóhajts és sírj velem együtt!...

Aztán lassan, fáradtan és nehezen elment a tömeg után. Az Éneklő Bokor egyedül maradt. Legszebb virágán óvatosan őrizte a rubinban tündöklő könnycseppet és nagyon szomorú lett.

A nap rákacsintott vidáman, de az Éneklő Bokor olyan mélyen, olyan hatalmasan, olyan keservesen és égretörően sóhajtott fel, hogy egészen a napig hallatszott:

— Nem lesz ünnep!...

S állt szomorúan, dermedten. Sóhajtozott, de sírni még nem tudott.

Egyszerre elsötétedett a nap — pedig felhő sem volt előtte! — megzendült az ég és megrendült a föld...

Az Éneklő Bokor zokogni kezdett. Ágai lekonyultak, levelei elernyedtek, fehér virágai mind lehullottak.

Az Éneklő Bokor sírt és sóhajtozott és három napig gyászolt.

Harmadnap reggel, még a nap sem kelt fel, de íme, nagyobb világosság kezdett fényleni, mint a nap korongja.

Akkor ismét énekelni kezdett hatalmasan, áradón ünnepélyesen.

A felkelő nap már így találta: ünnepi éneket zengve.

S azóta Csodálatos Bokornak hívják, mert éneklő jókedvvel hozza virágait, rezegteti leveleit, suttogtat-

ja ágait, de évenkint egyszer — húsvét táján — sóhajtozni, sírni kezd, néhány percig rubinkő-könnycseppet — vagy harmatot? — remegtet virágjain, majd lehullatja, elveszti virágait, leveleit, gyászban áll három napig, hogy azután húsvétvasárnap még ujjongóbb örömmel zengje csodálatos énekét...

IRODALOM

Salkaházi Sára: *Ének és sóhaj (Krisztus legendák)* Szalézi Művek, Rákospalota, 1947.
Kiadatlan Naplója és lelkigyakorlatos feljegyzései, cikkei.

A *Prágai Magyar Hírlap* 1936-1937-es évfolyamának számai.

Vadász Ferenc: *Legenda nélkül (Száz partizán és ellenálló története)* Móra Könyvkiadó, Budapest, 1975.
(Vadász Ferenc: *Karolina, negyvenkilenc szeptember* c. regényében — Magvető, Budapest, 1976. — is megjelenik a másokért önfeláldozón életét adó Schalkház Sára «szegénygondozó nővér» alakja.).

IV.

ERZSÉBET NŐVÉR

Áldozat a megfeszített Áldozattal

1957. február 17-én este fél 9-kor a győri közkórházban hosszas agónia után meghalt a kórházi könyvtár egyik dolgozója, Birnbauer Mária. Januárban töltötte be 58. évét. Nemrégen még az ápolónőképző utolsó vizsgáira készült. A ráknak mindössze néhány hónapra volt szüksége ahhoz, hogy testét szétmarja, lelkét pedig megérlelje a záróvizsgára, a halálra.

Az ittmaradók — betegtársak, a kórház alkalmazottai, családtagok és barátok — könnyes szemmel köszöntek el tőle. Az emberien érthető fájdalmon túl azonban valami rendkívüli öröm is megcsillant a szemekben... Voltaképp semmi ok a szomorúságra, gyászra. « Mária néni », vagy ahogyan szorosabb baráti köre nevezte, Erzsébet nővér, életáldozata beteljesedett. Környezete tudta, vagy legalább is sejtette: már régen minden odaadott, hogy a Mindent megnyerje, hogy mindenkit Krisztushoz vezessen. Soha nem akart kevesebbet, mint ezt a Mindent: Istent. Ezért el kellett jutnia a Megfeszítettel való azonosulásig, önkiüresedésig. Már jó előre szabadon odaadta életét, és amikor elérkezett kálváriás órája, engedelmesen fogadta az Atya kezéből a halál áldozatát. Szabadon adta vissza életét az Atyának; engedelmes akart lenni a halálig.

Ezt a külső és belső szenvedésben, odaadásban, Isten- és emberszeretetben beteljesedő életet szeretnénk a következőkben bemutatni.

Nem méltatni akarjuk; ennek talán még nem érkezett el az ideje. Csak megismerni, szemébe nézni, kikérdezni élete titkáról és sikeréről. És természetesen szeretnénk tanulni tőle egyet s mást. Ilyeneket például: miért érdemes élni? (Érdemes-e egyáltalán élni?) Érdemes-e valamiért áldozatot vállalni? Ha igen, miért? Hogyan lehetünk boldog, kiteljesedett emberek? Hogyan lehetünk mások hasznára, szolgálatára? Mit adhatunk testvéreinknek, annak a családnak, közösségnek, társadalomnak, Egyháznak, amelyben most mi élünk? Erzsébet nővér idős kortársunk. Józerént még most is élhetne. Világszemlélete, problémái és az ezekre talált megoldásai közel állnak hozzánk. Életét miértünk is áldozta, biztosan van tehát számunkra is lényeges mondanivalója.

« Hová soroljuk őt? » — kérdezte röviddel Erzsébet nővér halála után az őt jól ismerő és értékelő jezsuita Hunya Dániel.

« Nem tartjuk őt semmivel sem többnek, mint az emberiség és kereszténység egy jó, érett termésének. Nem tartjuk őt csodálatosnak, érthetetlennek, rendkívülinek. Nem éri el rendi Anyjának, Nagy Szent Teréziának személyi adottságait, alkotóképességét és belső megéléseinek magasságát sem. De belső küzdelmeinek halmazában, becsületességében, hősiességében talán nem marad el mögötte. Jelentős történelmi fejlődést mutat a lelkiség lényegszemléletében, az aszkézis velejének, a személyi értékek rangsorolásának, az isteni szeretet magvának és emberszeretetre áttett súlypontjának biztos látásában. Éles gondolkodással és könnyedén jut el a végső gyakorlati következtetések látására. És ha látta, akkor

teljes következetességgel már el is fogadta, már programba is vette. Célkitűzéseiben maximista. Csak a biztosan legtöbb tudja megragadni, hevíteni, arra képesíteni, hogy tegye rá egész életét a nagy célokra, bármely halált vállalva is értük... »

Talán nagy célok lelkesítenek minket is; talán keressük tiszavirágéletünk igazi célját; talán már kihűlt bennünk az ifjúkori vágy: « hősnek lenni! »; talán már hanyatlóban az életünk és riadt félelemmel észleljük a testünkben elhatalmasodó halált... talán már nincsenek eszményeink, csalódtunk, megfáradtunk, kiábrándultunk, — de ha őszintén lelkünkbe nézünk, felfedezzük a halálunkig ki nem oltható remény lángocskáját. Ennek a remény-mécsesnek fényénél olvassuk a Szentlélekről nevezett Erzsébet nővér élettörténetét.

1. *Gyermekévek*

A soproni Birnbauer család szereti a gyermekeket. A nagy ebédlőasztal körül sokasodnak a kislányok, kisfiúk. A teljes létszám kereken tíz: az asztalfőn az édesapa, másik végén az édesanya, két oldalt öt lány és három fiú.

Mária 1899. január 4-én született, január 8-án keresztelték meg az akkori helyőrségi templomban. Még nem jár iskolába, amikor az egész népes család átköltözik Győrbe. Édesapja a postán kap alkalmazást, de szívesen vállal más munkákat is, hogy övéinek biztosítsa a mindennapira valót. Szűkösen élnek, az édesanyának nagyon be kell osztania minden fillért, hogy jusson a legszükségesebbre. Főképp az első győri évek telnek anyagi gondokban:

> Még egészen kicsiny voltam, nemrég mentünk Győrbe lakni, ahol megépült a kis családi fészek, az első házunk.

A gyerek máris sok volt, a fizetés kevés, sok a házra a törlesztés és ... küszöbön a karácsony. Jó anyám sok mindenben tudott spórolni, de az mindig gondja volt, hogy a gyerekek fejlődéséhez szükséges táplálék meglegyen. Így minden volt otthon, ami a karácsonyi sütés-főzéshez kellett és mindent el is készített. Még egy karácsonyfa is akadt, csak kis ajándékokra nem volt pénze... Szól a csengő majd, megjön a Jézuska, berontanak a gyerekek, keresik a fa alatt a kis babát, csákót, lovacskát... Jaj, édes Istenem, mégsem ünnep örömszerzés nélkül az öröm és szeretet ünnepe.

Hát ennek a kis történetnek a vége azért nagyon szép lett. Kora délután beállított egy inas és attól az úrtól, akinek a fiát apa akkor kezdte lovagolni tanítani, hozott ajándékba 100 koronát és 100 szivart. Még volt annyi idő, hogy édesanyánk bement a városba, megvette a kis apróságokat... Hányszor elmesélte jó anyánk, hogy pénz még sohasem okozott akkora örömet és hogy milyen huncutkás öröm bújkált a lelkében, amikor apának átnyújtotta a szivaros dobozt, s az rábámult értetlenül: — De mami, mi jutott eszedbe?! Ilyen drága szivart! »

A családi házat kis kert veszi körül. Jobbára itt játszanak a gyerekek. Egészségesek, zajosak, remek étvágyuk van. Ha előfordulnak kisebb összezördülések, azt mindig lelkes kibékülés követi. Szeretik egymást, jól érzik magukat saját kis világukban. Persze a felnőttekkel való összeütközés olykor elkerülhetetlen. A kis Máriát egyszer egy eltört kerítésléc miatt vonja vallatóra a szomszéd néni. A kislány hiába bizonyítja ártatlanságát, szava nem talál hitelre. Hogyan? Miért nem hisznek neki a felnőttek? Hát nem lehet látni az arcán, hogy valóban nem hazudik?

A rokonság, főleg a nagyszülők, ismerve a család nehéz anyagi körülményeit, hol az egyik, hol a másik gyereket hívják meg. Az első ilyen meghívást három éves kora körül kapja a kis Mária.

Keresztanyához mentünk mamával és engem otthagytak. Az állomásra kimentünk mindnyájan, s mikor elindult a vonat, engem felültettek egy pici kis szekérre, s a nagyobb fiúk nagy diadallal megindultak velem haza. De én láttam, hogy a vonat ellenkező irányban megy, és hát nem volt ott az « édes ». Nosza rágyújtottam, tele torokból sírtam, sivítottam, bömböltem. A fiúk annál jobban futottak velem, mert azt gondolták, a víg kocsikázás lecsendesít. Hasztalan volt minden. Sírtam, csak sírtam, ha letettek, ha felvettek, éjjel és nappal, úgy, hogy másnap vonatra ültettek és hazavittek. Ez volt az első kirándulásom.

Máriácska, akárcsak lisieux-i Teréz, otthon érzi jól magát. A család élete oly gazdag szeretetben, megértésben, hogy nem kívánkozik máshová. Kimondhatatlanul szereti szüleit, fivéreit és nővéreit. Édesapjára és az « édes »-re mint a hűség, az áldozatosság és a bensőséges szeretet példaképeire tekint. Első imáit szüleiért, testvéreiért mondja. A fehér arcú, szőke copfos kislány vasárnaponként hosszan térdel a székesegyház magas barna padjában, sorra veszi a család minden tagját és imádkozik értük:

Imádságom kimondottan és majdnem kizárólagosan a kérő ima volt és szüleim, testvéreim iránti nagy szeretetben gyökerezett. Nagyon kicsi lehettem, amikor a rózsafüzér titkairól még nem szólhattak előttem, amikor a puszta Miatyánkból és Üdvözlégyből négy-öt rózsafüzért is elmondtam egyvégben, mindig térdenállva, szüleimért és testvéreimért, « hogy jók legyenek ». Jó anyámnál kivittem, hogy idősebb testvéreimmel elmehettem a diákmisére, aztán engem otthagytak a templomban, egy meghatározott pad mellett, ahol megvártam az öregmisére érkező nagyapát és déltájt együtt bandukoltunk haza. Még csak akkora voltam, hogy mikor egyszer hiányoztam, elhittem nagyapának, hogy a főtisztelendő úr leszólt a szószékről: hogyhát a kis unokáját hol hagyta?

Anyai nagyapjáról van szó, aki, miután felesége meghalt, a Birnbauer családhoz költözött. A nagyobb gyerekeket még pipaszárral nevelgeti, de a kisebbek, köztük Mária, már csak meséből ismerik ezt a « kínzószerszámot ». Édesapja rendszeresen támogatja Mária másik nagyapját is. Még a legszűkösebb években sem marad el a havi küldemény. A nagyszülők nyaranként vendégül látják valamelyik unokát.

Ott éltem át életem egyetlen gyermekbetegségét. Talán négy éves lehettem. Úgy emlékszem, rossz hajlandóságaim ott kezdtek már megmutatkozni. Új csipkés ruhát csináltatott nekem a nagymama és ez hiúvá tett. Mikor először volt rajtam, az utcán táncolni kezdtem benne s örültem, hogy az emberek néznek és dícsérnek. Nagymamától cukrot is csentem néha, egyszer pedig egy nálam sokkal kisebb, talán tíz hónapos kislányt megvertem... Aztán hamarosan meghalt a nagymama, és akkor láttam édesanyámat először sírni.

A nagyobb testvérek közben már iskolába járnak. Hazaérve bemutatják tudományukat. Abban az időben a fonomimikai módszert alkalmazzák; Mária bátyja végigmutogatja az olvasási jeleket és család jót derül a produkción. A kislány jól megfigyeli a jeleket, és amikor senki sem látja, ismételgeti magának. Egyszer aztán rajtakapják:

Apa hazajött a hivatalból és én egy újságpapír fölé hajolva igen el voltam foglalva. Kérdezte, mit csinálok. — Olvasok — feleltem én. — No, hadd hallom! És valóban csodálkozva látta, hogy egymás mellé kerekítem a hangokat. Még édesanyánkat is beszólította, alig akarták elhinni.

Még jóval iskolás kora előtt ismerkedik meg a kenyér színe alatt rejtőző Jézussal. Nem érti, hová

indulnak az emberek a mise egy bizonyos idején. Sokáig nem meri megkérdezni, aztán egyszer odalopakodik közéjük és végignézi, ahogy áldoznak. Aztán megmagyarázzák neki, hogy még kicsi, hogy még várnia kell arra, hogy ő is az áldozók közé állhasson.

A gondos szülők az Orsolya nővérek iskolájába iratják lányaikat. Mária is megkezdi a komoly iskolai életet. Minthogy ő a legjobb tanuló, súgások esetén mindig gyanuba kerül: és hát nem alaptalanul... De másképp is segít társainak. Megjátssza a tanítónénit, s közben magyarázza a feladott lecke rejtelmeit. Szünetekben aztán vígan fogócskáznak az intézet széles udvarán... Mária boldog gyerek, szereti az iskolát és a tanulást. De mint minden kisdiák, ő is szorongva várja a bizonyítványosztás napját; nos, ezen a téren nincs mit szégyenkeznie, mindig a legjobb eredménnyel dicsekedhet.

Az első elemi elvégzése után ismerősök viszik el nyaralni. A jómódú falusi emberek mindent megtesznek azért, hogy a városi kislány jól érezze magát. A kis Mária azonban könnyes szemmel tolja el a pirosló almát nyújtó kezet, a mezőn leül egy fa alá és a távoli győri toronyra szegzi a szemét... Ott várja az « édes »... És már el is törött a mécses.

Persze észrevették bánatomat és megígérték, hogy a szombati hetivásárra hazavisznek « látogatóba ». Na, nekem se kellett több! Mikor leszálltam otthon a kocsiról, se szó, se beszéd, felmásztam a legközelebbi fára és onnan le nem tudtak csalni, míg a jó Horváth néniék el nem tűntek a látóhatárról. Pedig úgy hívtak, csalogattak. De én onnan, a cseresznyefa ágai közül magyarázgattam, hogy nem megyek el, mert otthon fogok édesanyámnak segíteni. Megígértem, hogy minden reggel el fogom mosogatni a kávéscsészéket, amit böcsületbeli dolognak tartottam meg is tenni.

A kislány egyelőre nem tud élni a család melegítő légkörén kívül. Kibontakozásához most még nincs is szüksége más környezetre. Az otthon és az iskola alkotják életkeretét.

Az elsőáldozásra az iskolában készítik fel alaposan és egy egész életre szólóan. Máriának csak egyetlen fájdalma van azon a feledhetetlenül szép napon, az, hogy szülei nem áldoznak vele. Attól retteg, hogy elkárhoznak, és ez a gondolat kimondhatatlan kínnal tölti el gyermeklelkét. Szeretné felajánlani életét szülei megtéréséért,

de én nem tudtam meghalni, hisz mindig makkegészséges, edzett, izmos gyermek voltam.

Elsősorban tehát szülei üdvösségéért könyörög Jézushoz, de — mint ez később kiderült — magának is kér valamit: hogy szerzetes legyen. Szereti szerzetesnő tanítóit, valószínűleg ezek életpéldája veti el fogékony lelkében a hivatás első magját.

A hétköznapi áldozásokat hamarosan letiltja a gondos édesanya. Nem akarja engedni, hogy Mária és nővére reggeli nélkül menjenek iskolába. Így hát mindig meg kell várnia a vasárnapokat és ünnepeket. A napi imából azonban soha nem marad ki a szüleiért szóló könyörgés.

Az iskola messze van, és amikor délutáni elfoglaltságra is vissza kell menni, néha a szigorú édesanya is engedményt tesz. A gyerekek ebédet visznek és csak késő délután térnek haza.

Ez nekünk igen nagy ünnep volt és vígan hancúroztunk, fogócskát játszottunk a padok között. Az is hozzátartozott az ilyen naphoz, hogy az elemózsiában szerepelt a kicsi kolbász és kicsi hurka, amit külön készített nekünk disznóöléskor.

Egyszer egy évben, általában bizonyítványosztás körül, a szülők elviszik az egész gyerekseregetet cukrászdába. Főképp pedagógiai szempontból tartják ezt fontosnak, nehogy elérhetetlen álomvilágnak tűnjék ez a gyerekeknek. A családi nevelés különben a kötelességteljesítés elvére épül. Ennek megfelelően osztják be a házimunkát, bírálják el az iskolai teljesítményeket. A nagyobbak felelősek a kicsikért. Erre főképp iskolábamenet van szükség. De aztán a cipőtisztítástól kezdve a hósöprésig mindenkinek megvan a kis feladata. Este katonás rendben sorakoznak az egymás mellé állított székek: rajtuk a ruha, harisnya, alattuk a kitisztított cipő, mellettük a bepakolt iskolatáska. A kötelességteljesítés mellett a szeretet határozza meg a család életét. A gyerekek elsöprik a havat a járdáról, ahol majd apjuknak kell hazajönnie; versengve lesik, melyikük kínálhat fel neki egy pohár vizet, gyújthatja meg a szivarját.

Ezért a szeretetteljes légkörért nem tudok eléggé hálát adni a jó Istennek. S azért, hogy olyan hallatlanul vidám társaság voltunk. Víg előadásokat rendeztünk, mókáztunk, én főképp a mások beszédmodorának az utánzásával mulattattam őket. Persze utána alig győztem gyónni, hogy másokat kicsúfoltam, főképpen, ha a prédikációt utánoztam... Téli estéken körülültük a kályhát és az ízzó parázs vörös fényénél ámulva hallgattuk a szebbnél szebb meséket... Legszívesebben katonásdit játszottunk. Besötétítettünk egészen és a szoba különböző sarkából megindult egy-egy harcrakész kis alak. Mikor aztán összetalálkozott egy ellenséges katonával, akkor megkezdődött a kézitusa, a birkózás, egymás püfölése és agyabugyálása. Néha összegabalyodott az egész had. A víg hancúrozás rendesen azzal ért véget, hogy megjelent az ajtóban a « fővezér » alakja...

A ház mögötti beépítetlen telek is része a gyerekparadicsomnak. Itt legeltetik a beteg kishuguknak tejet biztosító tehenet, közben hintát kötnek a fák közé, magasugrást végeznek, gólyalábon járnak, a lesimított homokpályán golyóznak. Kifogyhatatlanok a játékos ötletekben. Boldog gyerekek.

A drága otthoni közösségben nyilvánul meg először a magányra szóló hivatása. Egy érdekes élményben van része. Pszichológiai szempontból nézve megsejtésének nincs előzménye. A gyermeklélek előtt felvillan a jövő útja. Egy pillanat az egész (Lisieux-i Teréz életében is ismerünk hasonló esetet), és igazi tartalmát majd csak felnőtt értelemmel fogja fel. De mint egy lelkébe dobott kis szikra ez a gondolat benne él tudatalatti világában. Lassanként, apránként fedi majd fel valóságát.

Egy napon koratavaszi szürkületben értem haza az iskolából. Az egész házat üresen találtam. Jó szüleim és testvéreim a kertben élvezték a zsendülő friss tavaszt. Útban feléjük áthaladtam a vadszőlő lugason, amikor egy kép vetődött elém: egy hosszú-hosszú, véget nem érő fasorban egy kisgyermek haladt egészen egyedül. Se közel, se távol nem volt emberi lélek, — és tudtam, hogy ez a gyermek *én* vagyok. Soha nem érzett félelem és zavar vett erőtt rajtam. Most éreztem először, hogy én más vagyok, mint az egész világ és hogy szerető szüleim és testvéreim körében is *egyedül* vagyok. Akkor tudtam meg, hogy minden lélek lényegében egyedül van mindig és megéreztem, hogy egyedül leszek felelős életemért és az örökkévalóságomért is. Oly váratlanul, oly keményen és erősen markolta meg akkor szívemet a valóság kemény keze, hogy keserű könny öntötte el gyermekszememet. Igaz, hogy pár perc múlva már vígan hancúroztam én is a kibontott rózsafák között, de lehullott az első azok közül a magányos könnycseppek közül, melyeknek sorsáról már nem adunk számot senkinek.

Mária nem koraérett. Gyermek a javából, játékos, vidám. Nem is beteg, hogy lázálmai vagy hallucinációi legyenek. Nincsenek gyermekkori traumái, hogy ezek lélektani vetületeként korát meghazudtoló meglátások szülessenek benne. Ha belső világának mélyülését, szemléletmódjának komolyodását próbáljuk magyarázni, nem hagyhatjuk számításon kívül a kegyelem nevelő hatását. Isten szeretete öleli körül a kislányt. Ezt a szeretetet közvetítik a szülők, a meleg családi otthon, a tanító nővérek, a különböző találkozások. Ez a szeretet vonzza őt, hogy imádkozzék, hogy másokért felelősséget vállaljon, hogy mások üdvösségéért oly kitartóan könyörögjön. A fentebb leírt élmény azonban emberek és események közvetítése *nélkül* tolmácsolja a 8-9 éves kislány felé Isten szeretet-üzenetét. Megsejteti vele, hogy el kell majd válnia az édes otthontól, egzisztenciálisan csak Istenhez tartozik, és felelősséget kell vállalnia földi, sőt örök boldogságáért.

Belső komolyodásához hozzájárul egy keserves elválás. Soronkövetkező bátyja, legkedvesebb játszópajtása intézetbe kerül. A kislány megsokszorozza imáit, hogy jó őrzőangyala lehessen testvérének.

Mélyen hatnak rá az iskolai lelkigyakorlatok. Most kezdi elsajátítani a hallgatás tudományát. Vallási horizontján egy időre felmerül a félelem réme. Mivel nem tud különbséget tenni a benne születő gondolatok, érzések, indulatok, valamint a szabad akarattal elkövetett bűn között, retteg a szentségtöréstől, gyötrelemmel készül a gyónásokra, soha véget nem érő lelkiismeretvizsgálatokat végez. Nem aggályos, csak ismeretei hiányosak, és a belé nevelt kötelességtudat magasra állított mércéje szerint mindig talál magában valami kivetnivalót.

A négy elemi elvégzése után polgáriba kerül. Tanulmányi eredménye most is kiváló, jó kedélye változatlan. Otthon is nagyobb részt vállal a közös munkából, szabad idejében ügyesen kézimunkázik. Növekvő tudásszomjjal fordul a könyvek világa felé. Ez a sokoldalú tudásvágy kamasz és fiatalkori éveinek legjellemzőbb ismérve. Harmonikus, gazdag életet él.

> Igen szerettem takarítani, mindig kértem, hogy a tavaszi és nyári takarításokat akkor végezzük, amikor otthon vagyok. Szerettem mosni, főzni, állatokat etetni, kenyeret sütni és a kisebbeket dajkálni. Sohasem voltak ennél kedvesebb mellékfoglalkozásaim. Mert igazán legjobban azért tanulni szerettem. Már második polgárista koromban volt egy kis iskolám: 10 első polgáristát tanítottam számtanra négy óra után és boldog voltam, mikor az első zsebpénzt vihettem haza.

Mivel a szülők előtt már ekkor nyílvánvaló Mária pedagógus hajlama, úgy döntenek, hogy a négy polgári elvégzése után, a győri tanítónőképzőben folytassa tanulmányait. Új fejezet kezdődik a tizennégy éves leány életében.

2. *Érlelő évek - megtérés*

Mária képzőséveiről viszonylag keveset tudunk. Gyérek a feljegyzések és nem annyira külső életkörülményeire, felnőttéválásának folyamatára, mint inkább néhány belső élményre vetnek fényt.

A győri állami tanitónőképzőben komoly vallásos nevelés folyik, a « kisasszonyok » elsőrangú hitoktatásban részesülnek, évenként zárt lelkigyakorlatot is tartanak. A tizenöt éves korában átélt « nagy » lelkigyakorlat különösen mély hatást gyakorol rá. Feljegyzésében ismét előkerül a magány motívuma:

Soha nem érzett bűnbánatot éreztem bűneim felett. Ahogy visszaemlékszem, nagyon egyedül volt akkor a lelkem a jó Isten színe előtt, mélységes megrendülésben. Azt hittem, meghalok a szégyentől és bánattól, Isten sok megbántásától. Életgyónást végeztem.

Bűnösként tekint magára, de ugyanakkor megtapasztalja Isten irgalmas szeretetét. Új lendülettel, eddigi életét szinte lezárva kezdi meg ismét a szorgalmas diákéletet. Reggelenként a győri székesegyházban vesz részt a szentmisén, legtöbbször társaival együtt. Egyébként a régi kedéllyel és kisdiák éveit jellemző szorgalommal végzi tanulmányait. Különösen szereti az irodalmat és a neveléstant. Tanárai hamar meglátják benne a leendő kiváló tanítónőt.

Kitör az első világháború. A Birnbauer család életére is ránehezedik az aggodalom. A fiatal leány gyötrődik és megsokszorozza imáit.

Aztán jött a világháború, ahová bátyám is elment, — a fogsága, — aztán egymás után a pilótahivatások... Aztán jó anyámat félteni kezdtük a hirtelen haláltól. Szentségek nélkül meghalni... a vér állt meg a szívemben, ha rágondoltam. Milyen különös imákat végeztem én akkor! Nem akartam én sokat imádkozni, csak szerettem volna jól imádkozni. Csak egyetlen egyszer elmondani az Emlékezzél meg-et szórakozottság nélkül. Egy-két óra nem volt sok hozzá... Megismerkedtem a Getszemáni kert gyötrelmeivel. A hirtelen haláltól ments meg Uram minket!

Az öt éves képző végén Mária sikeresen képesítőzik, és megkapja a tanítónői oklevelet. Már alig várja, hogy gyerekek közé kerüljön. Első állomáshelye Bakonyszentiván. A 19 éves fiatal tanítónőben azonban másfajta vágyak is ébredeznek:

Tanítónő szerettem volna lenni, mióta emlékszem, mégpedig a falu tanítónője lenni mindenáron. Csak egy dolog zavarta meg néha az egységes célratörést: édes kis anyám elbeszélése valami titokzatos életet élő apácákról, akiknek a zárdáját Bánfalván sokszor látta. Neki, az embereket szerető, életvidám asszonynak megfoghatatlan volt olyan elzárkózás a világtól. Bizony, ha tudta volna, hogy egyik kislánya milyen odaadással hallgatja mesélgetéseit a téli esték félhomályában, alighanem ijedten elhallgatott volna. — Bizony ezek az emlékek válaszútra vittek a képesítő után, és én fogalmazgatni kezdtem lelkemben a Kármelbe való felvételt kérő levelet. Sőt a valóságban is fogalmazgattam már, mikor váratlanul beállított értem nagybátyám. Háborúba vitték a tanítóját, s eszébe jutott az újdonsült kis tanítónő. Itt az alkalom, falu tanítónője lehetek. A valóság káprázatos megajánlása hirtelen és hűtlenül feledtette velem a csodálatos, másokért élő apácákat, — s mentem a bakonyi kis faluba. És ott ideálisan szépnek találtam mindent. Épp olyannak, mint amilyennek elsőéves prepa koromban a könyv mellett ábrándozva képzeltem magamnak. — Életem egyik legzavartalanabbul boldog évét töltöttem ott.

Ekkor azonban rájöttem, hogy egy falunak a tanítónője lenni: vágyaimnak túlságosan kevés. A falu élete iránt való szerelmemet meg kellene sokszoroznom száz meg száz tanítónőben: tanítónőket szeretnék tanítani, nevelni. Így jutottam továbbtanulásra az Erzsébet Nőiskolába.

A Hermina úti főiskolán Mária kiváló tanároktól sajátítja el a pedagógusnevelés művészetét, közben részt vesz a gyakorlati foglalkozásokon is. Egy korabeli fénykép kislányok egy csoportja közepén ábrázolja. A szünetekben rendszeresen hazajár. Egy ilyen utazás alkalmával néz szembe másodszor a közvetlen halálveszéllyel. (Először Hévizen merült le a tó fenekére, utolsó percben emelték ki).

Pestről mentem haza karácsonyi vakációra az utolsó vonattal. Rengeteg utas volt, de azt gondoltam, csak egyik

lábam férjen fel a lépcsőre és egyik kezemmel tudjak kapaszkodni. Így is lett. De a hideg szélre nem számítottam és egy idő múlva éreztem fogyni az erőmet. Egyszer lehúnytam a szemem és szédülni kezdtem. A halál jutott eszembe, éppúgy, mint amikor a víz alá merültem.

Egy pillanat alatt előttem állt egész életem, a számadás, és igyekeztem a tökéletes bánatot fölindítani, de mindezt egy szempillanatnyi időben. Akkor valaki átkarolt és a vonat nagy zökkenővel megállt. Akkor kicsit beljebb kerültem. — Hát hogy arra a vonatra felkapaszkodtam, az fiatalos könnyelműség volt tőlem és magabízás, de azért később sokszor, — a családban lévő hirtelen halálok alkalmával — igen nagy vigasztalásomra volt emlékük, azzal a tudattal, hogy a halálra előkészülni valóban talán egy szempillantásnyi időben is lehet.

A falusi tapasztalatok után most a városi szegénységgel is közelről ismerkedik meg. Egyik jó barátnőjével felajánlják szolgálataikat a Herminamezőn akkoriban megalakuló plébániának. Gyerekeket nyaraltatnak, együtt játszanak, étkeznek, alszanak velük. A kisebbeket olykor mosdatni is kell, — Mária jó hasznát veszi otthoni tapasztalatainak.

Tanárai ajánlására a szófiai magyar követ családjához kerül nevelőnek. « Tanítványai » között szerepel egy fiatal követségi attasé is; Mária a magyar irodalomról tart órákat. Egyszer éppen Az ember tragédiáját magyarázza, amikor a férfi nekiszegzi a kérdést: — Csak nem hisz az angyalok létezésében? A kérdésből vita kerekedik, és az őrangyalokra fordul. Mária érzi, hogy most nyíltan állást kell foglalnia hite mellett. A racionalista légkör nem maradt hatás nélkül őrá sem... Habozik, de néhány pillanatnyi küzdelem után határozott hangon kijelenti: — Hiszem, hogy Isten angyala van velem és őriz életemen át. — A vitát egy másik eset követi.

Mária előtt nem titok, hogy tanítványa házassági szándékkal közeledik felé. Egy vasárnapra kirándulást terveznek. Mivel Mária ragaszkodik a szentmiséhez, a társaságnak egy jó órával később kell indulnia. A fiaember, még emlékezve az őrangyalügyre és felbőszülve a késésen, odamondja neki: — Ha majd a feleségem lesz, előre megmondom, hogy gyónni nem mehet. Nem fogom tűrni, hogy rajtam kívül más bizalmasa legyen. Mária hallgat, de este rövid levélben adja ki a botcsinálta vőlegény útját. « Tisztelt Uram! Átgondoltam mai beszélgetésünket. Mivel istenkapcsolatomhoz és lelkem szabadságához minden földi boldogságnál jobban ragaszkodom, kérem, ne keresse ezután társaságomat ».

Visszakívánkoztam a könyveim közé, a komoly, elmélyedő munka után vágyódtam. A következő tavasszal beadtam jelentkezésemet és beiratkoztam az egyetemre abban a hitben, hogy folytatom az életemet ott, ahol abbahagytam.

Mária tehát folytatja tanulmányait, közben a Ward kollégium előadásait is látogatja. De valami változást tapasztal magában. A szófiai év felnyitotta szemét sok olyan bűnre, amellyel eddig még nem találkozott. Lelkiismerete érzékeny szeizmográf: a közömbösség, a világiasság, a racionalizmus megnyilvánulásainak apró porszemeit is mázsás súlyként értékeli. A 24 éves egyetemista elviselhetetlennek, megvetendőnek találja önmagát. Nem találja helyét, nem tud mit kezdeni magával.

Karácsonyra ismét hazautazik vakációra. Egy esti sétán véletlenül bevetődik a győri kármelita templomba. Hanyag testtartásban nekitámaszkodik az egyik oszlopnak, s csak fél füllel figyel az éppen akkor kezdődő szertartásra. Közben megtelik a

templom, s már nem tud kimenni. Valaki prédikálni kezd. Bosszankodik a keresetlen egyszerűségen; kiművelt eszével valami csillogóbbra vár.

És akkor egyszerre mintha szíven ütött volna a szava: '... mert egyetlen lélek olyan érték, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus ezért egymagáért lejött volna az égből keserves kínhalálra...' Majd leroskadtam. Egyszerre újra éreztem lelkem egész súlyát. A bűnös, szennyes, torz, utálatos lelket, amelyet nem is lehet elviselni... És ez a lélek érték! Ez kell Jézusnak! Ha egyedül lenne is a mindenségben, az Isten Fia leszállott volna érte a mennyből és kereszthalálra adná magát...

Arra már nem emlékszem, hogy volt tovább, csak arra hogy mikor újra kijutottam a szabadba, nem vettem utamat a korzó felé, hanem a csendes utcákon siettem haza. A hó sűrű pelyhekben hullott, hideg is lehetett, de én aligha éreztem valamit ebből. Csak az csengett a fülemben-lelkemben: ... ha egyetlen lélek lenne a földön... És fűztem tovább: ha az az egyetlen lélek az én lelkem lenne... Már aznap este tudtam, hogy kármelita apáca leszek.

Az « esetlen szónok » Szeghy Ernő kármelita volt. Mária másnap meglátogatja; beszélgetésük után nyomtalanul elmúlnak hitbeli kísértései, újra megtalálja élete értelmét. Most látja csak át az utóbbi évek sötét buktatóit:

Több éven át vissza-visszatérően a hitetlenség borzasztó kísértései gyötörtek. Majd Szófia után — mikor oly elfogulatlanul, merészen mentem az élet elé s eliszonyodtam attól, amit láttam — a halálba kívántam menekülni az élet elől. Mennyit bolyongtam szinte lélektelenül a pesti utcákon, vágyva vágytam megtenni azt az egyetlen lépést, a robogó villamos elé, amely lépés után — tudtam, nem a megváltás jön, — de legalább valami más szenvedés, mint amit akkor éltem... Egyszer aztán úgy éreztem, nincs tovább erőm, — ha még egyszer jön a vágy, meg is valósul az a lépés...

Mária az öngyilkosság küszöbén kapja meg a megtérés kegyelmét. Mint Ágostont vagy Charles de Foucauld-t, őt is egyetlen mondat ragadja meg: « Mert egyetlen lélek olyan érték, hogy Krisztus ezért egymagáért is lejött volna az égből keserves kínhalálra!» Mint Avilai és Lisieux-i Teréz vagy Claudel életében történt, őt is egy meghatározható pillanat indítja el a Krisztus követés szorosabb ösvényén. Mária az érte kínhalált szenvedő Üdvözítővel találkozik. Az Ő szeretete fényében ismeri fel bűnös mivoltát, bánja addig talán csak a jó nevelésen alapuló, szokványos keretek között mozgó langyos életét. Hite most válik élővé, meggyőződéssé.

Az újra felismert személyes Szeretet iránti bizalmat egy újabb élmény ébreszti fel benne.

Egy koratavaszi böjti alkonyatban először voltam ezen az elhagyott dombtetőn (a győri Kálvárián). Távol a város forgatagától, mély csend mozdulatlan békéjében, olyan különösen érintett a Bűn, és a Halál, a Szeretet és az Élet ellentéte (..).

A magasból a szentséges Test fehér keresztje világított alá. Leborultam. Nem lát senki. Eh! De mit is bánom én! Átöleltem a durva fát, rászorítottam a homlokomat... Így maradtam a haldokló Szív sugárzásában soká, soká! (...)

Nem mozdulok, nem gondolkozom, nem érzek... De a lelkem mindjobban kitárul, feszülten figyel... vár...

Most ráhull a szentséges Szív vére a legszegényebb szívre...

Felébredek, felállok, — megyek! ...

Már megáldott, már felejtett, már szeret...

Ez a kálváriai élmény egész további életére kihat. Lélekben — és utolsó éveiben valóságosan is — gyakran felkeresi a győri Kálváriát. « Ide jár bűnbánatra a lelkem ». Szerzetesi hivatásának útja innen

ered és majd ide tér vissza. A Kálvária lett Mária otthona.

A Tudományegyetem, az Apponyi Kollégium és a Ward kollégium diplomáival a zsebében — még tornatanári képesítése is van! — a győri Tanítóképző Intézet internátusában lesz nevelő tanár. Taníthatna is, de ezt azzal hárítja el, hogy az ő hivatása elsősorban a nevelés. Kiváló nevelőnek bizonyul, emellett ügyes előadó és szervező. Érthető tehát, hogy mindazok, akik ismerik, ellene szegülnek kármelita hívatásának. Olyan talentumokat kapott, mondják, amelyeket kamatoztatni kell... Számot kell róluk adnia... Mit kezdene kiváló képességeivel, képzettségével a kolostor szűk életkeretében, szürke, monoton hétköznapjaiban? Hová fordítaná kiapadhatatlan energiáit? Nem gondol arra, mily sokat tehet nevelői posztján, hogy megsokszorozhatja önmagát a tanítónők nevelése által? Kilátásba helyezik, hogy ő lesz a tanítóképző igazgatója, sőt, kiváló képességei országos színtű tevékenység távlatait nyitják meg előtte...

Mária továbbra is kapcsolatban marad Szeghy Ernővel, annak ellenére, hogy a nagyhírű kármelita is minden erővel le akarja beszélni szándékáról.

1927-ben édesanyjával és Karola nővérével részt vesz egy mariacelli zarándoklaton. Testvére így számol be az eseményekről:

« Mária a zarándokok minden közös tényked ésére, mely nem a templomban volt, megkésve érkezett, mert állandóan a kegyoltár előtt imádkozott. A zarándoklat végén mosolyogva mondotta édesanyánk: — Tudod, mit kértem a Szűzanyától? Hogy mielőtt megtaláld te is azt a férfit, akivel majd boldog házasságra léphetsz. Erre Mária hangosan felnevetett: — Ó, jóságos Szűzanyám, akkor mi ugyancsak nagy gondban hagytunk ott Téged, mert én

az egész zarándoklat alatt azért könyörögtem, segítsen hozzá, hogy én az ő boldog kármelitája lehessek! — Ettől az időtől kezdve sokszor célozgatott a szent Kármelre, amelynek szigoráról nekünk, testvéreknek, halvány fogalmunk sem volt. Családunk alaphangulata a derű, a jókedv volt, és bizony nagyon sokszor nevetésbe fulladt Mária előadása a szent Kármelről, amelyet tulajdonképpen ő maga sem ismert a valóságban. Egyszer pl. azt mondta, hogy ha a nővéreknek nincs mit enni, akkor harangoznak, hogy a város lakói segítsenek rajtuk. Erre aztán kitört a nevetés, a testvérsereg egyszerre mondta: — No akkor te egész nap harangozni fogsz! — Máriának ugyanis velünk együtt igen jó, egészséges étvágya volt. — Velünk nevetett ő is, de a lelke mélyén halálosan komolyan készült ».

Készül és közben megteszi a szükséges lépéseket is. Szeghy Ernő kármelita, miután alaposan megismerte őt, öt évi próba és várakozás elteltével adja beleegyezését. Mária a szombathelyi kármelbe kíván belépni. Belső átalakulásáról így ad számot:

A szinte rajongva szeretett tanítói pályámon minden eszközök között mind nagyobb szerepet nyert az ima, s rohamosan kezdett kiszorítani mindent. Ha a növendékek hozzám jöttek problémáikkal, mind rövidebben adtam utasításaimat és alig vártam, hogy elmenjenek és imádkozhassam értük. Olyankor behúzódtam szobám egyik sarkába és az este is ott talált. A szeretetem is mind nagyobb lett irántuk, — segítenivágyásomat már más nem tudta kielégíteni, csak az ima. Észre sem vettem, elment a kedvem minden természetes eszköztől. Megértettem a napnál világosabban, hogy Isten vágányt változtatott utamon: *imádságos élethivatást kaptam...* Éreztem azonban, hogy az eddigi út elhagyásának létjogosultságot csak az ad, ha az egyháznak a contemplatív szerzetesekről való elgondolása szerint állandó és hű imádkozó leszek.

Mária lelkében már régen megszületett a hívásra szóló döntő válasz. Most már a pillanat sem várat magára, hogy tervét megvalósítsa.

Édesanyja nevenapján, november 19-én, jelenti be a családnak döntését. Egyetlen támogatóra sem talál, testvérei, de főképp szülei, a leghatározottabban ellene szegülnek. Máriának azért is nagy fájdalom ez, mert imádkozó és vezeklő hivatását elsősorban szüleiért és családjáért akarja vállalni. Döntését természetesen nem változtatja meg.

Sorra elbúcsúzik testvéreitől, barátaitól. « A haldoklás kínjait szenvedem » — mondja volt latin tanárának. De nem keresi önmagát. Meg van győződve arról, hogy Isten hívja, neki tehát mennie kell, ha szíve szakad is bele.

Legkeservesebb a szülői háztól való búcsú. Nagy könyörgésre édesanyja megáldja, apja azonban hidegen elfordul tőle.

1929. január 15-én érkezik meg Szombathelyre. Délután 4 óra körül mosolyogva búcsúzik az őt idáig kísérő Karolina nővérétől. Aztán becsukódik mögötte a kármel kapuja.

Hazatalált.

3. *A kármelhegyi Boldogasszony családjában*

Az 1906-ban alapított szombathelyi kármel még alig 25 éves múltra tekinthet vissza; szellemében azonban évszázadok, sőt évezredek hagyományait mondhatja magának.

A kármeliták Illés próféta és a Kármel hegyén szétszórva élő remeték utódainak tartják magukat. Berthold kereszteslovag a XII. században erre a vidékre menekül, vezeklő életbe kezd, majd összegyűjti a szétszórtan élő remetéket. A Kármelhegyi Re-

meték Rendje Szent Albert jeruzsálemi pátriárkától kapja az első írott Regulát 1220-ban. A kármelita rend Stock Szent Simon kormányzása alatt szilárdul meg a XIII. század derekán. A hagyomány szerint Stock Szent Simonnak megjelent a Szent Szűz, átadta neki a kármeliták jellemző vállruháját, a skapulárét, és megígérte, hogy anyja lesz a szigorú szemlélődő-vezeklő közösségnek.

A rend első szigorú szabályán két évszázad múlva, 1431-ben enyhítenek. Az eredeti szigorú szellemet Avilai szent Teréz és Keresztes Szent János állítja vissza a XVI. század második felében.

Birnbauer Mária ebbe a reformált, « sarutlan » kármelita rendbe lép be. Magányban — és ugyanakkor közösségben — imádkozni és vezekelni: erre kapott hivatást.

Az egyszerű, fehérre meszelt cellában kicsi vaskályha áll. Vígan lobog benne a tűz, amikor Máriát bevezetik. — Rakjon még rá, aztán feküdjön le és pihenje ki az út fáradalmait! — ezzel a jótanáccsal mondanak neki jó éjszakát.

Mária úgy érzi, elég meleg van, hagyja a kis kályhát és gyorsan ágyba bújik. Magára húzza a pokrócot és hamarosan mély álomba merül. Még éjfél sincs, amikor dideregve felébred. A kályha régen kihűlt, s mintha jéggé fagyott volna az egész cella. Egész testében remeg, vacog a foga. A dühödt januári szél veri, zörgeti az ablakot. Sötét van, vérés lélekfagyasztó hideg...

Mária lelkét sötét gondolatok kísértik: lám csak, ilyen élet vár rá! S ez még csak az első nap! A többi még rosszabb lesz! Kinek jó ez az őrült szenvedés? Mire jó ez az ostoba kaland? Otthon meleg szobában, puha ágyon, édesanyja által varrott selyempaplannal borítva nyugodtan aludhatna... Reg-

gel bőséges reggeli várná... Itt meg, ki tudja, egyáltalán esznek-e reggel valamit? A hideg mellett kínzó éhség fogja el... Nem az lesz a legcélszerűbb, hogy mihelyt kivilágosodik, anélkül, hogy a többiek látnák, szedi a csomagját és felül az első Győrbe vivő vonatra? Ki akadályozza meg ebben?

Nem! Vacogó foggal, remegő ajakkal ismételgeti: nem! Isten hívta ide, tehát marad. Akármi is lesz. — És megadja magát sorsának. Elvállalja a hideget, az éhséget, az egész életáldozatot.

Lassan megvirrad. Szétfoszlanak a sötét gondolatok. A hidegtől még mindig remegve, de szívében teljes készséggel indul a kórusba a reggeli zsolozsmára. Megkezdi kármelita életét.

Január 20-án, vasárnap hosszú levéllel keresi fel a családi otthont.

Itt ülök hófehér kis cellámban, melyet az előttem élőknek annyi imája és áldozata szentelt meg. Vasárnap van, és lelkemben is ünnep, ünnepek szent békéje.

Drága jó édesanyám a lelkemre kötötte, hogy őszintén írjak. Arra gondolok, hogy ebben a cellában csak a jó Isten van és én. Igaz, amit írok: Ha én itt boldogtalan lennék, kérőn sikoltana a levelem segítségért. Emberi akaratból nem lehetne itt megmaradni. De én úgy érzem, hogy a helyemen vagyok, jó helyen.

Igen, a szívem fáj még: túl sok volt az, amit elhagytam és melegebben szerettem a dolgokat, mint talán kellett volna. Az embereket is, a tanítványaimat is. De nagy lelki örömmel vagyok itt és azzal a tudattal, alázatos szent reményben, hogy nem lesz és nem lehet többé vágyam, amely teljesedésbe nem megy át. — Itt megtalálok mindent, ami az igényeimet teljesen kielégíti. Ezt biztosan hiszem, mert az én lelkemnek csak egy igénye van: Isten. És sehol sincs Az közelebb, mint a Kármelen. Hiszem, hogy nincs a földön olyan hely, amely jobban megfelelne nekem, mint az, ahová a jó Isten szavára, pusztán az Ő

szavára jöttem. És szeretni kívánom és szeretnem kell itt mindent, mert ezt a környezetet rendelte számomra az isteni Gondviselés, éspedig úgy, amint tényleg van, hogy abban Neki szolgáljak. Erre a gondolatra, úgy érzem, hogy Istenben, az Ő akarata szerint rajongva meg fogok szeretni mindenkit és mindent, amit itt találtam.

Nem csalódtam itt semmiben. Alig tudtam, hogy hová jövök. Kármel csak elgondolásaim szerint létezett. És *mindent úgy találtam, amint vártam. Teljesen úgy...* Hiszem, hogy itt olyan boldog leszek, amilyen a világban nem lehettem volna soha. Csak egy kérést hoztam teljesületlenül Kármelbe, családunk lelki életére vonatkozót. Hogy *mindnyájan* a jó Isten tetszése szerint éljünk. De ennek teljesedése is a jó Isten és az édes Jézus kezében van. Határtalanul bízom a Kármelen elhangzó ima erejében és drága jó szüleim ígéretében, hogy nem állanak ellen a jó Isten szent kegyelmének. Minden jól megy majd...

A kármelbe lépőt valóban egészen új világ fogadja. Az egész napot csendben töltik, kivéve a déli és esti étkezést követő üdülési órát. A zsolozsmán kívül reggel és délután egy-egy órát szentelnek az elmélkedő imának. Naponta 5-6 órát töltenek a templom szentélyéhez épült kóruson. Ha munkájuk nem szólítja őket máshová, a nővérek általában magányosan, a cellájukban dolgoznak. A házkörüli teendőket is mind maguk végzik el. A közös munkában — a nagymosástól a meszelésig — mindenki részt vesz. Maguk keresik meg mindennapi kenyerüket. A kolostort ún. pápai klauzura védi; ez azt jelenti, hogy a nővérek, súlyos esettől eltekintve (pl. betegség, kórház), soha nem hagyják el a klauzúrát; illetve a kolostor területére senki nem léphet be, ha csak erre rendkívüli felhatalmazása nincs.

Mária belépésekor elsősorban szülei és legközelebbi rokonai üdvösségén akar dolgozni. Horizontja

majd később tágul szélesebbre. — De lássuk most az első hónapok előcsatározásait.

Nincs nekem kérlelhetetlenebb, kegyetlenebb bírám, mint saját lelkiismeretem. Mi lehet az oka, hogy bár állandóan ellenőriz, mégis kevésre viszem?

Akárki akármit mond, a szavaknak íze van. Ma megízleltem ezt a szót: Jézus. Most már tudom, mit jelent, édes Jézus. Azokban a pillanatokban mit bántam én a kármelita kosztot. Néha inkább sírnék, mint ennék, mégis ezen a koszton én nem változtatnék.

A kármelita koszt valóban nem ínyenceknek készül; nem is beszélve az évi közel nyolc hónapos böjtről. Húst soha nem esznek. A jóétvágyú Máriának nem egyszer szikrázik a szeme az éhségtől. A lelki öröm és az egészséges humor segíti át ezen az akadályon. A kármelben, tudtával, eddig még senki nem halt éhen. Ha mások kibírják, ő sem fog belepusztulni, — és indul tovább.

A külső nehézségek mindig eltörpülnek a belső harchoz viszonyítva. Mária első, kármelen töltött nagyböjtje sok gyötrődést rejteget:

Minél jobban elborítanak a hit elleni kísértés hullámai, s minél vigasztalanabb, fájdalmasabb, keményebb a megpróbáltatás, annál nagyobb vigasztalásomra van a szentmise Credo-ja. A huszonnégy óra sötét viharában villám fénye ez csupán, de világosság, fény azért mégis, melyre lehet várni, meg megvigasztalhat, melyet egy emberélet minden melegével lehet szeretni. Üdvözlégy Egyház hite és imája! Bármilyen kísértések, viharok dúlják, szaggatják a lelkem hitét, azt az imát úgy akarom elmondani, ahogy az Egyház imádkozza. Credo in unum Deum!

Talán mégsem vagyok rossz anyag a kármelre. Kármelen szenvedni kell, én pedig kényes vagyok a testi szenvedésre és így minden érzékszervem külön szenved. Érzékeny vagyok a lelki, az intellektuális élet szenvedéseivel

szemben és érzékeny vagyok a vezeklésre. Ha a szenvedést nem használom fel, rajtam fordul csupán.

A több diplomával rendelkező tanárnőnek nehézségei akadnak a liturgikus ima tanulásában. Elfogadja a megalázkodás alkalmait és boldogan tapasztalja, hogy nyomukban fellobban szíve szeretete:

Most megköszönök Neked egy áldást és egy átkot. Köszönöm azt, hogy nem engeded teljesen megtanulni az Officiumot, vagy ha tudnám, leküzdhetetlen szórakozottságot bocsátasz rám, és amire ebben a percben gondolok, a következőben elfelejtem. Köszönöm, hogy megaláztál a tanulás nehézségével... És megköszönöm Neked azt, amit az életem átkául adtál, ezt az annyi fáradsággal fékezhető, túláradó, lobogó temperamentumot és szenvedélyes élénkséget. Köszönöm Neked, mert látom, a Te kezedben lassanként áldássá válik ez az átok. Ezzel az emésztő tűzzel szeretlek Téged és szeretem egyetemes emberszeretettel minden küzdő embertestvéremet. Innen az utánad vágyakozás ereje, a keresés lendülete, az imádság tüze, innen a részvét, a segíteni vágyás, a türelmes szeretet embertestvéreimmel szemben, ha van bennem egyáltalán valami kis jóság és okosság, ez a gyökere, ez a forrása.

Alig telik el egy jó negyed év, Mária bizalmast választ magának:

Ma, április 26-án, ünnepeden, Mária, Jótanács Anyja, *tulajdon tanácsodra* — mivelhogy éppen erre van szükségem — ó Asszonyom, ó Anyám, Barátnőmnek választalak. Hisz tudod, nem élhetek barátnő nélkül.

A házi teendők mellett bele kell tanulnia az ostyasütés munkájába. Járni egyik géptől a másikig, vágni, csomagolni, — bizony fárasztó.

Ó add, Uram, hogy szeressem a kemény munkát!

Az állandó fizikai munka arra készteti, hogy sorsközösséget vállaljon a legszegényebbekkel:

Ha gúzsbakötve, sötét pincébe dobnának is, én szociális munkás lennék ott is, mert a jó Isten arra predesztinált, hogy együtt küzdjem és szenvedjem a legküzdőbbekkel és legszenvedőbbekkel. Az embertestvéreké már az én életem és minden áldozatom.

A társadalmi szeretet motívuma a későbbi években majd mind gyakrabban visszatér, de alapbeállítottsága már most megvan: együttérzés, együttszenvedés, élet- és sorsközösségvállalás a szegényekkel, kizsákmányoltakkal, küszködőkkel. — Most még inkább a magányban kell elmélyednie, hogy Istenben egyetemessé váljék szeretete.

Csak ismerném meg végre igazán önmagamat! Azt hittem, itt nem kötöm magam senkihez. S most, hogy elvesztettem valakit, lám, milyen fájdalmas! Jó nekem, Uram, egyedül lennem. Jó nekem a kemény beszéd, kell a szigorúság. Csak ha senkit sem adsz, akit ez a bolondos, meleg szív szerethet, foglak Téged szeretni, — s ha csak egyedül Téged szeretetlek, tudlak eléggé szeretni. Mint a költők, szenvedek a közlés rettenetes vágyától, de Neked akarok szerelmes dalokat énekelni, én reménytelen Szerelmesem!

Nem az nehéz, a szívet elszakítani a földtől, hanem éggel megtölteni.

Senki sem tudja, mennyit szenved. Saját tapasztalata alapján azonban mindenki sejti, hogy *A belső várkastély* küszöbén neki is meg kell vívnia a maga harcát. Segítik jó szóval, okos tanáccsal, megértéssel, igényes szigorral és mindenek előtt imával.

Mária ehhez a családhoz tartozik, sorsának alakulása senkinek sem közömbös.

Az üdülési órák mindig hangosak a jókedvű nevetéstől. A közösség értékeli és élvezi Mária adottságait, a fiatal jelölt pedig nem rejti véka alá utánzó készségét, remek humorát:

> Természetes ajándékaid közül egyet különösen is köszönök Neked, Atyám! Azt, hogy olyan jó érzéket adtál a komikum iránt. Nagyon megkönnyíti az életemet. Persze magamon mulatok a legtöbbet.

A nyári hónapokkal lassan vége felé közeledik próbaideje. Mária összegez:

> 1929. aug. 11. A Kármelnek szabott ára van. Vágyból, reményből, csüggedésből, örömből és szenvedésből összeszőtt hosszú évek, éjjelek küzdelme ez. Nekem is kijutott. Nem kint, itt bent kell kifizetnem, amit mások éveken át hoznak meg, nekem komprimáltan, félév alatt kellett kiizzadnom. Szívesen, Uram!
>
> A Kármelen semmi sem maradhat bennünk érintetlenül. Vasakarat kell a harchoz, amely a Kármelig vezet. Mindaz, ami a klauzúra ajtajáig van, lehet emberi akarat. Azon belül azonban új világ kezdődik. És ki kell cserélődnie a léleknek. Kezdődnek az Isten útjai.

Az elöljárók úgy döntenek, hogy Mária alkalmas a kármelita szemlélődő, vezeklő élet vállalására. Októberben megkezdheti újoncévét.

Lelkigyakorlatot végez. Eddigi, vasakarattal vívott küzdelmében megfelelő önismeretre tett szert. Ismeri gyöngeségét, az ég és föld között kifeszített szív gyötrelmeit. A lelkigyakorlat idején megérti, hogy a következőkben csak egyet kell tennie: feltétlenül bíznia Isten szeretetében.

Isten jósága bizonyára minden jóakaratú gyermekére bízott valamit, ami által az Ő dicsőségét különösebben szolgálhatja. Tőlem azt kívánja, hogy vég és határ nélkül bízzam benne. Úgy vezet, hogy igazán az Ő megbántása nélkül egy pillanatra sem kételkedhem irgalmas szeretetében. Csak el kell csüggednem, csak sötéten kell látnom mindent, csak kétségbe kell esnem annyira, hogy kiutat még elképzelni se tudjak, és akkor egészen biztos, hogy a következő pillanatban fölemel, megvált, újra megvált, többet ad az elképzelhetetlennél, napsugarat, szinte az elviselhetetlenségig, és nekem újra és újra megszégyenülve a bizalom extázisában kell ráeszmélnem jóságára.

1929. október 6-án kapja meg, ünnepélyes szertartás keretében, a kármeliták egyszerű barna daróc ruháját, rajta az ugyanabból az anyagból készült vállruhával. Az ünnepségen részt vesz egész családja, sokan volt tanítványai közül, barátai, tanártársai, ismerősei, tisztelői. A Kálvárián álló templom alig tudja befogadni a népes vendégsereget.

A vezeklő ruhába öltözött nővér új nevet kap: Birnbauer Máriát ezentúl *Szentlélekről nevezett Mária Erzsébet nővérnek* hívják.

A szertartás után a beszélőszobában találkozik szüleivel, családtagjaival és ismerőseivel. Kitörő örömmel hallja, hogy Ferkó testvére a nagy nap örömére a szentségekhez járult. « Melyik madarat fogjam meg? » — kérdezi túláradó boldogsággal.

Beesteledik, lassanként minden látogató elmegy. Erzsébet nővér a közös imára igyekszik. A közösség a vecsernyét zsoltározza; aztán felhangzik a *Magnificat*:

Magasztalja az Urat az én lelkem,
és szívem ujjong az örömtől Istenemben és Megváltómban.
Tekintetre méltatta alázatos szolgálóleányát:

íme, ezentúl boldognak hirdetnek az összes nemzedékek,
mert nagyot művelt velem Ő, aki hatalmas:
Ő, akit Szentnek hívunk.

4. *Újoncév, első elkötelezettség*

Az egyház által előírt újoncév alatt a noviciának alaposan meg kell ismernie a szerzetesséletet, elő kell készülnie a fogadalomra. Isten akaratát a Szabályokban és az elöljárók irányításában ismerheti fel. Ezekhez kell hűségesen tartania magát. Élete egyetlen támpontja, értelme, világossága és öröme: a hit.

Beöltözése után egy hónappal Erzsébet nővér ezt jegyzi fel naplójában:

> 1929. november. A Kármelhegy csúcsára szeretnék a jó Isten kegyelmével feljutni, és ezért a célért, — melyről hiszem, hogy az Ő akarata — képes vagyok mindenre.

Nem véletlen a sorrend. Az első hónapok kemény küzdelme elsősorban akaratát foglalkoztatta. Most, maga előtt látva a célt, elsősorban Isten kegyelmétől várja a segítséget. Isten akarata számára az, hogy feljusson a Kármel hegyére. Erzsébet nővér a rá jellemző elszántsággal indul; mindenre képesnek érzi magát Abban, aki neki erőt ad (vö. Fil 4,13).

Bizonyára sokat ismételgeti magában azokat az axiomákat, amelyeket Keresztes Szent János írt *A kármelhegy útja* elejére:

Hogy elérd, amit nem ismersz,
Arra tarts, hol mitsem ismersz.

Hogy elérd, mit még nem szeretsz,
Arra tarts, hol mitsem szeretsz.
Hogy elérd, mi még nem tied,
Arra tarts, hol mi sem tied.
Hogy elérd azt, ami nem vagy,
Arra tarts, hol semmi sem vagy (1).

Nem érzéketlen, nagyon is szenved a lemondások miatt. A pompás őszi színek pl. régi hangulatos séták emlékét idézik fel benne. A kolostori kert bizony szűk keret annak, aki szabad terepen nőtt fel, és mindig megőrizte kiránduló-hegymászó-csatangoló kedvét:

> Mennyi minden ég ma az oltárom. Mennyi öröm, mennyi szépség, mennyi szín! Sárguló illatos füvek, szép halvány őszi virágok, kövér gyümölcsök, fehér ökörnyál, — jaj egész aranyerdők égnek ma rajta! Azt hiszem, minden kedves, hangulatos kis sétám most ég el ezen az oltáron örökre. De halld meg, Jézusom, aki előlépsz és lassan emelkedel az aranyerdők fölé, — ó halld meg: pro Te, pro Te!

A kármel egyszerűsége nem kínál sok esztétikai élvezetet. Erzsébet nővért mindig Istenhez vitte közelebb egy-egy szép festmény, zeneműű. Most kopárabb ösvényen kell haladnia. Szépre szomjas szeme és szíve ismét készségesen vállalja a látható szépségekről való lemondást:

> Néha elfog a vágy valami szépnek az élvezete után. Egy szép kép, tökéletes zene, egy műremek után kiált minden idegszálam. Jézusom, tudom, hogy ez a szépségkeresés nem fogható ahhoz a vágyhoz, mellyel a te leg-

(1) Keresztes Szent János Művei I. Ford. Szeghy Ernő. Bp. 1926.49.1.

tökéletesebbhez szokott szemed kívánta a számkivetés idején az Örök Atya arcát látni.

Ez az olthatatlan szépségvágy az Egyetlen Szépségre: Istenre irányítja figyelmét, és lenyegében alakítja át imáját:

Eddig én az imádságban szinte csak kérni szoktam. Az elmélkedésekben pedig jóformán csak önmagamat vizsgálgattam. Most a dicsérő, magasztaló imát szeretném megtanulni és az elmélkedésekben Jézus szépségét, Isten tökéletességét szemlélni. Nagyon, halálosan meguntam mindig magamat nézni!

Ahogy telnek a hónapok, úgy erősödik benne a könyörgés hangja. Rettenve ismeri fel szabadakaratának hatalmát. Lisieux-i Teréz az Énekek Énekének szavait ismételte Jézusnak: « Vonj magadhoz... », Erzsébet nővér, temperamentumának megfelelően, keményebb kifejezéssel könyörög ugyanezért, a szabadakaratát megbűvölő kegyelemért:

1930. febr. 4. Térdenállva könyörgök Neked, én jó Atyám, hogy azok helyett, amiket elvettél tőlem, ne adj semmi földit cserébe. Ó, tekintsd hitványságomat, tedd meg helyettem, amire én gyenge vagyok. Ha csak egyetlen szálat meghagysz, legyen az mégoly gyenge is, de azért hagyod meg, hogy én szakítsam el, fogva maradok. Neked kell beteljesítened irgalmasságod művét... Uram, Jézusom, végtelen irgalmasságodhoz fordulok, kényszeríts engem minden eszközzel, legyenek azok bármily fájók is, ha erőt adsz elviselésükre, kényszeríts engem magadhoz!

A tanárnőnek, az intellektuális tevékenységhez szokott értelmiséginek nagy belső elszakadást kell megélnie. Értelmét is meg kell reguláznia, hogy semmi másban ne találjon szellemi örömet, csak Istenben.

Rendkívül fájdalmas folyamat ez... Ha igaz az, hogy minden művészi alkotás valamilyen módon egy « isteni szikrát » rejt, akkor Erzsébet nővérnek az a feladata, hogy a szikrák helyett magához a Tűzforráshoz forduljon. Nem kell megtagadnia az irodalmat, a tudományt, hanem Ahhoz kell fordulnia, Aki maga a Tudás, az Igazság, az örök Bölcsesség. A részletek helyett az Egészet kell megragadnia. De hogy ezt a Mindent szemlélni, ízlelni tudja, egy rövid időre el kell szakadnia a részletektől.

Március 2. Sose hittem, hogy oly mérhetetlenül nehéz az önmagunkkal való harc, a lemondás, Miről kell lemondani? Önmagamról, az egyéniségemről, az értelmi életemről. Ez pedig vérbe kerül. Talán évekig tartó, látatlan, fárasztó munkába. Adj erőt, Uram, hozzá, Akiért mindez történik. Adj erőt az igen kicsiny, apró áldozatokhoz, mert látom, hogy ezeken kell gyakorolnom magamat, élesítenem fegyveremet a küzdelemhez. Nincs más út. Rajta! Megalkuvás nélkül törtetve, teljes erővel előre Istenért, Istennel!

Márc. 16. Sohasem gondoltam volna, hogy ilyen végtelenül nehéz a kicsiny áldozatok útja, hogy abban annyi bukdácsolás, elfáradás és újrakezdés segít csak előre.

A noviciátus külső gyakorlatai is nagy segítségére vannak abban, hogy végképp elveszítve a talajt a lába alól egyedül Istenben bízzék. Nehéz, terhes, kedve ellenére való munkát kell végeznie: hálát ad érte, hiszen így semmi sem kedvez benne önszeretetének. Hibáira figyelmeztetik: az Úr Jézus üzenetét hallja ki belőle. Keményen szólnak rá valamiért: nagy kincsnek tekinti, örök értéknek, — s ezzel a gondolattal köszöni meg.

Beöltözésemkor azt írtam valakinek: Elzárt kert szeretnék lenni. Kifelé ütött-kopott kerítés azok számára,

akik között élek, de fölfelé megnyitva a belemosolygó nagy ég számára. Nos, a kerítés felemelkedett. Egyedül vagyok. Nincs senkim. Ez az, amit kerestem. Számkivetett akarok lenni, hogy megtaláljam azt, Akit egyedül keresek. Mi van azonban a kerítésen belül? Be kell vallanom, ezt nem így gondoltam. Az én kertem üres, kopár, sáros és úttalan. Nincs ott még tavasz, nincs húsvét és a vágyon kívül puszta és szomorú egészen. Várlak tehát, isteni Kertész, Aki nélkül nem tudok semmit.

Erzsébet nővér egyedül a hitre támaszkodva járja a Kármelhegy útját. Ebben az évben tett szert arra a szegénységre, amely a kármelita élet nélkülözhetetlen alapja. Elvesztett minden támpontot, minden eddig szilárdnak vélt támaszkodót. — Erzsébet nővér maga sem érti, mi történt vele. Egyik legmegrendítőbb feljegyzése:

Azt hittem, és ez a hit lényegesen beletartozott az én világnézetembe, hogy arra kell törekednünk és azt el is lehet, sőt el is kell érnünk, hogy környezetünkben mindig kialakítsuk a lelkünknek megfelelő világot. Azt hittem, e nélkül nem lehet élni, és hogy ezt csak akarni kell. Ha pedig nem sikerült, az elviselhetetlen szenvedés lehet. Nos, mit szóljak most? Nem a környezetemről van itt már csak szó, a saját lelkem önmagából van kiűzve. Végleg elveszett az öntudatom önmagamról, nem tudom, mi rossz és mi rosszabb nekem. Nincs biztonságérzetem. Nem találok nyugvópontot önmagamban, mert semmit sem tudok biztosan. Noé galambja a lelkem, amelynek a lába sehol sem tudott megpihenni.

Ebben a sötét bizonytalanságban egy fényes csillag ragyog előtte: Isten akarata. Elfogadja ezt a kínos és ugyanakkor békésen boldog állapotot. Ezzel a készséggel készül első fogadalmára.

Augusztus 31. Ma kértem a káptalanban a szent fogadalomra való bocsátást. Úgy tűnik nekem, hogy nem él-

ném túl, ha megtagadnák kérésemet, de a lelkem minden ragaszkodásán, vágyán és óhajtásán csillagmagasan fölötte áll az a mély imádság, hogy a jó Isten szent akarata teljesedjék rajtam, minden fölött azt dicsőítse meg az én életem.

A nővérek közössége úgy dönt, hogy Erzsébet nővér alkalmas a kármelita életre, tehát leteheti első, ideiglenes fogadalmát.

Erzsébet nővér ujjongó örömmel fogadja a döntést, szeretne minden nővért külön-külön hálásan átölelni... Mivel fogadalma napját Avilai Szent Teréz ünnepére, október 15-re tették, 1930. október 7-én kezdi meg előkészítő lelkigyakorlatát. Íme néhány részlet feljegyzéseiből:

Most kell elindulnom az életszentség, az áldozatok útján, vagy nem indulok el soha!

A jó Isten irgalmából talán a világban is üdvözülhettem volna, most pedig magas életszentségre vagyok hivatva. Mennyire elmélyülten kell látnom a kettő között a különbséget!

Úgy akarok harcolni, küzdeni a tökéletességért, mint a szentek!

Úgy tűnik nekem, hogy nekünk kétszer kell meghalni: egyszer majd testünkre nézve, és most lassanként, napról-napra az engedelmesség, a megaláztatások által; az által, hogy a jó Istentől kapott képességeinket nem használhatjuk, meg kell halni erkölcsileg. A szerzetesnek nem szabad érvényesülnie, és ez a ma elnevelt emberének oly nehéz!

A lelkigyakorlatos feljegyzésekben vissza-visszatér — néha szinte túlzó kifejezésekkel — a szüleiért és testvéreiért érzett aggodalom. Örök üdvösségük kiimádkozásáért lépett a kármelbe, és mivel egyelőre nem sok bíztató jelet lát, szorong, könyörög, a kár-

hozat képeivel viaskodik. Mint kora gyermeke kissé egyoldalúan látja a külső vallási gyakorlatok teljesítésének fontosságát. Belső feszültségének van azonban természetes magyarázata is. A kármel szigorú életmódja, a böjtök, virrasztás, a megerőltető fizikai munka olyan fáradtságot váltanak ki belőle, amelyet eddigi életében nem ismert.

> Az én számomra új dolog a testi szenvedés, ezt csak a szent kármelen tanultam megismerni. De most tudom, mire jó. Az ember kínzó fáradtságot érez, mintha minden idegszála külön szenvedne, de ez szükséges ahhoz, hogy részvétet érezhessen az Úr Jézus szenvedései iránt.
>
> Alig adhat nagyobb kegyelmet a jó Isten egy léleknek, mintha alkalmat ad neki hősies erények gyakorlására. Nekem ezt igazán megadta. Én igazán szentté lehetek, lehetnék, — és az vagyok-e? Ó, én jó Uram, ne vond meg tőlem kegyelmedet!

Belső feszültségét egy lélektanilag könnyen magyarázható tényező is növeli. Nagy lépés előtt áll, fogadalommal kell elköteleznie magát a vezeklő-imádkozó életre. Ha felütjük Avilai és Lisieux-i Teréz önéletrajzát, a két szent hasonló élményéről olvashatunk: az újonc úgy érzi, tévedett, se hivatása, se hite nem volt soha, menekülnie kell, míg nem késő.

> Kimondhatatlan nagy aggodalmam támadt és elképzelhetetlen zavart támasztott bennem. Igazán reális, komoly aggodalmam támadt, mely hivatásomat látszott veszélyeztetni. Nem tudtam szabadulni egy pillanatra sem, odavolt minden elmélkedés, minden imádság.

Rajta is az segít, ami annak idején a lisieux-i kármel fiatal noviciáján: őszintén feltárja nehézségeit. A megnyugtató válasz után egy szempillantás alatt visszanyeri békéjét.

Most újra tökéletes nyugalomban élek. — Ezek után, ha én még egyszer nem bízom vég és határ nélkül a jó Istenben, igazán nem tudom, mit gondoljak magam felől.

Végre elérkezik a várva-várt nap. Erzsébet nővér fogadalmi feszületével a kezében az oltár előtt térdel. A perjelnő kezébe teszi le első fogadalmát:

Én, Szentlélekről nevezett Mária Erzsébet nővér, leteszem ideiglenes fogadalmamat három esztendőre, és ígérek engedelmességet, tisztaságot és szegénységet a mi Urunknak, Istenünknek, a Kármelhegyi Boldogságos Szűz Máriának és Önnek, Tisztelendő Perjelnő Anya, és az Ön utódainak, a Sarutlan Kármelita Rend Eredeti Szabályai és a mi Szabványaink szerint.

A kézzel írt okmányon rövid kis kommentár olvasható: « Letette egyszerű fogadalmát 1930. október 15-én délelőtt fél tizenegy órakor, Soós M. Aloysia Perjelanya kezébe, a zárdaközösség jelenlétében ».

Erzsébet nővér első fogadalmát három napos « lagzi » követi, Az egész közösség együtt ünnepel és örvendezik.

A feljegyzések megritkulnak.. Igyekszik minél észrevétlenebbül belesimulni a közösség életébe. Unalmas-önmagát csak fél szemmel kíséri, figyelmét egészen arra az Egyetlenre irányítja, aki a mindene: Istenre. Az evangélium tanítása szerint imádkozni akar, szüntelenül.

Van-e valami olyan hatalmas, felemelő, olyan erőszak nélküli erő, mint az imádság, mellyel körülfoghatom és szívemre ölelhetem az egész szegény, nyomorgó, küzdő, harcos világot?! Hogyan köszönjem meg Neked, Istenem, hogy imádkozhatom?

Most kezdem érteni, micsoda kegyelem az, elfeledve, elhagyatva élni. Micsoda kegyelem az, ha egy léleknek

sem a közelben, sem elérhető távolságban nincs senkije. Mikor nem marad meg számára senki, csak az Isten.

A fiatal fogadalmas kármelita — egyelőre — a *Solus Deus*, « egyedül Isten » életelv szerint rendezkedik be. Igaza van, de az igazságnak egy részét fedezte még csak fel. Közel tíz évi fejlődésre lesz még szüksége ahhoz, hogy megragadja őt a közösség gondolata, és társait ne távoli remetéknek lássa, vagy olyan testvéreknek, akiken « gyakorolni lehet a szeretetet erényét », hanem küzdőtársaknak, akikkel együtt kell eljutnia Istenhez. A Corpus Christi Mysticum gondolata még csak kevesekben vert gyökeret. Erzsébet nővér és társai most elsősorban a magány párhuzamos ösvényeit járják.

Fogadalma után hamarosan betegeskedni kezd. Gyakran lázas, néha alig vonszolja magát. Meg kell ismernie testének nyomorúságát. Lelke szárnyalna a megismert Jó felé, teste azonban leköti, lehúzza, verejtékkel válaszol minden erőfeszítésre. Nemcsak fáradtságról van szó, ezt mindenki látja.

> Köszönöm Neked, Jézusom, hogy az utóbbi három hónapban egészen reám hagytad zúdulni nyomorúságom örvényét. Milyen szánalomraméltó e roskatag testben a vergődő lélek! Ha csak magamra nézek, szükségképpen rémképek kezdenek gyötörni, mondhatatlan erők üldözöttjének érzem magamat... Szeretetből száműzött akartam lenni és most teljes súlyával rám szakadt a megsemmisülés gyötrelme és a megsemmisítés minden szenvedése. Két hónapon át minden pillanatban elevenen éltem át a halált, úgy, hogy meg kellett ezerszer irigyelnem a holtakat. És mindezt egyedül éltem át, elmondhatatlan egyedül mint akinek nincsen édesanyja, nincsenek testvérei.

Miről van szó voltaképpen? Az orvos tüdőbajt állapít meg, méghozzá annak kiújulását. Erzsébet nő-

vér hiába bizonygatja, hogy soha semmi baj nem volt a tüdejével, ez az akkoriban annyira elterjedt «népbetegség» a képzett orvos szemét is félrevezeti. A helyzet roppant kínos, ugyanis ha Erzsébet nővér eltagadta, hogy tüdőbaja volt, fogadalma érvénytelenítésére is sor kerülhet. (A belépési feltételek között szerepelt, hogy soha nem volt baja a tüdejével. Zárt közösségnél és az akkori egészégügyi viszonyok között ez a feltétel jogos és ésszerű volt.)

Testben, lélekben kimondhatatlanul gyötrődik. A belső lelki izgalom még jobban legyengíti, a gyengeség pedig még nagyobb levertséget okoz. Mindehhez hozzájárul a kimondatlan vád: nem mondott igazat, és a vádra szükségképpen következő büntetés: elküldik.

Szerencsére az elöljáró legalább még egy orvos véleményét akarja hallani, mielőtt határozna. Egy idős orvos vizsgálja meg a fiatal nővért és mosolyogva nyugtatja meg őket: szó sincs tüdőbajról, sem most, sem régebben. Hilusmirigygyulladást kapott a megerőltető életmód következtében. Fogják jobb kosztra, pihenjen többet, és rendbe fog jönni.

Általános a megkönnyebbülés, Erzsébet nővér nem győz hálálkodni, a « jó öreg doktor bácsiért » pedig élete végéig imádkozik, egyik legnagyobb jótevőjét látja benne.

A tanácsot megfogadják, s alig telik el néhány hét, Erzsébet nővér teljesen rendbejön. A megpróbáltatás megedzette hűségét és még bensőségesebbé tette kapcsolatát Istennel. Most kettőzött lelkesedéssel keresi az áldozat alkalmait. Ezek pedig nem hiányoznak...

Ó mily nehéz némely áldozatot meghozni! Hallgatni, elrejteni azt, ami bennünk van, nem használni azt a képességet, amit a jó Isten örömünkre adott, hallgatagon észre

nem venni a barátságot, amely után majd meghal a szívünk.

Ó nem az alacsony munka fáj nekem. Nem áltatom többé magamat azzal, hogy más is telnék tőlem. Sőt őszintén félnék arra gondolni, ha valami nagyobb teljesítményt is várnának tőlem. A jó Isten szent kegyelméből nagyon, de nagyon beletaláltam magam ebbe a jelen helyzetembe. Minden idegszálammal ragaszkodom az egészen hétköznapi munkához! Fogadd felajánlásomat szívesen, Jézusom!

A következő év valami újabb megpróbáltatást állít elé. Természetéről nem tudunk közelebbit. Csak válaszát ismerjük:

1933. július 20. Sokszor elmondom, hogy mindent készséggel elfogadok a Te szent kezedből. Mindent. — Tudod, *ezt* is! Ennél nehezebbet még sohasem kívántál tőlem. Teljes szívvel, igazán beleegyezem, Jézusom, Mindenem!

Most, most ismerem meg csak a szenvedést! Most, három hónappal örökfogadalmam előtt.

Nem tudjuk, miről van szó, a feljegyzések semmi konkrét utalást sem tartalmaznak. Úgy látszik, nem sok időt veszteget megpróbáltatásai elemzésére, ellenben annál inkább gyakorolja az imádságos összeszedettséget. Szeretne « egy pusztában egyedül lenni » Urával, Istenével. A közösségben egyelőre védekező álláspontot foglal el: védi összeszedettségét, nehezen megteremtett magányát. Csak annyit kíván tudni másokról, a kolostori közügyekről, amennyi szükséges. Kiábrándult volna környezetéből? Felnyílt volna szeme olyan hibákra, emberi gyarlóságokra, amelyekre eddig nem figyelt fel? A naplójegyzetekben észlelhető visszakozás kétségtelenül sejtet valamit.

Az esetleges negatív tapasztalatok néhány év múlva gazdag kamattal térülnek meg. Most az új kor

közösségi szellemének kialakításához teremtenek tiszta terepet.

Erzsébet nővér október 6-án kezdi meg lelkigyakorlatát, és október 15-én, Avilai Szent Teréz ünnepén teszi le a közösség jelenlétében ünnepélyes örökfogadalmát. Rá néhány napra eddig viselt fehér fátyolát nyilvános ünnepség keretében feketével cserélik fel.

Visszavonhatatlan döntéssel a rejtettséget, az imát és az áldozatos életet választotta.

5. *Táguló horizont*

1933-ban Erzsébet nővér egy új füzetet nyit. Fedelére ezt írja: « Testvéreim könyve ». Ebbe jegyzi le a testvérszeretetre vonatkozó meglátásait, tapasztalatait, vágyait és könyörgéseit. A feljegyzések rövidsége, tömörsége, lényeglátása és radikalizmusa valóban mellbevágó. Egy önmagára talált, kiegyensúlyozott kármelita veti őket papírra.

Szeretet! Ime az én világnézetem. Isten és emberszeretet. Gyakorlatban: ima és áldozat. Egyik az Istennek, másik az embernek szóló szeretet. A szeretet a szentség lelke. Ez az a jó lélek, melyért maga a Lélek könyörög belőlem kimondhatatlan sóhajtásokkal.

Szerzetesi életem elején egyedül és kizárólag csak az imaélet érdekelt. Hamar rájöttem azonban, hogy itt nagy eltévelyedések lehetségesek. Láttam, hogy a nagy imádkozók gyakorlatban egészen elfeledkezhetnek a nagy kötelességről: « Szeresd felebarátodat! »... Ez pedig bűn. A szerzetesség tanács, a testvérszeretet kemény parancs. Mit csináljak tehát? Visszamenjek az életbe és legyek szerető szívű világi, — vagy maradjak, és legyek szeretet nélkül imádkozó szerzetes? — Láttam, hogy feltétlenül össze kell kötni a kettőt, mert *elkárhozom.*

A Szentlélek ajándékai közül mindig a jámborságért

könyörögtem a legforróbban. Most már tudom, miért. Ez egyaránt vonatkozik az Istenre, hiszen az imádság szellemét rejti magában, — és az emberre, mert részvéttel teljessé, szelíddé, türelmessé, segítővé változtat bennünket. Igazán jámbor ember csak szelíd, szeretetteljes szívű lehet.

Soha nem akarok semmiféle szívességet megtagadni senkitől, még ha látszólag kár is érne miatta. Ha pl. a saját munkám sínylené is meg. A dolognak mindegy, hogy mikor kerül sorra, ha elmarad, nem fáj neki, nincs lelke. A nővérem lelke viszont talán elborul, ha megtagadom tőle a szolgálatot.

Soha nem tűrök meg magamban olyan gondolatot, amely másnak fájna.

Igazi sírnivalóm csak most van: a szeretet ellen hibáztam. Ó én Uram, megengeded-e, hogy hiába éljek? Mert aki szeretet nélkül él, az hiába él.

Most egy vágyam van csupán: a szeretet. Szeretet, mely Irántad felebarátaimon át is lángol.

A rövid, szinte axiómaszerű megállapítások ettől az időtől kezdve jelennek meg Erzsébet nővér feljegyzéseiben. Most alakul ki az az élet- és írásstílus, amelyet ezentúl már egész haláláig megtart. A harmincas évek derekán jár. Érett, harmonikus nő lett, Avilai Teréz igazi leánya.

Örökfogadalma után mindössze három nyugodt évet tölthet a szombathelyi kármelben. A közösség új alapításra készülődik. 1933 májusában rakták le a pécsi kármel alapjait. Erzsébet nővér is azok között szerepel, akiket az új házba szánnak. Szombathelyről többször leutaznak Pécsre, hogy megtekintsék, hogyan folynak a munkálatok. Az egyik ilyen háztűznéző út így visszhangzik a naplóban:

Az egész pécsi utamból egyik, talán legerősebb benyomásom volt, amikor úgy Kaposvár körül egy vásári bo-

nyodalomba keveredtünk. A szívem úgy megesett azokon az embereken. Elnéztem azt a sok poros, fáradtnézésű, agyonhajszolt szegény embert, amint cipelték kis batyuikat, az anyák porontyaikat, a sok kérges kezet, fénytelen szemet, és akkor megértettem, hogy a jó Isten nagyon szereti az embert. Kell, hogy szeresse. Lehetetlen az, hogy Ő más szemmel ne nézze, mint ahogyan mi látjuk egymást.

1936. május 20-án indul útnak a kis csapat: öten Szombathelyről, ketten Sopronbánfalváról. Összesen heten érkeznek Pécsre. A város nagy ünnepséggel, rezesbandával fogadja a pályaudvaron a kármelita nővéreket. Több ezren látogatják meg az új kolostort. A pápai klauzúra este fél nyolckor lép életbe.

Ki tudná elsorolni a hét nővérre váró munkát! Takarítás, berendezkedés, adósság-ügyek, a megfelelő munkakeret kiépítése, a mindennapi kenyérért való kemény munka... És mindez nem mehet az ima rovására. Az első naptól kezdve szabályosan folyik a zsolozsma és a szabályokban meghatározott napirend. Csak a nővérek fáradtabbak, nyúzottabbak a szokottnál.

Erzsébet nővér is több feladatkör betöltésére kap parancsot. Ő vezeti a kis ostyaüzemet, ő tanítja az újonnan belépőket az ostyakészítés fogásaira, ő foglalkozik az újoncokkal.

Elhatároztam, hogy *enni engedem magam.* A lelkek rabszolgájává akarok lenni. Ezentúl ők uraim, akiknek joguk van tőlem szolgálatot követelni és én csak engedelmeskedhetem nekik. Istenem, hiszen én születhettem volna igazi rabszolgának is, Istenért ne tudnék az lenni?

Íme tehát ez az életprogramom Pécsre! Jézus Szíve, minden igaz szeretet példaképe, segíts meg, segíts meg! Ha mégis el kell majd ott egyszer a szentelt falak között

az első hibát követnem, ó ne a szeretet ellen legyen az! Ez a fő kérésem, a legfontosabb nekem. Tudom, ez csak úgy lesz lehetséges, ha elmém állandóan elmerülve lesz Benned.

Most, hogy ismét embereket bíznak rá, felébred benne a régi pedagógus. Íme, nemcsak hogy nem kellett elásnia talentumait, hanem a legértékesebb területen: a fiatal kármelita nemzedék nevelésének területén kamatoztathatja! Erzsébet nővér boldogan ismeri fel ezt a valóságot, és a tőle megszokott szenvedélyes hévvel végzi a feladatot.

Különösen szeretni akarom, szeretnem kell az újoncokat. Ők az én mindenem. Úgy tűnik nekem, hogy az összes valamire jó természetes képességemet arra adta a jó Isten, hogy nevelővé tegyen. És az vagyok, minden vágyamat felülmúló, édes, fájdalmas valóságban. Csak a másvilágon szabad megtudniok, mit ajánlok őérettük.

Jóval később így emlékezik vissza a pécsi alapítást követő három év eseményeire:

Lassan 7 év telt el ugyanabban a lelki munkában. Egészen megszilárdultnak látszott lelkem békéje. Épp akkor jöttünk át Pécsre. Újra megelevenedett bennem imahivatásom és sokat gondoltam arra, hogy a Kármelnek létjogosultságot csak az ima ad. Ima nélkül a kármel semmi. A Kármel feladata, hogy állandó imádkozókat adjon az Egyháznak. Vissza tehát az imához! Akkor csodálatos három esztendő következett, s azt hiszem, életem legösszeszedettebb időszaka. Az állandó imára való törekvés lépett lelkiéletem központjává. A kármeli munkaköröm minden csínját-binját ismertem már, szinte mechanikusan ment minden. A béke óceánjába merült a lelkem boldogan. Megingathatatlannak látszott lelkem csendje és nyugalma.

Az alapítás nehéz idejét éltük, sok gond, nehézség, új nővérek, nagy elfoglaltság, mert hiszen több hivatal is

jutott egyre. Nem zavart meg semmi, meg a testvérszeretet hullámzása sem, mely a jó Isten imádandó megengedése folytán mind nagyobb hullámokat vert. A lelkek igen megerősödtek, megtisztultak és fogékonnyá lettek a legbensőbb imakapcsolatokra és a lelkiélet küzdelmeire. Engem akkor annyira lekötött az állandó összeszedettségre való törekvés, hogy lényegesen nem tudott megzavarni semmi. Úgy éreztem, csak egy dolgom van: imádkozni, imádkozni. Csodálatos szépnek és boldogságosnak éltem meg kármelita hivatásomat. Utólag tudtam, hogy Isten irgalmas jósága nagy áldozatokra készített elő a belső csend erőgyűjtése által.

A szeretet még szélesebb távlatai nyílnak meg a pécsi kármel és így Erzsébet nővér előtt is, amikor lelki kapcsolatba kerülnek a szegedi Szent Gellért Unióval. Az Unió szervezője a jezsuita Hunya Dániel. A Szent Gellért Unió papjai anyagilag is sokat tesznek a pécsi kármelért, ők alapítják pl. a noviciátus valamennyi celláját azzal a kéréssel, hogy az abban lakó imádkozzék értük.

A kapcsolat 1937-ben különösen elmélyül. A pécsi nővérek például ilyen tartalmú levelet kapnak Szegedről: « A Szent Gellért Unióban a legfontosabb a testvéri szeretet. Ezen van a legerősebb hangsúly itt és a szemináriumi nevelésben is. Olyan igazi főtörvény ez. A gyakorlatban is elég szépen fest. De ugye, annyi ellensége van az igazi testvéri szeretetnek, hogy csak igen nagy kegyelmekkel tartható fenn. Mi pedig nemcsak fenntartani szeretnénk, hanem teljes erejében és értékében kibontani is a papi életben. Úgy, mint Jézus gondolta, hogy arról ismerik meg tanítványait... Ebben látom a pasztoráció lelkét is. Égő és embertestvéreket melegítő csipkebokrok. Ha elégnek, az sem baj, sőt úgy van jól, hiszen áldozatok... Nem venné a mi Uniónk kármelje különösképpen gondjaiba a testvéri szeretetet? Az

igazi, a kegyelmies, önzetlen, aktív testvéri szeretetet? — Hogyan? A legegyszerűbben. Bontsák ki eredeti, krisztusi szépségében ott, a Kármelen. És ezt ajánlják fel az Uniónak. Biztos hatása lesz. Ugye vállalkoznak rá? A hibákat azután újabb és még bővebb szeretettel jóvátenni, hogy hatása ne jusson el hozzánk ».

Erzsébet nővér így reagál erre a levélre:

> Sok szép és értékes levelet kaptunk Szegedről. Úgy tűnik nekem, hogy azok mind mélyebbre vittek, nehezebb, fontosabb, áldozatosabb mélységek felé. Végre kaptunk egyet. A legszebbet! Leírhatatlan hatással van rám! Telítetté vált a lelkem és nem tud többet befogadni. De nem is szükséges. Nem is kell. Itt most már nem lehet tovább. Ezt meg is írtam Szegedre, és amit írtam, színigaz valóság.

Az egész közösség igennel válaszol a kérésre. Új szakasz kezdődik ezzel a pécsi kármel életében. A belső élet egyénileg és közösségileg is a lényegre tör. A párhuzamos utak konvergálnak, a következő évek során pedig összetalálkoznak. Ennek a szeretetben, áldozatban, összeforrott, közösen nagy célok megvalósításáért küzdő krisztusi közösségnek kikovácsolása Erzsébet nővér feladata lesz.

1939. június 5-én megválasztják a pécsi kármel perjelnőjévé.

6. *A krisztusi elöljáró*

Szegedre írt levelében így számol be kinevezéséről:

> Nagyon váratlanul jött a dolog, nagy jót tett volna velem, aki csak egy kicsit is előkészít. Így aztán majdnem

úgy jártam, mint azok a kis nyulak, amelyeket a töltésen összeszednek: az expressz közeledtére megrepedt a szívük a rémülettől. Sokáig vártam, hogy felébredek ebből a nehéz álomból... Nagyon köszönöm a bátorítást, igazán jól jött. Most már nyugodtabban nézem a dolgokat. Világosan tudom, egyet nem szabad megtennem: levenni szememet a jó Istenről. Az emberek és főként önmagamnak szemlélése feltétlen szenvedést okoz. Hála a jó Istennek, hogy az imánál le tud szakadni rólam minden, ami lenyűgöző kolonc, s a régi, boldog, ujjongó szabadsággal emelkedik a lelkem abba a magasba, ahol csak Isten van és én, de az én csak annyiban, hogy felfogja Őt. — Azt mondom a jó Istennek, hogyha a legnagyobbat, amit én az utóbbi időben bírtam: a magány, a csend az ima áhítatát elveszteném is, akkor is egész szívvel és lélekkel akarom szolgálni Őt. Vajon képes leszek-e arra, ha szavamon fog? Mindenesetre vég és határ nélkül bízom.

Valamivel később saját maga számára pedig ezt jegyzi fel:

Jézusom, Te sohasem kérdezted tőlem, szeretnék-e elöljáró lenni. És én azt gondoltam, hogy ha ez a kérdés nem fontos Neked, akkor nem is illik róla beszélni. És ha mégis néha kedvem lett volna (ti. beszélni róla), nem mertem, nehogy megsértselek.

Világosan leszögezi « kormányprogramját »:

Alapelv? A szeretet. Célkitűzés? A szeretet. Eszköz? A szeretet. Mindent a szeretettől várok, mindent azzal akarok megoldani, egészen uralomra akarom juttatni.

Türelmes szeretet: az igazság szeretete. Elnéző szeretet: a jóság szeretete. Nevelő szeretet: a feláldozottság szeretete. Hiszem, hogy a szeretet a szentség lelke.

Világosan látom, hiábavaló minden elöljárói törekvésem, ha más törekvésem van, mint a szeretet érvényesítése.

A nővérek a szigor és a szeretet megtestesülését látják benne. Erzsébet nővér a született és kiválóan képzett pedagógus csalhatatlan érzékével neveli a testület minden tagját. Megvalósítja, maradéktalanul, a maga elé tűzött elvet:

> Mindenkivel úgy akarok foglalkozni, mintha az volna az illetővel az utolsó találkozásom.

Úgy hallgat meg mindenkit, mintha soha semmi más dolga nem volna. Olyan szeretettel, anyai megértéssel fordul mindenki felé, mintha csak azzal az egyetlen nővérrel kellene a házban foglalkoznia. Pedig valamennyi nővér belső fejlődéséért ő felelős... A ház anyagi ügyei, a munka megszervezése is mind az ő vállára nehezedik. Nyugalma, higgadtsága megingathatatlan. Önmaga feláldozása árán egyengeti nővérei útját. Mivel elöljáró lett, nem kerülheti el a bírálatokat és a téves vélekedéseket. Mosolyogva jegyzi naplójába:

> Hallottam már, hogy ambicióim vannak. Mosolyogtam akkor is és szégyellem, hogy én oly keveset szenvedek. Mert nekem igazán nincs ambicióm az életre nézve, és épp nincsenek nevelői ambicióim. Főiskolai igazgatóságot helyeztek kilátásba, ha visszafordulok a Kármel felé vett utamból. De én habozás nélkül a Kármelt választottam. Nevelői pályán voltam, és otthagytam szeretett munkakörömet, mert úgy éreztem a növendékek között állandóan, hogy a nevelésnél jobbat is tudok tenni, ha ti. állandóan imádkozom értük. Így lettem kármelita. És most is legtöbbnek érzem azt, ha imádkozom újoncainkért, ha értük ajánlom áldozataimat. Jól tudom, hogy mindent elsősorban Isten kegyelme intéz.

Erzsébet nővér viseli az újoncok gondját is egész elöljárósága alatt. Egy asszisztens segít neki, de a

felelősség az övé. Nevelői módszerei a krisztusi pedagógián alapszanak.

Nevelői szeretet! Csendes, mély, hangtalan, nyugodt és égő vággyal erre vágytam magam is egész szerzetesi életem alatt. Hogy valaki a legokosabb, legjobb anya szeretetével állandóan és fáradhatatlanul, fogyhatatlan türelemmel és odaadással dolgozzék lelkemen. Tanítson, oktasson, feddjen, igazgasson, semmit szó nélkül nem hagyó szent és jóságos szigorúsággal. Tudom, hogy ez eszmény, de ezt szeretném alázatos és bízó imával beleimádkozni a lelkembe, az életembe. Hogy ilyen irányban legyek anyja a nővéreimnek.

Hogy önmagát könnyebben ellenőrizze, most gyakrabban veti papírra egy-egy meglátását. Leírt elvei, ritka céltudatosságot tükröző módszerei a gyakorlatban az öröm légkörének kialakítását célozzák.

Boldoggá tenni a lelkeket, amennyire csak ezen a földön lehetséges! Örüljenek, amennyire csak lehet! És mindez a hivatásszeretetből sarjadjon elő. Kinek van több oka örülni, mint a kármelitának? Az öröm nagy, mély teljes Isten-szolgálat, Isten-dicsőítés, amely magában rejti azt az állásfoglalást, hogy jó, igen jó, a legjobb, amit Atyám elgondolt rólam: köszönöm, Istenem.

Önmaga elé a következő mércét állítja:

Isten helyettesének mondanak. Kereshetnek-e nálam mást az emberek, mint Isten Szívének jóságát, kegyességét, szeretetét? Ne feledd, lelkem, hogy az elöljáró páratlanul vak lehet és igazságtalan. Vedd hát mértékül: senkitől nem kívánni olyat, amit magad nehezen tennél meg, vagy éppen meg sem tennél.

Avilai Szent Teréz előírja, hogy az elöljáró különös szeretettel vegye körül a beteg nővéreket. Íme Erzsébet nővér feltétele:

A betegeket különösen szeretni akarom. Bennük igazán Krisztus szenved. Milyen boldog leszek, ha őket megenyhíthetem, ha valami kis örömet szerezhetek nekik. Mindent meg akarok adni nekik, szinte a ház erején felül. Olyankor, ha szenvednek, meg kell bizonyosodniok egészen arról, hogy családba tartoznak. Senki ne érezhesse, hogy elvesztette családját, mikor abból Krisztus családjába ment át.

Erzsébet nővér a Szentcsalád életét szeretné megvalósítani a kolostorban. Hogy biztosítsa a kármelita közösség bensőséges légkörét, egészen Mária szolgálatába szegődik, nővéreit a máriás lelkiélet könnyű útja felé tereli.

A máriás lelkiség jellegzetesen megkönnyített lelkiség, éspedig gondolom, egészen Isten gondolata szerint ilyen. Mert hiszen a Szűzanyát Ő adta Anyánkul. Azaz Jézus a kereszt alatt. Nem mindenki tulajdonít Jézus e jóságos tervének elég fontosságot, nem élünk vele eléggé, ezért nem is használ mindenkinek egyformán Jézusnak az a nagy szeretete, mellyel velünk is meg akarja ismertetni, ami Neki is oly sokat jelentett, s ami oly nagy boldogsága volt: Mária gyermekének lenni. Azt hiszem, valami gyermekdedség kell hozzá, úgy oda-odaszaladni Szűz Máriához mindennel, valóban úgy, mint a gyermekek édesanyjukhoz. De hát nem a kicsinyeké-e a mennyek országa? És nem szeretett gyermekei vagyunk-e a Mennyei Atyának? Ha azok vagyunk, akkor úgy is bánik velünk. Ebben a lelkiségben is mindenen át kell menni, minden megpróbáltatáson, minden szenvedésen, ami a lelkiéletben elkerülhetetlen, de nagy megkönnyítésekkel megy. A Szűzanya kegyelemteljes szép keze igazgat, símogat, egyenget, könnyít. Nemcsak nők, férfiak életében is észrevettem ezt a különbséget. És azt is, hogy valamiképp eredményesebb ez az élet.

Lelkemben felszólított a Szűzanya, hogy fogadjak el Tőle egy megbízást, egy « bizalmi » állást. Szegődjem el Hozzá gyermekei gondozására, ápolására, szolgálatára.

Van ugyanis itt Pécsett vagy harminc gyermeke. Ez a felszólítás hatalmas világosságot gyullasztott lelkemben. Úgy éreztem, megvilágította előttem az elöljárói igaz beállítottságot, az elöljárói lelkületet. Elméletben ugyanis ismertem már, foglalkoztatott, tetszett is, beláttam nélkülözhetetlen voltát. De ez most más! Ez most valamiképpen élet! Valami a Szűzanyából, ha szabad ezt így mondani.

Megláttam, minek kell lennem ebben a házban. Most állandóan tudom, milyennek kell lennem, és állandóan látom, ha eltérek a dologtól.

Mit tehát a lényeg, amihez szabni kell cselekedeteimet?

Nővéreimnek jóakaró, szeretőszívű szolgálójává kell lennem, akire ők mindenben számíthatnak és szeretetük csak arra való, hogy a legmélyebb és legbensőbb szolgálatokat is megtehessem nekik. Az elöljárói hatalom is csak erre való.

A lelkem úgy érti, mit és hogyan kell tennem. Még azt is, hogy miképp kell figyelmeztetnem. Inkább megcsillantani lelkük előtt a szép, a követendő eszményképet, a cselekvések helyes normáját, mint erőszakosan bizonyítani, követelni, kényszeríteni.

Mindent Jézusért, hogy örömet szerezhessek Neki azzal, hogy egész szívvel igyekszem az Ő Édesanyját szolgálni gyermekeiben. Ó, ha hűséges lehetnék!

Nem tagadom, igen tetszik nekem ez a beszegődés. Egy egészen fényes ösvényt jelent, amelyet biztosan járhat a lábam. Sok-sok munkát is jelent, de nagy boldogságot is.

Elöljárói tisztségének nem akar végeszakadni, mindig újraválasztják. Szeretete már messze túlsugárzik a kármelen, így igen gyakran kérik a beszélőszobába. A legkülönfélébb emberek jönnek hozzá a legváltozatosabb problémákkal, kérdésekkel. Kimondhatatlan szeretettel tud vigasztalni, érett bölcsességgel tanácsokat adni és megosztani testvéreivel azt a békét és bizalmat, amely egész lényét

eltölti. Egy alkalommal vigasztalan szülők keresik fel: tizenhét éves lányuk megszökött, ide jött egy fiúval Pécsre, s semmi módon nem tudják hazatérésre bírni... Erzsébet nővér hirtelen meglepő kérdést vet fel: — Nem lehetne a fiatalokat összeházasítani? Az ötletet tett követi, s minthogy a szülők nem hajlandók egy fillért sem adni, lakást szerez nekik, lakodalmi ebédet főzet, s a fiatalokat ellátja a legszükségesebbel. Aztán még arra is talál módot, hogy a haragos szülőket megbékítse. A fiatalok az esküvő után rendszeresen meglátogatják, s ilyenkor soha nem távoznak üres kézzel. Erzsébet nővér igazi édesanya módjára követi sorsukat, gyermekeiként fogadja mindig őket.

Egy alkalommal ismeretlen tettesek éjjel leszüretelik a kolostor diófáit. Erzsébet nővér egy nyugdíjas ismerőse, aki valamikor nyomozó is volt, megbízást kap a tettesek felderítésére. A szálak néhány környékbeli családhoz vezetnek. Előkerül a több zsák dió, sőt az ex-nyomozó a pápai klauzúrának és a tulajdonjognak fittyet hányó suhancokat is előállítja a kármel beszélőszobájában. Erzsébet nővér megtudja, milyen szegény családról van szó. Hivatja az édesanyát, és a most már törvényesen hazaszállítandó dió mellé még egy nagy kosár élelem is kerül... A fiúk megkönnyebbülve mosolyognak, az édesanya pironkodva hálálkodik, — csak az ex-nyomozó dohog: — ezért ugyan kár volt ennyit törni magát a tolvajok kinyomozásával!

Akik nem jutnak el hozzá, levélben keresik fel. Nagy paksaméta érkezik majd minden nap, az ország minden részéből. Rejtély, mikor talál időt Erzsébet nővér a válaszra. Ezekben az években valóban szinte megsokszorozza önmagát, hogy mindenkinek mindene lehessen.

Első elöljárói éveiben inkább a személyes vezetés, az egyéni nevelés módszerét részesíti előnyben. Aztán figyelme egyre inkább a közösségre összpontosul. Az egységet akarja kimunkálni. Azt akarja, hogy az egész közösség egy emberként álljon Isten előtt, együtt jusson fel a Kármelhegy csúcsára, együtt váljék áldozattá. Mint perjelnő rendszeresen tart beszédeket a nővéreknek; ezekben fejti ki az egyházról mint Titokzatos Testről szóló tanítást. Lassanként minden nővért sikerül áthatnia azzal a meggyőződéssel, hogy csak együtt, közös akarattal érhetik el az Istentől számukra kijelölt tökéletességet, hogy csak együtt teljesíthetik életadó szerepüket a Test tagjai javára. Óvja őket a rendkívüliségek keresésétől. Engedelmesség, ima és áldozat, legfőképpen pedig a kettős-egy szeretetparancs teljesítése jelzi a helyes utat, mindnyájuk útját.

Életbevágó kérdés, hogy életszentségünket ne alapítsuk különböző ájtatosságokra, vezeklésekre, vagy magunk választotta aszketikus gyakorlatokra. Minden erőmmel rajta kívánok maradni kötelességeink vonalán és abban szeretnék hősies magatartást. Egy parányi különlegeset sem, de a kötelezőt egészen. De könyörögve kérlek, segíts, mert különben minden marad a régiben.

A háború eseményei sem akasztják meg ezt a közösségformáló munkát. A fokozódó szegénység, a létbizonytalanság, majd a közvetlen életveszély arra indítja a nővéreket, hogy vezeklésként vállalják a szenvedéseket maguk, az ország, a társadalom és különösképpen az egyháziak bűneiért. Erzsébet nővér így reagál a eseményekre:

Népem sorsát is bizalommal fogadom a jó Isten kezéből. És az egész jövőt. Itt a bűnbánatban nyugszik meg a lelkem. Vétkeztünk. Mindent megérdemlünk. Egyenként

és közösen. Mérhetetlenül fáj a lelkemnek, hogy megbántottuk Istent, és nem vagyunk és nem voltunk a hősies szeretet Istenének hősiesen vallásos gyermekei, mert tudom, hogy ennek következménye minden bajunk. De mindig úgy él bennem a büntetés is, mint az irgalom egy formája, amely által Isten újra magához kapcsolhat bennünket, ha megvezekelünk bűneinkért.

Úgy érzem, megdicsőítjük Isten igazságosságát, ha bizalommal kiürítjük a büntetés keserű kelyhét fenékig. Most annak az órája jött el. Legjobb, ha megadjuk magunkat. Csak ha a Szűzanyára gondolok, akkor billen a mérleg az emberek javára. Ő, az édesanyánk, a szigorú igazságon kívül szeret bennünket édesanyai szent és igaz szerelemmel. És ilyenkor nagy bizalom támad a lelkemben a rendkívüli isteni segítséget illetőleg. Talán mégis és valahol az országban egy IGAZ, akiért kegyelmez az atyai szív az anyai szív által.

Hogy ő maga milyen részt vállal ebben az általánosan kirótt vezeklésben, arra a következő vallomása vet fényt:

Részesülni szeretnék, egyik fogadalmam értelmében, « a megfeszített Krisztus Szívének áldozati szeretetében, ha lehet, teljesen ». Ezt a fogadalmamat mindennap megújítom. Szeretnék áldozat lenni az Áldozattal.

7. *Új fordulat*

1949-ben egy lelkigyakorlaton visszatekint immár 10 éves elöljáróságára. Csak « egy és jelentős cselekedetet » tulajdonít magának, azt, hogy megválasztása után leborult a Szűzanya elé, és megkérte, legyen Ő a közösség perjelnője. A továbbiakban nem tett mást, csak mint « a Szent Szűz elszegődött szolgálóleánya » asszisztált az Ő tevékenységéhez. A célt világosan látta: *szent közösség*, de megközelítésének módszereit úgy kellett kikisérleteznie.

Mind gyakrabban a közösséghez szóltam. Sokszor beszéltem nekik, szinte alkalmas és alkalmatlan időben. Kijöttünk pl. a szentmiséről és én elmondtam pár szóval, hogy milyen célra mutatkozik alkalmasnak a napi imák, áldozatok felajánlása.

Elhagytam lassan az egyeseknek adott erénygyakorlatok szokását, *közös* erénygyakorlatokat vettünk fel.

Elkezdtem a vasárnapi misemagyarázásokat. A szentmise a legnagyobb közösségi tény. Isten és az Egyház szándéka szerint arra való, hogy egységbe foglalja a legnagyobb közösségi alakulást, az Egyházat egy imacél szempontjából, a legnagyobb közösségi tény, a szentmise kapcsán.

Kezdtem mondogatni, hogy ne akarjunk egymagunkban megszentelődni, hanem akarjunk szent közösség lenni. Kint a világot is a közösségi eszmény foglalkoztatja.

Kezdett kibontakozni az egymásért és a közösségért való felelősség tudata. Közösen elhatároztuk, hogy nem hagyunk magára senkit és főképpen akkor nem, ha úgy látszik, hogy elakad. Szeretetételünkért mindenki mindennap imádkozott. És vezekelt is mindenki a szeretet ellen elkövetett hibákért.

Lassanként felbátorodtunk, kezdtük élvezni a közösségi munka nagy áldását: egyik segíti a másikat. ... Akkor azt is megértettem, hogy lehetnek esetek, mikor csak a közösségi nagy lendület tud átsegíteni egyeseket a nagy akadályokon.

Kezdtünk rájönni, hogy ez a kicsi, szürke társaság, amely nem dicsekedhetett kimagasló egyéniségekkel és az életszentség magasán élőkkel, mégis lehet mint közösség kedves a jó Isten szemében.

A közösségi szellem bontakozásának a tényezői lettek a mi szent Rendünkben szokásos közösségi felajánlások is, az Egyház, a haza, a város, a papság egyes csoportjai, jóbarátaink és ellenségeink mind helyet találtak ezekben az imádságos megajánlásokban. Az általános buzgóság magával ragadott mindenkit.

A közösségben végzett munkák igen kialakították a családias, meleg, bensőséges kapcsolatot a nővérek között.

Amit eddig leírtam, igazán csak tallózgatva egy kicsit a dolgok között, azt hiszem, csak egy kis alapozás ahhoz a munkához, amit a jó Isten akar megvalósítani. Ő meg akarja indítani azt az újfajta, korszerű életszentségi munkát, amelyet éppen az emberiség mai általános nagy válsága sürget.

Ma a proletáriátus felszabadításának nagy forradalma folyik. Az egész válságnak szociális tengelye van: a jobb, emberibb, igazibb életet akarja biztosítani magának a kizsákmányolt tömeg is. És az igazságon alapuló szeretet után sikolt az agyongyötört emberiség lelke. Hiszem, hogy el fogja érni, és Jézus szeretetprogramja, hogy a szeretetben eggyé legyenek, előbbre fog jutni Mert a föld történelme nem más, mint ennek a szeretetprogramnak a halálosan biztos beteljesedése.

Az újfajta életszentség alapja az emberi szív jóságának valami nagyon meleg, nagyon egyszerű és nagyon természetes áradása lenne. Érzékeny meglátása mások szenvedésének, hatalmas, sodró részvét vele szemben és gyors, biztos, áldozatos segítés. Ehhez az út az *önfeledt* testvérszeretet és az *önfeláldozó* testvérszolgálat. Az énnek fel kell áldozódnia a közösségért. Az egocentrikus világnézetet a theocentrikusnak kell felváltania, de úgy, hogy a szeretet áradása ne közvetlenül törjön Isten felé, hanem az embertestvérek közbekapcsolásával. A közösségben való önzetlen feláldozódás fogja munkálni a kegyelem világában a nagy emberi közösségnek az igazi krisztusi szeretetben való bontakozását.

Hogyan jutott el Erzsébet nővér ezekhez a gondolatokhoz? — kérdezhetjük joggal. A családja lelki üdvéért kolostorba lépő kármelita hogyan vált a történelmi események elemzőjévé? Hogyan tett szert arra a lényeglátásra, amelynek segítségével kitapintotta a társadalom, az osztályharc és az emberiség legfájóbb sebét: a szociális igazságosság hiányát, az önzés egyéni és kollektív bűnét?

Mint már láttuk Erzsébet nővér a kármelben is kapcsolatban maradt az őt körülvevő élettel. A

beszélőszobában megfordultak szegények, elesettek, keresők, vigaszra várók, de ugyanakkor a kor nagy egyéniségei is. Erzsébet nővér szociális gondolkodására kétségtelenül a jezsuita Hunya Dániel gyakorolt nagy hatást. (Rendszeresen leveleztek, évente legalább egyszer találkoztak is.) Közösen keresték a társadalmi és egyházi problémák legmélyebb gyökerét és orvoslásuk módját. Nem álltak meg az elemzésnél: a felismert rosszat a maguk környezetében azonnal gyógyítani akarták. Így születtek meg a közös programok, az « újstílusú életszentség » stratégiája szerint. Hogy Erzsébet nővér mennyire az életét tette rá erre a programra, ahhoz elég elolvasnunk ezt a feljegyzést:

« Nem méltó az élet nevére más, csak a közösségért való szeretet » — írtam nemrégiben véremmel egy kis cédulára. Az énem árán jutottam ide.

E nagy emberi közösségért áldozom ezentúl életemet a mi kis közösségünkön át.

Közben eljött az az idő, hogy Erzsébet nővér szeretete közvetlenül is szétáradjon. A kolostori közösség 1950. június 10-én megszűnik. A kármeliták öt hónapig a tiszaújfalui bencés nővérek vendégszeretetét élvezik. Erzsébet nővér így értékeli az eseményt:

A jó Isten mindent áldozatul kíván, a legkisebbtől a legnagyobbig. Én csak áldani tudom a jó Isten mondhatatlan bölcsességét!

November 10-én szétoszlik a közösség. Erzsébet nővér Győrbe utazik, a szülői házban talál ismét otthonra. Itt él özvegyen maradt Karola nővére és Margit húga népes családjával. Egyelőre nekik segít. Közben pedig azt kell megélnie, amire hivatást kapott és amit elfogadott: hogy a szeretet áldozata legyen.

Nem akarom, hogy hálánál és készségnél egyéb is legyen lelkemben. — Hálánál, igen. Van miért hálálkodnom. Istennek sok kegyelme áradt lelkembe, életembe szerzetesi életem folyamán. Igen, minden kegyelem a szenvedés nyomán jött, amint az apostol mondja: « ... amint bőven van részünk Krisztus szenvedéseiben, úgy bőven van részünk Krisztus által a vigasztalásban is. » Sokszor kértem Uramat, hogy tegyen hasonlóvá Fia formájához. Ő pedig a « fájdalmak Embere » volt. A szeretet áldozata. Én is az kívántam lenni. Benne, Vele és Általa. Persze nem is sejtettem, mit jelent ez. Miképp valósulhat meg az életemben. Lassan rájöttem.

A következőkben felsorolja a családját ért csapásokat: meghaltak szülei, testvérei közül többen a háború áldozatai lettek, a megmaradtak szétszóródtak, szegénységbe kerültek; aztán így folytatja:

Igen nagy stáció életemben, mikor hallok az Egyház nagy sebeiről, fekélyeiről, bélpoklosságáról. Néha azt hiszem, belepusztulok a tehetetlenség gyötrelmébe. (Azt hiszem, én ezeken a szenvedéseken át értem meg — amennyire megértem — ennek a kornak jelenségeit).

Különben is nagy « összeomlások », az Isten fosztogatásai, a család, a testvérek vonalán is, aztán a nővérek felé, elöljárói életemben... És végül de nem utolsósorban önmagamat illetően. Milyen hitványnak éltem meg magam sok vonalon... De ehhez a lelki vesszőfutáshoz mennyi kegyelem társult szerzeteséletem folyamán!

Szerzeteséletem mégis csak Jézus szent és mindent felemésztő szeretetével zárul. Mindezt pedig a Szűzanyának köszönhettem.

A lelki vesszőfutást tehát Erzsébet nővér a legnagyobb kegyelemnek, Isten szeretete jelének tartja. Ezért hálálkodik mindenért. « Minden kegyelem » — ismeri el alázatos tárgyilagossággal. Megsejti, hogy közeledik a Kármelhegy csúcsához és el-

éri álmai netovábbját: áldozat lehet az Áldozattal. Kifosztottságában mélységes békét és örömet él meg:

Végeredményben Kármel nagy gazdagságát, igazi értékét, örök fiatalságát és boldogságát megélésben most adta meg az Úr utolsó felajánlásunk nyomán, melyben kétségtelenül a legnagyobb áldozatunk volt befektetve. Jézus igazi szerelme is mintha most lángolt volna fel lelkemben. Ó, az az utolsó nagy felajánlás, a nagy szívcsere Jézussal! Nincs már nekem gondom, jogom sincs arra, hogy gondom legyen. Jézusé minden gond. Az enyém csak egy: Jézus élhessen, engedelmeskedjék, imádkozzék, szeressen, szenvedjen bennem! Nagy önfeledtségben is élek azóta. Olyan különös ez! Valami észnélküli élet!

Úgy kitárult a lelkem a szenvedés felé. Istenem, *mindent* vállalok, amit csak akarsz, mert tudom, hogy szent vagy, jó vagy és a szenvedéssel jutok be a célba.

Ezzel a lelkülettel illeszkedik be ismét a családi életbe. Szükség van dolgos kezére, mert sok a teendő a népes háztartásban. Később, amikor anyagi helyzetük válságosra fordul, állást vállal. A győri közkórház újjászervezett könyvtárában alkalmazzák, itt is marad haláláig. A kórház « Mária nénije » lesz, akihez szívesen fordul bárki, mert mindent elintéz, ami csak módjában van.

Ahol csak tudok, a betegeken segítek. Kedves, drága, megható, sohasem hallott hálálkodásaik, áldásaik felett elsiklik a lelkem. Sohasem akarok megállni mellettük (a köszöneteknél), mert nem felelne meg a szent Kármel rejtett, visszavonult életének. Nekünk úgy kell jót tenni, hogy abból ne szálljon semmi emberi öröm, vigasz a lelkünkre. Tenni, tenni a jót szegényke lelkünk mértéke szerint és nem hallani meg reá az emberi lelkek feleletét. Csodálatos hálás a betegek világa. Olyan, amilyennek elképzeltem. Elmondhatatlan részvét él bennem a szenve-

dők iránt, és ha most kezdeném az életemet, mégsem lennék ápolónővér. Pedig milyen boldog vagyok közöttük! És éppen ezért. A Rend, amelynek tagja vagyok, nem ad semmit, semmit az emberi természetnek. Ott egyedül, egyesegyedül Istenért lehet megmaradni.

A templom előtt egy szegény asszonyba botlik. Végighallgatja egész szomorú történetét, aztán fizetése nagy részét odaadja neki. Felírja a címét és ruhacsomagot küld neki. — Egyszer valaki elsírja neki bánatát: van egy süket keresztfia, aki rendkívül tehetségesnek látszik, de nem tudnak neki hangszert venni. Mária néni csodával határos módon zongorát szerez. Két év múlva meglátogatja őket. A tehetséges fiú máris kiváló eredményt tud felmutatni. Ekkor egy boritékban 30 Forintot nyújt át neki ezekkel a szavakkal: « Belépőjegy-megváltás az első hangversenyre ». Lelki fiává fogadja Öcsit, s négy nappal halála előtt még ezt írja a szülőknek: « Öcsinek külön helye van a szívemben ».

1955-ben ünnepli szerzetesi fogadalmának 25. évfordulóját. Amennyire munkája engedi, szabaddá teszi magát és tíz napos lelkigyakorlattal készül a jubileumre. Áttekinti egész életét, összegez.

— Tudod, Szűzanyám, Szent Fiad imádandó akaratából fáradt, kimerült szegény gyermeked. De ami kevesem van, azt szívből hozom. Örülni akarok, mert mondhatatlanul hálás vagyok.

— Úgy gondolom, a keresztények mérhetetlen kiváltságát, a szeretet életére való elhivatottságot én is megkaptam Isten örök elgondolásából létem első pillanatában. De Te, édes Szűzanyám, másodszor is belekerültél a Szentlélek fénylő beárnyékolásába március 25-én, amikor kezdetét vette Benned a Fiúisten titokzatos istenemberi élete. — Úgy gondolom, valami ilyesféle történik bennünk is a szent keresztség pillanatában. Lelkünket a Szentlá-

romság örökre lefoglalja Jézus Krisztus életére, hogy növekedjék bennünk a teljes férfiú korig, hogy ha élünk is, lassan-lassan már ne mi éljünk, hanem éljen bennünk a mi Urunk, Jézus Krisztus...

— Évtizedekig tartó boldogságomat szavakba foglalni nem lehet. Nem érzett, mégis megélt boldogsággal boldog vagyok ma is. Ma talán a boldogságomat a kicsiségem, a szegénységem adja, az, hogy ilyen üresen, ilyen semmiszerűleg, mégis egészen Istené lehetek.

— Fontos munka ez (a lelkigyakorlat). Hattyúdala 25 évnek és Veni Sancte-ja az élet estéjének. Mikor már csak a szeretet számít.

— Fájlalni csak egyet tudok a földi létet illetőleg: Nem jutottam el odáig, hogy minden pillanatomat tudatosan a jó Istennek adjam.

— Az egész élet értelme nem más, mint a felfeszített Jézussal való egyesülés.

Kezében van az a Lelkigyakorlatos Könyv, amelynek alapján 25 éve végezte fogadalom előtti lelkigyakorlatát. Szeretne becsületesen végigmenni az egyes elmélkedéseken, de a bűn és a közömbösség témája után nem tudja folytatni. Csak a szeretettel foglalkozik a további kilenc napban. Fáradt, lelke egészen érzéketlen, taplószáraz. De ez a legkevésbé sem zavarja, hiszen a szeretet — a « karitász » — nem az érzelmek dolga.

Szinte az emléke is elveszett a lelkemből annak, hogy valaha is meleg szívvel tudtam gondolni a mi Urunkra, Istenünkre.

A karitász, az egész lelkiélet alapja, nem emberi érzés, nem lelki szeretet, nem szenvedély, (hanem) egészen más, és megvan akkor is, mikor mindezekből nincs meg semmi.

A karitász természetfeletti szeretet. A Szentlélektől kapjuk. Ő ébreszti fel bennük. Valami, amit Ő visz a lelkünkbe, amit önmagából ád, de úgy adja, hogy a mienk is legyen, hozzátartozzék a mi akaratunkhoz, életünkhöz,

tőlünk függjön. *Részesedés a Szentlélek szeretetében.* Voltaképpen valami hajlam, ami a mi nyelvünkön annyit jelent: *erény.*

— Milyen érdekes, hogy azt soha nem vettem észre, hogy a szentek életében nem az a bámulatos, hogy Isten mennyire szerette őket — kit nem szeret végtelen szeretettel Ő ?— hanem az, hogy a szentek míly páratlan *viszontszeretettel* feleltek az Isten szeretetére!

Ó Istenem, teljes szívemből, teljes lelkemből és minden erőmből viszonozni akarom a Te hozzám való szeretetedet. Hivatásom ugyanaz, mint a szenteké.

— Nekem csak egy kell. Nem a jutalom, hanem hogy a Tied lehessek. Én élek Istenben és Ő él énbennem.

— Mindent szeretetből és az Istennek, úgy, mint Te, drága Szűzanyánk. Dolgozni, tüzet rakni, takarítani, főzni a Jézuskának, Szent Józsefnek: nem közönséges élet ez, mert a szeretet, a karitász élete volt. — Lám az istenszeretet mindent átalakít. Az egész élet szeretetlánggá válik Isten dicsőségére. Karitásszá alakul minden munkám, minden örömöm, minden szenvedésem, minden leheletem, — egész életem! Uram, mindent irántad való szeretetből!

Október 15-én megújítja örökfogadalmát és a szeretet életére szóló felajánlását.

Nem gondoltam, hogy ilyen szép lesz ez az ünnep, és nem gondoltam, hogy még ilyen zavartalanul boldog tudok lenni a földön. — De hisz ez nem is a földön volt. Az igazi örömünnepek a jó Istenben játszódnak le... A gyertya csendben és hangtalanul ég... Ó, ha igazán az egész Anyaszentegyház javára éghetne! Olyan rémesen hangzik mindig a lelkemben: Sokan elkárhoznak, mert *nincs, aki imádkozzék értük...*

Lélekben bejárja a szeretet birodalmát. Élete finálléjára készülve mindent szemétnek tekint, csakhogy a karitász legyen a nyeresége. Jófeltételeiben, mint mindig, most is roppant gyakorlati:

Nagy távlatok nyílnak előttem. Ne a misztikus szemlélődés lebegjen cél gyanánt előttünk, hanem a mindennapi élet megszentelése. Kicsiny áldozataink, munkánk, feladataink, kötelességteljesítésünk lesz alkalom a karitász gyakorlására. A karitászban való növekedésnek nincs határa. Sohasem mondhatjuk: Sufficit mihi! A karitász a Szentlélekben, a végtelen szeretetben való növekedés, s mert Ő végtelen, a részesedésnek nincs határa... Ez a szeretet útjának végtelen távlata.

— Tovább, tovább, az Atya, Fiú és Szentlélek nevében. Amen.

Földi életéből már nem sok van hátra. Eléri-e célját, hogy áldozat legyen a Megfeszített Áldozattal?

8. *A Kármelhegy csúcsa felé*

1955-ben Erzsébet nővér ismét diáksorba kerül. Beiratkozik a két és fél éves ápolónőképzőbe. Célja? Egyrészt szaktudását szeretné bővíteni, másrészt közelebb kerülni a betegekhez. Röviden: a szeretet készteti, sürgeti a testvéri szolgálatra. Közben természetesen végzi könyvtárosi munkáját is, ez pedig nem kis elfoglaltság.

Külső életkerete így meglehetős zsúfolttá válik. Ami kevés szabad időt ki tud szakítani, azt is a szeretet tetteire fordítja. Egyesek szemrehányást tesznek neki: miért veszi nyakába mindenki gondját, baját? Teljesen tönkreteszi magát! Legyen okosabb, körültekintőbb, gondoljon néha önmagára is... A figyelmeztetésekre mosoly a válasz. Magának pedig ezt jegyzi fel:

Azt hiszem, igaza van E-nek. Ilyen szívvel nem lehet sokáig élnem. Kimondhatatlanul hat rám minden szen-

vedés, amit látok. És nemcsak akkor élem át, amikor látom, hanem azután is sokszor. Újra és újra eszembe jut. Mint ma is a láztól sebes arcú kis cigánylány. Ma november 1. van. Sokan várnak ajtónyitásra a kórházban. Ez a 10-12 éves kislány is, a földre kuporodva, anyjához bújva kucorgott a nedves járdakövön. Úgy odasímult a falhoz, hogy alig emelkedett ki belőle vézna teste. Istenem, ugye Te külön törődsz minden kis cigánygyerekkel? Külön-külön mindegyiket olyan nagyon szereted, mint engem? És még sokkal jobban, mert nálam többet szenved. Odaadtam a kis cigánylánynak a vasárnapi süteményt. És úgy megsímogatta a szívem, a szemem. Köszönöm, kicsi cigánylány, hogy elfogadtad. A didergő kis cigánylányban élő Krisztus.

Rendszeresen kijár a külvárosba, nehéz csomagokat cipel. Egyszer valaki rajtakapja; Erzsébet nővéren látszik, hogy nem örül a leleplezésnek. Ételt hordott egy szegény családnak. Befőttes üvegekben; ott felszedte a piszkosat, gyorsan elrejtette a szatyrában, s már indult is vissza. A család úgy fogadja mint mindennapos vendéget...

Sokszor eljár mások ügyes-bajos dolgaiban. Találkozik türelmetlenül várakozó kliensekkel, fontosságukat kellőképp érzékeltető hivatalnokokkal, szegényekkel, reménytelenül kilincselőkkel... Erzsébet nővér a szeretet röntgen-szemével tekint mindegyikre. A testvért látja bennük. Íme egy másik jellemző epizód:

Érdekes élményem volt ma a KIK hivatalban. Valami helytelenséget láttam és egyik pillanatról a másikra ezt éltem: *az egész emberiség képviseletében.* Úgy éreztem, hogy magamra kell venni az emberiség minden testi és lelki nyomorúságát. És abban a percben már azt is éreztem, hogy én vagyok, aki éhezik, aki fázik. Aki olyan tehetetlen, mint ez a hivatalnok is. (És bosszankodás helyett, hogy második hete nem képes azt a tollvonást

kiadni, — igen nagy apai, anyai, testvéri szeretet járt át irányában.) Én vagyok, aki még pogány, bűnös, aki az örök élet veszedelmében van. — Most már egészen tudom mit jelent ez: az emberiség képviseletében.

Néhány nap múlva még jobban megragadja ez a misztérium (most nem tudjuk, melyik hivatalban...):

Ma is mélyült az élményem: az egész emberiség képviseletében. — A Szűzanya ma a Szentlélekbe vitt. Újra szemléltem a Corpus Christi Mysticumban a Szentlélek munkálta szeretetegységet.

Most is élem: az egész világ képviseletében. Minden imám az egész emberiség nevében száll szívemből, még igazabban Jézus Szívéből az Atya trónusához. Mily fontos, mily döntő, hogy Jézus akadálytalanul élhessen bennem. Én azt hiszem, a Jézussal való azonosulás küzdelmeit élem... »

A hétköznapi élet találkozásai, bonyodalmai, olykor bosszantó problémái arra szolgálnak, hogy egyre mélyebbre sodorják a Titokzatos Test misztériumában. Ezekben a hónapokban is gyakran leírja a *közösség* kifejezést, de most már a teljes szintézis összefüggésében. A közösség az egész Testet, annak minden tagját jelenti.

A közösségért, a közösséggel való imában találom imahivatásomat és imamódomat. Elrejtem énemet és szóhoz engedem a közösséget.

Istenem, te akarsz lelkeket, akiket lelkesít az, hogy részt vehetnek a Titokzatos Test építésében. Titokzatos anyaságban együtt dolgozhatnak a kegyelemmel a lelkek megszentelésében. Úgy érzem, anélkül, hogy elhagynám magányomat — a hit homályában ugyan — de együtt vagyok a lelkekkel, egy vagyok velük a lelkük legmélyén, ahol Istenben találkozunk, Istenben vagyunk együtt, Istenben élünk, szenvedünk és szeretünk: egyetlen élet, a

Titokzatos Test életének egységében. Életem nagy öröme a lelkek világában ez a hitemben élő nagy, megszakítatlan termékenység. Ezt pedig kármelita hivatásom adja. Mert itt is, kint is kármelita vagyok. Isten annak elfogadott, mint kármelita akarom magam tökéletesíteni és így is egykor Istenem színe előtt megjelenni.

Észrevétlenül szolgáló szeretetében is hűséges tehát imahivatásához. Nem akar átlépni a tevékeny apostoli életet területére. Hogy neki más eszközökkel kell a Titokzatos Test megszentelésén dolgoznia, arra a következő epizód is fényt vet:

Azt gondoltam, ha valóban felemelik a fizetésemet, azt az összeget rendszeresen a szegényeknek adom. Láttam egy szép szobor képét, « La Faim ». Egy tökéletesen kiéhezett asszony a kiaszott mellére görcsösen kapaszkodó gyermekét tartja a karjaiban. Nem mondom tehát, hogy a fizetésemelés kérdése tökéletesen mindegy. Mivel emelnék? 100-120 Ft maximum. Tíz-tizenkét embernek, gyermeknek tudnék pillanatnyi mosolyt csalni az ajkára. Nem megvetendő egy « szegényasszony anyának », aki én vagyok. (*Végül is nem kapott fizetésemelést.*).

De a jó Isten talán nagyobbat akar érte adni. Így egészen szegény lehetek, azzal a szegénységgel, aki anyagiakkal nem tudja a többi szegényt még pillanatnyilag sem segíteni. Az igazi szegénységnek már fájó formája ez. Eléggé megélem. Bevallom, ez állandó szomorúsága lelkemnek, életemnek. Elég nehezen is fogadtam el a jó Isten kezéből, kapálóztam ellene kezdetben. Most már tökéletesen elfogadom. Az, hogy most nem emelik a fizetésemet, csak újabb jele annak, hogy Isten akar ilyen szegénynek látni.

Szegénynek? — Ó nem! Most vagyok igazán gazdag! Mert Isten minden kincse az enyém, mert most még teljesebb lett lelkemben a *hit*. A hit az imádságban és kármelita szent hivatásomban. Most nincs másom — ha látom is a szegényeket —, mint az imára kulcsolt két kezem, és hiszem, hogy az imádság Isten gazdagságának,

Gondviselésének, kincstárának a nyitogató kulcsa. Az imámat adom a szegényeknek, és ezzel a jóságos Mennyei Atyánkat állítom a nyomorgók mellé. Talán, ha valamit adni tudnék — ha csak 10 Ft-t is — ezáltal esetleg elfeledkezem *egész* bizalmamat Isten felé fordítani. Most, hogy semmim sincs, egészen átélem, hogy a jó Istené minden. Az Ő gazdagságából bőven jut bölcsességének mértéke szerint... Ő tudja, kinek, mikor, hogyan kell segíteni.

A kármelita feladata, hogy természetfeletti eszközökkel segítsen.

Ez az elvetélt fizetésemelés készteti arra, hogy — nagylelkűségének megfelelően — felajánlja magát a teljes szegénység áldozatára. Ez a szegénység elsősorban az anyagiakat jelöli, de kifejez még valami mélyebben rejlő hiányt, nincstelenséget is. Erzsébet nővér teljes sivár éjben él. És ez a vaksötétség, kietlen pusztaság lesz osztályrésze egészen haláláig. Egyszer villan még fény életében, hogy utána még áthatolhatatlanabb legyen ez a kietlen sötétség. Mint már említette: « a Jézussal való azonosulás » küzdelmeit éli. Isten, a nagy « Fosztogató » csak egyet hagy meg neki: a Keresztet. Ezek az utolsó hónapok a keresztút stációit sorjázzák. Már nincs messze a Kármel-Kálvária csúcsa...

1956. április. Elvégeztem a szegénység felvállalásának aktusát. Az anyagi szegénységre vonatkozott igazán, de akkor mégis a lelki szegénység foglalkoztatott jobban. A lelkem üres sivársága. És láttam magam előtt Jézust a kereszten, ég és föld között. Megértettem, hogy ez az eszmény. Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?

— Jézust a föld kiveti, az ég még nem fogadta be. Nem ennek a miniatür mását élem az én lelkem méretei szerint?! Teljességgel ezt. Ezzel az elhagyatottsággal van csordultig a lelkem. Ujjonganom kellene, hogy Jézus magához vont a keresztre. Kétségtelen, hogy ennek értéke-

lése megvan a lelkemben. És biztosan mondhatom, hogy egyedül ez éltet, és mégis ebbe halok bele. Alig tudom elviselni.

Erzsébet nővér igent mond erre a « rideg-puszta Istenszolgálatra ». Mint Lisieuxi Teréz, szívesen marad « a bűnösök asztalánál » és, elfelejtve « a friss, puha kenyér ízét», hálásan fogadja a száraz kenyérhéjat. A sötét, puszta hit kapaszkodóján küszködik, teljes szegénységben. « A fájdalmas Anyába vetem bizalmamat ». Közben ilyen gondolatokkal bátorítja magát:

Aki szeret, annak minden azért van, hogy odaadja annak, akit szeret. Így kell mindent « visszaadnom » Istennek.

Mi az igazi hivatásom? Szemlélni Istent eleven hittel (Imahivatás), apostolkodni érte lángoló lélekkel, és mindkettőt alátámasztani krisztusi élettel: szegénységgel.

A szegénység tud csak bizonyság lenni a Gondviselésbe vetett hit mellett is!

« Elmúlik a világ és annak dicsősége ». Add, Uram, hogy ezt ne csak lássam, hanem éljem is.

1956 nyarán nem jól érzi magát. Az ápolónőképző ismeretei és saját sejtései alapján azonnal rákra gondol.

Pár hete nem vagyok jól. Nem tudnám megmondani, mi fáj. De nem jó a közérzetem.

A halálra gondoltam. Két nővérem egy év leforgása alatt meghalt és mindegyik pár havi betegség után. Ma mindenki rákra gondol, ha betegnek érzi magát és iszonyodik tőle. Istennek nagy jósága, hogy én nem félek tőle. Talán azért, mert még csak gondolat, — de azt hiszem, amit az én jó Atyám küld majd nekem, az lesz számomra a legcélravezetőbb. Istenem, mindent Reád bízok.

Ha a jó Isten hív, az azt jelenti, hogy életmunkámat

befejeztem. Már csak az égben van tennivalóm. Nem kell tovább a földön maradnom. Repülhetek haza — az atyai házba! ... Vége a tanévnek! — Atyám öle, Szíve vár.

Hogy előtte még egy kicsit szenvednem kell? — Be kell tölteni testünkben Krisztus szenvedésének elmaradt részét.

Úgy gondolom, szívesen meghalok rákban. De ha meghalok, akkor azért odaát megkérem Atyámat, hogy találják már fel a rák gyógyszerét, hogy az én drága jó embertestvéreim kevesebbet szenvedjenek.

Már két évet elvégzett az ápolónőképzőből. Még egy fél év van hátra, hogy diplomát kapjon. 1956 júliusában írja:

Augusztus elsején megkezdődik az utolsó félév. Úgy érzem, életemben utoljára járok iskolába. Úgy tekintem ezt a félévet, hogy utána meghalok.

Készülnöm kell az örökéletre úgy, hogy szeretem Istent teljes szívemből, lelkemből, minden erőmből. És magamat is szeretnem kell úgy, hogy el kell készíteni lelkemet — nem a halálra, hanem az örök életre. Mert ha életmunkámat a földön el is végeztem, tulajdon lelkemet nem készítettem még el. Ezzel még félben vagyok. De talán, talán van még egy fél évem, mielőtt meghalok.

Különféle vizsgálatokon esik át, de betegségét nem ismerik fel. Rosszullétei megsokasodnak, fájdalmai erősebbé válnak. Elfogadja, alázatos bizalommal, hiszen mindent az Atya küld. Bizonyára tehát a legjobb, ami vele történhet. Betegsége ellenére rengeteget dolgozik. 1956 szeptemberében ezt jegyzi fel:

Nagyon sokféle most a munkám, hogy is találok mindenre helyet? — Mivel olyan sok az elfoglaltságom, a munka pedig, én jó Istenem, a Te terveid szerint van életünkben az első bűn óta, legyen az én munkám alkotórésze a hódolatnak, amellyel tartozom Neked.

Az októberi máriás hónap elé nagy várakozással tekint. Október 1-i imája:

Mily boldog lennék, ha Jézussal a hó elején elmondva: Íme itt vagyok... a hó végén elmondhatnám a Beteljesedettet is!

Néhány gyakorlati jófeltételt fogalmaz meg, főképp fogadalmainak tökéletesebb megvalósításáért:

Szegénység: annyira kifoszthat Isten minden múlandóból — anyagiak, egészség, lelki képességek stb. — hogy eljutok Kármel hegyének a csúcsához, ahol örök lakomában élvezi lelkem az Urat.

Engedelmesség: annyira alárendelem magam mindenkinek, hogy eljutok az egész szentség fundamentumához: az alázatossághoz.

Ebben a készülődésben telik el Erzsébet nővér utolsó ádventje. Karácsony előtt annyira rosszul lesz, hogy a mentőket hívják. A kocsira várakozva és görcsökben vergődve, néhány sorral még el akar búcsúzni szeretteitől:

Végtelen hálával köszönöm a teljes Szentháromságnak, hogy katolikus lehettem, hogy egészen a jó Istennek és a Szűzanyának szentelhettem magamat a szent Kármelen.

— Ha a jó Isten úgy akarja, boldogan halok meg. Vigasztaljon benneteket, drága jó testvéreim, hogy boldogan éltem köztetek. Kimondhatatlanul jó testvéreim voltatok, de ne vegyétek zokon, ha boldogan megyek haza az én Uramhoz, Atyámhoz, Istenemhez.

— Bocsánatot kérek mindenkitől, akit megbántottam.

Egy-egy sorban köszönti a nagy család aprajánagyját, megígéri, hogy az égben mindenkiért imádkozik. Meglévő anyagi javairól így rendelkezik:

Nem nagyon szépek a ruháim. Egy részét odaígértem a szegényeknek. Nagyon örülnék, ha tervem valóra válhatna. Egyéb dolgaim árából kifutja a legegyszerűbb temetés.

Megkezdődnek a vizsgálatok, az orvosok még mindig nem biztosak a diagnózisban. Közben egyik görcs éri a másikat, állandó hányinger kínozza éjjel-nappal. Nincs egy perce gyötrelem nélkül. Most a hazáért tett felajánlása foglalkoztatja. Szenvedéseit elsősorban « szeretett hazájáért » ajánlgatja. — Így érkezik el élete utolsó karácsonya. Erzsébet nővér szívtisztaságot kér a Gyermektől. Bensőséges mosollyal így magyarázza kérését:

Úgy vélem, ez a szép ékszer gyönyörűen felékesítene és örülne neki a csöppnyi kis Jegyes. A kicsi gyermekek minden után repesnek-kapkodnak, ami fényes, csillogó, villogó, és ilyen ékszere a léleknek a szívtisztaság. Másképp hűségnek is mondhatnám.

Hűségnek, mely biztosítja a léleknek a Szentlélek vezetését. Ezentúl Isten országának eljövetelét kérem újszülött kis Urunktól. Isten országát a vérszerinti kisebb és a nagyobb lelki családom, azután főképp édes hazánk, a Világ-Kármel és az egész világ számára.

Isten országát és Isten igazságát.

Elmúlik a karácsony, közeledik az új esztendő. Erzsébet nővér állapotában nincs semmi javulás. Alig tud magához venni valamit, állandó fájdalmak gyötrik. Az injekció csak pillanatokra csökkenti a szenvedést, — így megy ez éjjel-nappal. December 30-án ezt jegyzi fel:

Pár napig újra rosszabbul voltam. Foglalkoztat életfelajánlásom a hazáért. Én jó Uram! Hogy teljes áldozatra méltatsz-e, a Te titkod. De ez a testi gyötrődés, amit érzek, az biztos. Engedd, hogy szerető, a hazámba sze-

relmes lelkem letehesse azt a haza szent oltárán édes magyar népemért. Érted kevesebbet adni az életnél nem lehet. De akkora szeretettel adom, hogy ez a kis élet nagyobb lesz a végtelennél, a földi végtelennél, mert az örök végtelenben történik.

Sokan látogatják, az ország minden részéből jönnek hozzá. Erzsébet nővér nem érzéketlen a látogatásban, ibolyacsokorban, meleg szavakban felé sugárzó szeretet iránt. Lelke mélyén azonban meg van győződve arról, hogy ez a szeretet rajta keresztül Istennek szól, így ő Isten dicsőségének hordozója. Ő is Istenben szeret mindenkit. Ebben a végtelen árvaságban tudott lenni mindenkinek mindene. Tudatosan is el akar szakítani minden érzelmi szálat, hogy útrakész lehessen.

Az orvosok először tályogos vakbélre gondolnak, és azt próbálják visszafejleszteni. Mikor kissé jobban érzi magát, hazaküldik azzal, hogy erősödjék, s majd egy későbbi időpontban megoperálják.

Az ápolónőképző utolsó vizsgáira készül otthon. Január 20-án kész van az utolsó vizsgájával is. Szakképzett ápolónő lett... De a görcsök újra jelentkeznek, egyre gyakrabban, végül már csak 2-3 percnyi szünetet élvezhet. Keresztes Szent János tanítására gondol, amikor így jellemzi lelki állapotát:

Úgy vélem, Isten ingyen kegyelméből már elég magasan járom a semmi útját. Semmi, semmi, semmi...

Ismét beszállítják, újabb vizsgálatok következnek. Gyengesége miatt többé nem tud írni. Sokat foglalkozik a kis Jézussal, az Ő kezéből fogad minden újabb szenvedést, a kínzó vizsgálatokat. Hozzá könyörög, amikor a mentők egy rabnőt hoznak be a kórterembe. Öngyilkossági szándékból lenyelte egy

kanál nyelét... Erzsébet nővér a lelkére beszél, — és a kórterem betegei egy csodálatos megtérésnek lehetnek tanúi.

Elérkezik első műtétjének napja. Az előkészítő szobában várakozva csodálatos világosság tölti el. Később bizalmasan beszél róla egy testvérének, aki emlékezetből így rekonstruálta Erzsébet nővér szavait:

> Az első műtétem előtt, míg várakoztunk, néhány percig tartó csodálatos élményem volt. Nem is lehet azt úgy elmondani. A teljes Szentháromságot láttam. A lelkem eltelt ezzel az élménnyel. Földöntúli boldogság áradt a szívembe. Úgy gondolom, hogy ez a mennyország öröme, boldogsága volt, annyi, amennyit itt a földön bírni lehet. Pillanat alatt nyugalom, béke, öröm, boldogság töltött el. Megnyugtatott a Szentháromság, hogy jól tettem, amit eddig csináltam. Istennek rólam való elgondolását és velem való szándékát megvalósítottam. Aggályaim, hogy helyes volt-e az, amit tettem, azonnal megszűntek. De megszűnt ebben a pillanatban lelki sötétségem, gyötrelmem, kizsaroltságom.

Az Olajfák hegyén vergődő Krisztust angyal erősítette meg; a halálba induló Erzsébet nővér is megkapja a biztosítékot: jó harcot harcolt, pályafutása végére jutott, készen vár rá az igazság koszorúja. Még egy kis idő, még egy kis kitartás...

1957. február 7-én, tíz nappal az első operáció után kerül sor a második, nagy műtétre. A bélrák azonban már olyan előrehaladott, hogy azon műtéttel már nem lehet segíteni. Az orvosok megteszik a tehetőt, de tudják, hogy menthetetlen.

A műtét utáni félkábult állapotban a kis Jézussal beszélget. Az embertelen kínok térítik egészen magához. Rámosolyog föléje hajló testvérére, beszélni

nem nagyon tud. A következő napokban is keveset szól, akkor is csak egy-egy mondatot a kis Jézusról:

— Minden elfogadok!

— A kis Jézus itt ül, egészen a lábamnál és néz engem. Nincs ám semmi a lábacskáján, mezítláb van...

— A kis Jézus csinálja, játszik velem...

Február 9-én vérezni kezd a seb. És mégis, látszólag jobban érzi magát. A főorvos egyszer kiülteti az ágy szélére. 16-án azonban állapota válságosra fordul. Tüdőtrombózis lép fel, délelőtt 10-től oxigénlégzést kap. De még így is rettenetesen kapkodja a levegőt, fullad. Felveszi a betegek szentségét. Megkérdezik tőle, hogy van...

— Nagyon rosszul. De mindent elfogadok a jó Isten kezéből. — Agóniáját a vigasz egy cseppje sem enyhíti. Most kell egyesülni a kereszten haldokló Jézussal.

Február 17-én nővére fulladozva találja. Két karja széttárva, feje kissé oldalra hajolva. Délután, utolsó kísérletként, infúziót kap. A vasárnapi látogatókat kiküldik a teremből. Erzsébet nővér alig piheg, minden lélegzetvétele egy alig hallható « Jaj, Istenem... » — Aztán aggódva megkérdezi:

— Mit szól a jó Isten hozzá, hogy állandóan jajgatok? Nem baj, hogy annyit jajgatok?

A válaszra megnyugszik. Arca egyre vékonyabb lesz. Egyszercsak rémült remegés fut végig az arcán:

— Nem látok!

Aztán már nem szól, csak sóhajtozik. Testvérei imáját követve ajánlja fel újra szenvedéseit a hazáért, a papságért, az Egyházért, a Világ-Kármelért.

Este nyolc óra körül erélyesen megszólal:

— Mire várunk még?

— Jézusom... Jézusom!!!

Fél kilenc körül egy-két perccel felkiált:

— Jaj, meghalok, meghalok, meghalok!

Aztán elfordítja fejét és néhány pillanat múlva utolsót sóhajt.

Testvérei, betegtársai, az ápolónővérek zokogva imádkoznak mellette. Erzsébet nővér verítékes arca kisímul, szeme — rövid időre — lezárul.

Készen vár rá az öröm koszorúja.

VÁLOGATÁS ERZSÉBET NŐVÉR IRÁSAIBÓL

Erzsébet nővér viszonylag sok írása maradt ránk. Sajnos, sokszor keltezés nélkül és a megfelelő összefüggések ismeretének hiányában. Az alább következő válogatás naplójának, lelkigyakorlatos és egyéb feljegyzéseinek, beszédeinek stb. egy-egy kiragadott részletét mutatja be. Jóllehet időben nem tudjuk őket elhelyezni, a tartalom, a tematikai kibontakozás sejtetni engedi az életrajzi hátteret. Elég világosan elhatárolhatjuk a korfordulót jelentő történelmi események elválasztotta éveket: felismerjük a háború előtt és után írott gondolatait, majd győri munkáséletének tapasztalatait.

Belső lelki fejlődését megrajzoltuk az életrajzi részben. Az egyes szövegeket olvasva bizonyára nem lesz nehéz visszagondolnunk élete egy-egy eseményére. Közben világosan kirajzolódik előttünk Erzsébet nővér értékskálája. Ennek csúcsát Isten akaratának feltétlen teljesítése, az önkiüresítő szeretet, a feltétlen bizalom, a halálig való engedelmesség és odaadás jelenti. Értékrendszerét a kettős-egy szeretetparancs keretezi be és foglalja össze.

Mint előljáró saját pedagógiát dolgozott ki; ezeket a gondolatokat és élményeket is könnyű lesz elhelyeznünk. De megdöbbentőnek hatnak majd azok a kemény kifejezések, amelyekkel — a történelmi események súlya alatt — a szerzetesek, papok és általában az egyház bűneit és szinte helyrehozhatatlan mulasztásait bélyegzi meg. Egy halkszavú, « imával és vezekléssel foglalkozó » kármelita apácától

nem várnánk ilyen éles ítéletet. Legfőképp az anyagi javak utáni hajsza, a cím- és rangkórság bűneit, a szociális érzék és közösségi szellem hiányát rója fel. Mint már láttuk, maga és nővérei együttlétük utolsó éveiben pontosan az ellentétes erények gyakorlására tették fel életüket. Ezekről a modern, radikálisan evangéliumi törekvésekről bőven olvashatunk az alábbi kis florilegiumban.

Megdöbbent minket Erzsébet nővér realizmusa. A lényegre tör mindenben, az igazságot akarja megismerni és aztán teljes mértékben megvalósítani. Még élete utolsó éveiben is azért könyörög Istenhez, hogy óvja meg a tévedéstől, a hamis jámborságtól. Avilai Teréz és Lisieux-i Teréz bátorságával és lényeglátásával akar igazságot a maga, testvérei, a társadalom, a haza, és az egész egyház életében. Hallatlanul szókimondó; szenvedélyes szavainak élete nyújt biztos aranyfedezetet.

Néhány feljegyzéséből viszont vakító fény sugárzik. Elég végigolvasnunk azt a listát, amelyben elsorolja, mi mindent kész « felvállalni » Isten kegyelmével, hogy hasznára legyen testvéreinek, rendi közösségének, családjának, városának, hazájának, az egyháznak... Ezek a sorok annál is inkább világítanak, mivel írásukkor már a szenvedés sötét alagútjában halad a halál irányában.

Avilai Teréz írásaival összehasonlítva bizonyára szemünkbe ötlik Erzsébet nővér stílusának kopársága, megfogalmazásának rövidsége. Az első kármelita éveit leszámítva feljegyzéseit tömörség, világos megfogalmazás jellemzi. De nem hiányzik belőle az avilai Szentre annyira jellemző szenvedélyes hév, spontán őszinteség és a sokat tapasztalt ember bölcsessége sem.

Lisieux-i Teréz írásainak bája, szellemessége csak imitt-amott csillan fel tolla alatt. De Erzsébet nővér egyéniségéből nem hiányzik ez meleg színfolt sem.

Három különböző korban élő, különböző nemzetiségű, temperamentumú kármelitáról van szó. Erzsébet nővér — ha egyáltalán szó lehet ilyen összehasonlításokról — inkább a XVI. századi « Nagy » Terézzel, mintsem a XIX. száradi « Kis » Terézzel rokonítható.

Büszkék lehetünk rá. Mindenek előtt azonban Istennek kell hálálkodnunk, hogy nekünk adta: a földön példaképnek, vezetőnek, a mennyben közbenjárónak.

* * *

Isten akarata

A lélek minden tökéletessége abban áll, hogy tagadja meg önmagát és kövesse Isten akaratát. Ha tehát szentek akarunk lenni, tegyük meg és szenvedjük el, amit és ahogyan Isten akarja. Kérjük azért az Urat, hogy adja meg nekünk azt a szent és nagy lelki szabadságot, ami elfogadtat mindent, ami Jézusnak tetszik, minden önszeretet és emberi tekintet ellenére.

*

Jézus nagy szerelme nagy közömbösségre juttatja a lelket mindennel szemben, ami nem Isten. Nem akarják, ami maguknak tetszik, és akarják, ami Istennek tetszik. Egyedül csak Isten akarata fontos számukra. Olyan ereje van a szeretetnek, ha tökéletes, hogy a lelket egészen önfeledtté teszi a maga hasznát vagy kárát illetőleg s csak Istenre gondol.

Minden kárunk onnan származik, hogy szemünket nem szegezzük folyton Istenre.

Célom tehát: Isten tetszése, — ösvényem: Isten akarata.

Mikor Isten akaratát akarjuk, magunknak is a legjobbat akarjuk, mert hisz Isten neküink a legjobbat akarja.

*

Az életszentségről ne a saját hajlamaink szerint alkossunk képet. Így könnyen csalódhatunk. Az egyik szomorúságra hajló, az a magányban véli a szentséget fellelni, a tehetséges az érvényesülésben, a keménytermészetű a vezeklésben, a bőkezű az adakozásban. De az igazi szeretet és tökéletesség abban áll, hogy magunkat Isten akaratához szabjuk.

Inkább féreg lenni Isten akaratából, mint angyal Isten akarata ellenére!

*

Vigyázzanak, akik mások üdvének ügyében fáradnak. Magukról el ne feledkezzenek. Ez a tökéletesség: magunk megvetése, kívánságaink megtagadása, Isten akaratának teljesítése. Akiben ezek közül csak egy is hiányzik, nincs a tökéletesség útján. Szinte jobb Isten akaratát tűzni ki célul, mint Isten dicsőségét, mert így kevésbé csalódunk. Különben az isteni akarattal való megegyezés dicsőségére is lesz Istennek.

*

Istenem, ezerszer megadtam magam bármire. Teljes a bizalmam abban, hogy a jó Isten csak akkor hoz ránk szenvedést, ha arra elkerülhetetlenül szükségünk van, ha abból lelki jót akar kihozni. Nincs okom tehát félni és nem bízni. És mégis félek.

Néha azt hiszem, ez kereszt, melyben a jó Isten egybefogja a ház lakóinak sőt a szívemben élőknek szánt félelmeket, hogy reám helyezve hordozzam mindenki helyett. Ő tudja, mily szívesen tenném, ha ezzel másokon könnyíthetnék. De ezt mégsem tudom elfogadni, ez túl szép lenne. Nem is vagyok annyira szent, hogy a jó Isten ilyesmire méltasson, bár kármelita hivatásom erre kötelezne.

*

« Atyám! » — Hogy Jézussal oly mérhetetlenül kívánok egyesülni, annak célja az, hogy én is tanuljam meg jól utána mondani a szavak e legcsodálatosabbját, amely ember ajkát elhagyhatja. Jézusban Isten gyermeke vagyok én is, én is! Ujjongja lelkem és kiáltja: Abba! Atyám!

*

Hogy akaratunkat igazán meg tudjuk egyeztetni Isten akaratával, szükséges, hogy a teremtett világgal szemben a függetlenítő közömbösségre eljussunk. Az élvezet, dicsőség, gazdagság javai, másfelől a túlságos félelem a szenvedéstől térithet el leginkább Isten akaratától, s így végcélunktól. Odáig kell eljutnunk, hogy el tudjunk szakadni a legkedvesebbtől is, s ki tudjuk tárni karunkat a kereszt felé, és így könnyedén alkalmazkodhassunk az isteni akarathoz. Ez akaraton kívül minden másnak közömbösnek kell lennie.

*

Úgy kell Istent szolgálnom, ahogy Ő akarja, s nem, ahogy én. Ahogy az angyalok szolgálják Őt. Amit rámbízott, azt lelkiismeretesen kell teljesítenem. Ha szívem tele van félelemmel, aggódással, sötétséggel, testem betegséggel, ha gyűlölnek, rágal-

maznak, megvetnek, szeretetből azt is el kell fogadnom. Ez a jó Isten akarata szerinti élet.

*

Csak akkor tud vezetni a Gondviselés, ha közömbösségemet őrzöm. Isten a bölcsesség, tudja, mi jó nekem, mi vezet célhoz. Az Atya sohasem ad mérget gyermekének. Ha beteg vagyok, megvetett, elhagyatott és sötétség vesz körül, tudja, hogy tökéletességemhez ez a legrövidebb út.

*

Én nem akarok semmit. Az a legnagyobb imám, hogy ne akarjak, hogy Isten akarhasson. Mentnek kell lennem minden egyéni kívánságtól, elgondolástól hogy fogékony maradhassak Isten sugalmazása felé. Döntő kérdés, hogy pontosan Isten akarata történhessék velünk.

*

A szentség lényege szabadakaratunknak megegyezése az isteni akarattal. Kell-e tehát igazán figyelnünk egyébre, mint arra, hogy szabadakaratunkat teljesen és tökéletesen visszaadjuk Istennek? Ez kettőt rejt magában: megtenni, amit Isten akar, és elszenvedni, amit Isten ránk mér. A készség valami csodálatosan fenséges kitárultság az isteni akarattal szemben, a jó gyermek, a szerető jegyes odaadása a szeretett lény felé. Azt hiszem, nincs semmi, amire annyira kellene vigyáznunk, (mint) hogy mindenre igent mondjunk Istennek, hogy a sugallatokban tökéletesen hűek legyünk, és soha szándékos, tudatos balradöntést ne engedjünk meg magunknak. Akinek a készségvilága hibátlan, az rajt van a szentség útján, sőt az a szent. Bárki kipróbálja, mondjuk egy hónapig nem tagad meg semmit Istentől, vagyis

hibátlan lesz a készsége, annak kicserélődik az alatt az egy hónap alatt az egész lelkivilága.

*

Azok iránt, akik rosszat mondtak rólam, úgy tetszik, mintha új szeretetet éreznék, mondta Szentanyánk. Ilyenek voltak a szentek. Nekik a sértések csak anyagot szolgáltattak arra, hogy jobban szeressék azt, aki (őket) megsértette. Így csak az alázatos tud viselkedni, aki azt hiszi, hogy megérdemel minden megvetést. A sértésekkel szemben is szinte halottakká kell lennünk. Aki szívből szereti Jézus Krisztust, az eljut ide, mert az Isten akaratának való kiszolgáltatottság ide vezet. « Tele vagyok örömmel minden megpróbáltatásban ». Boldog ember, aki eljut ide. Mit ér az egész világ a szív békéjéhez képest!

Engedelmesség

Az engedelmesség csak akkor tökéletes ha akaratunkkal és ítéletünkkel is engedelmeskedünk. Akaratunkkal: hogy készségesen engedelmeskedünk; ítéletünkkel: hogy nem okoskodunk, nem akarjuk a parancs helyességét fölülvizsgálni, hanem ítéletünket az elöljáróéhoz szabjuk. Ne okoskodjunk, ránk nézve mindenesetre az a legtökéletesebb dolog, ha megtesszük, amit a parancsolnak. Aki engedelmeskedik, az biztosítja magának, hogy cselekedetéről nem kell Istennek elszámolnia. Ez a figyelmeztetések figyelmeztetése: Sehol sem találjuk meg oly biztosan Isten akaratát, mint az engedelmesség útján.

Egy igazán engedelmes lélek még sohasem veszett el.

*

Jézus első harminc esztendejéről nincs más egyéb írva: Engedelmes vala nekik. Ó Szűzanyám, nagyon kérlek, segíts ezt a nagy misztériumot jól megértenem. Mily sok fordul ezen! — Az évezredek óta várt Isten megjelenik a földön, s elrejtve marad születésében is, növekedésében is. Harminc évig szándékosan « véka alá » rejti magát és csak 3 évig világít. Úgy látszik, először úgy akarja üdvözíteni a világot, hogy 30 évig csendben engedelmeskedik két teremtményének. Szűzanyám, kérlek, segítsd megértenem e mélységeket!

Hit és ima

Boldogság a hitben a jó Istené lenni és a hitben bírni Őt. A Szűzanya élete is a legnagyobb részt a hit tiszta sötétségében folyt és úgy ment be Fia « örömébe ». Különben is a mi vallásunk vigaszos állapot nélkül is mérhetetlenül boldogító vallás nagy igazságaival és sugárzó szentségében. Vigasztalan elhagyatottságát nem adnám a föld semmi boldogságáért.

*

A hitem óriási, félelmetes támadásokon megy át, mint még soha. Felületes szemlélettel azt lehetne mondani, hogy nincs is ez a hit sehol. És mennyire van! Csodálatos, tökéletes tisztaságban a hit legtitokzatosabb valóságát élem. Most élem igazán a hit lényegét. Soha ennyire nem, mint most. A támadások az óriási magaslatoknak a lábát sem érik el. A minden és a semmi nagy végletei érintkeznek a lelkemben, és szabadakaratom Istentől végtelenül megerősítve van a MINDEN felé fordulva. Nagynagy dolgok mentek végbe a lelkemben az utóbbi időkben. — Mindig ilyenkor jelentek meg lelkem-

ben a hit kísértései vad mélységükben, vagy ha nagy-nagy dolgok előtt állok. Ez is meglehet. De oly erős a hitem, hogy nem is gyötörnek igazából a kísértések. Szinte azt mondhatnám, fittyet hányok nekik Mária öléből és a sátánnak is...

*

Minden külső cselekedetem csak úgy lehet hatásos, ha belső életem lángjai melengették a világra. Nem lehet más eszközöm az apostolkodásra sem, csak amit Krisztus használt. Ő pedig 30 évig rejtekben működött. Magányban, imában, összeszedettségben, önmegtagadásban kell először Vele egyesülnöm, akkor tudok célkitűzéseimért, a lelkekért, Isten dicsőségéért valamit is tenni.

*

Foglalkoztat ez a gondolat: jobban belefigyelni lelkembe, imádkozni, s az imádságos csendből kiérezni Isten örök akaratát. Érzem, hogy többet, sokkal többet kell imádkoznom, mert nagyon is emberi okosság alapján cselekszem. Istenem, érzem és tudom, hogy Te nem így akarod, nem így szereted. Csendre, az ima csendjére van szükségem, hogy megismerjem szent tetszésedet.

Nem érlek el, édes Szűzanyám, mégis Veled megyek, mert jóságosan magaddal emelsz. Vígy magaddal az Atya trónja elé, és vígy el a szenvedő emberszívek kis kunyhóiba Krisztus imájának titkos útjain, hogy legyek igazi imádkozó és legyek a szenvedők segítője. Veled egységben, Aki a legszociálisabb lény vagy, hadd legyek a Titokzatos Test szocialistája. Ami ehhez kell, Tőled megtanulhatom. Nincs, aki Nálad jobban megértette, hogy egy Atyának vagyunk gyermekei, egyenlők és egymás közt testvérek, akik között elsőszülött a Te szent Fiad.

Ó jóságos Istenem, csak egyre kérlek, rimánkodva kérlek: hogy szent indításodnak soha ellen ne álljak. Hogy mindig meghalljam szavadat, a leghalkabbat, a legfinomabbat, a legfájdalmasabban érintőt is... Igen, csak ezt az egyet kérem. Alig van számomra kegyelmi világodban megrendítőbben és titokzatosabban érintő valami, mint a kegyelmek összefüggése. Az, hogy egyetlen pici sugallat sorsán dőlhet el az egész lelkiélet útja. S talán minél magasabban jár valaki, annál vékonyabb hajszál elakaszthatja... Félve és megrendülve gondolok erre az eshetőségre...

*

Valóban nagyon kell figyelnem a hűségre. Nagyon kérem a Szűzanyát, hogy egészen hűséges tudjak lenni, azzal a legnagyobb és legfinomabb árnyalatokban élő hűséggel, amelyről azt gondolom, hogy a szentség lelke. Nagy összeszedettség és áldozatosság kell hozzá.

A Szűzanyát különösen tisztelem mint a Szentlélek szeplőtelen Jegyesét, a Kármelhegyi Szűzanyát, mint a Szeplőtelen Fogantatást, a Hétfájdalmú Boldogasszonyt... a keresztények Segítségét, a Magyarok Nagyasszonyát, a bűnösök Menedékét, a minden kegyelmek Közvetítőjét, a Jótanács Anyját, talán legfőképpen pedig mindezekben a HŰSÉGES ANYÁT. Sokszor, sokszor elmondom a hűséges Szűz imáját, az « Emlékezzél meg » imát.

És hogy elmondhatatlan, ingyen való nagy irgalmasságát és jóságát egész életemmel, egész létemmel megköszönjem, hogy lássa, mily mérhetetlenül boldoggá tett a szolgálata, azért valóban minden erőmből igyekszem magamban és nővéreimben az örven-

dezés, az egészen vidám, derüs, boldog istenszolgálat szellemét kifejleszteni és egészen kibontani. Előre jutni a Szűzanya karjainak és ölének biztonságos gondtalanságában...

Alázat — igazság

Ó nagy titok, hogyan is tudok megfeledkezni életem bűneiről, hogy mint « ártatlan » itt éldegélek. Azt gondolom, részvétből itt kuporgok az Olajfák erdejének nagy Verejtékezője mellett, a « szent asszonyok » csapatában üldögélve, résztvevő bánatom könnyeivel megáztatom a keresztút szélének köveit, lelkem Veronika keszkenőjében őrizgetem ájtatosan és rajongva a Legszánalmasabbról alkotott szentképemet és — ó légy irgalmas, irgalmas Isten! — a kereszt tövében, a Kálvária ormán odamerészkedem a legtisztább Anya egettépő fájdalmában « osztozni », a haldokló Jézus oltárához, szent színe elé!!!

Én, aki megöltem Őt!

Én voltam, aki a keserű kelyhet elkészítettem számára, én Judás, én a szolga, aki arculütötte... én, aki háromszor megtagadtam, aki a bolondok ruhájába öltöztettem, aki a haláláért őrjöngtem, aki halálra ítéltem, aki ott gúnyolódtam, átkozódtam a keresztje alatt és haldoklásában még utoljára felnyújtottam elgyötört ajkának az epét és ecetet. Én öltem meg Jézust! Én... én...

Hamis az én egész részvételem Jézus szenvedésében, ha nem így nézem a Kálváriát. Ma megköszöntem Jézusnak a bűneimet, mert így az « igazság jegyében » állhatok a keresztje alatt és bűnbánatban gyötrődhet a lelkem... nem a hamis ártatlanság kevélységével. Mert hisz ártatlan ember csak egy van: az édes Szűzanya.

Ó Jézus, erényeid érdemeiért segíts legyőznöm hiúságom, kevélységem képmutatásait, és hogy az igazi életszentség helyett bele ne essem valami hamis jámborságba. Kérlek, a sötétség fejdelme ne homályosítsa el szemünket valami külsőséges, hamis szentségi látszattal az igazi életszentség helyett. Engedd, hogy bizalmatlan legyek minden különös és talán saját találmányú ájtatossággal és jámborsággal szemben. Ó engedd, hogy gyanús és ellenszenves legyen minden jámborság és szentség, amely függetleníti magát a kötelességek világától.

*

Az engedelmesség az alázat dolga. Az igazi, megszakítás nélküli, hitből folyó engedelmesség lassanként előidézi az önző én halálát, kicsivé, alázatossá tesz. Kialakítja a porszem öntudatot és az igazi teremtményi magatartást Istennel és az Ő helyetteseivel szemben, de lassanként minden embertestvérrel, akinek alárendeljük magunkat. — Helyes fejlődés mellett minél idősebb egy szerzetes, annál előrehaladottabb az erényekben, az életszentségben s annak alapjában: az alázatosságban.

*

Magamtól képtelen vagyok. Épp ez a képtelenség az alapja a bizalmamnak. A teljes képtelenségem a teljes bizalmamnak. Érzem, tudom, hogy bizalmam éppen nagy szegénységem megtapasztalásából sarjadt életre, mint általában minden élet a halálból nő elő. Kell, ha magunkra tekintünk, alázatunk, ha Istenre, bizalmunk növekedjék.

*

Hiszem, hogy az igazi alázatot senki önmaga kialakítani lelkében nem tudja, csak a jó Isten a

kegyelmekkel. Azokkal a kegyelmekkel, amelyekkel összetöri bennünk a sok, többé-kevésbe hamis, de mindig ostoba értéktudatot. Istennek ez a kezelése a legfájdalmasabbak közé tartozik, de mindent megér, hisz az alázatot hozza ki, az életszentségi munka legfontosabb és legnehezebb részét. Akinél kialakulna, az már szent.

*

Mind erősebb bennem a meggyőződés, hogy nagyobb kegyelmeket senki sem kap csak önmaga számára, hanem főképp mások számára. Úgy vélem, talán azért nem kaphat nagyobb kegyelmeket az az ember, aki nem is igyekeznék önmaga alázatos helyzetének, ill. alacsony helyzetének felismerésére, mert az képtelen lenne megérteni, hogy valami nem a tulajdon értékei miatt és őt megilletően van. Nem igen tudja megérteni, hogy még a tulajdon kegyelmi világa is nem tisztára önmaga miatt forog a tengelye körül.

*

De jót tett nekem a tegnapi esés! Istenem, végtelenül köszönöm, hogy megengedted azt... Azóta olyan szelíd vagyok, mint a kezes bárány. Majd hogy azt nem kiabálom: kinek lenne kedve fát vágni rajtam?

Elhatároztam, elvnek veszem, hogy amiben hibázom vagy vétkezem, ugyanabban akarok mindig, ha lehet, elégtételt adni!

*

Lelkileg kicsit fáradt vagyok most. De Te tudod, Istenem, hogy semmit túl nagynak nem tartok, ha arról van szó, hogy hajszállal közelebb jussak Hozzád.

Kicsi ár ezért minden megaláztatás. Jó nekem, Uram, ha összetöröd szolgálódat és gyermekedet; kegyes és irgalmas vagy!

Korszellem

Ezek az idők, amelyeket most élünk, sok mindenre, ami lényeges, felnyitották a szemünket. Viszont elejtenek és elejttetnek egész csomó dolgot, amit fontosnak tartottunk. Egyenes, jellemző, kifejező vonalak a művészetben. Elhagyása a cikornyáknak, díszleteknek, feleslegesnek. Más fogalmazás, más stílus, megszólítások. A címkórságból is ki kell gyógyulni. Sokkal egyszerűbb, erőteljesebb, őszintébb és igazabb sok minden. Ez a kor követeli, hogy a vallásban és a vallásos életformákban is a lényegre menjünk egészen.

*

A munka nem cél, de fontos eszköz a tökéletesedésben, mert a kötelességteljesítés pontossága feltétele annak. Nálunk a munka « becsület dolga ». Mennél becsületesebb valaki, annál hűségesebb kötelességei teljesítésében. A kegyelem a becsületes jellemre épít, e nélkül álmodni sem lehet szerzetesi kiteljesedésről. Sajnos a magyar ember szangvinikus jellemében nincs sokszor alap a pontos és kitartó kötelességteljesítésre. Igen nagy baj lenne, ha valakinél a kegyelem támogatása sem tudná kihozni azt.

Ha valakiben hiányzott volna, a mai kor követelményei meghozzák a munka megbecsülését.

Valóban sokkal méltóbb a megbecsülésre, mint mondjuk a gazdagság, valakinek úr volta. Jobb alap, mert maga Isten tette a földi élet bázisává. Igaz,

büntetés a munka az emberiség számára, de Isten büntetése egyben, ha jó lélekkel viseljük, szeretet is, és a munka így tényezője lesz megszentelődésünknek.

*

A munka igen nagy megbecsülését ettől a kortól valóban meg kell tanulnunk, értem a testi munkát főképp, de nem szabad feledni, hogy még inkább meg kell adnunk a jó Istennek azt, ami az Övé.

Ha mostani szemmel léphetnék be a Kármelbe, semmi más irányelvet a munkához nem vennék, mint azt, hogy a többinek szolgálója leszek, de a szó igazi és valódi értelmében. Olyan szolgáló, aki úgy nyúl a legfárasztóbb és legpiszkosabb munkához, mint természetes osztályrészéhez, — de persze szeretetből. Ebben kitartani mindhalálig: az igazi szerzeteshivatásnak biztos diadala. Ez Istennek kedvence és a háznak kincse lenne biztosan.

*

Úgy vélem, én is kommunista vagyok, és pedig a javából. Keresztény kommunista, aki a szívében élő Isten parancsára boldogan tesz másokkal jót. Ezeknek megvan a pihenni nem tudó hajtóerejük mindannak a sokkal többnek irányában, mint ami az ő célkitűzésük.

Közösségi gondolat! Úgy mondják, ez a kornak a jelszava! Pedig mi volt ez az őskereszténynél! Közösen imádkoztak, és egyek voltak a kenyérszegésben!

*

Úgy szégyelltem magam belsőleg. És úgy könyörög a lelkem a Szűzanyának. Ne hagyjon el bennünket, most ne, épp most ne, mikor oly nagyon súlyo-

sak a lelkek s az Egyház, a haza napjai. — Igazán nem lehet más imám, mint ez a könyörgés, és ez: Irgalmazz a Te nagy irgalmad szerint, Istenem. A Te nagy irgalmad szerint. Nincs semmi alapunk másképp rimánkodni, könyörögni, Csak így. Isten ingyen irgalma, Istennek önmagában való jósága lehet csak az oka az irgalmának és a jóságának. A mi részünk csak az, hogy ezt könyörögve kérjük. És még ezt is csak az Ő segítő kegyelméből...

Arra gondolok, mennyi áldás fakadhat egy istenszerető lélek nyomán és mennyi átok egy Istentől elfordult élet nyomán. Ha igazán hasznára akarok lenni a mi kis világunknak és a nagy világnak, valóban egész szívemből, lelkemből kell Istent szeretnem.

Talán most van a tizenkettedik óra! Jaj sietnem kell azzal a szeretettel, mert még utóbb meg is halok, mielőtt elérem. Jézusom, Benned bízók erőssége, irgalmazz!

Szegénység

A világ nagy bajának egyetlen orvossága és orvoslója a szent szegénység. Szegény papság, szegény szerzetesség, sőt kellene lennie szegénységet felkaroló világi apostoloknak is.

Szegények mindig lesznek veletek. Hát már ezen úgy sem változtathatunk. De: Keressétek először az Isten országát, a többi mind hozzáadatik nektek. Igaz ez? Úgy tapasztalom, igaz... Hogy Isten nem adja meg az emberiségnek egészen a megélhetést, gondolom, büntetésből van, mert nem keressük először Isten országát. És milyen a Gondviselésbe vetett hitünk? Azt hiszem, a kételkedés ebben egyértelmű a bűnnel a szent szegénységet illetőleg. Az igazi ke-

reszténynek igazán kell bíznia Isten atyai jóságában, mert különben nem jár az evangélium útján. Nagy hiba a szegénységet illetőleg, ha nem bízunk egészen a Gondviselésben. Ha pedig bízunk, Isten, az Atya, biztosan nem hagy el. Csak mi nem merjük ezt kipróbálni. Nem úgy, mint az első, mély és igaz hitű keresztények. Nem hiszem, hogy azoknak akkora gondjuk volt a megélhetésre.

*

Annak a nagy nyomorúságnak az oka, amelyben ma vagyunk, a szemek kívánsága. A világ végzetes nagy betegségére orvosság csak egy van: az evangéliumi szegénység. — Úgy vélem, erre a világiaknak is nagyobb súlyt kell helyezni, azaz erre kellene legnagyobb súlyt helyeznie mindenkinek, aki kereszténynek vallja magát. Ha valaki Krisztus híve, kövesse Őt, akinek a földre szállva a legnagyobb mondanivalója a szegénység szeretete volt. Betlehem észállító szegénységétől a felfeszíttetés mezítelenségéig szakadatlan láncolata a legnagyobb szegénység jelenségeinek.

De a világiak, még az egyházi személyek is, a szent szegénység gyakorlását átruházták szinte teljesen a szerzetesekre. Mily végzetes tévedés! És mily mérhetetlenül tragikus, hogy mi, szerzetesek, nem voltunk, mint kellett volna szükségképpen lennünk, az evangéliumi szegénység élcsapata!

*

Az Egyház a Krisztussal való kapcsolatában, tanításában, kegyelemeszközeiben, az a szépséges, örökifjú, folt és ráncnélküli istenjegyes, akit az Ő vére árán szerzett, és örök isteni, szent szerelemmel szeret. De ez az Egyház emberi megjelenésében, úgy, amint látjuk, igen hasonlít a rablók kezébe jutott

evangéliumi emberhez, aki az ördög rabló kezébe került, és ezer fekélyes, gennyes sebből vérzik. Ezek a sebek főképp az egyháziak gazdagság- és tiszteletvágyai által ejtett, könnyen végzetes, szinte érthetetlen, rendkívül visszataszító sebek. És kiáltó sebek. Az irgalmas szamaritánus után epedő sebek.

De nem lehet itt irgalmas szamaritánus más, csak a szegény Krisztus szegény apostolai. A szegény papok és szegény szerzetesek.

Főképp a szegény szerzetesek. Nekik kell a vallás élcsapatának lenniük. Mindenben a legnehezebbre kell vállalkozniuk, minden életveszélyes helyzetben ottlenniök, az éjjelt nappalá tévő, önzetlen, önfeledt, önfeledtető munkában. Mint az igazi élmunkáshoz illik.

*

Aki Krisztussal és Krisztusért igazán szegény, annak le kell mondania a tiszteletről s az élvezetekről is. Annak szükségképpen erényesnek kell lennie. Ezért a betetőzése a fogadalmaknak a szegénység fogadalma. Ez a Kármel útja is, a semmi, a kiüresedés, a teljes szegénység útja.

A lelki szegénység útja a Kármelhegy útja, amiről Keresztes Szent János atyánk is énekel. Ez a fogadalom magába zárja a másik kettőt is, mert hiszen az engedelmesség fogadalma énünkből forgat ki, a tisztaság fogadalma pedig az örömök és élvezetek vonalán szegényít el.

Ez a legnagyobb terjedelmű fogadalom. Mindent magába zár, a három szentjánosi bűnforrás minden ellenszerét.

Szociális szeretet

Mérhetetlenül érdekel a szociális helyzet és a keresztény evangéliumi szocializmus. Jézus legszentebb gondjának sorsa a földön.

A világ sorsából igazán ez érdekel. Mint az egészen égő homok, a Szahara földje, fölszippantja a hűs vizcseppet, úgy issza lelkem ezeket. Mindig is érdekeltek a szociális kérdések. Az emberben csak megmaradnak a természetes irányulások és főképp valami nagy szomjúság a tudás, az ismeret felé. De a szociológia felemelve krisztusi síkra, — hát ez mérhetetlenül szép és fontos dolog. Mily nagy bánatom, hogy ennek a döntő ügynek elmélete nem íródik meg egy mérhetetlen jelentőségű könyvben. Pedig mégis csak úgy van, ahogy már írtam is: életemet sokszorosan odaadnám érte, hogy meglegyen.

Megnyílt a szemem egy új látásra: az egyház szociális sebeire; az akaratom új ösztönzésre: a szociális teendőkre, és a szívem egy új szenvedésre: a tehetetlenség kínjára.

*

Sokat járok most (lélekben) a pesti perifériák nyomortanyáin, ahol valamikor, hála érte a jó Istennek, oly sokat megfordultam. Mikor először mentem a gyerekek közé, nem mertem lehúzni a kesztyűmet... Aztán jöttek a gyereknyaraltatások, amikor ugyancsak gyerekek vettek körül, mosdattam, tisztogattam őket, velük feküdtem a földön szalmazsákon, játéknál befogták a szememet hátulról és megcsókolták arcomat...

Most újra járok közöttük (lélekben) és fáj ez a sok szépség, ami itt körülvesz, ez a nagy, árnyéktalan fény, ez a sok tiszta öröm és átható boldogság.

Olyan nagy vágyam van egy nyomorgó Kármelben élni, ahol minden olyan szegény, mint a legszegényebbek nyomora, és nélkülözés van és minden kínzó hiány, ami mellett ne legyen szégyenkezni valója a rendezettség biztonságának...

*

Leginkább most a szociális dolgok foglalkoztatnak. Egészen mély ösztönzéseim vannak a szegénység gyakorlására. Valamit tenni szeretnék, s ahelyett minden nyomor gyötrelmét élem. Iszonyúan tudok szenvedni az emberiség nagy lelki és testi nyomora láttán. Pedig nem is annyira látom ezeket, mint csak érzem. Valami nagy súly nehezedik rám akkor is, ha rá sem gondolok semmire, és ha ez tudatossá lesz bennem, akkor érzem azt, hogy a való életben vagyok. Az életből könnyű álom az, amit valóban én élek, de az igazi valóság az, amit nem én élek, hanem a legszegényebbek és legküzdőbbek élnek odakinn.

*

Most egészen látom a Szentlélek és a Szűzanya szerepét a lelkiéletemben. Mi a lelki élet? Jézus élete bennem. (Az áldozatokban megsemmisült én helyét Jézus foglalja el.) Miképp született meg egykor Jézus? A Szűzanya foganta a Szentlélek által. — Ennek kell végbemennie bennem is, hogy Jézus megszülessék számomra. Máriaként kell fogadnom a Szentlélek megszentelő munkáját (sugallatok, indítások!) lelkemben. Lelkem megszentelői tehát a Szűzanya és a Szentlélek, ők bennem énem megsemmisítői és Jézus, az Ige megtestesítői és felnövelői bennem. A Szentlélek indít az áldozatra, a Szűzanya a kegyelmek közvetítése által képesít arra. A Szűzanya az egyetlen Anya, lelkemnek is anyja. Aki szereti,

gondozza bennem Jézusát a Szentlélekben. Nagyon foglalkoztat most is az Egyházban élő szociális szeretet gondolata. Annyit tehetek itt, amennyire azonosulok Jézussal, amennyiben Jézussá leszek, Aki minden szociális szeretet örök Eszményképe. — Ó mennyi feszültséget ad ez lelkemnek és energiát az áldozatokhoz!

Nevelő szeretet

« Amelyiktek a többinél nagyobb akar lenni, az legyen a ti szolgátok, s amelyiktek első akar lenni, az legyen a ti cselédetek ».

Az elöljárói életnek Jézus ebben a pár szóban megadta az alaptörvényét, legfőbb tartalmát és szabályozóját. Ha a kereszténység századaiban minden elöljáró ehhez az egy elvhez szabta volna életét, ó mennyi visszaélésnek elejét lehetett volna venni. Ennek igazi életformáló elvnek kellett volna lennie.

Cselédnek, szolgának lenni nehéz sors, ugyan kapkodott volna-e valaki az elöljárói hivatal után, ha szószerint veszi Krisztus előírását? Lett volna-e kemény, kíméletlen, követelőző vagy fennhéjázó elöljáró, ha magát szolgának vagy cselédnek tekinti? Alakulhatott volna-e vágyódás és kapkodás a címek és méltóságok után, ha az illető tudja, hogy az előkelőbb hely fokozottabb szolgálatot jelent?

Ez az egyetlen lehetséges magatartása az elöljárónak és elhanyagolása mennyi bajnak és botránynak forrása az idők folyamán!

Az elöljáróknak és mindazoknak, akik valamilyen hivatalt töltenek be, helyük fontossága arányában kell növekedniök a szolgálat szellemében, mert különben nem jó elöljárók, nem Isten Szíve szerintiek. — Létjogosultságukat ez (a szolgálat) adja meg.

Először szelíd akarok lenni és aztán szigorú. Végtelenül elnéző és aztán következetes. Nem emberekhez lenni fegyelemkívánóbb, hanem önmagamhoz és az elvekhez. Annyi szeretettel, amennyire csak képes vagyok, és mégis az engedékenység legkisebb foka nélkül, ahol Isten akaratáról, tetszéséről vagy nagyobb tetszéséről van szó.

*

Sokszor az embereknek tett szavunkat jobban megtartjuk, mint amit Istennek igérünk. Van még sok becsületes, hűséges házastárs, jó katona, hivatásos orvos, és míly kevés a keresztségi ártatlanságot megőrzött ember és gyermekeinél azzal törődő szülő, azt számbavevő nevelő. Még soha életemben nem hallottam buzdító szavakat prédikációkban, szülők vagy nevelők előtt a keresztségi ártatlanság megőrzésére. Pedig lehetne-e nagyobb ambiciója ennél annak, akire gyermeklelkek vannak bízva?!

*

Az az érzésem, hogy a lelkemet tettem ki nővérem megnyugtatására. Ennél többet mondani már nem tudok. Csak tenni: Imádkozni! Igen! A legnagyobb tett a nevelésben is az ima.

Istenszeretet — testvérszeretet

A testvérszeretetre a legigazibb formájában csak az istenszeretet képesít, az igazi testvérszeretet még az istenszeretet fölé épül. « Arról ismernek meg, hogy tanítványaim vagytok... »

Úgy gondolom, hogy aki imahivatást kapott, annál a szeretet tárgya elsősorban Isten, aki apostoli hivatást nyert, annál az ember, de a valóság mégis csak

az, hogy a kettő egyike sem állhat meg a másik nélkül. Legföljebb a fő megjelenési formáról beszélhetünk. Azt biztosan látom, hogy az istenszeretet próbája és mértéke a testvérszeretet.

*

Jézusom, van nekem egy szent vágyam. Messze vagyok tőle, mint a föld a csillagoktól, de célnak igen-igen magas kell nekem, hogy lelkesülni tudjak. Vajon nem tetszenék-e Neked, ha a Te Erzsébeted az édesanya áldozatos, tiszta szeretetének drága, áldott melegét hordozná körül ebben a Te házadban a nővéreinek szeretetre tágult, vágyódó gyermeklelkébe? De addig is, míg ez meglehet, tedd, hogy az általánosan kötelező emberi jóságnak ne csak elhullatott rózsáira, hanem mindig jóízű, kövér kenyerére találjanak nálam a szeretetnek éhes madárkái.

Istenem, ismertesd meg velem fogyatkozásaimat, hogy mástól se kívánjam, hogy színaranyból legyen. Másfelől ne engedd, hogy valakiről rossz szándékot tegyek fel, márpedig anélkül senkit sem szabad megítélni. Szent Tamás azt mondja, minél tökéletesebb valaki, annál kevésbé botránkozik.

Jól tudod, Istenem, kivétel nélkül minden egyes nővérem lelkét sok-sok szenvedés, életáldozat és sokféle erény szentelte meg, a megszentelő malaszt és sok lelki szépség teszi ragyogóvá, és Előtted, Mindentlátó, kedvessé. Én is szeretni akarom őt, mert a mi kettőnk ízlésének nem szabad elütőnek lennie.

A testvéri szent szeretetet sértő minden legkisebb gondolatot, érzést, mint a lelkem tiszta ruhájára hulló égető tűzszikrát szent borzadállyal és félelemmel azonnal sietve lerázok. — Jézusom, mit használna nekem kegyelmed, ha a testvéri szeretetet megtagadod tőlem?!

*

Jó szempont: úgy érintkezni mindenkivel, mintha ez lenne az utolsó találkozásunk. Mennyire vigyáznék akkor, hogy jó lelki benyomásokat hagyjak, amelyben Isten nem találna kivetnivalót. Lenne megszóló szavam? Bizonyára az lelki beszélgetés lenne. Hogy meghányjuk-vetjük, hogy eszünkben tartjuk mások utolsó szavait. Bárcsak épületes lenne mindenkihez a szavam és magatartásom.

*

A szent tisztaság fogadalma alapján lemondunk a családi élet megengedett örömeiről. De ez csak az alap. Erre csodálatosan tiszta istenszeretet épülhet fel, ha valaki elég elszánt és nagylelkű lemondani Istenért lassanként minden örömről, ami bármiképp osztályrészül juthat s kész felvállalni minden boldogtalanságot. Mi össze-vissza fogalmazzuk boldogságunkat. Isten kifoszthat valamennyiből, ha az egyetlen, igazi boldogságot adja: Önmagát, ha már a lélek megtisztult ehhez. Ha előzőleg kész lemondani még azokról az örömökről is, amelyeket mondjuk még a szerzetesélet gyakorlata is megenged: a társak, az elöljáró szeretetéről, a közös élet nem kis örömeiről, még az imában való vigasztalásról is, és kész a teljes lelkiszárazságot is elviselni. Így lassanként megtisztulnak érzelmei és képes lesz Isten szeretetére és élvezésére. Nagy dolog az érzelmi élet megtisztulása. Ha nem engedjük, hogy elakadjunk a részleteknél, a teremtményeknél, ha nem engedünk érzelmi világunknak mintegy kiáradási útvonalakat, akkor lelki képességeink e hatalmas tényezője a benne rejlő óriási energiánál fogva egyenesen tör végcélja: Isten felé.

Sokszor gondolom, milyen jó, milyen elnéző, szeretettel és jósággal teljes tudnék lenni testvéreim-

hez, ha üvegből lenne a lelkük és én belenézve megláthatnám szenvedéseiket, áldozataikat, jóságukat és mindazt az Isten teremtette lelki szépséget, melybe örök Jegyese annyira szerelmes volt, hogy érdemesnek tartotta érte a földre szállni a szeretet jászoly és kereszt trónusára, és elszenvedni érte a megváltás minden borzalmát. Nos, és a hitem ereje nem pótolhatná és nem kellene-e pótolnia ezt a látást? Legyen hited és tiéd a szeretet!

Az gondolom, az isteni szeretet vértanúi legkönnyebben a testvéri szeretet vértanúságán át lehetünk.

*

Milyen nagy gondolat, hogy a lelkem szentély, amelyben a Szeretet ül a trónon. Ámde nem szabad felednem, hogy a testvérem is szentségtartó, úgy kell tehát bánnom vele! Mennyire kell őt tisztelnem!

*

Néha valamit újnak találok a lelkiéletben. Sok szép és igaz elmélet megragad, foglalkoztat, — amikor azután a jó Isten szent kegyelméből sikerül a gyökeréig leásnom és csupaszon látom a vázat, a régi igazság áll előttem: az Isten — és testvérszeretet a minden.

Jézus jóságát hordozni szét a világban!

Ó Mesterem, kérlek, hogy mennél gyakrabban hozd eszembe a jóság szempontjait. — Ó könyörülj rajtam! Az egész életemet nem becsülöm semmire, ha nem látom rajta a szeretet fémjelzését.

*

Kis Jézus, csináld belőlem a testvérszeretet keljfeljancsiját. — Tegnap megint elvágódtam, — s ma, a Te kegyelmeddel, újra Beléd kapaszkodva állok...

Most tudom, hogy mindent egyedül Tőled kell várnom...

*

Van a keresztúti ájtatosságomnak egy egészen sajátos módja: azt nézem a testvérszeretet szempontjából, mire tanít az egyes stáció. Pl. ne legyek bíró, ne legyek vádló, ha a szeretet érdekeiről van szó, stb. És ez oly szép, oly jó, oly tanulságos! Így a keresztút is annyira segít engem nagy életcélomban! Hogy megkönnyíti a testvérszeretet kálváriás útját!

A testvérszeretetnek két sarkpontját ismerem: kiküszöbölni magamból, ami másnak terhére lehet, és szeretettel elviselni, ami mástól terhemre van.

Amennyi jóság van bennem, annyi van bennem Jézusomból!

*

Többször eszemben van Jézusnak a halállal tusakodó szent Szíve. Úgy együtt tudok érezni Vele! Úgy megértem ennek a szörnyűséges, halálverejtékes, a Getszemáni éjszakáig juttató és vérigostorozó szónak egész súlyát: HIÁBA. Hányszor éltem át ennek a szónak észállító fájdalmát! Hiába, hiába! És ennek ellenére is akarni. Mint ahogy Jézus is akart... Akarni valamit, ami fontosabb, szentebb, nagyobb, mint az élet: a lelkek örökkévalóságát. Amiért Jézus borzalmas haláltusában odaadta drága, virágzó, fiatal istenemberi életét...

Jézusnak lelket szomjazó, gyötrődő, halállal tusakodó Szíve, mit tegyek, mit tehetek enyhítésedre?

*

Hogyne adná meg Jézus azt a szeretetet, amit kérek, mikor azért jött a földre, és azért halt meg, hogy ezt a szeretetet nekem adhassa. Jézusra, fő-

képp szent keresztjére emelem tekintetemet, mert tudom, hogy onnan jön segítség nekem. A múltkor azért nem mentem semmire, mert nem is könyörögtem azért a kegyelemért. De az biztos, hogy Jézusba kell vetnem minden reményemet. Szentanyánk mondja: Minden igyekezetünk keveset segít, hacsak az önbizalom teljes kizárásával nem Istenben bizakodunk.

Mária

Mily elgondolkoztató: Jézus 33 évet élt a földön, és ebből harmincat az édes Szűzanyának közvetlenül alárendelve. Nem hangsúlyozta-e ezzel ki, hogy a földi élet folyamán fő dolgunknak tekintsük: « Máriától függésben élni, — Jézusért, az Ő szent példájára, aki az örök Példakép! »

*

A sugallat Isten követe, az Úr angyala. A jóra int, a rossztól óv. Isten akaratát, tetszését, nagyobb vagy legnagyobb tetszését tárja elém. És én elfogadom vagy nem fogadom el. Ám a Szűzanya mondja bennem: Íme, az Úr szolgálóleánya... És akkor testet ölt bennem az Ige. Megszületett, él bennem Jézus, a Cél!

Azt jelenti a Szűzanya készségébe öltözni, hogy engedjük Őt pillanatról-pillanatra kimondani bennünk az ecce-t. Soha ellen nem állni a jó sugallatnak, le nem gyilkolni azokat, mert nyomában kegyelem jár, épp a nagylelkűség arányában.

*

Lásd, legédesebb Anya, minden kegyelem Közvetítője, mi függ azon, részesíted-e gyermeked tökéletes

hűségedben? Ez az alapja az én halálának, ez az alapja a Jézussal való egyesülésnek s a Szentlélekben való életnek. A legfelső fokon a Szentháromság bensőségébe való kapcsolódásnak.

Lelkiéletem további története nem lesz más, mint a Te hűséged sorsa a lelkemben. E hűségtől függ, hogy megszülheted-e bennem a Szentlélekkel egyetemben a kicsi Jézuskádat.

Ó éld bennem, hűséges Anyám, hűségedet!

*

Szűzanyám, ó mondd, mit is tehetnék Érted? — Te vagy minden anyák édesanyja, az Édesanya, a szolgáló szeretet örök eszménye. Minden anyai szeretet az, nincs a szeretetnek igazabb szolgálója az anyaszívnél. De mind csak picike töredéke annak az igazi anyai szeretetnek, amely a Te Szíved.

Én, én... Teérted, Szűzanyám, ilyen szolgáló anyja kívánok lenni a Te Kármelednek, édesanyja, igazi anyja...

*

Szűzanyám, egyszer meg kell látnia az égnek és földnek, eleveneknek és holtaknak, időben és örökkévalóságban mindenkinek és mindennek, aki és ami a Teremtő kezéből kikerült, — hogy sohasem lehetett hallani, hogy valakit elhagytál volna, aki Hozzád folyamodott... Meg kell tudnia mindenkinek és mindennek, hogy úgy van és nem is lehet másképp, hogy Te valóra váltod minden Beléd helyezett bizalmamat... Meg kell látnia égnek és földnek és mindenkinek, ami benne és rajta él és van, hogy én egész szívemből és egész lelkemből és egész erőmből szeretem Jézust, a Te Fiadat, éspedig nem akármilyen szeretettel, hanem olyannal, amit Tőled tanultam. Máriás, Szűzanyás, tehát a legigazibb sze-

retettel, a legtisztább és legerősebb égi szerelemmel...

*

Jöjj, Uram Jézus, és cselekedjél!

És a Szűzanya?

Nincs lomhaság, lustaság, késedelem ott, akinek a lelkébe hulló Isten szavát, akaratát, tetszését a Szűzanya kitárt kehely-lelke fogja fel. Ott csak Igen, Fiat, Azonnal lesz a felelet.

Jöjj, Anyám, a Te hajlékonyságoddal!

*

Ha Szeplőtelenségedet csodálom, Anyám, szentségedet szeretem. Mert mi a szentség? Azt hiszem, a jóság megdicsőülése. Aki szent, az mind zseniális volt a jóságban. A szentség, úgy érzem, a kanonizált jóság!

*

Mennyország ajtaja. Hogyan? Hát nem Jézus a mennyország ajtaja? Nem Ő mondta: én vagyok az ajtó?

Igen, de Jézust meg a szent Szűz adta a világnak. Ő volt a hajnali csillaga annak a hajnalnak, amelyben az isteni Nap előbontakozott és joggal mondjuk a Szűzanyát a mennyország kapujának.

Ha egy napon a mennyországban meghirdetnék, jelentkezzék az, aki a Szűzanyának köszöni égbejutását, azt hiszem, nagy népfölkelés támadna az egek országában. Sokan lennének biztosan, akikről a földön senki sem hinné, hogy a boldogok boldog sorába jutottak.

Eszembe jut egy kedves legenda: Szent Péter méltatlankodva áll az egek kapujában: ugyan hogy jut be ide ez a sok különös alak? Némelyiknek egészen

csavargó formája van! Mennyire vigyázok, kiket engedek be, s íme, egész gyülevész had van itt! Egyszerre megszólal a Szűzanya drága hangja: — Miért haragszol fiam, Péter? Igaz, hogy nálad vannak a mennyország kulcsai, de lásd, nekem van egy kis mellékajtóm, ahol csendben és boldogan beengedem enyéimet.

*

Anyám, szeretni akarlak, mint Jézus szeretett. Az Ő Szent Szívével akarlak szeretni. Tudom, Ő e vágyamat szívesen veszi és teljesíti. Ő szeret Téged bennem. Anyám, szeretni akarlak, áldozatos szent szeretettel, mint Jézus. És engedelmeskedni Neked, mint Jézus. Jézus egészen belekapcsolt misztériumaiba, főképp szenvedése titkába. Mielőtt kilehelte volna Lelkét, Te ott álltál a kereszt tövében, és újólag felajánlottad Őt az Atyának. Méhednek áldott Gyümölcsét, váltságul a világért, — mint Társmegváltó. És akkor haldokolva adott Téged anyánkul, a legutolsó percben még megosztva velünk a földön Legdrágábbját. Ó tudta Ő, milyen áldott jó dolog a Te gyermekednek lenni!

*

Tudom, hogy sorozatos megajánlásaim ellenére is miért marad változatlanul boldog életem alapjellege, miért nem borít el tartósan a szenvedés hulláma: az életem máriás élet, és az jellegzetesen boldog élet. Meg kell élnem és mindenkinek látnia kell, hogy hallatlan boldogság és páratlan szerencse: Mária gyermekének lenni.

A máriás léleknek is minden szenvedést végig kell élnie, és minden küzdelmet meg kell harcolnia, de azzal a tudattal, hogy van édesanyja, és azt a segítsé-

get éli, amit csak az édesanya jelenthet. Nem árva és nincs egyedül soha.

Ó Mária, lelkiéletem jóságos Anyja, köszöntelek! Köszöntelek és szeretlek! Mindent Tőled várok. Tudod, mit értek « mindenen »? Jézust. Szűzanyám, éhezi és szomjazza a lelkem és hitem, hogy tanuljak Jézustól és Tőled és szent Józseftől, názáreti életetek rejtekéből.

Szenvedés

Vigasztalások idején nem nagy erény elhagyni az érzéki élvezeteket. Ez nem türelemből és abból az erőből származik, amelyet az Isten iránt való igaz szeretet ad. Azért az Úr, hogy az erényekben megszilárdítsa a lelket, visszavonul, megvonja tőle a vigasztalást s megszűnteti a saját akaratához való ragaszkodást. Így aztán lassan elveszti kedvét az áhitatgyakorlatoktól, kiszárad, hidegen, kínnal végez mindent, unalmat érez a szentáldozásban, imádságban, sötétséget és félelmet tapasztal.

Isten próbára tesz e vigasztalansággal, ezzel a minden belső és külső szenvedés között legkeservesebb szenvedéssel, mely valakit érhet. A vigasztalanságban ne hallgassunk az ördögre, mely azt súgja, hogy Isten elhagyott, és nem szabad abbahagyni az imádságot, mert ez az, amit az ördög akar. Te látni akarsz, Isten azonban nem akarja, hogy láss. De nem is szükséges ez, elég, hogy akaratunk csúcspontjával akarjuk, amit Isten akar. Vessük magunkat az isteni jóság karjába. Isten jobban szeret minket, mi mi magunk.

*

Mindent el kell fogadnia annak, aki Istennel egyesülni akar: bajt, betegséget, sértéseket, szegénységet stb. Szükséges, hogy Isten ezeket mind ránk bocsássa, mert ezek által pusztulnak el gonosz indulataink. Az Istennel való egyesüléshez voltaképp akkor jutottunk el, mikor már nem tartjuk ezeket keserűnek, hanem édeseknek Istenért.

*

Az a lélek, amely szereti Jézus Krisztust, szereti a szenvedést. Mindenkit ér szenvedés, az biztos. De egyik embert ugyanaz a szenvedés az égbe viszi, a másikat a pokolba, a türelem, az alázat s a megadás mértéke szerint. Akik bemennek a paradicsomba, azok életének hasonlónak kell lennie Jézuséhoz, aki szintén keresztje által ment be országába. Isten mindenkivel, aki kedves neki, úgy bánik, mint szent Fiával bánt. S a szentek csak azért kívánnánk a földre visszatérni, hogy szenvedhessenek Istenért.

*

Olyan nagy bennem a vértanúság vágya! Mint gyermekkoromban! Mennyire sajnáltam, hogy a lehetősége már nincs meg. Irígykedve gondoltam azokra, akik vérükkel bizonyíthatták be Isten iránti szeretetüket. De Jézusom, ha már szívem vérével nem írhatok neked szerelmes levelet, engedd, adj erőt, hogy apró áldozataim vércseppjeit soha ne tagadjam meg Tőled! Pedig míly sokszor megtagadom! De most már segíts, kérlek, hogy ha mondok Neked valamit erről a vértanúvágyról, ne legyen az gyanús Neked! Segíts, hogy ne legyek a távol vágyaiban megcsalódó lélek, hanem egész lelkemmel felkaroljam a jelen pillanat bármilyen kicsi vagy nagy áldozatát!

*

Milyen nehezen is érti meg az ember a jóságos Isten gondolatait! Nem kell-e a keresztútját mindenkinek egyedül megjárnia? Nem lényeges-e az elhagyatottság itt? Jézus is magányos volt azon az úton. A Szűzanya, Simon és Veronika és az asszonyok csak epizód voltak, stációk. Jézus követésében is így kell ennek lennie...

*

Ó jó Jézus, adj örök terveidhez egy kis értelmességet. Engedj nagy szeretettel egyesülni Veled azokban az órákban különösen, ha testem gyötrődik, a lelkem megtörik, eszem sötétben botorkál, és érzem, hogy nagyon égeti a lelkemet a Szentlélek tisztító tüze. Ha jönnek az elkerülhetetlen próbák és az élet gyötrelmei. Hisz Te kiérdemelted számunkra az erő, a lemondás, odaadás kimondhatatlan kegyelmeit, hogy én is kimondhassam: Ne az én akaratom legyen...

*

Ó Jézus, egy pillanatra sem akarom feledni, hogy a szenvedő Jézusnak vagyok a jegyese. Ez mindent magába zár. Ha Hozzá akarok hasonló lenni, akkor szenvednem kell. Bármit. Azt is, hogy ilyen szegény vagyok. És még sokkal többet. Ó Jézus, a jegyes oda szokta adni a képét jegyesének. Nekem nem kell más kép, csak a Te szenvedő Arcod szüntelen emlékezete. — Ezen a héten, ó, ha a Szűzanyával Veronikád lehetnék!

*

Nem a szenvedésből akarok menekülni, mikor örvendező lélek akarok lenni. A szomorúságból akarok kiemelkedni, nem a szenvedésből. A szenvedés szomorúsága elveszít. De a szenvedés olaja az öröm

mécsesét is táplálja bennünk. A szenvedés a legjobban a sajátunk, azt adhatjuk leginkább Istennek, s így szeretetünk bizonysága is lehet.

*

Nagyobb szenvedés minden szenvedésnél: tudni, hogy nagyon szenved, akit szeretünk. A Te sorsod, ez a legnehezebb rész volt, Anyánk, és ha valamit ebből a jó Isten tetszésére elviselünk, az már csak a Te nyomaidban történik.

Bennem a kegyelem ösztönzése az, hogy megosszam Jézus életének, sorsának keresztjét. Nem szabad egyedül, elhagyottan szenvednie Annak, aki Mindenünk!

*

Köszönöm, hogy szenvedhettem, sokat és igazán. Köszönöm a legfájóbbat is s a lelkem sötét éjjelét. Hogy úgy elrejtőztél, hogy olyan messze érezlek szívemtől. Köszönöm, hogy a világ és a világból semmi sem kell nekem. Hogy mégis Te vagy a Minden s az Egyetlen, Neked születtem, Tied vagyok, bármit rendel felőlem szent akaratod.

Te Deum laudamus!

*

Ó jó Jézusom, nagy bizalommal gondolok életem további folyására. Nem félek semmitől. Még valamiképp a szenvedésektől sem, mert Te velem leszel. Nem gondolok arra, hogy valami érzéketlenség fog védeni, nem gondolok aféle fakírszenvedésre. Ahhoz túl érzékeny és lágy az én lelkem. Nem abban bízom, hogy nem fogom érezni a szenvedést, majd ha az Atya « tisztogatja az Ő szőlővesszejét ». Ismerem súlyos kezét, tisztító viharainak gyötrelmes mélységeit, amelyeket a szentek még inkább ismernek.

« Összetöri csontjainkat, hogy egyedül uralkodjék bennünk », — mondja egy nagy egyházi író. De szívesen adom oda lelkemet, hogy Isten Ujja belevésse szentséges képedet, szerelmes szent Urunk. Mit jelent bármi, ha ez az eredmény koronázza a szenvedést!? A kereszt keserűsége is árasztani fogja rám a kegyelem balzsamát.

Elég neked az én kegyelmem. — Az erő az erőtlenségben fejlik ki. Kit illet a dicséret? Egyedül Téged, Jézus Krisztus!

Áldozat

Áldozat! Áldozat! Mennyire foglalkoztat ez most! És mennyire ebben látom az egész életem értelmét. Mily hálás vagyok, hogy életem egészen az áldozat jegyében folyik. Ezt az áldozatot a magam erejéből meg nem hozom, ez egészen világos előttem. De hogy Jézus segíteni fog a Szűzanya által, ezt nagyon remélem.

Áldozat az Áldozattal. Ez az igazi életprogram. Mikor úgy nagyon emberfölöttinek látom, amit Jézus szeretetéért most felvállaltam, akkor sokszor felmerül bennem az áldozat öröme. Ez így egészen új. Mily nagy dolog, mily öröm és boldogság: adni valamit Istennek. Én szegény, nagyon is szegény ember. Néha szégyenkezem is, hogy még mindig van adnivalóm. De lám, Jézus teszi, ad, hogy legyen mit visszaadnom.

*

Igen átjárta lelkemet a mondhatatlan szeretet Isten iránt, mint valami epedő, emésztő tűz, aztán mérhetetlen nagy részvét a szenvedő embertestvérek iránt, és úgy éreztem, minden áldozatra kész lennék, a vértanúság minden gyötrelmére, hogy nagy kibé-

külésben Isten szerethesse a földet és a föld szeresse az Istent. Sokáig mondogattam magamban mélységes vággyal: Végy fel magadba egészen, áldozati megváltó Jézusunk, éld bennem megváltó életedet...

*

Az a fontos, hogy kész legyen lelkem minden áldozatra. Legyen, ahogy Isten akarja. Legnagyobb szerelmem az isteni akarat legyen, maga az Isten. A gyakorlatban mennyit jelent ez? A testvérszeretet áldozatává lenni a SZERETET EGYHÁZÁÉRT. A testvérszeretet minden áldozati alkalmát megragadni és egészen belevonni az istenszeretet körébe. Így Isten nagy szerelméért és szerelmében feláldozódni egészen a testvérekért. A szeretetnek annyi áldozatát kihasználni, amennyire csak képes a lelkem, egészen a kimerülésig, a feláldozásig. Felemésztődni a szeretet áldozataként. De amit ebben a régihez viszonyítva újnak s legnagyobbnak érzek: mindezt egységesen ajánlani a szociális egyház kialakulásáért.

*

Légüres tér a lelkiéletben nincs. Amennyi szeretetet adunk a földnek, annyit veszünk el Istentől.

Hogyan tisztul meg lelkem a földtől? Ha lemondást gyakorlok, önmegtagadást, és megválunk a teremtményektől. Tisztelet, torkosság, kevélység, érzékenység, rátartiság, becsvágy, gazdagság, hiúság, az egészséghez való túlzott ragaszkodás, ezek az a föld, amelyekkel a szívünk tele van, amelyek miatt nem fér bele a szent szeretet. Az ilyen lelkekhez nem is szól Jézus. Minek? Úgysem hallanák meg. A múlandó javakért elveszíteni az örök Krisztust! Jézus egész szívet ad, azt is akar! Nem tűr és nem is tűrhet vetélytársat, mert hiszen nincs semmi, ami Hozzá fogható lenne!

Hogy van az, hogy annyit vagyok boldog? Még az áldozat is boldogít, sőt az a főboldogságom. Oly egyszerű ez! Isten szent akarata, Isten szent tetszése: a lángoló szeretettengerben égő szavak jutnak eszembe az áldozat pillanatában, és ezek boldogságom forrásai. Nincs nagyobb, szebb és boldogítóbb tett, mint megfelelni Isten szent akaratának, bírni szent tetszését vagy éppen nagyobb tetszését. Ha valaki ezek iránt egyszer meglelkesedett, annak a további boldogsága nem probléma. Anyja ennek a lelkületnek az Ancilla Domini. A máriás lelkek szinte szükségszerűen boldog lelkek. A fájdalomban is boldogságosak.

*

Most mondok valamit, Uram! Kissé megremeg belé a lelkem és alázattal kérlek, csak akkor hallgass meg, ha megadod hozzá kegyelmedet! Jézusom, megaláztatásaidra és gyaláztatásaidra kérlek, add meg a kegyelmet, hogy megalázva éljek és haljak meg, hogy ezzel hasonlóbbá tegyem életemet a Tiédhez, én Szerelmem! A családtagok is osztozni kívánnak egymás sorsában, — én pedig már csak egyedül Hozzád tartozom, én Jézusom! Csak arra kérlek, adj erőt az élethez! Tudod, ó Jézusom, már hosszabb idő óta nézegetem azt a kegyelmet, amely a megvetésben rejlik. Kicsit meg is kívánta a lelkem, mint gyermek az édességet. De tudom, hogy az élethez a Te szent segítséged és szerelmed kell. Tudom, hogy Nálad nélkül erre nem vagyok képes! Tőled várom a kegyelmet, hogy megsegítesz!

*

Azt hiszem, az a sok küzdelem, amelybe került már nekem eddig Jézus szeretete, szakértővé tesz a boldogság kérdésében. Jól tudom, milyen a bol-

dogságom, és mibe kerül az. Így tesz boldoggá a boldogságom. Isten akarja így. Isten vezeti így.

Minden! Mindent! Mindig!

*

A hűvös, ködös novemberi reggel ellenére is ízzó tűzlángokban égtem. Az volt az érzésem, hogy az agyamban megpattan az öntudat, szívemben az élet. Eszembe jutott, hogy megjött az engedély is: bármire fölajánlhatom magamat.

Mintha a lelkem kiszakadt volna, repült föl, mindig följebb, magasra, a felhők fölé. Anyám, a Te Szíved kapuján át a boldog Szentháromság ölébe. Ott mondta, érezte el, amit akart. Ó, ha le tudnám írni!

Felvállaltam mindent, amit az embernek nehéz felvállalni: a szegénységet, tisztaságot, engedelmességet, otthontalanságot, alárendeltséget, rabszolgaságot, száműzetést, börtönt, hóhért és bitófát, éhséget, betegséget, gyászt, rákot, hirtelen halált, évtizedes betegségeket, vízbefúlást vagy tűzhalált, szégyent, gyalázatot, bénaságot vagy tébolydát... Jaj, dehogy tudnám mindezt elmondani.

Felvállaltam, hogy több legyen a szívekben s a földön, nálunk és máshol a szeretet. Fölvállaltam a zárdáért, a családjainkért, a családokért, a városért, egyházmegyénkért, szent Rendünkért... az államért, a magyar egyházért, a drága hazáért s a békéért, az édes Egyházanyáért, az egész világért, — de mindezt tudod, Te, Anyám, s a jó Isten tudja, elsősorban és főképp, hogy Isten örök elgondolása szerint pap legyen az, akit Isten papnak teremtett...

Úgy éreztem, az előbbi évek egész odaadottsága, minden vállalása és készsége együtt ízzott ebben a felajánlásban. Utána csak azt éreztem, hogy most

aztán valóban készen kell lennem mindenre, főképp a halálra. És minden sugallat találkozás a jó Istennel, az ő hívása, — előhirnök és begyakorlás az örök hívásra... Halálosan komoly dolog.

Halál

Kell, hogy halálunk tekintetében is egyesüljünk Isten akaratával. Az a lehető legjobb készület a halálra, ha alávetjük magunkat annak, amit Isten akar. Mondjuk sokszor: Üdvözíts, Uram, s aztán adj olyan halált, amilyen Neked tetszik. Épp így bele kell nyugodnunk a halál idejébe is.

*

Az én feladatom, hogy boldog legyek. Isten azért teremtett. A Kármel az örökkévalóság boldogságának előcsarnoka. Igazán előcsarnok, ez az élet arra hivatott, hogy beletáruljanak a mennyei hajlék soksok lakóhelyének kapui. Csak egy könnyű átlépés a halálban a küszöb fölött... Ó, mert igazán nehéz átlépése csak a kárhozatba indulónak van...

*

Sok ember van, aki nem gondol arra, hogy a halálát felajánlja legszentebb céljaira. Pedig azt gondolom, hogy emberileg ez a legnagyobb felajánlásunk. A legtöbb, ami telik tőlünk. Úgy szeretném a haldokló édesanyáknak megmondani, mikor szülő a gyermektől búcsúzik, hogy ajánlják fel halálukat a gyermekeikért. Fogadják el Isten rendelését, hogy meg kell halni, és az így teremtményi hódolattal megszentelt halált ajánlják fel legszentebb céljaikra. Ettől fogva, erősen hiszem, a jóságos Istennek külön gondja lesz azokra a gyermekekre, s bizony meglehet, hogy jobban a a javukra válik Isten ilyen gond-

viselése, mintha a gyermek szülei gondozásában marad. A földön a szülőt nem pótolja semmi, de a hit világában igen. Több az isteni, mint a szülői gondviselés!

*

Tavaly óta míly nagy kegyelem a halál gondolatával egészen tisztában lenni. De igazán meg tudnék-e állni Isten előtt? Mennyit tett már Isten a lelkemért. És a Szűzanya mennyit fáradott már, hogy tökéletes lehessek a pillanatban, amikor előtte meg kell jelennem. Drága anyám, nem szeretne szégyent hozni Rád a Te gyermeked. Most, most segíts nagyon, hogy elérjük, amit úgy szeretnénk, de amit Te még sokkal jobban szeretnél. Nagyon hűséges akarok lenni minden kívánságodhoz, óhajodhoz!

Kell, Uram, hogy szeresselek nagyon!

Mert lesz-e holnapom?

V.

MADELEINE DELBRÊL

A munkásnegyedek misztikusa

A párizsi földalatti 7-es számú járatának szerelvényei ötpercenként érkeznek a « Mairie d'Ivry » — Ivry községház — nevű végállomásra. Szétnyílnak az automata ajtók és az ezerfejű tömeg rohanva kapaszkodik felfelé a szemetes lépcsőkön. A kezekben ételhordó, a L'Humanité legfrissebb száma, vagy az olcsó könyvtár egy-egy kötete. Két perc sem telik el, az utcák felszívják a hazatérőket. Három perc múlva kezdődik minden előlről... Tömeg, rohanás, tiszta terep. Így tart ez éjfélig, — hogy kora reggel, valamivel öt után újra kezdődjék, csak ellentétes irányban. Ez a melós napok megszokott ritmusa.

Ivry a francia főváros egyik legszervezettebb munkásnegyede. Plakátok vagy hirtelen felmázolt hirdetések hívnak gyűlésre, szakszervezeti összejövetelre, tüntetésre, sztrájkra. És nem hiába. — Ivry marxista város! — mondják lenézéssel, némi félelemmel és nagyfokú értetlenséggel Párizs előkelő külvárosának lakói. — Igen, mondta már jónéhány évtizeddel ezelőtt egy fiatal francia lány: Ivry marxista város, tehát missziósterület. — 1933-ban történt...

A 29 éves Madeleine Delbrêl két társával együtt a szokásos úton érkezik Ivrybe: földalattin. Lakást bérelnek, elintézik a bejelentkezési ügyeket, és ezzel hivatalosan is a « marxista város » polgárai lesznek.

Mindegyiknek megvan a maga munkája. Madeleine szociális asszisztens, akár száz példányban is alkalmaznák! Nem kezdő ebben a munkában: járatos a hivatalok labirintusában, hallatlan szívóssággal képes talpalni egy-egy lehetetlennek látszó eset elintézéséért, tud szelíden rábeszélni, vagy vaslogikával érvelni, ha valami igaz ügyet kell védenie. Nem ismer lehetetlent.

Alig telik el néhány hónap, Madeleine-t szívébe fogadja a munkásnegyed. A legtöbben nem is tudják, miért vonzódnak hozzá, miért ajándékozzák meg feltétlen bizalommal, miért érzik jól magukat társaságában. Egészen olyan, mint a többiek, életében, megjelenésében nincs semmi rendkívüli. Hétköznapi ember, mint mi. Egy közülünk.

1. « *Isten halott, éljen a halál!* »

« A misztikus az az ember — írja Jean Aucagne az *Alef* című libanoni hetilap 1969. június 1-i számában —, aki a legintenzívebb teljességgel éli meg környezete és kora problémáit, és azokat az örökkévalóság távlatába állítja. Ezt fedezhetjük fel Madeleine Delbrêlnek, a háború utáni kor egyetlen misztikus írójának apostoli tevékenységében ». Próbáljunk ennek a sokatmondó állításnak mélyére nézni.

Madeleine 1904-ben születik Mussidanban, gascogne földön. Nagyapja kis gyertyaüzemet tart fenn. A kislányt nagyszülei szeretete veszi körül. Az apa vasútas, ide-oda helyezgetik, ezért a család is folyton költözik. Madeleine gyenge alkatú, így jobbára csak házitanítók oktatják. « Tanulmányaimat egy kissé anarchikus módon végeztem » — írja később. Vallási szempontból a család teljesen közömbös. A magánórákon kap némi vallásoktatást, tizen-

kétéves korában járul az első szentáldozáshoz. 1916-ban apját Párizsba helyezik, s itt Madeleine teljesen ellentétes befolyás alá kerül. A családot látogató barátok lelkes hazafiak, muzsikusok, irodalmárok, de lényegében agnosztikus világnézetűek. Madeleine hamarosan « likvidálja Istent » az életéből: « Hét és tizenkét éves koromban rendkívüli emberek ismertettek meg a hittel, de nem kevésbé kiváló emberek formáltak aztán az ellenkező irányban. Tizenöt éves koromban kimondottan ateista voltam, minden nap abszurdabbnak találtam a világot. » « Isten meghalt, éljen a halál! » — ezzel a címmel elmélkedik tizenhét éves korában:

Azt mondják: Isten halott. Mivel ez igaz, elég becsületesnek kell lenni ahhoz, hogy ne úgy éljünk, mintha létezne. Az Istenre vonatkozó kérdés el van intézve, most már csak a magunkét kell elrendezni. A nagy, vitathatatlan szerencsétlenség: a halál. A halállal szemközt kell realistává, pozitívvé és gyakorlativá válni. Igen, azt mondom, 'válni'. Mert el vagyok képedve attól, mennyire hiányzik sokakból a józan ész. Igaz, még csak 17 éves vagyok, még sok emberrel kell találkoznom. — Érdekelnek a forradalmárok, de a kérdést ők is rosszul fogták fel; jobban is berendezhették volna a világot! — A tudósok egy kicsit gyerekek: azt hiszik, hogy megölik a halált. Igen, megölnek bizonyos halálmódokat, a ragályt, a himlőt. De maga a halál igen jól érzi magát. — Határozottan rokonszenvezek a pacifistákkal, de valahogyan ők is rosszul kalkulálnak. Ha 1914-ben sikerült volna elnémítaniok a háborút, mindazok, akiket nem öltek volna meg a háborúban, 1998-ban végleg beköltözhettek volna a maguk saját kis temetőjébe. — Leginkább biztonságérzetükkel képesztenek el az emberek: hiányzik belőlük a szerénység. Rettentően biztosak tudnak lenni abban, hogy mások boldogságáért dolgoznak. Ez pedig enyhén szólva vitatható, hiszen minél jobb az élet, annál nehezebb a halál. Bizonyíték: az emberek elpusztítják magukat, amikor kiö-

lik belőlük az élet értelmét. — A szerelmesek sem tudnak logikusan gondolkodni. Ilyeneket mondanak: 'Szeretlek, örökre...' Nem akarják tudomásul venni azt, hogy már a szó kimondásakor hűtlenek, és hogy ez a hűtlenség napról napra fokozódik... nem is beszélve az öregségről, a természet haláláról. Ha beleszeretnék egy férfibe, nem maradnék mellette, hogy tanúja legyen: hogyan hullnak ki a fogaim, hogyan esik le az állam, hogyan teszik oda testemet, ahol a füge szárad... Ha szeretni fogok, az csak hirtelen lesz és csak úgy stikában... — És az anyák! Azt hiszik, megadták a boldogságot gyermeküknek, amikor testet adtak neki. Vannak már jócskán olyanok, akik nem akarnak testeknek életet adni, hogy aztán az ágyú elé kerüljenek... Menjetek, mondjátok meg az anyáknak, hogy halálraszánt testeknek adnak életet! — És azok az emberek, akik szórakoznak, hogy valahogyan agyonüssék az időt, várva arra, hogy az idő őket ölje meg... Túlságosan közel vagyunk az igazi szerencsétlenséghez; van-e az embernek bátorsága ahhoz, hogy igent vagy nemet mondjon magának? De egyáltalán: hogyan mondja ezt? Hiszen Isten még a szavakat is tönkretette! Mondhatjuk-e tapintatosan a haldoklónak: Jónapot, vagy Jóestét? Vagy hogy Viszontlátásra? Mintha az ember nem tudná: « Sehol, soha, semmiképp! »

Madeleine kora gyermeke. Sok fiatal társával együtt elveszettnek érzi magát az üres ég alatt. « Odaadtam volna az egész világmindenséget abban a pillanatban, amelyben megtudtam volna, mihez kezdjek vele ». De fiatalok, így sötét filozófiai nézeteik ellenére sem tudnak csukott szemmel elmenni az élet szépségei mellett. Madeleine a Sorbonne előadásait hallgatja, társaival gyakran kószál a Luxemburg parkban. Egy napfényes, virágillatos tavaszi napon legjobb barátnőjével megfogadják: mindig fiatalok maradnak!

A teljes agnoszticizmus éveit a keresés korszaka váltja fel. Madeleine találkozik ugyanis olyan keresz-

tényekkel, akiknek élete arra készteti, hogy ismét felvesse magának Isten létezésének kérdését. Tánc közben egyszer óvatosan megkérdezi, mi is az a tomizmus, — partnere szerint valami kínai bölcseleti irány... Egyszer ezt a mondatot hallja: Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri... Megtorpan. Hát van lelke, ami kárt szenvedhet? Ki állítja ezt...? Attól kezdve, hogy valaminek a lehetősége nincs teljesen kizárva, nem lehet úgy viselkedni, mintha nem léteznék. Elhatározza tehát, hogy szól ehhez a lehetséges Valakihez. Úgy kezd imádkozni, mint az alig néhány éve meggyilkolt Charles de Foucauld megtérése hajnalán: « Istenem, ha létezel, add, hogy higgyek benned! »

Madeleine csak évek múlva árul el valamit megtérése előjátékának erről a szakaszáról. Mert megtérése, akárcsak Pascalé vagy Foucauld-é, egy pillanat műve: vakító találkozás Istennel. Erről soha nem beszél, csak a megtérését követő rendszeres kutatásairól. Tanulmányozza Aquinói Szent Tamás, Keresztes Szent János, Garrigou-Lagrange írásait. Tanul, keres és imádkozik. « Miközben olvastam és gondolkodtam, megtaláltam Istent, de amikor imádkoztam, felfedeztem, hogy Isten talált meg engem, hogy Ő élő Valóság, hogy úgy lehet szeretni, ahogy az ember csak személyt szerethet. » (« Abban a pillanatban, amikor hittem, hogy Isten van, megértettem, hogy egész életemet neki kell adnom, Őt kell szeretnem » — írta Foucauld megtérése pillanatáról).

A 20 éves korában megtért Madeleine egy egész életre elvakul Isten lététől. Átéli, hogy a hit ingyenes ajándék, kimeríthetetlen kincs, hogy Isten nem néhány kiváltságos magántulajdona, hanem minden ember mérhetetlen boldogsága.

A kármelbe szeretne belépni. Apja azonban hirtelen elveszti látását, így le kell mondania tervéről. Sok-sok ima és reflexió után 1927-ben a világi élet mellett dönt: számára *ez* Isten akarata. Az evangéliumnak abszolút értéket tulajdonít: «Krisztus evangéliumát akarom élni, szabadon, mindenki szemeláttára, a világban. » Szakképesítést szerez, szociális asszisztens lesz, az emberek ügyes-bajos dolgainak szakembere. De a szociális munkát csak eszköznek tekinti, lehetőségnek arra, hogy teljes készséggel kövesse Krisztust, feltétlen hűséggel az evangélium követelményei iránt.

2. *A misszionárius*

Ivry lesz hite alkalmazásának iskolája. Két társával 1933-ban érkezik meg missziós földjére. A rémeket látóknak, az ijesztgetőknek ezt mondja: « Az igazi marxistákat érdeklik a tények. Amikor a hit tény, mégha társadalmilag szokatlan is, nem fognak nevetni rajta, hanem problémaként tanulmányozzák.» Madeleine minden kockázatot vállal, hogy találkozzék azokkal a felebarátaival, akik kommunistának, marxistának vallják magukat. El akar menni a végsőkig, hogy megértse, és főképp: hogy szeresse őket. Társaival együtt tudatosan szegényen rendezi be életét, hogy az evangélium szellemét képviseljék.

Madeleine 1933-tól 1946-ig dolgozik mint szociális asszisztens. Alig van Ivry-nek olyan családja, amelyet ne ismerne, amelynek problémáiba valamilyen módon bele ne volna avatva. Mindenkinek mindene lesz, hogy általa Krisztus mindenkit üdvözíthessen. « A körülöttünk élők nyelvén hirdetni az evangéliumot: nem elég. Jézus Krisztus nyelvén kell hirdetni... Krisztus nyelve pedig a testvéri jó szív szava.» A való

világ tengernyi problémájával szembesül: munkanélküliek nehézségei, elhagyatott öregek, a börtönből kikerültek társadalmi kitaszítottsága... « Ő volt az egyetlen lény — mondta róla egy férfi, aki tíz évi börtön után nem tudott mihez kezdeni —, aki szeretett engem, aki reménnyel fordult felém. Felfedte igazi énemet, amit mindenki más csak eltorzított. Előbb léteztem egy hozzám hasonló ember, mint magam számára. Ha nincs nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja azért, akit szeret, mit mondjunk arról, aki visszaadja az életet annak, aki elvesztette, és akit ráadásul még csak nem is ismert? »

Madeleine ugyanolyan odaadással hallgatja meg egy öreg ember tüzelőgondjait, mint egy magasrangú politikai vagy társadalmi vezető reformterveit. « Csak egy a fontos: hogy az Urat mindennél jobban szerethetjük és minden embert, akivel csak találkozunk, testvérként, felebarátként szerethetünk.» Elismeri, hogy szükség van szociális, egészégügyi anyagi segítségre, de hozzáteszi az evangélium szempontját: «ezek az intézkedések a szenvedés ellen harcolnak, de nem helyettesítik a jóságot. Az ember 99. száma lesz egy Z kategóriának; az A paragrafus 7. alpontja segíti...» «A mellettünk álló felebarátnak — akár ateista, kommunista, keresztény vagy bárki más — a hegyi beszéd miatt joga van arra, hogy testvérként bánjunk vele.» Sőt, azt is meg kell nekik mondani, miből fakad ez a magatartás: tudniok kell, amit nem tudnak, hogy ti. kicsoda Krisztus, mit mondott, hogyan cselekedett. De ez a fajta evangélizálás semmiképp sem térítgetés; «a hit hirdetése nem a hit adása.» A hitet csak Isten adhatja meg, s mindenki szabad, hogy ezt elfogadja, vagy sem. «Jézus csak egyetlen tanúságtételt követel tőlünk:

hogy szeressük egymást, hogy életünk olyan tetteket tartalmazzon, amelyek egy láthatatlan, de élő, megtapinthatatlan, de cselekvő Valakit feltételeznek. »

Madeleine és társai missziósoknak tekintik magukat: azt a küldetést teljesítik, amelyet Krisztus adott az apostoloknak. « Menjetek! Hirdessétek az evangéliumot! » Isten végtelenül igazságos, mindenkinek fel akarja kínálni az üdvösséget. Szócsövei a küldetésüket teljesítő keresztények, bármilyen öltözetben, életkörülmények között. « A misszió nem kivételes hivatás, nem is fakultatív. A misszió egyszerűen a keresztény élet teljessége, a misszionárius tehát *a* keresztény.» Tegyük hozzá azt a gondolatot, amit Madeleine természetesnek tart: az a keresztény, aki komolyan veszi Istent, és hagyja, hogy Isten felhasználja, küldje.

A francia egyház mély válságot él át. Nem Madeleine az egyetlen — de feltétlenül az első azok között, akik felismerik az elkereszténytelenedés megállíthatatlannak tűnő folyamatát. « Franciaország missziós terület! » — mondja ki Suhard bíboros, Párizs érseke. A jelszót sokan magukévá teszik, köztük van Madeleine is. 1940 szeptemberében Suhard bíboros a lisieux-i kármellel tárgyal a *Mission de France* szeminárium megalapításának tervéről. A szándék a körülmények sodrásában gyorsan tetté alakul. 1941 júliusában a francia püspökök elhatározzák a szeminárium megalapítását. Az újtípusú intézménynek az a célja, hogy olyan papokat neveljen, akik az elkereszténytelenedett tömegekhez is közvetíteni tudják az Élet Igéjét. 1942 októberében már meg is nyílik a szeminárium Lisieux-ben. Egyik tanára Ivry plébánosa lesz, Madeleine legbensőbb barátja. Egy domonkos szerzetes, Jacques Loew ekkor már a marseille-i kikötő dokkmunkása és ott marad nem

egy-két hónapig vagy évig, hanem több mint egy évtizedig. Megindul tehát az evangélizálás egyik legeredetibb és legmerészebb kezdeményezése: a munkáspapok mozgalma. Madeleine és Jacques Loew teljes összhangban működnek. Terjed, mélyül a misszió. 1943 júliusában egy újabb alapításra kerül sor: H. Godin és Y. Daniel kezdeményezésére Suhard bíboros létrehozza a *Mission de Paris*-t. A németek megszállják az ország nagy részét, és a franciák ezreit hurcolják Németországba. Több pap vállalkozik arra, hogy elkíséri honfitársait. A misszió újabb ága születik meg: a náci Németországban fogoly testvéreikkel élő papok « titkos szolgálata ». Marseille-ben Jacques Loew körül kis csoport alakul. Ugyanaz az eszme és felelősség fűti valamennyiüket. Keresik az elkereszténytelenedés okait, az evangélizálás új módszereit, a testvéri párbeszéd lehetőségeit mindenkivel. Nem annyira beszédre van most szükség, mint inkább a testvérekkel megosztott életre, a közösen vállalt munkásélet tanúságára. Tanulniok kell, megismerni azokat, akikről már régen lepergett minden szenteltvíz, akik már nem értik az egyháziak « tolvajnyelvét ». — A munkáspapok alázatosak, a felelősségére ébredő Egyház nevében akarnak kiengesztelődni elfelejtett testvéreikkel, Krisztus szeretetét, az Ismeretlen Krisztusét, kínálják nekik... Legfőbb támogatójuk az ugyanebben a felelősségben égő atyjuk, Suhard bíboros, Párizs érseke.

A misszióból nem hiányzik a kockázat, a veszély sem. Az « utcák misszionáriusai »-nak egyetlen támaszuk a hit. Madeleine és társai ezért rendszeresen felülvizsgálják hitüket. Hogy mindig tudatában legyenek az igazságnak, állandóan újraolvassák az evangéliumot, és ennek megfelelően alakítják életüket.

Madeleine tanulmányozza a marxizmus klasszikusait, ismeri Leninnek a vallásról szóló írásait. A háború éveiben többször kiáll üldözött barátaiért, ellene van a politikai el-nem-kötelezettség álláspontjának. Marxista barátai szeretnék, hogy szervezetileg is hozzájuk tartozzék. Madeleine elutasítja ezt a lehetőséget, minthogy ez a lépése barátai mellé, de világnézetileg Istennel szembe állítaná... Kitartóan törekszik « a szellemek megkülönböztetésére ». Sokan megcsodálják kiegyensúlyozottságát, túlzásoktól mentes, de ugyanakkor minden kockázatot vállaló nyitottságát. Rövid jegyzetei vetnek fényt egyensúlyának belső titkára: teljességében elfogadta Isten és a megtestesülés misztériumát. Feltétel nélkül bízik abban, hogy ezzel a természetfeletti teljességgel át lehet hatni a világot, az egész földi valóságot.

Nem kapja el a gépszíj, a tevékenység láza. A misszionáriust egyszer megragadta Isten, aztán az ember szabad akaratára bízta, hogy mindig Vele marad-e.

> A misszionárius az utcán, a tömeg szorításában is őrzi a csendet, hogy állandóan odafigyelhessen Isten szavára, hogy megpihenjen benne az Ige. Néha, amikor a gyűlölet, az alkohol vagy a kapzsiság jelzi a bűnt a tömegben, a sivatag csendjét ismerjük fel, és szívünk hallatlan könnyedséggel vonul önmagába, ahol Isten neve visszhangzik: « Vox clamans in deserto ».

A magány élménye különös dimenziókba tágul Madeleine életében. Az utcák embere számára a magány nem a világ távolléte, hanem Isten jelenléte. Valóban egyedül lenni annyit jelent, mint részesedni Isten magányában. Nincs az az apostoli tevékenység, amelyben ne őrizhetné meg ezt a magányt, ezt az Istennel való egységet. Hiszen a « szolgáló » és

a « szolgált » egyaránt: Krisztus! Ez az egyszerű tény valósul meg a szürke hétköznapok legjelentéktelenebb tetteiben is.

Mi, az utca emberei, biztosak vagyunk abban, hogy annyira szerethetjük Istent, amennyire Ő akarja, hogy szeressük. Nem gondoljuk, hogy nagy tetteket hajtunk végre. Isten tesz nagyot. Ezért vagyunk nyugodtak a cselekvésben. Napunkat az Isten iránti engedelmesség szabja meg. Szól a telefon, nem kívánt munka vár, fogfájás gyötör, kibírhatatlan a hőség, késik a busz, beletörik a zárba a kulcs... Ha megtanuljuk, hogy az élet ezer kis alkalmában odaadjuk akaratunkat Istennek, remélhetjük, hogy maga a halál sem lesz nehéz... Nem osztjuk életünket tettekre és imára, mivel a szeretetet kielégítő elfoglaltságnak tartjuk. Lábunk az utcát járja, szívünk pedig egy ritmusra ver az egész világgal. Minden kis tettünkkel egészen befogadjuk Istent és a szellem szabadságában egészen Őt adjuk testvéreinknek. Így ünnep lesz az élet. Minden kicsi tett hatalmas esemény, amelyért megkapjuk Isten Országát és testvéreinknek megadhatjuk Isten Országát. Mindegy, hogy mit csinálunk, söprűt fog a kezünk vagy töltőtollat. Csöngetnek? Gyorsan, ajtót nyitni! Isten jön, hogy szeressen minket! Felvilágosítást kérnek? Isten szól hozzánk, hogy szeressen. — Hagyjuk hát, hogy szeressen minket!

Isten szava mindig talál helyet életünkben: takarítás közben, a buszmegállónál, a földalatti levegőtlen zsúfoltságában, gyermekeink mellett, az utcán vagy krumplitisztítás közben... Befogadni az evangéliumi üzenetet annyit jelent, mint a szó legtágabb és legvalóságosabb jelentésében: hagyni, hogy életünk Istenre vonatkoztatott, Istenhez kapcsolt élet legyen. Az Evangélium lényegi kinyilatkoztatása: Isten mindent elárasztó jelenléte. Felhívás arra, hogy találkozzunk Istennel; de Vele csak a magányban találkozhatunk. Isten vár minket. Amikor megtaláljuk Őt, megtaláltuk a magányt... Nincs magány csend nélkül. A csend néha hallgatás, de mindig odahallgatás. A zaj hiánya, ha nem figyelünk Isten Szavára, nem csend.

Egy zajjal és lármával telt nap is a csend napja lehet, ha ez a zaj Isten jelenlétét visszhangozta bennünk. — A csend szeretet és igazság.

3. « *Az Egyház a ma Jézusa, a teljes Krisztus* ».

Madeleine 1941-től részt vesz a francia egyház megújulásának legfontosabb mozzanataiban. Részese a kemény választásoknak, kockázatoknak, a személyek, intézmények sokszor válságos pillanatainak. Hányan öntik ki előtte lelküket! Madeleine egy személyben anya, idősebb nővér, ápolónő és határozott kezű, tisztánlátó vezető. Saját szívében él meg minden nehézséget, problémát, ellentétet, a drámai korszak minden epizódját. Saját magában hozza ezeket szintézisbe, így tud megnyugtató szót mondani mindenkinek. Ez a hang néha felerősödik, az igazság nevében kontesztál, leleplez, sőt élesen csattan. 1950-ben meghal Párizs érseke, Suhard bíboros. Hivők, hitetlenek tolonganak a Notre Dame székesegyház körül, hogy elbúcsúzzanak közös atyjuktól, barátjuktól. Zuhog az eső... Bent hideg pompával folyik a szertartás, a kiváltságos meghívottak jelenlétében. Madeleine csak véletlenül jut be, és könnyes szemmel nézi a félig üres padsorokat. Aztán tollat ragad. Cikket, különös búcsúztatót ír a *Témoignage Chrétien*ben: kinek van joga ahhoz, hogy a szegényeket, Suhard biboros kedvenceit, ne engedje atyjukhoz?! Madeleine tolla alól szikrák pattannak: a hivatalos hatalommal szemben az utcák embereinek igazságát védi!

Ugyanebben az évben hosszú cikket jelentet meg Emmanuel Mounier lapjában, az *Esprit*-ben. A proletáriátus életkörülményeit elemzi, az ipari központok munkásainak életét; kiszolgáltatottságukat, szol-

gaságukat, az életüket jellemző létbizonytalanság, szegénység okait. Egyszerű, tárgyilagos, tényekre épülő analízise: '*vox clamans in deserto*', kiáltó hang a sivatagban. Mit kell tenni értük, hogyan kell együtt harcolni velük? Mert « a misszió azt jelenti: folytatni magának Krisztusnak művét ott, ahol vagyunk.»

A szépen bontakozó — problémáktól, természetesen, soha nem mentes — munkáspapi mozgalmat telitalálat éri. 1953 szeptemberében Marella apostoli nuncius közli a római határozatot a papok munkájának teljes leállításáról. Úgy tűnik, egy tollvonással megsemmisült mindaz, amit Madeleine és társai két évtizede építettek. Engedelmeskedjenek, vagy folytassák, amit a Lélek indítására kezdtek? Suhard bíboros halott, nincsenek magas pártfogóik. Az équipe tagjai összeülnek, imádkoznak, reflektálnak, mérlegelnek. Sokan Madeleine-től várnak eligazító, bátorító szót: a reményt! Madeleine ekkor különös lépést tesz. Rómába utazik. (Egyik barátnője nyert a lottón, innen a jegy ára). Nem azért megy, hogy megtorpedózza az Egyház döntését, hanem hogy imádkozzék «elveszett szívvel és főképp azért, hogy elveszítse szívét ». Éjjel utazik, reggel egyenesen a Szent Péter bazilikába megy, ott tölti az egész napot imában. Aztán este ismét vonatra ül és visszatér Párizsba. Szólni még mindig nem tud, de ilyen gondolatokat jegyez le barátainak:

> Az igazság megszabadít benneteket! — A különböző gazdasági felszabadítási mozgalmak csak bizonyos módon megkönnyíteni akarják a helytelen emberi kapcsolatokat, társadalmi viszonyokat. A rossztól való szabadulást azonban maga Krisztus adja meg. Ő nem ítélt el egyetlen osztályt sem. Mindenkit meghagy a maga foglalkozásában, csak egyet kér: a szív megújítását, azt a teljes megtérést,

amely mindent megújít az életben. Szent Pál nem támadta a rabszolgaságot; de az evangélizált keresztények szíve nem tudta többé elviselni ezt a rendszert. (...) Ha a szív megújítása egyeseket arra késztetett, hogy testvéreikkel megosszák a munkáséletet, nem szabad elfelejteni, hogy ez a kérdésnek csak egy kis része; a szívek sokaságának kell megtérnie és robbannia ott, ahol vannak, hogy feltörjék a világ álarcát és megjelenhessen Krisztus igazi arca!

Lelkiismeretvizsgálatra hív; a jelen pillanatban sokan szenvednek és imádkoznak, hiszen a keresztények a felelősek a keresztény országban kialakult hitetlenség miatt. «Egy ateista világ nem születik meg a keresztény közösségek mellett anélkül, hogy ne a keresztények volnának hibásak, legalább is vak önzésük miatt.»

Mire van tehát szükség? Nem a külföldi missziónak nyújtott filléres adományokra, hanem a szív teljes megtérésére, a közösségi önzés felszámolására. Amikor a keresztény egy hitetlenért imádkozik, szükségszerűen megváltoztatja magában azt, ami oka volt testvére hitetlenségének. Imára, áldozatra van szükség, hogy a keresztények jóvátegyék iszonyatos kollektív bűnüket.

Elemzi a kor szellemi nyomorát, figyelmeztet a tömegeket elárasztó féligazságok veszélyére, a Krisztusból eszközt gyártó keresztények társadalmi harcának fonákságára, a mozgalmi élettel járó elszemélytelenedés veszélyére, a keresztények túlságos magabiztosságára... Egyesek mást vártak tőle. De Madeleine tudja, ez a kínszenvedéssel telt időszak nem a hangos szó ideje. A Parúziáig maga az Egyház is sivatagban jár, vállalni kell tehát a pusztaság minden megpróbáltatását!

Az örök élet felé tartó vándorlásunknak kellene biztosítania a világ igazi fiatalságát. Meg kellene adnunk az eviláginak Istentől akart igazi jelentőségét. Az Egyház igazi arca ránc-nélküli arc; csak az csúfítja el, ha nem remélünk eléggé a világ jövőjében.

4. *A szív megtérése*

1954 és 1958 között Madeleine sokat betegeskedik. Két év alatt egész sor jegyzetet készít azokról a kérdésekről, amelyeket a marxizmus vet fel az Egyháznak. Ezeket a jegyzeteket gyűjti össze és adja ki 1957-ben *Ville Marxiste, Terre de Mission* (Marxista város, missziósterület) címmel. Személyes, mégis tárgyilagos módon összegzi: mit fedezett fel Ivryben, milyen igazságokkal ismertette meg a marxizmus, milyenek Ivry marxista, ateista lakói; bemutatja a marxista-keresztény találkozások példáit, a keresztény jelenlét és apostoli tevékenység követelményeit (szegénység, az élet tanúságtétele, az igazságosság valóraváltása, szeretet); Ivry-ben szerzett tapasztalatait a probléma egyetemes távlataiba helyezi, — hogy aztán rámutasson Isten egyetemes, minden embert átölelő üdvözítő akaratára. A könyv függelékében az igazságosság marxista és keresztény értelmezésének szempontjait vázolja. Végkövetkeztetése:

Isten maga az élő igazság, akit úgy szerethetek, ahogy az ember egy másik személyt szeret. Ingyen kaptam ezt az igazságot: tartozom érte Istennek, aki ezt megadta, és tartozom érte az embereknek is, mert ők segítettek ahhoz, hogy találkozzam Vele. Mindezek a tények, ha talán kevésbé szembeötlők is, hasonlók minden kereszténynél. Ugyanaz az adósságuk: hirdetniök kell az emberek egyetlen, abszolút boldogságát, Azt, aki viszonylagossá téve felnagyít minden más boldogságot: Istent kell hirdet-

niök. Ha testvéri szeretetünk nem jut el erre a fokra, gyenge marad: Istent jobban kell szeretnünk mindennél, még saját magunknál is, felebarátunkat pedig úgy, mint önmagunkat. Az apostoli szeretet az igazságosság műve.

1958-ban egészsége annyira javul, hogy ismét folytathatja széleskörű tevékenységét. Hatása túlnőtt nemcsak Ivryn, hanem hazáján is; spanyol barátai pl. az ő elgondolása szerint alakítanak meg egy munkás termelőszövetkezetet. Látogatást tesz Lengyelországban, megfordul Afrika több országában. Az Ivryben időközben felduzzadt équipe néhány tagja Abidjanban telepszik meg. Madeleine figyelme egyre inkább a harmadik világ felé fordul; a modern ateizmus terjedését figyeli.

1958 októberében meghal XII. Piusz, a következő év januárjában XXIII. János a katolikus világ tudomására hozza a nagy újságot: zsinatot hív össze. És ez az év mégis újabb csapást tartogat a már szinte teljesen fölszámolt munkáspap-misszióra. 1959 júliusában Feltin biboros, Párizs új érseke, levelet kap Pizzardo biborostól; a papoknak tilos minden üzemi munka, még ha csak egy-két órás is. A Szent Officium bizalmas levelét a *Le Monde* szeptember 15-i száma teszi közzé. Madeleine előtt egy pillanatig sem kétséges, hogy a határozat által érintett papok egyetlen lehetséges magatartása az engedelmesség. De mivel a misszió szükségességéről is meg van győződve, ismét csak az önvizsgálat, s főképp hitük felülvizsgálásának módszeréhez folyamodik. Vajon meggyőző erővel sugározzák azt a hitüket, hogy az Evangélium élő Istene nemcsak újság, hanem jó hír, örömhír? Tudják-e valóban, mit jelent ateistának lenni? Jézus jóságával közelednek-e mindenkihez? Eléggé élik-e a hit szabadságát? Végkövetkeztetésként ismét az egyetlen eszközt ajánlja magának és dilem-

mázó társainak: a szeretetet. «A szeretet az egyetlen szükséges eszközünk. A szeretet, mivel Istenből való, Istentől jön: misztérium. A szeretet misztériumának gyakorlattá váltása: a jóság. Krisztus jósága együttműködik velünk!»

> Keresztény életünk két mélység között folyik. Az egyik mélység mérhető: Isten elvetése a világ által. A másik mélység mérhetetlen: Isten misztériuma. Ahol ez a két örvény találkozik, ott járunk mi, és megértjük, miért vagyunk közbenjárók.

Ellentétes sodrású örvények, fény és hitetlenség találkozó pontján él csodálatosan nyugodtan, egyszerűen, alázatos bizalommal. Tudja, hogy valaminek történnie kell. Ezt a reményét, alázatát és jóságát tükrözi minden írása, előadásai, ökumenikus konferenciái. 1962-ben hosszú tanulmányt ír *Ateizmus és Evangélizálás* címmel a Zsinat számára. Részletesen elemzi a modern ateizmus jelenségét, válfajait, megnyilvánulásait. Végkövetkeztetésében nem hitvédelmet vagy újabb kereszteshadjárat meghirdetését ajánlja, hanem a szív jóságát, a testvéri evangélizálást, a szelídséget és az alázatot.

> A kommunista szíve is ember szíve, amelyet Isten Önmagáért teremtett, és alkalmas arra, hogy meghallja Isten hívását, szeresse Istent; Isten által átölelt szív, amely még fel nem ismert kapcsolatban él a tagadott Istennel. A Krisztus szívéből jövő szeretet — amelyet a keresztény közvetít — magát Istent sejteti meg a hitetlen szívével.

A Zsinatra szánt előkészítő írás a következő kis történettel zárul:

> Hosszú ideig dolgoztam együtt egy kommunista férfivel. Tiszteletreméltóan hűséges volt meggyőződéséhez és

pártjához. Nem volt semmiféle keresztény öröksége vagy emléke. Egy napon ezt mondta nekem: « Ismertem egy keresztényt, akit soha sem fogok elfelejteni. Rendkívüli ember volt: mindent a szívére vett, ami másokkal történt. Arról sohasem beszélt, ami esetleg vele esett meg. Soha nem védekezett, amikor mások rosszat akartak neki. » — Nem tudom, ki ez a keresztény, de gyakran hálát adtam és adok érte Istennek. Arra kérem Őt, hadd legyek én is és sokan mások is hasonlók hozzá.

5. « *Béke és Jóság!* »

1962 októberében megnyílik a II. Vatikáni Zsinat, 1963 áprilisában megjelenik a *Pacem in terris* k. enciklika. A Pápa Szent Péter székéből Krisztustól kapott tekintélyével a békét, az alázatot, a szeretetet, a megértést hirdeti! Egy fagyos évtized bénító megpróbáltatásai után virágbontó tavaszi szél éleszti újra a szívek reményét. Madeleine elemében van, a Pápa kifejezését alkalmazva külön cikket szentel kedvenc témájának. A világot *jóakaratú emberek* népesítik be. Jóakaratunk gyökere az Istennel megélt bensőséges magány. Minden ember jóakaratú ember marad egészen halála pillanatáig, vagyis amíg szabadon igent mondhat Isten hívására. A kereszténynek, ismerve saját gyengeségét, erőt kell kérnie Istentől, hogy jóakaratú testvérei számára Krisztus szeretetének jelévé válhasson.

Madeleine 1964 szeptember 16-án egyetemisták körében tartja utolsó előadását a következő címmel: *Az ateista környezet kiváló alkalom saját megtérésünkre.* Akarva-akaratlan mintegy összefoglalja egész életét, Ivryben szerzett tapasztalatait; az alig néhány hónapja elhunyt XXIII. János pápát a kor csodájának nevezi; a hit és az állandó megtérés programját tűzi fiatal hallgatói elé. A hitetlen környe-

zetben élők hitbeli megpróbáltatásai természetes velejárói a mai ember életének. Ezeket a nagy megpróbáltatásokat a misztikus doktorok régen csak a kolostorok lakóinak életében mutatták be. Az « utcák mai misztikusai » itt járnak közöttünk, csak nem mindig ismerjük fel őket. Elegen vannak ahhoz, hogy velük együtt újra meg lehessen írni *A belső várkastélyt* vagy *A tökéletesség útját* (hivatkozás Avilai Teréz két művére).

Madeleine egész életét végigkísérte a haláltól való irtózás. A halálban megérezte és számtalanszor átélte a bűn büntetés-tényét. Már tizenhét éves korában fellázadt a fizikai megsemmisülés abszurditása ellen. De később is iszonyúan szenvedett barátai, harcostársai halála miatt. Választ csak a Feltámadottól remélt, aki « halálával legyőzte a halált ».

1964. október 13-án váratlanul jött érte a Feltámadott. Cikket írt, amikor kiesett a toll a kezéből. Negyed óra múlva halott volt.

Jó magként hullt a földbe.

RÉSZLETEK MADELEINE DELBRÊL IRÁSAIBÓL

Miért szeretjük Charles de Foucauld-t?

Ennek a « sivatagi embernek » jelentős befolyása korunkban sok új hivatást ébresztett. Mivel magyarázhatjuk ezt? Talán ezzel: élete olyan átfogó szintézist valósított meg, hogy a legkülönbözőbb életutakon járó emberek is hozzá fordulhatnak. Ő maga, egyedül, oly sok ellentétet egyesít önmagában!

Az ima olthatatlan szomja Isten előtt; önmaga mérték nélküli odaadása mindenkinek, aki csak erre ösztönzi.

Krisztus palesztínai életének, gesztusainak, tetteinek utánzása; környezetének ismerete és alkalmazkodás.

A felebarát szenvedélyes szeretete; hűséges szeretet az egész emberiség iránt minden pillanatban.

A kitett ostya körül a názáreti ház gyöngéd újraépítése; hosszú fáradságos barátkozó utak a Szahara ösvényein.

Hősies kitartás egy vázlatosan kirajzolt hivatásban; megértés és mások hivatásának előkészítése.

Odaadás a fizikai munkában; fáradhatatlan kitartás az önképzésben.

Szüntelen vágy egy lelki család után; isteni hívás, a magányra, — ennek beteljesedését halálában éri el.

Egyáltalán nem meglepő tehát, hogy ebben az életben, amely a kegyelmek útkereszteződése volt, fel-

ismerik saját hivatásukat és követendő példát látnak benne mindazok, akik ma adják életüket Istennek, — bármilyen legyen is ennek az odaadásnak módja.

Meghagyva másoknak azt a lehetőséget, hogy elmondják: hogyan vezette, irányította, világította meg őket útjukon Charles de Foucauld, mi most egyszerűen életének azokra a szempontjaira szeretnénk rámutatni, amelyek létünk megtalálásában minket segítettek.

Önmaga teljes elvesztése

« Kilehelni lelkemet Isten előtt önmagam teljes elvesztésében » — mondja Bossuet-t idézve Charles de Foucauld. Egész életéből az ingyenességnek ez a rendkívüli jellemvonása bontakozik ki. Isten, ha az ő Istene, mindig Isten marad, és Charles de Foucauld mindenek előtt azért szereti Őt, mert Isten.

Charles de Foucauld számunkra azoknak az istenközpontú hivatásoknak típusa, amelyek egyenesen Istenért ragadják meg a lelket Krisztusban. Az efféle embereknek nem kell választaniuk. Isten tölti be egész látóhatárukat. Az a tény, hogy Isten létezik, azt jelenti: mindenek felett szeretni kell.

« Mihelyt megértettem, hogy van Isten, megértettem, hogy csak érte élhetek: szerzetesi hivatásom hitemmel egy órában született. Isten oly nagy! Oly mérhetetlen a különbség Isten és minden más között, ami nem Ő! » (*Levél Henri de Castries-hoz*).

Ezeket az embereket Krisztus szeretete vezeti el valamennyi testvérük szeretetére, amíg másokat az apostoli hivatás késztet arra, hogy magukat egészen Krisztusnak adják.

Csakugyan az Isten iránti ingyenesség megtalálható a felebarát iránti ingyenességben is. Charles de Foucauld a felebarátnak adja mindennapi életét, — tudjuk, míly nagylelkű készséggel és nagylelkűséggel, a halálra is készen — és valóban érte hal meg —, nem vár eredményeket, nem zavarja a teljes kudarc, akkor is megőrzi békéjét, amikor, szinte egész életét a sivatagban töltve, felállítja a mérleget: egy afrikai férfi kevéssé valószínű megtérése és egy öreg asszonyé. Azért szeret, hogy szeressen, mivel Isten szeretet és benne él; « a végsőkig szeretve övéit », utánozni akarja Urát, amennyire csak teheti.

Mivel Charles de Foucauld az imádás embere volt, azért a magány és a sivatag embere volt. Bárhová megy is az ember, legyen az akár a sivatag, meg kell teremtenie a maga pusztaságát.

Charles de Foucauld valóban új fénybe állította Istennek az emberiség számára adott első parancsát: « Egyetlen Isten van, Őt imádd! »

Az imát gyakran hasonlították a lélegzéshez. Írásaiban a lélek « súlyaként » határozza meg az imádást: emberi magatartásában ez állítja Isten színe elé. Úgy gondoljuk, hogy a teremtményeknek ezt a Teremtő iránti magatartását kell sürgősen magunkévá tennünk az ember felé forduló és az ember végcéljától elforduló világunkban. Feltétlenül szükséges, hogy közülünk sokan erre áldozzák életüket; ez a Titokzatos Test egyik igénye.

Manapság, amikor a Lélek oly sok hivatást támaszt az elveszett emberek felkutatására, amikor oly sok, Krisztus szeretetétől hajtott keresztény tekint szenvedélyesen a tévelygők felé, hogy mindenkinek mindenévé válva — kivéve a bűnt — eltávolodá-

suk legszélső határain csatlakozzanak hozzájuk: szükség van olyanokra, akik Isten felé fordulnak. Magában a tömegben is szükség van imádó emberekre, akik olyannyira tudatában vannak feladatuknak, hogy még ha egyébként meg vannak is fosztva attól, hogy a hozzájuk hasonlók között tevékenykedjenek, tudják, hogy megfelelnek hivatásuk lényegének, amikor — a jelen pusztaságaiban — a földalattiban, az utcákon, a házakban, a tanyákon ezt ismétlik Istennek: « Te vagy, aki vagy, mi azok vagyunk, akik nincsenek ».

Korunknak szüksége van az emberek között meghozott, az emberek által tudomásul sem vett áldozatokra. Szükség van olyan hangokra, amelyek azt a mondatot « kiáltják pusztaságainkban », amelyet Charles de Foucauld annyiszor leírt, mert élete tengelye volt: « hálát adunk neked a te nagy dicsőségedért » « önmagunk teljes elvesztésében ».

Az egyetemes testvér

Charles de Foucauld úgy jelenik meg előttünk, mint aki gyökeret vert a szeretet útkereszteződésénél. A szeretet egyetlen lépését sem utasítja vissza. A szeretet két végletét forrasztja össze életében: a közvetlen felebarát és az egész világ szeretetét.

« Legyünk gyöngéd testvérek » — mondja gyakran; ez az emberi gondoskodástól terhes *gyöngéd* szó állandóan visszatér; « üdvözítőnek » lenni, mondja szintén, s ez a szó a megváltás egész súlyát jelenti.

Szabad elhatározással családias életre rendezkedik be, és ezt valóban éli is mindenkivel, akivel csak találkozik. Ez a családi élet egy másik családi élet szükséges jele, nevezetesen azé, amely állandóan,

napról-napra jobban elmélyül a föld minden emberével.

Aki ezt a kettős családi életet éli, annak nincs más kolostora, mint a homokra helyezett kövek; sokat hallgat és keveset beszél; odaadja élelemadagját és kötni tanít; egy tuareg törzsfőt Franciaországba küld, maga egészen Tamanrasset-ig hatol előre; gyűjti a helyi népköltészeti alkotásokat és betegeket ápol; egyedül él a mohamedánok között és az ő kezüktől hal meg; mindenkinek azt adja, amire szüksége van, mivel lényegében Jézus az, aki ad, és Jézusról nevezett Károly testvér Vele cselekszik, úgy, mint Ő. Nem dolgoz ki olyan terveket, amelyek felmérik, mit tehet vagy mit nem tehet; mindenkivel olyan mint «gyöngéd testvér»; a bűnösökben «esztelen testvéreit» látja, ezért nekik tartogatja szíve legforróbb szeretetét. És miközben egész nagylelkűségével és visszavonhatatlanul adja magát az őt körülvevő embereknek, mégsem hagyja, hogy azok lefoglalják. Tudja, hogy általuk a szeretet árad szét és robban a világban, előkészíti a kegyelmet.

« Istenem, add, hogy minden ember az égbe jusson! » — ezt az imát szeretné majd megtanítani először azoknak a hitújoncoknak, akik soha sem jönnek... Jézus Szíve kis testvérei minden imáját és vezeklését a Pápa szándéka szerint, vagyis világméretekben tervezi meg.

Charles de Foucauld-tól megtanultuk: ha az egész világnak akarjuk adni magunkat, el kell szakítanunk minden hajókötelet, hogy « nyílt tengerre » kerüljünk; nem szükséges, hogy ezt a « tágasságot » egy kolostor falai között éljük meg. Ez a tágasság megvalósulhat a homokra helyezett száraz kövek által körülkerített kolostorban; megélhető egy afrikai karavánban; megvalósítható házainkban, műhelyünk-

ben, a lépcsőn, amelyen fölfele kapaszkodunk, az autóbuszban, amelyre éppen fölszállunk; ezt a tágasságot megtalálja az ember a felebaráti szeretet állandó klauzúrájában. Amikor mindazoknak, akikkel csak találkozunk, a tökéletes szeretet teljességét adjuk és hagyjuk, hogy szinte bilincsbe verjen ez az állandó és feleméstő függés, amikor természetes egyszerűséggel éljük a Hegyi beszéd tanítását: a tágasság ez útja, e szűk kapu az egyetemes szeretetre nyílik.

Azt is tőle tanultuk meg, hogy elégedettek legyünk az élet útkereszteződésére helyezetten, készek arra, hogy minden arra haladót szeressünk: aki szenved a világban, elveszett vagy sötétségben tapogatózik.

Ő magyarázta meg nekünk, hogy ebben a fönséges ingyenességben rejlik a szuverén hatékonyság; az ember elfogadja, hogy semmit se lásson abból, amit tesz, mégis mindig szeressen. Ez a legjobb út arra, hogy biztosan mgmentsünk valakit a föld valamelyik táján.

A kereszttel átdöfött szív

A Szív, amelyre kereszt van tűzve, arra tanított meg minket, hogy a totális szeretet csak olyan áron vásárolható meg, amely mintegy csak visszájáról, negatívként látszik: szegénység, engedelmesség, tisztaság, alázat... Ezek a negatívumok « tesznek szabaddá a szeretet számára ». És azon az áron is, amelyet negatívnak nevezhetünk, de amely valójában pozitív és a legjobb: ez a kereszt, az Úr szenvedésében való önkéntes részvétel, akár a test, akár a lélek fájdalmát, szenvedést vagy megaláztatást — Charles de Foucauld kifejezésével — a szándékosan vállalt megvettetést jelenti is ez. A kereszttel átdöfött szív ezen a területen azt hirdeti, hogy a szív érveivel

szemben az értelem ésszerű érvei vajmi keveset érnek.

Valóban szívének tengelye ez a kereszt, az a biztos központ, amely körül elrendeződik egyetemes szeretete. A tőle kapott üzenet ez: szükségünk van erre a tengelyre. Nélküle szeretetünk vég nélkül vérszegény, befejezetlen és csonka marad. Az a szeretet, amely nem hordja magában a keresztet, állandóan más keresztekbe botlik, meginog, földre csúszik. A keresztbe oltott szeretet mintegy eleve átlép minden akadályon.

« Jesus — Caritas » — ez van írva a kereszt fölé és alá. Ez azt jelenti, hogy a szenvedés nélküli szeretet csak a miénk marad; az üdvözítő szeretet viszont, tehát Jézus szeretete, olyan szeretet, amely szenved és ez által a szenvedés — mintegy érzékelhető jó — által teljesíti be a megváltást. A kereszttel átdöfött szív messzebb megy, mint a mindig egyedül érkező szenvedés, messzebb, mint a szegénységgel, alázattal, engedelmességgel összekapcsolt szenvedés; ez a szív eljut az önként vállalt szenvedésig.

« Amikor az ember szenvedni és szeretni tud, sokat tehet, a legtöbbet, ami csak tehető ezen a világon ».

Ezek Charles de Foucauld szavai; 1916. december 1-én írta le, vagyis halála napján. Ezek a szavak válaszolnak mindazoknak, akik ma a kereszt botrányáról beszélnek és pirulnak egy olyan kereszténység miatt, amelyben az embernek szenvednie kell és kevésbe veszik.

Életünkkel kiáltani az evangéliumot.

« Kérdezd meg magadtól minden dologban: 'Mit tett volna Urunk' és tedd azt. Ez legyen egyetlen, abszolút életszabályod ».

A XX. században élő Charles de Foucauld valóban a názáreti Jézus igazi kortársa. Egyszerű életmóddal, még apróságokban is követi őt. Őt szemléli, amikor szabad elhatározással az apostolok körében, « a Szent Szűz és szent Magdolna között » helyezkedik el. A Mester egyik családtagja akar lenni, belekapcsolódik életükbe, teljes figyelemmel az Urat hallgatja, átrostálja minden szavát, hogy az utolsó pontig engedelmeskedjék. Ez a soha ki nem elégíthető követés-vágy vezeti el a papi hivatáshoz.

Charles de Foucauld-ra tekintve megtanuljuk az evangéliumi üzenet iránti gyermeki engedelmességet, azt a bizakodó engedelmességet, amely nem kér magyarázatokat, amely úgy engedelmeskedik, hogy nem a parancsot tartja szem előtt, hanem azt, aki neki parancsol.

Látható apostoli tevékenységében az evangélium számára a minden. Testvéreinek az Evangélium képes kiadását adja, mivel azt gondolja, hogy életének ezek a képei készítik elő a legjobban a kegyelem útját. Azt látva, hogy benne az « örömhír » minden sora megtestesül, megértettük, mire van ma az embernek legnagyobb szüksége: olvassanak, de egyben lássanak is. Az Apostolok hirdették és élték üzenetüket, az egész üzenetet: a szegénység boldogságától kezdve mindent. Nem azért nem terjed ragályszerűen az örömhír, mert szakadás támadt az igehirdetés és az élet, a szó és a példa között?

Ebből az evangéliumi életből föltárul előttünk az egyszerűség teljes ereje. Ez az egyszerűség lehetségesként mutatott meg egy olyan emberi és keresztény lelkiállapotot, amelyben az ember akadály nélkül kapcsolatba kerül mindenkivel, akivel csak találkozik. Charles de Foucauld a Palesztinában élt, mindenki iránt testvérként viselkedő Jézus alakját jele-

nítette meg előttünk. Ő mindenkit a szívébe fogadott, akivel csak útján összeakadt: munkásokat és tudósokat, zsidókat és külföldieket, betegeket és gyermekeket; oly egyszerű volt, hogy mindenki olvashatta.

Arra tanít minket, hogy a szükséges apostoli tevékenység mellett — amelynek során az apostol magára ölti azt a környezetet, amelyet evangélizálnia kell, sőt mintegy eljegyzi magát vele — van egy másik apostoli tevékenység is, amely egész lényünk leegyszerűsödését, az egész előző élettapasztalat és társadalmi én elvetését, továbbá egy kicsit meredek szegénységet kíván meg. Ez a fajta evangéliumi vagy apostoli szegénység tesz fürgévé ahhoz, hogy testvéreink közül bárkit bárhol elérjünk; minden velünk született vagy szerzett poggyász megakadályozná, hogy feléjük fussunk. Sajátos apostoli területén a minden kérdését veti fel mindnyájunk előtt.

Jézusról nevezett Károly testvér, aki a sivatag szívében elrejtőzve a mohamedán lakosság között, barátja volt minden arra menőnek, katonának, tudósnak, orvosnak, (...) minden társadalmi kategória, minden emberi csoport fölébe emel minket, hogy — mindenki számára olvashatón — egyetemes üzenetté váljunk.

Az utolsó hely.

« Krisztus annyira az utolsó helyet foglalta el, hogy azt soha senki el nem ragadhatja tőle ». Huvelin abbénak ezek a szavai eltörölhetetlenül belevésődtek Charles de Foucauld lelkébe. Ezzel zárjuk most megemlékezésünket.

Egész lényével megértette — és egyúttal segít nekünk is megérteni —, hogy a Krisztussal való igazi

benső kapcsolatot csak azon a helyen találhatjuk meg, amely az Övé, vagyis az utolsó helyen. Segít, hogy elveszítsük a hírnévbe vetet hitünket és megszerezzük az eltűnésünk értékébe vetett hitet. Megtisztítja a tanúságtételről alkotott elgondolásunkat mindattól, aminek kicsit « reklám-íze » van. Megtanít minket: néhányan közülünk arra kaptak meghívást, hogy Krisztus szellemében az ideigvaló dolgok kovásza legyenek vagy jótékonysági művekben vállaljanak felelősséget, de másoknak az a hivatásuk, hogy Krisztussal eltemetkezzenek az utolsó helyen, egyszerűen csak azért, hogy ezt az utolsó helyet megosszák Vele. Charles de Foucauld-nak volt egy kicsi füzete; ebbe nem írt mást, mint az evangélium egy-egy mondatát. Ennek az « egyetlen modellnek » elejére a Szent Arc képét tette: a gyalázat, a kigúnyolás, az elhagyatottság és a sikertelenség Krisztusának képét. Ez az utolsó helyek legutolsója. *Sicut Deus dilexit nos*, írta fel mottónak. « Isten azt akarja, hogy így szeressük », üzeni nekünk Jézusról nevezett Károly testvér egész élete (1).

(La joie de croire, 33-39)

« *Ezt mondjátok! Mi Atyánk, ki a mennyben vagy...* »

Aki azt mondja « Mi Atyánk, ki mennyben vagy » és a föld gyermekeként él, hazudik.

Hogy ne legyünk többé hazugok, meg kell térnünk.

Gyökereink a földben vannak.

---

(1) A cikk először a *Vie spirituelle* 1946. novemberi számában jelent meg.

Az égbe kell helyezni őket.

Hogy életünk fája a földön hajtson ágakat és a madarak azon fészket rakhassanak, fejjel lefelé kell azt elültetnünk.

Az a kereszt, amelyre Pétert fejjel lefelé feszítették, képe az egész evangéliumi életnek.

Az Atyánál keresett élet egy minden pillanatban megújuló ifjúságba vezet be minket.

A földi táplálékokban keresett erők, az emberi gyógyszerektől várt energiák utánpótlással látják el gyöngeségünket, de meghagyják gyógyíthatatlanul gyengének.

Amikor gyöngeségünk Isten után kiált, az erős Isten helye lesz.

Ha a világ fényeitől koldulunk világosságot, szemünk rövidlátó és szűk látókörű marad.

Ha Isten érintésére becsukjuk szemünket, az magától megváltozik és megtanulja látni még az éjszakát is.

Az a szeretet, amelyet úgy próbálunk megélni, hogy belevetjük magunkat mások életébe, érthetetlenül változékonnyá teszi szívünket: hol lángolóvá, hol hideggé, hol gyöngéddé, hol kőkeménnyé.

Amikor Isten felé fordítjuk szívünket, Ő megadja nekünk azt a « húsból való szívet », amely egyformán éget mindent, amihez csak hozzáér.

Valóban azt mondani « Mi Atyánk », ezt jelenti: önmagunkban lemondani a halál felé vezető útról, és hagyni, hogy megszülessünk az örök életre.

(*Nous autres, gens des rues*, 87.1)

Párizs népe atyja temetésére megy

Amikor az atya meghal, a gyermekek a temetésre mennek; ők az elsők a koporsó után.

Párizs népe elvesztette atyját: elment tehát a Notre-Dame-ba. Az a nép, amely hitt és az a nép is, amely nem hitt.

Jött imájával vagy rokonszenvével, vagy tiszteletével, vagy kíváncsiságával. Megérkezett a templomhoz és a templom zárva volt. Nyolc órakor még zárva volt, kilenc órakor még zárva volt, és még tíz órakor is.

Párizs népe azt gondolta, hogy senkit sem engednek be, megvárják, amíg az atya lép be és gyermekei követik, vele lépnek be. De a templom nyitva volt a papok, a szerzetesek, a hivatalos személyiségek és mindazok számára, akik felmutatták meghívójukat.

Páris népe azt gondolta, hogy talán ez így kényelmesebb volt, és várt a sorára, helyére, családjával együtt a holttest mögött.

Az előcsarnok tele volt emberekkel, összetett kezekkel, kérdő tekintetekkel. Zúgott a kérdésektől.

A hangosbeszélők alig működtek; kár.

Amikor a menet belépett, Párizs népe követni akarta, de sorompók állták útját.

Véletlenül vagy jókaratból, egy maroknyi ember átszivárgott és beléphetett: köztük voltam én is, a többiek kívül maradtak.

Ha a templom tele lett volna, akkor is fájdalmas lett volna Párizs népét a kapun kívül hagyni.

De a templom nem telt meg.

A Notre-Dame-ot azért építették, hogy befogadja Párizs népét. Ez a szokása. A Notre-Dame azért nem telt meg, mert a nép kint volt. Bőven volt hely a két oldalon, az oldalkápolnák üresek voltak, de üresen tátongtak a hajó minden oldalának hatalmas emelvényei is.

Amikor a szertartásnak vége lett, Párizs népe be akart jönni atyjához.

De nem akarták megengedni.

Azt kérték, várjanak másfél órát az üres templom előtt. Az idő drága, és esett az eső.

Akik hittek, szívüket az atyához emlték, aki meg tudja őket érteni, és szívükre kétszeres fájdalom nehezedett.

Akik nem hittek, minden bizonnyal még kevésbé hittek, mint eddig.

A hideg és szervezett pompában nem találkozhattak azzal az isteni és anyai gyöngédséggel, amely talán a köveken túl várt rájuk (1).

(*Nous autres, gens des rues*, 99-100)

Isten a városban

Ha városomban és más városokban azt mondják: « Isten meghalt », ha a keresztények — tudatosan vagy nem — felelősek voltak ezért, minthogy ma én élek, én vagyok felelős. Minden idők kereszténye egy, és nem én vagyok az egyetlen élő keresztény. Mit teszünk tehát mások és én?

Helyezzük életünk központjába ezeket a mindentől megfosztott testvéreket? A proletár fájdalmat? Igen, mivel ott váltak elcsigázottakká. De ha ez az Istennel való szakítás nem jött volna létre, nem lennének elcsigázottak. Ugyan mit tanultunk a szeretetből, ha csak annyit szenvedünk, amennyit ők szenvednek? Mikor értjük már meg, hogy Krisztus nem a beletörődést vásárolta meg halálával? Aki szeret, az nem lehet egykedvű sem magával, sem másokkal szemben; aki szeret, annak az öröm megtiszteltésé-

(1) A *Témoignage Chrétien*ben megjelent cikk Suhard biboros temetése után. 1950.

ben van része, mivel Isten tiszteletét élvezi. Időnként megkérdezzük magunkat, rendben van-e a számlánk, jól szenvedtük-e el, amit el kellett viselnünk; bennem az a kérdés vetődik fel, nem szenvedtük-e meg túlságosan azt, amit nem is kellett szenvednünk, amit kevesebb lustasággal örömmé kellett volna átalakítanunk.

Ha felelősek vagyunk azért, hogy az emberek elveszítették Istent, talán ezért egy kicsit szenvednünk kell, de főképp vissza kell nekik adnunk Istent. Mi nem adhatjuk meg a hitet nekik, de nekik adhatjuk magunkat. A hit belénk helyezte Istent és önmagunkkal együtt Őt is adhatjuk a városnak. Nem arról van szó tehát, hogy bárhová is elmenjünk szívünkben hordva mások baját, hanem arról, hogy mellettük maradjunk, Istennel köztük és közöttünk.

Isten egy napon, hogy kinyilvánítsa jelenlétét egy népe száműzetését és vallási magányát megélő embernek, egy nyaláb tüskés ágat használt föl. Isten a pátriárkák és a próféták népében élő jelenlétének kinyilatkoztatására, nevének megmondására — hogy emberként szólíthassuk — megelégedett egy bokorral, de ez a bokor tűz volt. Bokor-élete egészen a tűz életévé lett; ez a tűz Istentől jött és Istennél maradt.

Hogy Istent visszaadjuk, jelenlevővé tegyük, hogy az emberek társává tegyük Őt, nincs szükségünk drága értékre, elég egy tüskebokornyaláb; nekünk viszont érték, külszín és nagyság nélkül áldozattá kell válnunk, amint ezt már sejtettük. Életünket oda kell adnunk a hit szolgálatára, Isten életének szolgálatára.

Halálról és föltámadásról van szó: meg kell halnunk mindannak, amik csak emberként voltunk, és föl kell támadnunk mindarra, amik mint keresztény

emberek lettünk. Arról van szó, hogy úgy kell elfogadnunk a hitet, mint Isten élő szeretetét, mint ennek a szeretetnek a mi testünkben, szívünkben, szellemünkben megnyilvánuló életét. Ne csináljunk a hitből egy olyan értelmi szerződést, amelyben az ember kinyilvánítja beleegyezését, hanem kössünk egy életre szóló szövetséget; a Szent Szűz fejezte ki ezt először: « Legyen nekem a te igéd szerint ».

Hogy szabaddá tegyük Isten élő szeretetének szavait, amelyek a mi vadócbokrainkban vannak elrejtve, legyünk kellőképp engedelmesek. Jézus Krisztus ígéretei azoknak, akik « hallgatják », akik « megőrzik szavait », akik « megtartják szavait », egyértelműek és világosak: megígérik Isten bennünk való jelenlétét, tevékenységét, hatalmát, világosságát, azzal a feltétellel, hogy azok szabadon és parancsolón helyreállítsák bennünk a nekik megfelelő rendet: a két szeretetparancs abszolút elsőbbségét. Ha önmagunkat teljesen alávetettük Istennek és így Isten szeretete szabaddá vált bennünk, Isten nemcsak jelen lesz bennünk, hanem ki is nyilvánítja önmagát, valamennyire láthatóvá válik az emberek előtt, mi magunk és mások előtt. Minden körülmény Isten megélt szeretete egy szempontjának feltételét tartalmazza: ezeket a feltételeket a mindennapi életben, a ma embereiben és a ma feladataiban valósítjuk meg. Minden egyes tett, kapcsolatban a másikkal, amint minden parázsdarab kapcsolatban van a tűzzel, mintegy a suttogva elolvasott üzenet hangosan kiáltott szavává válik. Minden egyes szó az evangéliumi szeretet olykor tömbszerű, olykor aprólékos követelményét hozza magával; ebben még a legkisebb részletet sem hanyagolhatjuk el.

Annak, aki számára « Isten halott », ez az élő, fáradságot nem ismerő szeretet Isten gyermekeinek

hivatását adja hírül, mivel iránta való gyöngéd szeretetünkben nem lesz egyetlen egy olyan gesztus, szó, szívdobbanás, segélykiáltás, tisztelettel telt hallgatás sem, amely benne nem Krisztushoz, Isten Fiához fordul; hiszen Krisztus maga mondta nekünk minderről: « Nekem teszitek ».

De vigyázat! Ha az az ember, aki számára Isten halott, ha a marxista realista, akkor Isten összehasonlíthatatlan módon realistább. El kell kerülnünk egy olyasféle idealizmus kísértését, amely mulasztásainkat félig-meddig végzett tetteinket álarc mögé rejti; a fontolgató és álmodozó életet — imaéletnek, a félénkséget — hallgatag életnek, a menekülést — rejtett életnek, a rezignált életet — másokért való életnek minősiti. Hogy kellőképp rettegjünk ettől az idealizmustól, csak Isten realizmusát kell fölidéznünk; ebben még nem merültünk el eléggé. Hogy elég elővigyázatosak legyünk és cselekedjünk, nincs másra szükségünk, mint hogy megmaradjunk az Egyház iskolájában, hogy teljes egészében befogadjuk a szeretetről szóló evangéliumi tanítást, ezt az üzenetet szemléljük, hallgassuk és valósítsuk meg az ugyancsak az Egyház által adott élő szabályok szerint.

Realizmusunk mindenek előtt abban az egyenlő bizonyosságban és akaratban rejlik, hogy a különböző kezdeményezések során egyetlen és helyettesíthetetlenül fontos dolgot valósítunk meg: annak a szeretetnek életre váltását, amely magának Istennek akarata, amely szeretet által minden mérhetetlenné válik, de nem a dolgok mértéke szerint, hanem a mértéket nem ismerő Isten szerint. Ebből az energia- és fényforrásból kell merítenünk hűségünket és lángoló életkedvünket. Mert magunkban kell mindent megtalálnunk: a pohár vizet, élelmet az éhezők-

nek, az igazi élelmet minden igazi éhezőnek, mindenféle igazi táplálékot és az adás minden igazi lehetőségét, lakást a hajléktalanoknak, időt a bebörtönzöttek és kórházban fekvők látogatására, együttérzést a sírókkal, mindazt, amit testvériesen meg kell osztani, és mindazt, aminek okait meg kell szüntetni, barátságot minden bűnös, minden lenézett iránt, közvetlenséget minden kicsiséggel, a homály vonzását, — mindez erre a szóra irányul, ebben a szóban teljesedik be: « testvéri ». Mert ha javaink másokéi lesznek, ez nem másnak a jele, mint hogy életünket odaadtuk másokért, hogy ez az élet jog szerint az övékéhez hasonult, és hogy valóban többé nem a mi érdekeinket szolgáljuk.

Az a keresztény, aki így él a városban, egész lényével az evangéliumi szeretet erejét érinti. E szeretet valósága szétrobban körülötte, evangélizálássá válik, őbenne pedig megvilágosodássá. Megtapasztalja, hogy cselekedni annyit tesz, mint megvilágosítani és megvilágosodni; imádkozni annyi, mint Istent hagyni cselekedni; cselekedni pedig annyi, mint megtanulni Isten művét tenni.

Ez a keresztény ekkor hálát ad, mivel minden gesztusa egy határt és kivételt nem ismerő szeretet megnyilvánulása lesz. Erről mondta Krisztus az embereknek, hogy ezt neki köszönhetik, hogy ezt kell befogadniok és adniok.

(*Ville marxiste, terre de mission*, 205-209)

Világosság és sötétség

Úgy tűnik, hogy a világosság és a sötétség szó jelen óránkban különös hangsúlyt kap. A Szentírás « sötétség » szavát a mellettünk élő emberek il-

lusztrálják; ez a sötétség sűrűbb, mint bármikor, bárhol.

Nemcsak az élő Istent vetik el, aki az Evangéliumban befejezte a kinyilatkoztatást, hanem Isten minden visszatükröződését, minden nyomát is. Az ember elég önmagának. Az ember nem akar más világosságot, mint önmagát.

A keresztény lényegében minden emberben megláthatja Isten nyomát, mert benne Isten művét látja. A gyakorlatban azonban sok ember előtt láthatatlanok maradnak ezek a nyomok.

Így a keresztény is, amikor behatol testvérei gondolkodásmódjának mélyére, rendkívüli sűrűséggel kerül kapcsolatba. A keresztény számára a benne levő világosság kontrasztjaként csak még növekszik ez a sűrűség. Még sűrűbbé válik az emberi környezetekből elűzött világosság kontrasztjaként. Íly módon a keresztény minél inkább magába fogadja Isten fényét, annál tragikusabb lesz ez az ellentét.

A jelen órában itt kell keresnünk a misszionárius távlatok kiindulópontját. Itt rejlik a misszionárius szeretet gyökere.

Ez a szeretet abban az ellentétben találja meg sajátos intenzitását, amely az azelőtt keresztény társadalmat jellemző világosság és az azt most elborító homály között fennáll. Nem egy olyan országról van szó, amely talán tudat alatt az Úrra várakozik.

Olyan országról van szó, amely azelőtt birtokában volt az Úr fényének, de azt elvetette.

A jelenlegi ateizmussal, vagy hitetlenséggel, vagy közömbösséggel való kapcsolatoknak nemcsak misszionárius szeretetet, hanem életerős, több világosság befogadására alkalmas hitet kell ébreszteniük.

Valójában ezek a kapcsolatok arra késztetnek

minket, hogy a hit ajándékát, amellyel alkalmassá válunk Isten szemlélésére, ne olyan ténynek tekintsük, amelyhez már hozzászoktunk, hanem rendkívüli és rendkívülien ingyenes kincsnek.

Ezek a kapcsolatok megtanítanak arra, hogy elvakuljunk a kegyelemtől. Elvezetnek ahhoz, hogy megértsük és tudatosan éljük azt a neofita lelkiállapotot, amelyben gyakran nagyon öntudatlanul éltünk. Feltárják előttünk a hálaadás mélységét, amelyet e kapcsolatok nélkül nem ismertünk volna meg. Általában, ha arra késztetnek, hogy jobban behatoljunk egy bizonyos aggodalomba, egy bizonyos miszszionárius fájdalomba, megvilágítják előttünk a keresztény öröm igazi alapjait.

Mert a Jézus Krisztustól kapott hit alkalmassá tesz minket arra, hogy szeressük Istent; mivel ez a hit tett alkalmassá arra, hogy megismerjük Őt. De túlságosan megszokott keresztény állapotunk miatt nem aknázzuk ki ezt a képességet, illetve nem eléggé merítünk belőle. Csak közepesen szeretjük Istent, mivel csak közepesen ismerjük Őt. Evilági elkötelezettségünk közül tehát az a legelső, hogy maximálisan megismerjük Istent, hogy így maximálisan megdicsőítsük és maximálisan kárpótoljuk azért, hogy testvéreink félreismerik Őt.

Ha meg vagyunk győződve erről a legelső evilági kötelességünkről, azt hiszem, minden más ideigvaló kötelességünkkel bátran szembenézhetünk anélkül, hogy elveszítenénk természetfeletti életünk egyensúlyát. Ezek a feladatok visszavonhatatlanul az Úr első és második parancsának megvalósítását kívánják meg.

Isten világosságát követi-e hitünk abban a világban, amely « szeme elől tévesztette » Isten világosságát?

A korunk szívében elmerülő misszionáriusok úgy fedezik fel a világot, ahogyan azt a hitetlenek látják. Mi, keresztények, nem értjük meg mindig, mennyire különböző az ő szemléletmódjuk a miénktől.

Az eredetileg is pogány tömegek látómezőjével szemben ezt a látómezőt valamikor Isten fénye világította meg. Ez olyan látómező, amelyért az emberek minden természetfeletti, minden vallási valóság iránt vakokká váltak.

Ha a világ eddig óriási arányban zárt maradt a kereszténység előtt, ugyancsak nagy százalékban nyitott az isteni többé-kevésbé tiszta vagy lefokozott jelentése iránt.

Ezzel ellentétben a minket körülvevő elkereszténytelenedett környezetben az emberek először az isteni iránti érzéket veszítik el, csak aztán a « kereszténységet ».

Melyek a mellettünk élő felebarátunk látómezőjének jellemző vonásai?

Összehasonlítva a mi világnézetünkkel: mindenek előtt csak az emberi szellem fénye világítja meg. Aztán semmi olyanra nem világít rá, amely meghaladja az embert.

E két jellemző vonásból alakul ki egy új értékskála a dolgok valóságáról és szükségességéről.

Ezen a látómezőn feltűnik a dolgok egy bizonyos hasznossága és bizonyos valósága. Ez a valóság, ez a hasznosság *igaz*, de jóvátehetetlenül hamis az értékskála, mivel a távlatok minden vonala elvakult..

Azt is mondhatnánk, hogy minden, ami ennyire elvakult, bizonyos értelemben a halál zsákmánya, és « a halál sötétsége » nyelte el. Így minden dolog felmagasztosul a jelenben, jövőjét azonban a halál sújtja. Csak kétségbeesése növekszik. Minden Istenből kiszakított dolog halálra van ítélve.

A létben való támaszték omlik össze az élőlény belsejében, mindabban, amit szeretett. A semmi és az abszurd árad el minden dolgon.

Az ezzel a szerencsétlenséggel való kapcsolat visszahat a hitéletre. A keresztény felülvizsgálja keresztény életét. Kérdéseket vet fel magának Istenről, Isten fontosságáról, Isten helyéről és Isten segítségéről.

Akkor észreveszi, milyen könnyű Istent eltűntetni a keresztény életből és Krisztusból; s hogy milyen könnyen eltűnik Krisztus a kereszténységből; hogy a kereszténység milyen könnyen eljut ahhoz, hogy először Isten, majd Krisztus nélkül létezzék. Elszédül, amikor észreveszi, milyen összeomlások történhetnek.

Két mélység

Ha Isten iránti szenvedélyünk lesz legnagyobb erőnk, észrevétlenül elhagyjuk a veszélyes missziós utakat. Az előttünk feltáruló út szédítő lesz, de veszélytelen. Pontosabban a veszély aránytalanul kisebb lesz erőnknél.

Isten iránti szenvedélyünk feltárja, hogy keresztény életünk két mélység között halad. Az egyik annak mérhető mélysége, hogy a világ elveti Istent. A másik Isten misztériumainak mérhetetlen mélysége.

Észrevesszük, hogy a két egymással találkozó mélység határának középvonalán járunk. Így megértjük, hogyan és miért vagyunk közvetítők.

Megértjük, milyen « szövetségnek » vagyunk letéteményesei, milyen szövetségnek vagyunk egyrészt élvezői, másrészt felelősei. Nem leszünk örökké szórakozottak: figyelmetlenek a világ iránt Isten miatt, figyelmetlenek Isten iránt a világ miatt.

Személyesen, azon a néven, amelyen mindnyájunkat megszólított, leszünk hűségesek Istenhez és vetjük alá magunkat szabadon az ő dicsőségének.

De Istenhez a világ, minden egyes ember, valamennyi ember részéről leszünk személyesen hűségesek és vetjük alá magunkat személyesen dicsőségének; s mindez nem a világért, nem az emberekért történik, hanem Istenért, aki szerette a világot, szerette az embereket: előbb szerette őket és ingyenesen.

Az üdvösség és a boldogság

Isten igéjét ebben az « időszerűségben » kell hallgatnunk, azzal a visszhanggal, amelyet most kelt. Pl. Izajásnak ezt a szakaszát: « Én, az Úr hívtalak meg igazságban, én fogtam meg a kezed, és én formáltalak. Megtettelek e népnek szövetségül és a nemzeteknek világosságul, hogy nyisd meg a vakok szemét, és szabadítsd ki a börtönből a foglyokat és a tömlöcből azokat, akik a sötétségben ülnek » (Iz 42, 6-7).

Hallgassuk ezt a mi « időszerűségünkben », a mi történelmi időszerűségünkben, mindennapi életünkben, létünk aktualitásában, Istenhez való állandó kapcsolatunkban, az emberekkel való változó kapcsolatainkban. Isten szövetséggé tett bennünket. Minden mise e szövetség teljességére emlékeztet.

De hogy ez a tény igaz legyen, hogy lélekben és kegyelemben egyetemesen megéljük ezt a szövetséget, kézzelfogható módon gyakorolni kell ott, ahol vagyunk, mindennap, az emberek között, akiket ismerünk.

Ezen emberek, népük, nemzetük, vakjaik, foglyaik számára lettünk « a szövetség » mintegy személyes állapotbeli kötelességünk révén.

Hogy ez a tény igaz legyen, szükséges, hogy a nép, a nemzetek, a vakok, a foglyok létezzenek számunkra, jelen legyenek bennünk, amint mi létezünk és jelen vagyunk önmagunk számára.

Húsnak kell lenniök a húsunkból, rostnak a szívünkből; szünet nélkül be kell népesíteniük gondolatainkat. Nekik és nekünk vitálisan elválaszthatatlanoknak kell lennünk. Azonosítanunk kell az ő és a mi sorsunkat. Ez a sors számunkra az üdvösség beteljesedése.

Kötelességünk megismerni konkrét és egyedi körülményeiket, mivel ezekben alakul üdvösségük. Az a küldetésünk, hogy Isten részéről befolyást gyakoroljunk ezekre a körülményekre. Ez a mi ideigvaló szolgálatunk, s ennek elvégzésére nincs helyettesünk.

Az időben nekünk kiszabott idő, a világban elfoglalt helyünk, az emberek között ezek az emberek vetítik elénk Isten népének konkrét arcát, azét a népét, amellyel Isten bennünk akar szövetséget kötni. Az Isten szenvedélyes szeretetétől lelkesített keresztényben felnő az a szenvedély, hogy a mindig igényesebb és mindig igazabb testvéri szeretet által utánozza Isten atyai jóságát.

De ez a keresztény, minthogy egyre jobban hatalmába veszi az isteni szövetség jelentése, egyre inkább közelíteni akarja az embereket az üdvösséghez, Isten irántuk való jóságának legcsodálatosabb művéhez.

A keresztény kényszerítve érzi magát arra, hogy hogy mindig tovább menjen minden egyes testvére boldogságának szolgálatában; kényszerítve érzi magát, hogy egyre inkább üdvösségük szolgálatában álljon.

Az emberek boldogsága és üdvössége lelke legmélyén találkoznak. De ez a szembesülés sem zavart, sem terméketlen feszültséget nem okoz benne. Az emberek boldogságának szolgálata, amelyért a mennyei Atya hasonlóságára fáradozik, az üdvösség nagy távlatában rendeződik el benne és irányul a cél felé (1).

(*Nous autres, gens des rues*, 229-234)

A keresztény: szokatlan ember

A keresztény, amilyen mértékben megvallja vagy próbálja megélni hitét, hivők és nemhivők előtt szokatlan emberré válik.

Ez azért van így, mivel az Evangélium az idők végezetéig Örömhír marad a zsidóknak és a pogányoknak egyaránt.

A keresztény szokatlan volta tisztán és egyszerűen a Jézus Krisztussal való hasonlóságában áll; ez a Jézus Krisztushoz való hasonlóság a kereszténységgel oltódott az emberbe, és áthatolva szívén eljut egész a bőr felületéig.

Ez a hasonlóság Krisztus vonásait jelenti; ahogyan a két szem, az orr, a száj alkotják meg az ember képét, bármilyen legyen is ez ember kora, gondolkodásmódja és színe.

Ez a hasonlóság Krisztus vonásait jeleníti meg az okosakon és a balgákon, azokon, akik csak egy keveset szenvednek, és azokon, akik sokat szenvednek, a nagyokon és a világ szemében kicsiken.

Ez a « szokatlanság » nem azt jelenti, hogy valaki keresztény volta miatt rendkívüli, vagy kiváló ember,

---

(1) 1960-ban lyoni egyetemisták számára készült jegyzet.

hanem azt, hogy életében elutasítja és leleplezi mindazt, ami megtörhetné Krisztushoz való hasonlóságát. Ez nem a keresztény ember látványos megvalósulása. Ez mindig ugyanaz a Krisztus, aki egy ember arcán keresztül a magáét mutatja meg.

Nemcsak hisz Istenben, hanem úgy kell szeretnie, mint egy fiú szereti egészen-szerető és mindenható atyját, Krisztus mintájára.

Nemcsak függ Istentől, hanem Isten akaratából teljesen szabad.

Nemcsak úgy szereti felebarátját, mint önmagát, hanem úgy kell szeretnie, « amint Krisztus szeretett minket », Krisztus példájára.

Nemcsak testvér, hanem szavaiban és tetteiben jó testvér. E jóságnak nincsenek határai és nem ismer felmentést.

Nemcsak a mellette élő, hanem az egyetemes felebarátnak is testvére.

Nemcsak törvényes, hanem gyakorlati testvér is; akadálytalanul: nem ereszkedik le senkihez, nem tart távolságot, mindenkinek felebarátja, úgy, hogy nem száll le és nem emelkedik föl, mert mindenkivel egy szinten van; nincsenek kiváltságai, jogai, felsőbbrendűségi érzése.

Nemcsak ad, hanem testvériesen megoszt, kölcsön ad és nem kér vissza, készséges arra, amit kérnek tőle, de még inkább arra, amit nem is kérnek.

Nemcsak igazat mond, de nem hallgatja el az igazságot, és nem is tesz hozzá semmit.

Nemcsak az őt szeretőknek, hanem ellenségeinek is testvére; nemcsak elviseli az ütéseket, de nem is távolodik el attól, aki üti.

Nemcsak nem viszonozza a rosszat rosszal, hanem megbocsát, elfelejt; nemcsak elfelejt, hanem a rosszat jóval viszonozza.

Nemcsak szenved, amikor mások halálra adják, hanem haldokolva értük szenved; nemcsak egyszer, hanem minden alkalommal.

Nemcsak igazságosan ítél, de nem ítél meg senkit.

Nemcsak testvériesen megosztja mindazt, amivel rendelkezik, hanem azt is odaadja, amit Isten neki tulajdonául adott: életét.

Nemcsak önmagában küzd a rossz ellen, hanem maga körül is; nemcsak a rossz ellen harcol, bármilyen legyen is az, hanem gyümölcsei: a baj, a szenvedés vagy halál ellen is. De jó eszközökkel harcol a jóért, nem követ el rosszat, és ha sokak boldogságáról van szó, fizetségül nem fogadja el egyetlen ember szerencsétlenségét sem.

Nemcsak harcol a világban lévő rossz ellen, de elfogadja azt a szenvedést, amit el kell szenvednie.

Nemcsak elfogadja, hanem ezt önként, szabad akaratából teszi, mivel ez a szenvedés a keresztény harc energiáját, hatékonyságát és fegyverét jelenti.

Nemcsak harcol, hanem dicsőség nélkül küzd, azért, hogy Isten dicsőüljön meg, hogy az ő neve szenteltessék meg, hogy az ő országa attól előrehaladjon.

Nemcsak azt fogadja el, hogy ne hasonlítson hőshöz, hanem azt is, hogy ne legyen az. Nemcsak azt fogadja el, hogy ne csodálják, hanem azt is, hogy ismeretlen maradjon; nemcsak azt fogadja el, hogy mások ne tiszteljék, de önmaga sem tartja magát sokra.

Nemcsak minden energiáját feladatára fordítja, de azt sem veszi számba, mire szolgál ez a feladat; nemcsak azt nem tartja számon, amit elkezdett vagy folytat, hanem még azt a művet sem, amelyben Isten felhasználta őt.

Nemcsak harcol, hanem mindig békés is, mivel amit a mindenható és mindent-szerető Isten elkezdett és folytat, be is fejezi hatalmával és szeretetével. « Defekt nélküli » bizalommal várja Istentől azt, amiért teljes erejéből dolgozik, s amit saját erejéből nem tud megvalósítani, Istentől kéri, hogy teljesedjék akarata; Istentől várja, hogy elérkezzék országa. Az ima számára a tevékenység energiája.

Nemcsak szereti az életet, minthogy azt Isten teremtette, hanem boldog is, mivel olyan életet élhet, amely minden ember számára örök.

Nemcsak azért boldog, mivel él, hanem azért is, mivel meghal, mert a halál az örökkévalóságra való születés, és mivel minden embert Isten szeretete és irgalmas igazságossága ítél meg; nemcsak azért boldog, mert a teremtés Isten leánya, hanem szépsége miatt is, amely — még ha szabotálják is — lerombolhatatlan; nemcsak azért boldog, mivel az ember elmerül Isten javaiban, hanem azért is, mert Isten csak azért engedi meg a rosszat, hogy abból nagyobb jó szülessék.

Nemcsak az időben tevékenykedik, hanem az örökkévalóság gyümölcseire is vár, amelynek magvait most veti az időben. Ezt nevezi reménységnek.

Nemcsak azért boldog, mert Isten kegyelméből és Istenért él, hanem azért is, mert majd Istennel él, és élteti testvéreit mindörökre (1).

(*La joie de croire*, 121-124)

---

(1) Személyes feljegyzéseiből, 1962.

Madeleine Delbrêl: *Ville marxiste, terre de mission,* Rédigé à Ivry de 1933 à 1957. Cerf, Paris 1957.

— *Nous autres, gens des rues* (textes missionaires), Seuil, Paris 1966.

— *La joie de croire,* Seuil, Paris 1967.

Elisabeth Ann Seton

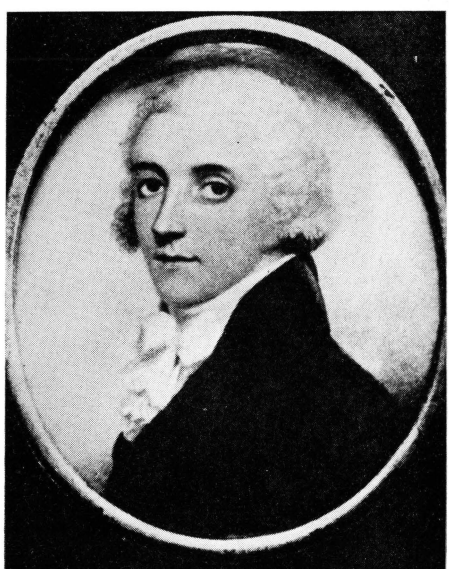

William Magee Seton

Seton anya, a Szeretet nővére

Elisabeth Seton halálos ágyán

A Stein család; középen az elhunyt apa fényképe

Erna és Edith

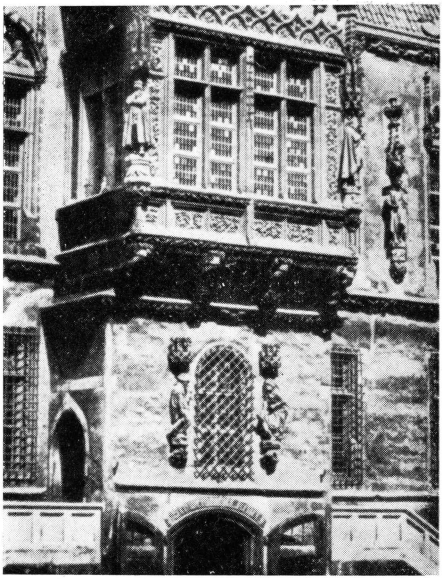

A breslaui városháza (1480)

Edith Stein egyetemi hallgató

Auguste Stein asszony

Edmund Husserl

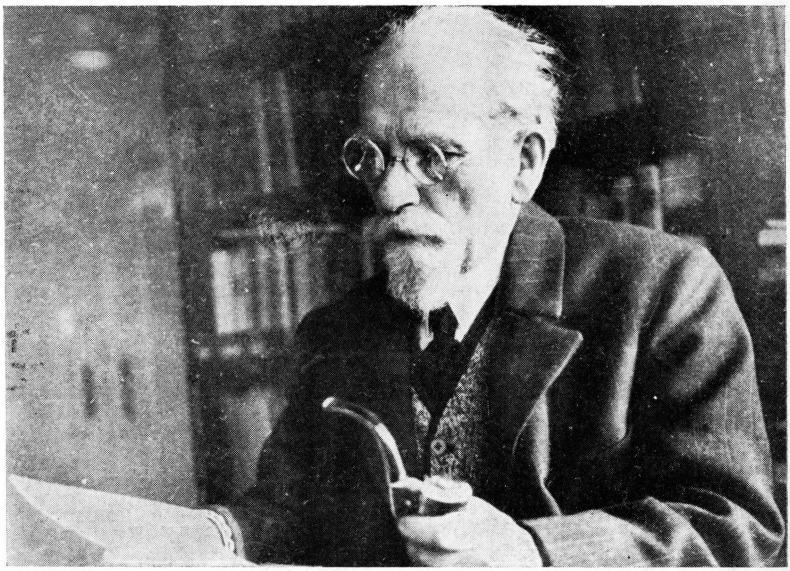

A. Reinach és felesége

Freiburg, 1920

A doktorkisasszony

Speyerben

Speyer, 1925.

Diákjai körében

Előadókörút, Bécs, 1931.

Docens Münsterben, 1932.

A kölni kármel (a bombázások után)

Ich, Schwester Teresia Benedicta a Cruce, mache meine Profeß der einfachen, ewigen Gelübde und versprache Gehorsam, Keuschheit und Armut Gott, unserem Herrn, der allerseligsten Jungfrau Maria vom Berge Karmel, dem Generaloberen des Ordens der Unbeschuhten Karmeliten und Ihnen, ehrwürdige Mutter Priorin, sowie Ihren Nachfolgerinnen, nach der ursprünglichen Regel des genannten Ordens und unseren Satzungen bis zum Tode.

Fiat mea Domina secundum tuum eloquium
omnis populi eius, in adventu domus Domini.

Karmel Köln-Lindental 21. April 1938

Teresia Benedicta nővér örökfogadalmának kézírásos szövege

1938. december

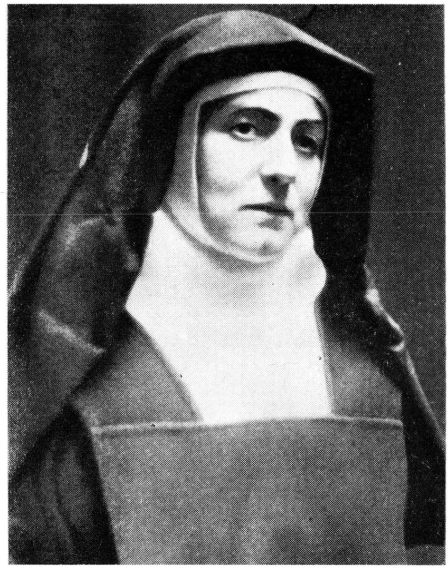

Az echti kármel kertje

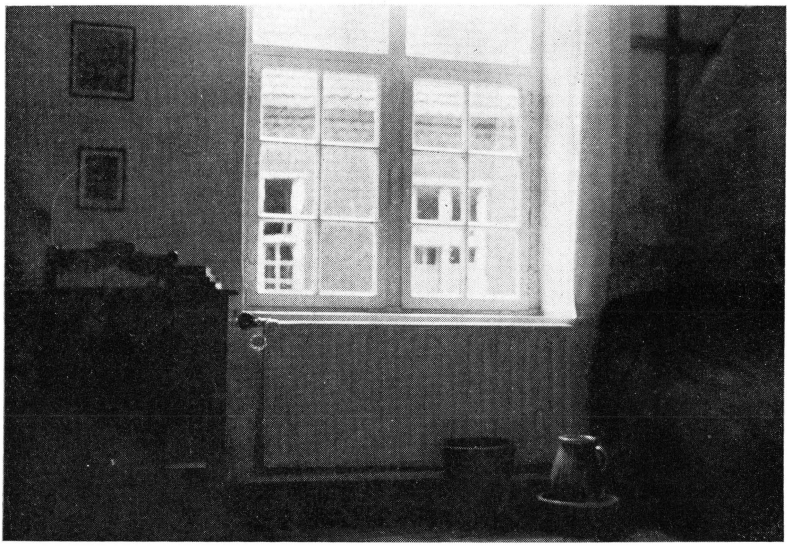

Edith echti cellája (a fűtőtestet később szerelték be).

Az echti közösség; Benedicta nővér a felső sorban balszélen áll.

Keresztes Szent János rajza; eredetijét az avilai Megtestesülés kolostorban őrzik.

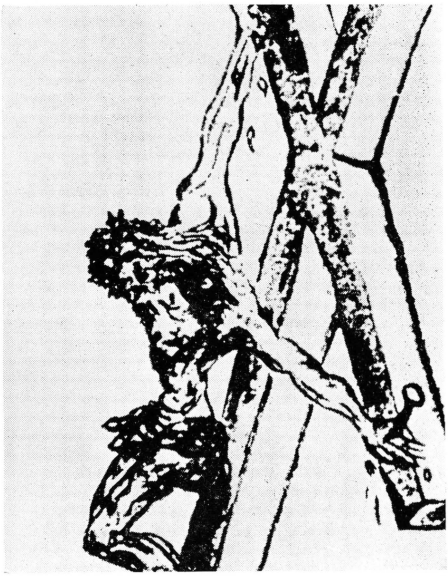

Utolsó fényképe 1942 áprilisából

Rosa Stein

Az echti kármel beszélőszobájának külső része

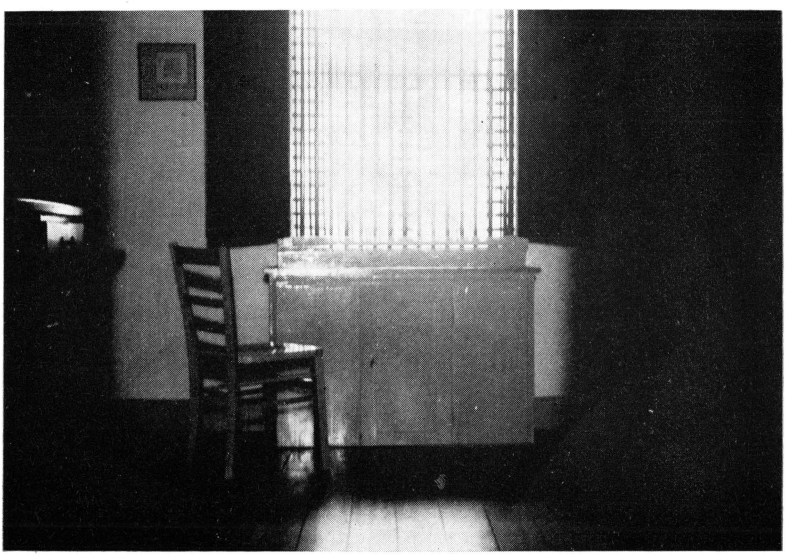

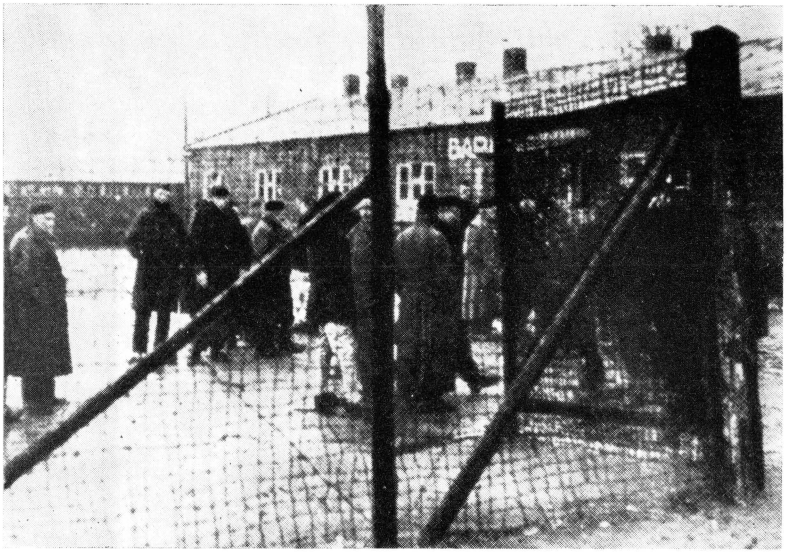

A westerborki gyűjtőtábor

Auschwitz Birkenau

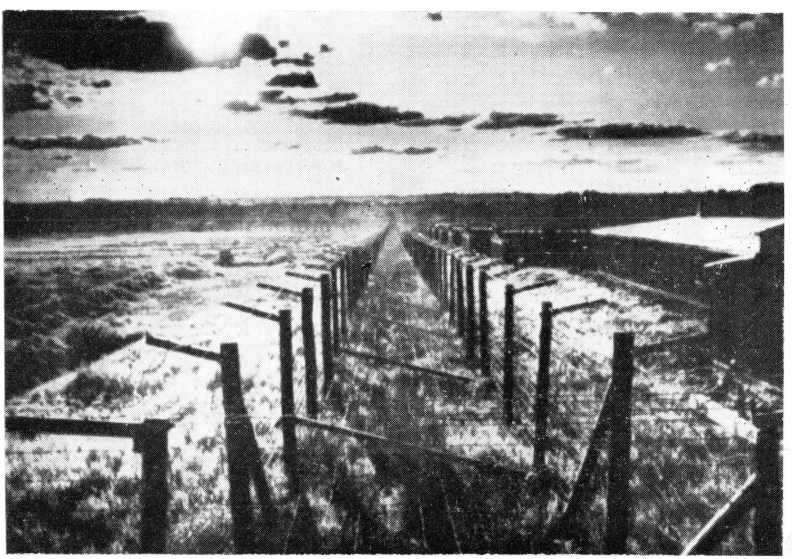

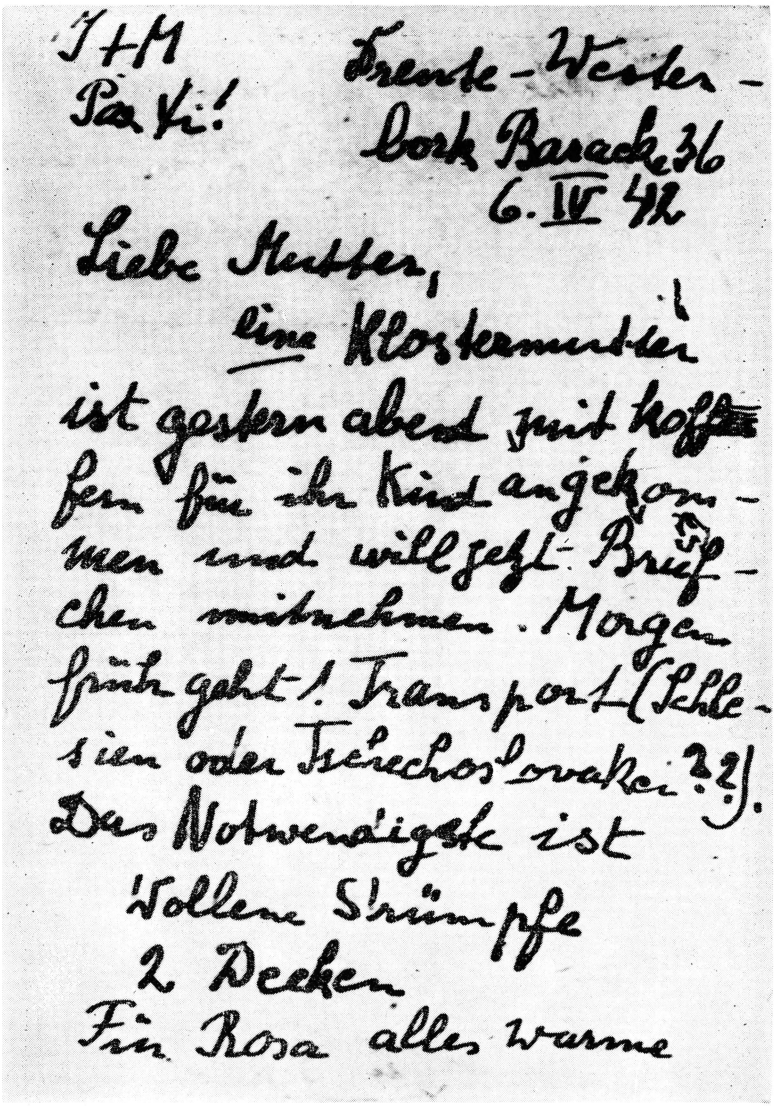
J+M
Pa Vi!

Drente - Westerbork Baracke 36
6. IV 42

Liebe Mutter,

eine Klostermutter ist gestern abend mit Koffern für ihr Kind angekommen und will jetzt Briefchen mitnehmen. Morgen früh geht 1 Transport (Schlesien oder Tschechoslowakei ?) J.

Das Notwendigste ist
Wollene Strümpfe
2 Decken
Für Rosa alles warme

Levél a westerborki táborból

Unterzeug u. was in
der Wäsche war, für beide
Handtücher u. Waschlap-
pen. Rosa hat auch keine
Zahnbürste, kein Kreuz u.
Rosenkranz. Ich hätte auch
gern den nächsten Brevier-
band (konnte bisher
herrlich beten). Unsere
Identitäts Karte, Stamm-
und Brotkarten.
1000 Dank, Grüße
an alle E. E. dankbares
Kind B.
Habit u. Schürzen

1 kleinen Schleier.

Salkaházi Sára

Birnbauer Mária, Szentlélekről nevezett Erzsébet nővér

Madeleine Delbrêl, Ivry, 1963.

TARTALOM

ELŐSZÓ 7

AKIK A JOBBIK RÉSZT VÁLASZTOTTAK 11

I. ELISABETH ANN SETON 17

1. Fiatalkor, házasság 18
2. Megpróbáltatások 25
3. Özvegy-sor . . 31
4. A Szeretet nővére 35

VI. Pál pápa beszéde . . 44

Irodalom 49

II. EDITH STEIN . 51

1. Első évek 51
2. Egyetem: Breslau, Göttingen . 63
3. Az igazság kapujában . . . 85
4. A béke otthonában 102
5. Ave crux, spes unica! . . . 124

Szemelvények Edith Stein írásaiból . . 138

Levél Adelgundis Jaegerschmidhez 138
Levél Jacques Maritain-hez . . 140
Levél Gertrud von Le Fort-hoz . . 140
Levél Hedwig Conrad-Martiushoz . 142
Levél Petra Brüninghez . . . 144
Levél Agnella Stadtmüllerhez . . 145
Véges és örök lét — Előszó . . 148
A kármel története és szelleme . 151
A karácsonyéj titka 157

Irodalom 172

III. SALKAHÁZI SÁRA . . 177

1. A századforduló gyermeke . 178
2. Újoncév 185
3. Szociális munka 201
4. 1944 223

Imája védőszentjéhez . . 231

Salkaházi Sára, az író . . . 232
És a kereszt felragyogott... 234
Ének és sóhaj 247
Irodalom 256

IV. ERZSÉBET NŐVÉR 257

1. Gyermekévek 259
2. Érlelő évek — megtérés 268
3. A kármelhegyi Boldogasszony családjában 277
4. Újoncév, első elkötelezettség 286
5. Táguló horizont 297
6. Krisztusi elöljáró 302
7. Új fordulat 310
8. A kármelhegy csúcsa felé 319

Válogatás Erzsébet nővér írásaiból . 332
Isten akarata 334
Engedelmesség 338
Hit és ima 339
Hűség 341
Alázat — igazság 342
Korszellem 345
Szegénység 347
Szociális szeretet 350
Nevelő szeretet 352
Istenszeretet — testvérszeretet . 353
Mária 358
Szenvedés 362

Áldozat 366
Halál 370

V. MADELEINE DELBRÊL 373

1. Isten halott, éljen a halál! . . 374
2. A misszionárius 378
3. Az Egyház a ma Jézusa, a teljes Krisztus . 384
4. A szív megtérése 387
5. Béke és jóság 390

Részletek Madeleine Delbrêl írásaiból . . . 392
Miért szeretjük Charles de Foucauld-t? . 392
« Ezt mondjátok: Mi Atyánk... » . . . 401
Párizs népe atyja temetésére megy . . 402
Isten a városban 404
Világosság és sötétség 408
A keresztény: szokatlan ember . . . 415
Irodalom 419

